

توانمندسازی اقتصادی زنان افغانستان

۲۰۰۲ الی ۲۰۱۲

جمع آوری معلومات، تحلیل و بررسی وضعیت

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان
سلسله مطالعات ترکیبی

توانمندسازی اقتصادی زنان افغانستان ۲۰۰۲ الی ۲۰۱۲ جمع آوری معلومات، تحلیل و بررسی وضعیت

داکتر لینا گنیش
و
مسعوده کوهستانی
رحیم اعظمی

این پژوهش به کمک مالی اداره سازمان ملل متحد برای تساوی
جنسیت و توانمندسازی زنان-دفتر افغانستان، انجام یافته است.

مترجم: فریدون شارق
 طرح و دیزاین: احمد سیر علمیار
 عکس روی جلد: رویا مهتابی، گذرگاه، کابل
 کد نشریه: ۱۳۱۲D

© ۱۳۹۲، واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان بعضی از حقوق محفوظ است. این نشریه میتواند چاپ مجدد و تکثیر گردد و یا در دستگاه های قابل بازیابی ذخیره و یا به هر شکل و توسط هر وسیله یی، اعم از برقی، ضبطی و دیگر وسایل با ذکر مشخصات نویسنده و واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان انتقال گردد. هرگونه استفاده تجارتي و خرید و فروش آن مجاز نیست. هرگاه این نشریه چاپ مجدد و یا به صورت برقی به دسترس گذاشته میشود، باید خط ارتباطی به سایت انترنتی واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان (www.areu.org.af) در آن چاپ و یا روی صفحه انترنتی گذاشته شود. برای هرگونه استفاده که در فوق مشخص نگردیده است، باید اجازه تحریری قبلی ناشر (واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان) از آدرس سایت انترنتی areu@areu.org.af و یا تماس با شماره ۵۴۸ ۶۰۸ ۷۹۹ (۰۰۹۳) بدست آید.

در باره نویسنده

داکتر گنیش که یک بشرشناس است، روی مسایل جنسیت به ویژه در مناطق متأثر از منازعات مسلحانه، تحقیق و فعالیت می نماید. منحیت یک معمار و با داشتن تجارب مسلکی رسانه ی، نامبرده علاقمند پژوهش روی موضوعات دیگر از قبیل خشونت علیه زنان، محرومیت جنسیتی به علت وجود هنجارهای سنتی و سلسله مراتب اجتماعی، و استفاده تاریخی و موجود از جندرسازی شرایط، می باشد.

درباره واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، مؤسسه مستقل پژوهشی مستقر در شهر کابل است که هدف آن انجام و عرضه پژوهش با کیفیت مرتبط به پالیسی و طرزالعمل و انتشار نتایج حاصله آنها جهت آگاهی دهی و تاثیرگذاری روی پالیسی ها و فعالیت های گوناگون و تقویت فرهنگ پژوهش و مطالعه میباشد. این اداره سعی مینماید تا با دخیل ساختن پالیسی سازان، جامعه مدنی، محققین و دانشجویان، زمینه های استفاده از تحقیقات و کتابخانه این اداره را جهت تقویت ظرفیت پژوهشی آنان و ایجاد فرصت ها برای بازتاب اندیشه ها، مناظره ها و مباحث علمی در کشور فراهم سازد.

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان در سال ۲۰۰۲ با همکاری موسسات امدادی فعال در افغانستان بوجود آمد که نماینده های آن متشکل از هیأت مدیره، تمویل کنندگان، سازمان ملل متحد و دیگر دفاتر و موسسات غیردولتی می باشد. این واحد بیشتر از سوی دولت های فنلند، سویدن و سویس پشتیبانی مالی می شود.

در سال ۲۰۱۳ میلادی پروژه های مشخصی از سوی اتحادیه اروپا (EU)، اداره توسعه و همکاری سویس (SDC)، موسسه بین المللی برای توسعه (ODI)، برنامه انکشافی سازمان ملل متحد (UNDP)، کمیشنری عالی سازمان ملل متحد برای پناهندگان (UNHCR)، دفتر ملل متحد برای زنان (UNWOMEN) و همچنان سفارت فنلند تمویل می گردد.

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان از اداره سازمان ملل متحد برای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان (UN Women) به خاطر مساعد ساختن زمینه برای انجام این پژوهش، صمیمانه قدردانی می نماید. مخصوصاً از داکتر ممدو بوبو دیالو متخصص اقتصادی اداره سازمان ملل متحد برای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان در دفتر مرکزی این اداره در شهر نیویارک ایالات متحده امریکا و آقایان اسلا کلوگامپیتیا، ریم الجابی و حسن فهیمی از دفتر این اداره در افغانستان به خاطر نظرات شان درباره این گزارش سپاسگذاری می نماید. در نهایت، می خواهیم از زحمات و تلاش های فراوان و بی دریغ آقای انیل چندریکا، متخصص استراتیژی حقوق و مصئونیت اقتصادی زنان در اداره سازمان ملل متحد برای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان، جهت اجرای این پروژه اظهار سپاس نمائیم.

مقدمه

مانند اکثر از کشورهای بعد از انقلاب صنعتی، در فرهنگ جدید اقتصادی و اجتماعی افغانستان نیز موضوع معرفی و تفکیک فعالیت های تولیدی و زاد ولد (تولید مثل) و سهم گیری زنان در فعالیت های مولد اقتصادی مورد توجه قرار نگرفته است. در عین زمان، هنجارهای اجتماعی و فرهنگی مختص افغانستان، شرایط زندگی زنان و دختران این کشور را نیز طور معکوس متأثر ساخته است. این هنجارها غالباً مخلوط نامتجانسی از قوانین شرعی، عرف و عنعنات مردم و اقوام مختلف این کشور می باشند. در نتیجه، رژیم های حاکم در این کشور به نیازمندی های عملی و استراتژیک زنان رسیدگی نکرده اند. این در حالی است که مباحث کنونی روی حقوق بشری زنان در افغانستان بیشتر از لفاظی و استفاده از اصطلاحاتی چون «توانمندسازی جندر» فراتر نرفته و برای بهبود زندگی زنان و دختران افغان، چه از نظر مادی و یا سیاسی، توجهی صورت نگرفته است.

در این نشریه شرایط فعلی زنان افغانستان مورد بررسی قرار می گیرد. با ارزیابی توافقی های بین المللی، قوانین و استراتژی های که این کشور در دهه گذشته از آن متأثر بوده، وضعیت اقتصادی و حقوق بشری زنان مورد مطالعه قرار می گیرد. برای درک و فهم همه جانبه این موضوع، در این تحقیق سعی شده تا شرایط مناطق مختلف این کشور و نورم های اجتماعی جندر که در آن مناطق مستولی اند، مورد تحلیل قرار گیرد. این کار به منظور شناسایی و تثبیت روش هایی که باعث افزایش توانمندی و حضور زنان در فرصت ها و فعالیت های اقتصادی، بلند رفتن صلاحیت های تصمیم گیری آنان و بهبود شرایط کلی زندگی آنان در میان خانواده و جوامع شان شده باشد، صورت می گیرد.

پس از تحلیل و بررسی موضوع، در ختم این نشریه، نتیجه گیری صورت گرفته و سفارشات نیز ارایه می شود. توقع می رود تا این سفارشات بتواند برای درک بهتر از موثریت پالیسی ها، فرصت های کاری، طرح و تطبیق برنامه ها کمک نماید. با وجودیکه ارزیابی پالیسی ها و برنامه ها طور منتقدانه و در قالب مسایل جنسیت، موثر بوده اما نیاز است تا روی برنامه هایی که در دراز مدت برای توانمندسازی اقتصادی زنان موثریت و حسابدی زیادتار دارند، توجه و تاکید صورت گیرد. برای این کار باید شتاب کرد چرا که با انتقال قریب الوقوع مسئولیت های امنیتی (از نیروهای خارجی به نیروهای افغان) این نگرانی وجود دارد که دستاوردهای حقوق زنان (که مجدداً در دهه گذشته حاصل شده اند) به منظور آرام ساختن دسته های محافظه کار، مورد معامله قرار گیرند. در ستراتیژی ها، برنامه ریزی ها و استفاده از منابع قسمی، باید مسایل جنسیت مورد توجه قرار گرفته تا سهم گیری مساوی زنان در روند توسعه افغانستان تضمین شود و زنان به عنوان شهروندانی که دارای حقوق برابر اند، در جمهوری اسلامی افغانستان زندگی نمایند.

پیشگفتار

توانمند ساختن زنان افغان از نظر اقتصادی نه تنها میزان آزادی آنان را برای کسب عاید و درآمد بالا برده بلکه اینکار در حصول و حفظ حقوق مساوی برای آنان نقش بسیار مهمی دارد. همچنان در رفع تبعیض های گوناگون حقوقی، اداری و شخصی علیه آنان، کمک می نماید. ایجاد فضای مناسب برای سهم گیری زنان در مکانیسم های اقتصادی باعث توسعه و انکشاف کشور شده که در نتیجه افراد و جامعه به صورت عموم مرفه می شوند.

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان روی چندین پروژه پژوهشی با وزارت احیا و انکشاف دهات از نزدیک همکاری نموده است. امیدوار هستیم تا روابط خوب و موثر ما، کماکان ادامه یابد. دانش با ارزش ترین منبع بوده که در افغانستان طور جدی به آن توجه نشده است. سازمان ها و موسساتی مانند واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان برای کسب و گسترش فهم و دانش در مورد کشور ما، غنیمت و سودمند می باشند.

برعلاوه این نشریه تحقیقی، معلومات و فهم ما را از نقش زنان در فعالیت های اقتصادی کشور، افزایش می دهد. از طرف دیگر موانع اجتماعی و فرهنگی، و چالش های که در سطح پالیسی ها وجود دارند و تا هنوز مورد رسیدگی قرار نگرفته اند، نیز در این نشریه مورد بحث قرار گرفته است.

ویس احمد برمک

وزیر احیا و انکشاف دهات

افغانستان

اکتوبر ۲۰۱۳

پیشگفتار

دهه گذشته تغییرات زیادی را برای افغانستان به ارمغان آورده که بخشی از آنها امیدوار کننده و بخشی هم پُر از چالش ها می باشند. زنان و دختران افغان به پیشرفت های مانند افزایش دسترسی به فرصت ها و انتخاب های شغلی و غیره دست یافته اند اما این پیشرفت ها هنوز هم کافی نبوده و حتی حفظ این پیشرفت های محدود نیز با چالش مواجه می باشند.

در سال ۲۰۱۰ میلادی، اداره سازمان ملل متحد برای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان (UN Women) از ایجاد و تهیه استراتژی حقوق و مسئولیت اقتصادی زنان حمایت نمود. هدف این استراتژی تقویت چارچوبهای مختلف داخلی و بین المللی که دولت افغانستان بر اساس آن متضمن حقوق اقتصادی زنان شده، می باشد. بخشی از آن استراتژی، این پروژه تحقیقاتی است، تا از این طریق فهم و دانش مورد نیاز در رابطه به واقعیت های موجود جامعه افغانی افزایش یافته و از آن برای دادخواهی استفاده صورت گیرد. اکنون اداره سازمان ملل متحد برای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان یافته

های این تحقیق را در نشریه تحت نام "توانمندسازی اقتصادی زنان افغانستان (۲۰۰۲ الی ۲۰۱۲): جمع آوری معلومات، تحلیل و بررسی وضعیت" که اساسا روی حقوق اقتصادی زنان متمرکز است، به دست نشر می سپارد. این نشریه حاوی معلومات در مورد تاثیرگذاری سیاست های تجارتي، اراضی، مزد و معاشات بالای توانمندسازی زنان افغان و ایجاد ثروت اقتصادی می باشد. ملاحظاتی که در جریان این تحقیق صورت گرفته حاکی از آن است که همه شرکای داخلی و بین المللی، اعم از ادارات و موسسات دولتی و غیردولتی که در پروسه توسعه و انکشاف افغانستان دخیل اند، از شناخت و درک نیازمندی های اقتصادی زنان این کشور، طور چشمگیر مستفید شده می توانند.

این نشریه در دو بخش ارایه می گردد. بخش اول آن گردآوری اطلاعات و معلومات است. در این بخش، پروژه و برنامه هایی که پس از سال ۲۰۰۲ میلادی در رابطه به بهبود شرایط اقتصادی زنان افغان انجام یافته، مورد مطالعه و تدقیق قرار می گیرد. در همین بخش کنوانسیون های بین المللی و استراتژی های دولتی، اصلاحات حقوقی و تمام طرزالعمل ها و روش هایی که در این زمینه مورد استفاده قرار گرفته اند، ارزیابی می شوند. همچنین در قسمت اول، شاخص های اقتصادی و انکشافی جنسیت بررسی شده و روش و شیوه هایی که سبب رسیدگی و یا عدم رسیدگی به دسترسی زنان به حقوق بشری شان و فعالیت های اقتصادی آنان در دهه گذشته شده، مورد مطالعه قرار می گیرد. اما در بخش دوم، شرایط موجود براساس معلومات بخش اول، مشرح تر مورد تحلیل و تجزیه قرار می گیرند. تلاش می شود تا در این قسمت از نظریات زنان اشتراک کننده در پروژه هایی که در ساحات روستایی و شهری کابل به هدف بهبود فرصت ها و فعالیت های اقتصادی زنان تطبیق شده اند، برای جمع بندی و تحلیل وضعیت و شرایط کنونی زنان، استفاده صورت گیرد. همچنان هنجارهای اجتماعی و فرهنگی که مُمد و یا مانع اشتراک زنان در فعالیت های تولیدی و عایداتی، که هدف پالیسی ها و استراتژی های دولت و سازمان های جامعه بین المللی هستند، با دقت تمام مورد ارزیابی قرار می گیرند. به این ملحوظ، خلاء ها در پالیسی ها و پروسه تطبیق این پالیسی ها و استراتژی ها و آنچه که عملا اتفاق افتاده، در این بخش تحت غور و بررسی قرار گرفته است.

این نشریه را با یافته ها و سفارشات آن خدمت شما پیشکش می نمایم و امید دارم که یافته های این تحقیق بتواند همه ما را، به عنوان کمک کنندگان و سهم گیرندگان فعال در توسعه اقتصاد ملی افغانستان، برای رفاه و بهبود زندگی زنان افغان کمک نماید.

انگیبورگ سولرن گیسلا دوتیر

اداره سازمان ملل متحد مبرای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان

رئیس دفتر افغانستان

اکتوبر ۲۰۱۳

پیشگفتار

طی دوازده سال گذشته یعنی پس از سال ۲۰۰۱ میلادی ساختار و سازمان های سیاسی افغانستان طور چشمگیری تغییر نموده است. دو دوره انتخابات ریاست جمهوری، حضور نیروهای بین المللی، پوشش وسیع رسانه های خارجی از این کشور، و توجه جدی دولت ها برای توسعه و انکشاف اجتماعی همه در این کشور اتفاق افتاده و این در حالی است که اقتصاد افغانستان در حال گذار و انتقال بوده است. با اعلام رسمی خروج قوت های بین المللی و با نزدیک شدن سال ۲۰۱۴ میلادی و از طرف دیگر با اتمام دوره ریاست جمهوری آقای کرزی، کماکان تغییرات دیگر در انتظار افغانستان می باشد.

همزمان با روند انتقال، اعتقاد همگان بر این است که زنان بخش مهم یک دولت کامیاب در افغانستان بوده که این خود فرصتی برای حصول دستاوردهای قابل ملاحظه تلقی می گردد. با اینکه در سطح پالیسی به این امر مهم تا حدی توجه صورت گرفته اما دستیابی به این هدف در دراز مدت نیز باید مورد تاکید قرار گیرد. برای بازگشت افغان ها به گذشته خوب شان و جهت رسیدن به یک آینده با سعادت و بافتخار، و بازسازی کشور، نیاز است تا به خواست ها و نیازمندی های انانی که در حاشیه قرار گرفته اند (از جمله زنان) بیشتر از همه توجه صورت گیرد.

بنابر برداشت بعضی ها، نرسیدن به نتایج ملموس و قابل پیمایش نقش زنان در جامعه افغانستان (به استثنای موارد ابتدایی) یک چالش بوده که دستیابی به آن ناممکن تلقی می گردد. با اینکه همگان، طور جمعی در رسیدن به تعدادی از اهداف تعیین شده موفق نبوده اند، اما تعیین آن اهداف در همان ابتدا، در واقع یک دستاورد بوده است. ما باید به دیدگاه خود وفادار باقی مانده و هر قدمی که برای رسیدن به سمت آن اهداف بر می داریم ما را به آن نزدیک تر می سازد.

توانمندسازی اقتصادی زنان نه تنها اساس برابری و عدالت را در جامعه تشکیل می دهد، بلکه سبب ثبات و رشد نیز می گردد. هرگاه نیمی از نفوس شامل نیروی کار نباشند، یک کشور در برابر عوامل رقابتی بازار به آسانی رقابت کرده نمی تواند. این امر با در نظر داشت کاهش کمک های بین المللی، به خصوص در مورد توسعه افغانستان صدق می نماید. تهداب سهم گیری زنان در فعالیت های اقتصادی توسط برنامه های مالی کوچک (میکروفایننس) گذاشته شده اما به خاطر جامع تر و یک پارچه تر ساختن سهم گیری زنان در این فعالیت ها، اکنون لازم است تا روی پالیسی ها در سطح بالا توجه مبذول گردد.

توجه به بهبود شرایط تعلیمی و آموزشی، افزایش دسترسی به امکانات صحتی و رسیدگی به تبعیض های گوناگون علیه زنان و دختران افغان، در مجموع نیروی کار افغانستان را توانمند ساخته می تواند. زمینه برای یک زندگی مرفه برای همگان بدون در نظر داشت جنسیت، نژاد و ملیت باید مساعد گردد. با انجام این پژوهش، واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان و اداره سازمان ملل متحد برای تساوی جنسیت و توانمندسازی زنان و با گوش دادن به انانی که در خط فقر زندگی می کنند، نیازمندی ها و ضرورت های حاد زنان بیشتر از پیش شناسایی و تثبیت شده است. امیدواریم تا همگام با زنان و دختران سراسر دنیا، وقار و مقامی را که حق آنان است، برای شان واگذار نماییم.

نادر نادری

رئیس

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان

اکتوبر ۲۰۱۳

سپاسگذاری

این پژوهش مدیون زحمات خانم مسعوده کوهستانی و آقای رحیم اعظمی بوده که بدون فداکاری و استفاده از مهارت‌های آنان، این تحقیق به درستی صورت گرفته نمی‌توانست. تلاش‌ها و سخت‌کوشی آنان به ویژه در شناسایی افراد و نمایندگان موسسات و ادارات دولتی و در پیگیری با این افراد که غالباً کار بس دشوار بوده، برای انجام این تحقیق بسیار مفید واقع شده است. همچنین مشاهدات و یادداشت‌های ساحوی و کلا حضور آنان در این تحقیق، بی‌نهایت ارزنده بوده است.

همچنان زحمات زیاد آقایان احسان خموش، عبدالله عزیزی، هاشم صدیقی، همایون رحیمی و ابراهیم امیری در ترجمه و پیاده کردن متن مصاحبه‌های این تحقیق حیاتی بوده است. از آقای مهدی موسوی و رویا مهابادی که در بخش‌هایی از این تحقیق همکاری کرده‌اند، نیز اظهار سپاس می‌نمایم.

از شکیبایی فراوان داکتر ربیکا ال میلر در جمع‌آوری معلومات و مهارت فوق‌العاده وی در مقایسه ارقام و معلومات این تحقیق، نیز سپاسگذاری می‌شود.

برعلاوه، می‌خواهم از همکاران دیگر خود در واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان هر یک نصرالله باقی، غلام رسول، غلام علی، سیداجان سروری، پرویز عزیزی، و عتیق الله شاه‌نمان که در امور لوجستیکی و اداری این پروژه همکاری نموده‌اند، و نیز از مهربانی‌های زیاد خانم سیما گل و خانم رقیمه اظهار امتنان نمایم.

اشتراک‌کنندگان زیادی برای انجام این تحقیق حاضر به مصاحبه شده و معلومات‌شان را در اختیار ما قرار دادند که از آنها اظهار قدردانی می‌نمایم. نظریات آنان در باره توانمندسازی اقتصادی زنان، اساس و بنی‌های این گزارش تحقیقی را تشکیل می‌دهد. به خصوص زنان اشتراک‌کننده در پروژه‌هایی که این تحقیق روی آن متمرکز بوده و زنان و مردان خانواده آن زنان، روی دیدگاه و پنداشت‌های مردم در مورد زنان و توانمندسازی اقتصادی زنان، معلومات با ارزشی را در اختیار ما گذاشته‌اند. همچنان از نمایندگان موسساتی که این پروژه‌ها را تطبیق نموده‌اند و نیز از کارمندان ادارات مختلف دولتی که معلومات و نظریات خود را در خصوص فرایندها و روش‌های توانمندسازی زنان از نظر اقتصادی با ما شریک ساخته‌اند، اظهار سپاس می‌کنم.

رهنمایی، تشویق و ترغیب و هماهنگی‌مدیرانه‌ی خانم داکتر چونا، بی‌نهایت در انجام این پژوهش مفید بوده است. علاوه‌بر نظریات و پیشنهادات خانم داکتر ملاتی و لاموری و از بحث‌هایی که روی مسایل جنس و اقتصاد سیاسی با وی داشته‌ام، اظهار تشکر می‌کنم. در نهایت از کسانی که نسخه‌های ابتدایی این نشریه را مطالعه کرده و دیدگاه‌ها و نظریات خود را جهت وضاحت و بهبود کیفی آن ارایه کرده‌اند، نیز قدردانی می‌نمایم.

در ختم، هر نوع خطا و اشتباه که در این تحقیق و نشریه وجود داشته باشد، متوجه شخص خودم می‌باشد.

لینا گنیش

اکتوبر ۲۰۱۳

کابل، افغانستان

فهرست مطالب

۱.....	خلاصه
۴.....	۱. مقدمه
۵.....	۱.۱. روش تحقیق
۸.....	۲. جمع آوری معلومات
۹.....	۲.۱. شاخص های انکشاف اقتصادی و اجتماعی افغانستان، ۲۰۱۲
۱۰.....	۲.۲. وضعیت حقوق بشری زنان
۱۰.....	۲.۲.۱. تعلیم و تربیت
۱۲.....	۲.۲.۲. صحت
۱۴.....	۲.۲.۳. مشارکت عامه و سیاسی زنان
.....	۲.۲.۴. مصئونیت
۱۶.....	۳.۲. مشارکت و فعالیت های اقتصادی زنان
۲۰.....	۳.۲.۱. مشارکت زنان در مارکیت کار
۲۱.....	۳.۲.۲. سکتور ها و مشارکت زنان در فعالیت های درآمد زا
۲۲.....	۳.۲.۳. تشبثات متوسط و کوچک و مشارکت اقتصادی زنان
۲۶.....	۳.۲.۴. ایجاد شبکه و ارتباط میان فعالیت های درآمدزا و تشبثات متوسط و کوچک
۲۸.....	۴.۲. تاثیرات حقوق بیشتر پیرامون فرصت اقتصادی و بر عکس آن
۳۰.....	۵.۲. بخش های بازبینی پالیسی
۳۲.....	۳. تحلیل و بررسی وضعیت
۳۳.....	۳.۱. سایت ها و وضعیت آنان:
۳۴.....	۳.۲. چشم انداز تحلیلی
۴۲.....	۳.۲.۱. پروژه ها و تاثیرات آن بالای شرکت کننده گان:
۴۳.....	۳.۲.۲. خانه و پیرامون آن
۴۵.....	۳.۲.۳. اماکن عمومی
۴۷.....	۳.۳. عرصه برای بازبینی پالیسی
۴۸.....	۴. نتیجه گیری
۵۱.....	ضمایم
۶۰.....	ماخذ:
۷۶.....	

جدولها

۱۱.....	جدول ۱: اهداف تعیین شده در پلان ملی تعلیم و تربیت و اهداف پروگرام سالانه
۱۴.....	جدول ۲: اشتراک زنان به عنوان نامزد و یا رای دهنده در انتخابات ریاست جمهوری، شورا های ولایتی و انتخابات پارلمانی،

اشکال

۱۱.....	شکل ۱: سطح سواد طبقه انانث در ولایات، ۲۰۰۸
۱۳.....	شکل ۲: درصدی استفاده از نرس قابله های ماهر در هنگام ولادت - به ترتیب ولایات، ۲۰۰۸ میلادی
۱۸.....	شکل ۳: خشونت علیه زنان و اثرات آن

واژه نامه

بَد: عملی است که اطفال، دخترهای جوان و زنان به عنوان خون بها و به خاطر حل منازعه برای خانواده مقتول به عنوان عروس داده می شوند. به نظر میرسد که چنین عروس ها در شرایط خوبی زندگی نکرده و با خشونت های خانوادگی مواجه اند. همچنین در بعضی موارد و هنگامی که یک دختر پس از نامزدی، از ازدواج ابا و ورزیده و یا فرار می نماید و خانواده اش طویانه اخذ شده را دوباره پرداخت کرده نمی تواند، آن خانواده دختر جوان خود را به خانواده مقابل به بد می دهند. زنان و دختران جوان در مقابل قرضه های که بازپرداخت نشده اند نیز به بد داده می شوند. این عمل معمولاً با تصمیم جرگه ها و با چشم پوشی جامعه و به منظور تامین عدالت و جلوگیری از منازعه صورت می گیرد. قوانین افغانستان این عمل را جرم محسوب نموده است.

بَدل: عملی است که دختر و پسر یک خانواده با پسر و دختر یک خانواده دیگر نکاح (بدل) می شوند. به نظر می رسد که وصلت های نامناسب و ناهمگون از این طریق صورت می گیرد؛ مثلاً در بعضی موارد یک پدر، دخترش را به عقد مردی در می آورد که در بدل، با دختر آن مرد ازدواج می کند.

بی شرم: واژه های بی شرم و بی حیاء اکثراً در مورد زنانی استفاده شده که به رفتارهای ناشایسته و غیرزنانه آنان اطلاق می شود. در پهلوی اینکه زنان باید نورم های جنسیتی مثلاً آرام صحبت کردن، پوشیدن لباس های با حجاب، و حفظ حد و مرز بین زن و مرد را مراعات نمایند، از زنان توقع می شود محترمانه رفتار نموده تا بی شرم تلقی نگردند. اصطلاح «پدر کرده نبود» نیز در مواردی به جای کلمه بی شرم در افغانستان استفاده می شود.

چادری: لباس سر تا پا و سنتی که به عنوان حجاب اسلامی و تلویحاً به خاطر حفظ آبرو و افتخار (پرده و یا همان حد و مرزهای جنسیتی) پوشیده می شود. این لباس از سر تا نوک انگشت های زنان را پوشانده و تنها در قسمت چشم ها، جالی داشته که برای دیدن استفاده می شود. طی قرن گذشته، چادری عموماً میان آنابیکه در شهرها ساکن می شدند مروج شده که رنگ آبی چادری بعد از سال های ۱۹۹۰ میلادی، میان مردم در افغانستان رایج شده است.

غیرت: به افتخار، احترام به خود، حیثیت، اصل و نسب خانوادگی و یا قوم اطلاق می گردد.

حَشَر: کار دسته جمعی مردم (اعم از زن و مرد) حَشَر گفته می شود. مثلاً تهیه نان خشک برای خانواده ای که عضوی از آن وفات نموده باشد؛ پاک کاری مسجد در هنگام مجالس مردم محل، اشتراک در شورا به خاطر ختم قرآن شریف و یا فاتحه، و در مجموع اشتراک در غم یا شادی و مشکلات مردم محل.

جرگه: شورا یا اجتماع بزرگان قوم که عرفاً مردان مُسن، ثروتمندان و آنابیکه دارای نوعی از سرمایه اجتماعی اند، در آن حضور پیدا کرده و روی مسایل اجتماعی، اقتصادی و حقوقی پس از بحث و تبادل نظر، تصمیم می گیرند. مسایل مختلف میان مردم محل و یا قوم، بین اقوام مختلف، یا بین قوم و دولت در این جرگه ها مورد بحث قرار می گیرند. تصمیمی را که اعضای جرگه می گیرند، عموماً برای همگان مورد قبول بوده و کسی از آن سرپیچی کرده نمی تواند.

مَهر: مبلغ پولی که از طرف داماد برای عروس داده می شود. دو نوع مهر است. یکی مهر معجل که در زمان عقد نکاح برای زن داده می شود. و مهر مؤجل که در هنگام عقد نکاح بنام زن ثبت شده ولی براساس قوانین اسلامی، شوهر مسئولیت دارد تا این مهر را در صورت فروپاشی زندگی مشترک شان، و زمانی که از همسرش جدا می شود به وی بپردازد. شواهد حاکی است که پرداخت هر دو نوع مهر، در عمل نقض می شوند.

محرم: شوهر و یا یکی از اعضای مرد خانواده که ازدواج او با آن زن از دید شرعی و قانونی حرام باشد و او مسئولیت تامین معیشت و کنترل رفتارهای آن زن را داشته باشد.

مشرانو جرگه: به مجلس سنای افغانستان، مشرانو جرگه گفته می شود.

ننگ: از این کلمه به عنوان سرمایه اجتماعی یک مرد، خانواده، و یا قوم که جزء غیرت نیز حساب می رود، استفاده می شود. این واژه مشابه شرم، وقار، شجاعت و فخر است.

ناموس: این واژه را می توان منحیث شکل خاصی از واژه ننگ تلقی کرد که در مورد مصونیت مسایل شخصی به خصوص در مورد زنان یک خانواده، اجتماع، قوم، قریه و مردم، اطلاق می گردد. ناموس به «وقار، حیاء و احترام به زنان که وظیفه مطلق مردان بوده تا از آنان حفاظت نمایند» گفته می شود. منطق ننگ در حراست ناموس نهفته بوده که شامل کنترل زنان می شود.

پرده: «داشتن پرده»، «داشتن حجاب»، زنانگی، حیاء و شرم همه کلماتی اند که شامل رفتارهای است که به ایجاد حالت زنانگی کمک می نماید. ایجاد این پرده از طریق جدایی و تفکیک اماکن و فضای مردانه و زنانه، ستر وجه (صورت) و جسم، دوری از مردان بیگانه، محدود ساختن رفت و آمد، نظارت و کنترل روی رفت و آمد (زنان)، دوری از اماکن عمومی و تفکیک لباس زنانه صورت می گیرد. زنانی با پرده، عموماً از ارتباط مستقیم با مردم، مصارف خانواده، مسایل صحتی، رفتن به دکانین و فروشگاه ها، وغیره دوری می جویند. همینگونه، برای مردان نیز لازم است تا این پرده و حیاء را در حالاتی که نامحرم اند، حفظ نمایند. یک فامیل «با پرده» فامیل خوب بوده که میتوان به آن ارتباط خویشاوندی تأمین کرد. چون آن فامیل با پرده است، بنابراین فامیل خوب و محترم شمرده می شود.

قوم: گروه اصلی و یا فرعی نژادی که به آن طایفه نیز اطلاق می شود. این واژه به منظور دادن هویت برای افراد، استفاده می شود.

قرآن شریف: از نظر لغوی به معنی خواندن است. کتاب مقدس مسلمان.

شورا: مجلس مردم محل.

شریعت: از نظر لغوی به معنی مسیر است. شریعت روند حقوقی در اسلام است که روابط مسلمانان را با دولت، با دیگر مردم و مقدسات بر اساس احکام قرآن شریف و سنت نبوی براساس شرایط اجتماعی و سیاسی موجود جوامع، تنظیم می نماید. اکثریت نفوس افغانستان سُنی بوده و پیروی مذهب حنفی اند، این مذهب از همه لیبرال تر می باشد که روی استفاده از منطق در تطبیق قوانین اسلامی تأکید می نماید. در افغانستان مذهب حنفی وجعفری نیز پیروان دارد.

سیالی و شریکی: هنجار اجتماعی که براساس آن مردم کمک های خود را به هدف نشان دادن همبستگی با خانواده و اقارب زن، انجام می دهند.

سیاه سر: خانم، و یا زن. بعضی وقت ها برای دختر و یا مادر نیز اطلاق می شود.

سُنّت: آموزه های حضرت محمد (ص) و عبارت از اعمال و گفتار محمد (ص) است که باید کسانی که ایمان دارند، به آن پایبند باشند. سُنّت و سیرت النبی برای تفسیر و معنی قرآن شریف، متمم می باشد.

ولسی جرگه: مجلس نمایندگان افغانستان به نام ولسی جرگه یاد می شود.

علماء: روحانیون و دانشمندان امور و مسایل مذهبی و دینی.

اختصارات

AAIDO	موسسه انکشاف صنایع بادام افغان
AAWU	اتحادیه زنان افغان
ACCI	اتاق های تجارت و صنایع افغانستان
ACE	برنامه قرضه های زراعتی
ACTED	اکتید- اداره همکاری های تخنیکی و انکشافی
ADF	صندوق توسعه زراعت
AGRED	پروگرام مطالعات روی انکشاف و ترویج زراعت
AIA	اداره موقت افغانستان
AIHRC	کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان
AISA	اداره حمایت از سرمایه گذاری در افغانستان
AMDGs	اهداف هزاره انکشافی افغانستان
AMICS	سروی کلستر و چند شاخصه افغانستان
AMIP	پروژه احیاء زیرساخت های مارکیت زراعت در افغانستان
ANDS	استراتیژی انکشاف ملی افغانستان
ANP	پولیس ملی افغانستان
APA	اردوی ملی افغانستان
APTTA	موافقتنامه تجارت و ترانزیت میان افغانستان و پاکستان
ARD	انجمن برای انکشاف روستایی
AREDP	برنامه ملی انکشاف صنایع روستایی افغانستان
AREU	واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان
ARMP	پروگرام قرضه های کوچک روستای افغانستان
ARTF	صندوق وجهی بازسازی افغانستان
ASAP	پروژه تقویت زراعت پایدار
ASM	صنعتگران و کندن کاری های کوچک
AWBC	شورای زنان تجارت پیشه افغان
AWBF	فدراسیون زنان تجارت پیشه افغان
AWC	شورای زنان افغان
AWEC	مرکز تعلیمی زنان افغانستان
AWN	شبکه زنان افغان
BHCs	مراکز خدمات صحتی اولیه
BPHS	مجموعه خدمات اساسی صحتی
BRAC	کمیته پیشرفت روستایی بنگلادیش
CAREC	سازمان همکاریهای اقتصادی آسیای میانه
CBE	تعلیمات منطوقی

مرکز ارتباطات برای معلولین	CCD
شورا های انکشافی منطقه	CDCs
دسترسی چندگانه تقسیم کدی	CDMA
کمیته رفع تبعیض علیه زنان	CEDAW
کنفرانس تعامل و اعتماد سازی در آسیا	CICA
گروه معیشتی عام	CLG
اتاق های تجارت	CoC
اداره مرکزی احصائیه	CSO
برنامه خدمات تخنیکی و ملکی	CTAP
داکار - کمیته دنامارک برای کمک به مهاجرین افغان	DACAAR
اداره توسعه بین المللی دنامارک	DANIDA
نهاد های انکشاف منطقوی	DDAs
برنامه خلع سلاح و غیرنظامی کردن افراد مسلح در افغانستان	DDR
ریاست امور زنان	DoWA
سازمان همکاری های اقتصادی	ECO
صندوق سرمایه گذاری اروپایی	EIF
اداره انکشاف صادرات افغانستان	EPAA
قانون محو تبعیض علیه زنان افغان	EVAW
اداره خوراکه و زراعت سازمان ملل متحد-افغانستان	FAO
همکاران کمک کننده	FPs
موسسه کمک و توسعه زنان	FRDO
خشونت های جندر محور	GBV
تولید ناخالص داخلی	GDP
سیستم مخابراتی تلفون همراه	GSM
سازمان کمک های بشری موسکا	HAM
امید برای زنده گی	HFL
پروگرام مالداري و باغداری	HLP
سیستم مدیریت معلومات صحتی	HMIS
پروگرام فراگیر معیشت های بدیل	IALP
استراتیژی موقت انکشاف ملی افغانستان	I-ANDS
کمیسیون مستقل اصلاحات اداری و خدمات ملکی	IARCSC
اتاق های تجارت بین المللی	ICC
پیمان بین المللی حقوق مدنی و سیاسی	ICCP
پیمان بین المللی حقوق فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی	ICESC
ریاست مستقل ارگان های محل	IDLG
کمیسیون مستقل انتخابات	IEC

انستیتوت برای توانمندی اقتصادی زنان	IEEW
صندوق بین المللی انکشاف زراعت	IFAD
فعالیت های درآمد زا	IGAs
سازمان بین المللی کار	ILO
کمیته های بین الوزارتی	IMC
سازمان بین المللی مهاجرت	IOM
پوهنتون های پژوهشی	IRU
تکنالوژی معلوماتی (آی تی)	IT
کشور های کمتر انکشاف یافته	LDCs
قانون رفع تبعیض علیه زنان	LEVAW
صندوق وجهی نظم و قانون برای افغانستان	LOFTA
وزارت زراعت، مالداري و آبیاری	MAIL
وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی	MCIT
اهداف انکشافی هزاره	MDGs
انجمن انکشاف اقتصادی مینونایت	MEDA
وزارت انرژی و آب	MoEW
موسسات میکروفایننس	MFIs
سروی های کلستری و چند شاخصه	MICS
اداره کمک به سرمایه گذاری و حمایت از قرضه های کوچک در افغانستان – مسفا	MISFA
برنامه وزارت امور زنان برای دادخواهی و حمایت از پالیسی	MISPA
نرخ مرگ و میر مادران	MMR
وزارت تجارت و صنایع	MoCI
وزارت اقتصاد	MoEc
وزارت مالیه	MoF
وزارت امور خارجه	MoFA
موسسه میکروفایننس برای انکشاف	MoFAD
وزارت تحصیلات عالی	MoHE
وزارت ارشاد، حج و اوقاف	MoHRA
وزارت اطلاعات و فرهنگ	MoIC
وزارت عدلیه	MoJ
وزارت کار، امور اجتماعی، شهدا و معلولین	MoLSAMD
وزارت معادن	MoM
وزارت صحت عامه	MoPH
وزارت مهاجرین و عودت کننده گان	MoRR
وزارت ترانسپورت و هوانوردی	MoTCA
وزارت امور شهر سازی	MoUD

وزارت امور زنان	MoWA
وزارت احیاء و انکشاف دهات	MRRD
برنامه ملی انکشاف ساحوی	NABDP
برنامه انکشاف ملی زراعت	NADF
پلان ملی کاری برای زنان افغانستان	NAPWA
پلان احصایوی ملی افغانستان	NASP
پیمان اتلانتیک شمالی ناتو	NATO
موسسه تعلیمی و انکشاف ظرفیت نور	NECDO
پلان استراتژیک ملی برای تعلیم و تربیت	NESP
مرکز ترویج صلح ناروی	NOREF
برنامه های اولویت ملی	NPPs
ارزیابی خطر و آسیب پذیری ملی	NRVA
برنامه ملی انکشاف مهارت ها	NSDP
برنامه همبستگی ملی	NSP
ماموریت آموزشی ناتو	NTM
کمیشنری عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد	OHCHR
مساعادت های فزوترابی و احیای مجدد افغانستان	PARSA
شورای ولایتی	PC
مراقبت های اولیه صحنی	PHC
پروژه انکشاف پایدار باغداری	PHDP
شورای انکشافی و ولایتی زنان	PWDC
پروگرام بازسازی مجدد مارکیت زراعت در افغانستان	RAMP
موسسه رابعه بلخی برای ارتقای مهارت ها	RASA
پنجمین کنفرانس همکاری های اقتصادی و منطقوی برای افغانستان	RECCA V
پروگرام حمایت از مالداري و میکروفايننس در روستا ها	RMLSP
پروگرام حمایت از بخش سرک ها	RSPS
انجمن همکاری های منطقوی جنوب آسیا یا سارک	SAARC
موسسه همبستگی برای خانواده های افغان	SAF
ساحه تجارت آزاد جنوب آسیا	SAFTA
معیشت های زراعتی پایدار	SAL
موسسه همکاری های شانگهای	SCO
پروژه انکشاف پایدار منابع طبعی	SDNRP
موسسه انکشافی سنایی	SDO
انجمن زنان برای خود اشتغالی	SEWA
برنامه های صحنی برای مردم روستایی و فقیر	SHARP
اجتماع احیاء و آموزش حرفه یی	STARS

تسهیلات و الحاق تجارت برای افغانستان	TAFA
پروگرام هدفمند معیشت های بدیل	TALP
آموزش های حرفه ای و مسلکی	TVET
اعلامیه جهانی حقوق بشر	UDHR
کنفرانس ملل متحد برای تجارت و انکشاف	UNCTAD
اداره انکشافی ملل متحد	UNDP
کمیسیون اقتصادی و اجتماعی ملل متحد برای آسیا و اوقیانوسیه	UNESCAP
کمیشنری عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان	UNHCR
صندوق انکشافی سازمان ملل متحد برای زنان	UNIFEM
کمیشنری عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد	UNOHCHR
مصوبه شورای امنیت سازمان ملل متحد	UNSCR
اداره انکشاف بین المللی ایالات متحده امریکا	USAID
خشونت علیه زنان	VAW
موسسه زنان برای زنان افغان	WAW
موسسه زنان برای زنان	WFW
شورای بین المللی اتحادیه های قرضه دهی	WOCCU
مرکز پالیسی های انکشافی زنان	WPDC
سازمان تجارت جهانی	WTO

خلاصه

همگان بطور گسترده به این باور اند که اشتراک زنان در فعالیت های اقتصادی بخش مهم حقوق زنان و بخشی از روند انکشاف کشور می باشد. این تحقیق منجبت بخشی از استراتیژی عمومی اداره سازمان ملل متحد برای زنان یعنی استراتیژی حقوق و مصئونیت اقتصادی زنان، تلاش هایی را که پس از سال ۲۰۰۱ میلادی در راستای بهبود حقوق و شرایط اقتصادی زنان صورت گرفته، مورد بررسی و ارزیابی قرار می دهد. خلاء در پالیسی ها و موانع اجتماعی و فرهنگی، علت های اساسی حضور کم رنگ زنان در فعالیت های اقتصادی محسوب شده که زنان در بخش های مختلف با آن مواجه می باشند.

این نشریه براساس تحقیقی که واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان انجام داده، در دو بخش ارایه می شود. در بخش نخست معلومات مربوط به پروژه ها و برنامه هایی که پس از سال ۲۰۰۲ - ۲۰۱۳ میلادی به منظور بهبود شرایط اقتصادی زنان صورت گرفته، جمع آوری، تلخیص و تحلیل می شود. این معلومات شامل کنوانسیون های بین المللی، استراتیژی های دولت ها، اصلاحات حقوقی، و روند و مکانیسم های کاری برنامه های انکشافی می باشد. در این بخش شاخص های انکشافی مربوط به جندر بررسی شده و معلومات مربوطه به منابع دولتی و سازمان های چندجانبه که در افغانستان فعالیت می نمایند، مورد تدقیق و مطالعه قرار می گیرد. اینکه به کدام شیوه، فعالیت های این نهادها طی دهه گذشته در توانمندساختن و مشارکت زنان از نظر اقتصادی موفق یا ناکام بوده، در این بخش مورد ارزیابی قرار می گیرد.

در بخش دوم شرایط موجود مبتنی بر یافته ها و معلومات قسمت اول تحقیق، مشرح تر مورد تحلیل قرار گرفته و تلاش می شود تا از نظریات زنان اشتراک کننده در پروژه هایی که در ساحات روستایی و شهری کابل به هدف بهبود فرصت ها و فعالیت های اقتصادی زنان تطبیق شده اند، برای جمع بندی و تحلیل اوضاع و شرایط کنونی زنان، استفاده صورت گیرد. همچنان در این قسمت، فرایندهای اجتماعی و فرهنگی که مُمَد و یا مانع اشتراک زنان در فعالیت های تولیدی و عایداتی (خواست پالیسی ها و استراتیژی های دولت و سازمان های جامعه بین المللی) به دقت مورد ارزیابی قرار می گیرند. بدین ملحوظ خلاء ها میان پالیسی ها و روند تطبیق آنها و استراتیژی ها و آنچه که در عمل اتفاق افتاده، بررسی می شوند. در ختم این گزارش، سفارشات جهت استفاده در پالیسی ها ارایه می شوند.

این پژوهش برای گردآوری معلومات از سه روش ذیل استفاده نموده است:

۱. تحلیل و ارزیابی برنامه ها و پروژه های ادارات دولتی و موسسات تطبیق کننده که مستقیماً برای افزایش سهم گیری زنان در فعالیت های اقتصادی فعالیت می نمایند؛
۲. جمع آوری شواهد اولیه از ۶۸ مصاحبه جامع و نیمه ساختاری که با نمایندگان وزارتخانه ها و برنامه های دولت، سفارت ها و نمایندگان موسسات تمویل کننده و شبکه هایی که برای سهم گیری زنان در کارهای اقتصادی پروژه تطبیق کرده اند، اشتراک کنندگان در آن پروژه ها و اقارب (مردان) نزدیک آنان، و ۱۰ بحث گروهی متمرکز که با نمایندگان زن و مرد از مناطقی که در آنجا آن پروژه های تطبیق شده باشند، صورت گرفته است؛

۳. و شواهد و معلومات ثانوی که از گزارش ها و راپورهای وزارت ها و سازمان های تمویل کننده به دست آمده اند.

با وجودیکه معلومات و ارقام احصاوی در بسیاری از بخش ها که براساس جندر تفکیک شده باشد، بسیار کم است، با آنهم این گزارش از ترکیب معلوماتی که وجود دارد، بهرمنند شده و سفارشات را برای بهبود این ساحه بسیار مهم، نیز ارایه می دارد.

یافته های این تحقیق نشان می دهد که طی دهه گذشته دستاوردها زیاد بوده ولی به مقایسه محرومیت های کلی که در این زمینه از طی سه دهه گذشته وجود داشته، این دستاوردها نسبی اند. گذشته از این، سطح بلند فقر در این کشور می تواند این دستاوردها را به چالش مواجه سازد. خلاء های عمیق از نظر جنسیت در سطح پالیسی ها و استراتیژی های دولت وجود دارند. در دستگاه دولتی این خلاء ها عبارت از کمبود ابزارهای حقوقی، ناکافی بودن تطبیق پالیسی ها در چوکات استراتیژی ها، و گسترش ناکافی پالیسی های وزارتخانه ها و استراتیژی های ملی در روند انکشاف متوازن از نظر جنسیت، می باشند. با وجودی که بسیاری از این پالیسی ها فراگیر بوده و به خوبی طرح گردیده اند، اما بعضی از آنها نظر به حساسیت های جنسیتی ناقص اند، از طرف دیگر بعضی از پالیسی ها بیشتر روی دیدگاه های کلی متمرکز بوده و طرحی کامل برای تعیین مسیر کاری، ارایه نمی دارند. حادثترین خلاء از نظر جندر، در موارد زیر وجود دارند:

- بررسی خدمات اولیه صحی مخصوصاً در بخش های زایمان (تولید مثل) و صحت روانی و در بخش رسیدگی به خشونت های مربوط به جندر؛
- ثبت نام دختران در مکاتب در سطح ابتدایی و ادامه مکتب در سطوح متوسط و لیسه؛
- اشتراک و سهم گیری زنان در فعالیت های اقتصادی در سطح ادارات عامه و خصوصی چه در ساحات شهری و یا روستایی؛
- اشتراک زنان در فعالیت های سیاسی به ویژه در سطح ولسوالی ها و ولایات و عدم حضور آنان در اکثر نهادهای تصمیم گیرنده در سطح ملی.

در نهایت امر، تمام این موارد یکجا، طور کلی روی رفاه اقتصادی زنان تاثیر می گذارد که شدت آن تاثیرات در شرایط حاد خشونت های خانوادگی و افزایش ناامنی در افغانستان، زیاده تر می باشد.

این حالت نشان می دهد که زنان در کارهای اقتصادی بدون معاش و یا معاش های ناچیز و در مشاغل غیرمستثنی و آسیب پذیر در چوکات اقتصاد غیررسمی و غیرمنظم فعالیت می نمایند و معمولاً کسی به این فعالیت های اقتصادی آنان نیز قدر و منزلتی قابل نیست. در حالی که بخش میکروفایننس یک فرصت خوب برای زنان بوده، اما سرمایه گذاری در این بخش در حال حاضر محدود است. از طرف دیگر، در زمینه تشیبات و کارآفرینی چه در سطح کوچک و متوسط نیز کمک های اندکی برای زنان صورت گرفته است. اما بعضی از برنامه ها، راه کارها، و پروژه هایی که در خصوص ارتقاء ظرفیت زنان در دهه گذشته تطبیق شده، ثمراتی داشته است. ساحات شهری و تعدادی از مناطق روستایی افغانستان محرک های خوب تغییر بوده اند. زمینه و فضا برای تشویق اشتغال زنان در فعالیت های اقتصادی ایجاد می شوند. زمینه های فراوان و جدید برای زنان در بخش های تشیبات متوسط و کوچک مخصوصاً در بخش های زراعت، مرغداری، فعالیت های اقتصادی در بخش زراعت و بخش تولیدی وجود دارند. لازم است تا از زنان برای آغاز رشد و انکشاف در این بخش ها حمایت صورت گیرد. بنا نیاز است تا از انرژی و تجارب پروژه های کوچکی که طی دهه گذشته برای زنان تطبیق شده استفاده گردد و این تجارب زیر یک پالیسی جامع و بزرگتر که بتواند به اقتصاد ملی افغانستان کمک کند، تنظیم شوند. از طریق اصلاحات در ادارات، سرمایه گذاری و ایجاد روابط تجاری و کاری، انجمن های تولیدی و گروه های مسلکی زنان باید حمایت شده و رشد داده شوند. حتی اشتغال زنان طور رسمی در چارچوب پالیسی ها و با پرداخت مشوق ها و امتیازات، مورد حمایت قرار گیرند.

همینگونه این تحقیق نشان می دهد که مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی قویا به طرز دید جوامعی که زنان در آن زندگی می کنند، وابسته بوده است. از طرف دیگر، موثریت و تداوم پروژه های انکشافی تنها زمانی امکان پذیر بوده که آن پروژه ها با بازار اقتصادی ارتباط قوی داشته باشد. با اینکه مشروعیت پروژه وابسته به حفظ مقررات اسلامی است، بهبود میزان سطح عایدات زنان تغییرات چشم گیری را در خصوص توانایی و درک خودی آنان مساعد می سازد که می تواند روی نقش زنان در داخل خانواده و محیط شان تاثیرگذار باشد.

تغییر در برخورد و رفتار آن زنانی که از طریق پروژه ها درآمد داشته اند طور روشن قابل مشاهده است. با اینکه تمام زنانی که در این تحقیق با آنان مصاحبه شده است، طور واضح از حقوقی که داشتن عاید و درآمد برای شان مهیا ساخته می تواند، مطلع اند. آوردن تغییر و زمینه سازی برای زنان تا به فرصت های اقتصادی دسترسی پیدا کنند ایجاب می کند تا برنامه های کنونی مخصوصاً در بخش های امور دینی، صحت و تعلیم و تربیت هرچه بیشتر تقویت شوند. از طریق تدابیر زیر و در قالب برنامه ی تحت نام «ایجاد فضا و فرصت ها برای زنان» می توان به آن اهداف نایل شد:

۱. تقویت فضای پالیسی: ادارات دولتی در مرکز، شعبات مربوط به آنها و اداره مرکزی احصائیه باید مجدداً از سهم زنان در انکشاف اقتصادی افغانستان، مطلع گردند. مشخصاً تطبیق برنامه کاری ملی برای زنان افغانستان و استراتژیی انکشاف ملی افغانستان به همکاری وزارتخانه ها می تواند بسیاری از چالش ها و خلاء هایی را که امروز این کشور در بخش های انکشاف بشری، کاهش فقر و سهم گیری بیشتر زنان در فعالیت های اقتصادی به شمول اصلاحات مناسب در بخش های مالی و اشتغال (به نفع زنان) مواجه است، مرفوع سازد.

۲. رسیدگی به خلاء ها در انکشاف بشری: بسیار مهم است تا به خلاءهایی که سر راه دختران و زنان افغان در بخش تعلیم و تربیت، صحت، امنیت، فعالیت ها و اشتراک در سیاست وجود دارد، رسیدگی شود. برای اینکه یکی از شیوه های کار، ایجاد تسهیلات و عرضه خدمات مبنی بر سنت ها، عنعنات و ارزش های این جامعه است. مشوق های زیادی در بخش صحت و تعلیم و تربیت موجود اند. طور نمونه، کسب علم و دانش یکی از محورهای اساسی دین اسلام می باشد. نبود تسهیلات برابر ولی مجزا برای دختران و زنان جوان، از جمله چالش های اساسی می باشد.

۳. تمرکز بالای آنچه که قابل دگرگونی است: برای ایجاد شبکه های قوی و فعال زنان برای زنان که تمام افغانستان را در بر گیرد و از طریق آن بتوان یک نمونه عرضه خدمات برای زنان توسط زنان (از تولید کننده به فروشنده / پروسس کننده و صادر کننده) را ایجاد نمود، و برای ایجاد کارآفرینی برای زنان در بازار داخلی که توانایی برای صادرات تولیدات خود را داشته باشند، باید توجه و تمرکز کرد.

۴. جندرسازی خدمات مالی: به خاطر بهبود و افزایش دسترسی زنان به فعالیت های اقتصادی، لازم است تا آنان به سرمایه و قرضه دسترسی داشته باشند. دسترسی به وثیقه کماکان یک مشکل بوده و زنان در مجموع به تضمین و وثیقه دسترسی ندارند. امکانات کنونی میکروفایننس یا قرضه های کوچک تنها فرصت های محدودی را آن هم در بخش های غیررسمی روستای و کارآفرینی به مقیاس کوچک فراهم ساخته است. سرمایه گذاری های هنگفت بالای صنایع بزرگ که بتوان در آن از کار و مهارت زنان استفاده کرد، یک نیاز مبرم است.

وضعیت کنونی را میتوان با در نظر داشت شرایط اجتماعی، فرهنگی و جندر قبل از سال های ۱۹۷۳ و به مقایسه سال های ۱۹۷۳ الی ۲۰۰۱ میلادی، دلگرم کننده دانست. ولی به خاطر نبود و یا محدود بودن حقوق بشر در این کشور، توانمندسازی اقتصادی زنان از دید پالیسی بسیار پیچیده به نظر می رسد. از یک طرف لازم است تا در مورد ابعاد گوناگون محرومیت زنان و اینکه چگونه این ابعاد با مسایل جندر تعامل می نمایند، بیشتر آگاه شد و از طرف دیگر نیاز است تا به هنجارهای اجتماعی و مذهبی قدرت که اشتراک زنان را در فعالیت های اقتصادی محدود می سازند، رسیدگی کرد.

همینگونه، برای اینکه فرصت های عادلانه، آزاد و مناسب به منظور دسترسی برابر زنان به بازار پول ایجاد شود، لازم است تا بستر مناسب به این کار در سطح اقتصاد جهانی مساعد گردد. این موضوع بیشتر به پروسه انتقال و موادات توافقتنامه هایی این کشور و اینکه اقتصاد افغانستان به کدام سمت در حرکت می باشد، مرتبط است. اما برای یک پالیسی ملی و متمرکز که از توانمندسازی اقتصادی زنان پشتیبانی نماید، نیاز مبرم وجود دارد. با اینکه سرمایه گذاری میان مدت و برنامه ریزی های کوتاه مدت سیاسیون، اکادمیسن ها، فعالین جامعه مدنی، احزاب سیاسی، روحانیون، بزرگان قومی، شوراهای ولایتی، اعضای اتاق های تجارت و صنایع و دیگران برای حفظ دستاوردهای دهه گذشته یک ضرورت است، اما لازم است تا روی منابع و قوای بشری به منظور احیاء و بازسازی فراگیر و گسترده این کشور، سرمایه گذاری های درازمدت صورت گیرد.

۱. مقدمه

آنچه که در امور حقوقی، سیاسی و مساعدت های بشردوستانه در افغانستان پس از سال ۲۰۰۱ میلادی اتفاق افتاده، یکی از انکشافات کلیدی در تاریخ مدرن این کشور تلقی می شود. در جمع این تعاملات، حقوق بشر و برابری جنسیتی دو موضوعی اند که در خور توجه نهادهای داخلی و بین المللی بوده است. اما در خصوص سهم گیری و توانمندسازی زنان در فعالیت های اقتصادی احتمالاً بنابر پایین بودن سطح انکشاف و خرابی اوضاع امنیتی، کمترین توجه شده است. افغانستان از سال ۲۰۰۴ میلادی به اینطرف به اقتصاد بازار آزاد روی آورده است.^۱ وصلت و گسترش وابستگی اقتصادی افغانستان به اقتصاد دنیا به این معنی است که سهم زنان باید در بازار کار سه برابر افزایش یابد.^۲ زنان معمولاً در فعالیت های اقتصادی کوچک که توسط قرضه های کوچک و دیگر منابع محدود حمایت می شوند، مشغول بوده اما به امکانات پس انداز دسترسی ندارند و در برابر خطرات آسیب پذیر باقی مانده اند. اینها در واقع شواهدی است برای جندرسازی فقر و غربت (اینکه زنان فقیر نگهداشته شوند).^۳ علاوه پالیسی های اقتصادی دولت نیز روی بخش هایی که در حال حاضر اکثریت نفوس^۴ را که در آن زنان نقش بسیار مهم دارند، (با اینکه از نقش آنها در آن فعالیت ها اغماض شده است) را در بر می گیرد. باوجود تعادل و برابری در اسلام، تقسیم ایده ال کار همچنان طوری است که مردان آور خانواده و زن مسئول امور داخلی خانه به شمار می روند. اینکار شدیداً روی توانایی زنان برای دسترسی به بازار کار در بیرون از خانه، تاثیر گذاشته است.

رشد اقتصادی افغانستان به بهترین وجه آن در جریان سال های ۲۰۱۱-۲۰۱۸، هفت درصد پیش بینی شده که در آن منابع طبیعی و زراعت منحصراً محرک های اساسی اقتصاد بوده و استخراج معادن نیز ظرفیت مهم برای این رشد اقتصادی گفته شده است. عاید سرانه افغانستان از ۴۲۶ دلار امریکایی در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۵۰۵ دلار در سال ۲۰۱۰ و به ۶۲۹ دلار در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. همینگونه عاید سرانه در سال ۲۰۱۲ میلادی، ۷۲۵ دلار^۵ بوده است. نفوس افغانستان در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ میلادی ۲۵٫۵ میلیون نفر تخمین شده که تقریباً ۱۲٫۵ میلیون زن و ۱۳ میلیون آن مرد می باشند.^۶ ارقام احصایوی سال های ۲۰۰۸/۲۰۰۷ میلادی نشان می دهد که نرخ مشارکت زنان در نیروی کار ۴۷ درصد بوده که تقریباً ۹۵ درصد آنان در شغل های آسیب پذیر و ۷۸ درصد آن در فعالیت های اقتصادی خانوادگی و بدون معاش، مشغول کار بوده اند.^۷

اما بنابر هنجار های اجتماعی و فرهنگی در افغانستان یعنی بخاطر حفظ احترام به خانواده، هرآنچه که توسط زنان تولید شده و یا مشترکاً توسط زنان و مردان تولید می شوند، تنها توسط مردان به بازارها برای فروش منتقل می شوند و در واقع زنان مستقیماً به آن بازارها دسترسی ندارند. از آنجاییکه توانمندسازی اقتصادی زنان به طرز دید و آگاهی مردم از نقش جنسیت ارتباط دارد و از طرف دیگر، چون اجرات مبنی بر جنسیت در ذات خود شامل اجزای عمده اجتماعی و فرهنگی است، بنابراین چگونگی و میزان سهم گیری زنان در فعالیت های اقتصادی، به اینکه افراد جامعه به نقش جنسیت چطور نگاه می کنند، ارتباط دارد. این دیدگاه ها شامل «جنسیتی ساختن ماحول» (زنانگی قشر اناتل) و وابستگی آنها را به مردان نمایش می دهد، پارامترهای اجتماعی و فرهنگی برای زنان و محروم ساختن زنان از بخش ها و یا اماکن عمومی و بیرونی می شود. از قدیم این مسایل در حوزه بشر شناسی اجتماعی و در خصوص ارتباط فرهنگ با محیط در حوزه جامعه شناسی-فمینیستی و بیرونی می شود.

۱ ماده ۱۰ قانون اساسی افغانستان، ۲۰۰۴. دسترسی به وب سایت، بتاریخ ۹ جون ۲۰۱۳. <http://www.afghanembassy.com.pl/cms/uploads/images/Constitution/The%202013Constitution.pdf>

۲ کار برای فامیل و خانواده و دیگر فعالیت های درآمد زا. بطور نمونه به این گزارش مراجعه نمائید: «آشکار سازی اقتصاد پنهان: تحلیل تاثیرات پالیسی اقتصادی بالای جنسیت» ژورنال اکونومیست/فمینیست، شماره ۱ (۲۰۰۲)، ص ۳۹-۷۰.

۳ تعریف فقر در افغانستان این گونه است. توانمندی و دسترسی به ۲۱۰۰ کالوری انرژی و دیگر نیازمندی های اولیه غیر غذائی که ارزش پولی آن معادل ۴۷ افغانی فی نفر و فی روز می باشد یا ۷۰۸ افغانی (یعنی ۱۴ دلار امریکایی) فی نفر در یک ماه. از مجموع نفوس ۳۶ درصد آن به این مقدار پول دسترسی ندارند (یعنی زیر خط فقر، بر اساس تعریف فقر، قرار دارند) در حالیکه ۵۳ درصد دیگر مردم تقریباً به این مقدار پول دسترسی دارند. اداره مرکزی احصائیه و بانک جهانی. «تعیین خط فقر رسمی برای افغانستان» (اداره مرکزی احصائیه و بانک جهانی: بدون تاریخ): ۲۴. دسترسی به وب سایت ۵ جون ۲۰۱۳ میلادی. <http://siteresources.worldbank.org/AFGHANISTANEXTN/Resources/305984-1326909014678/8376871-1334700522455/PovertyStatusMethodologyReport.pdf> برای معلومات بیشتر به این گزارش نیز مراجعه کنید. «تحقیق روی زنان نهایت فقیر در افغانستان: گزارش نهانی، ۱۸ از املی بنیت، مرجان کمال، پیگی پاسکال، جان پاسکیت و فرانکوس گرینوالد. (سازمان همکاری های بین المللی چین و اداره همکاری های بین المللی آلمان (GIZ)، مارچ ۲۰۰۸ میلادی، دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳ میلادی). http://www.urd.org/IMG/pdf/CPW_report_hand-ove_march2008.pdf در یکی از گزارش های جدید که فقر از ابعاد مختلف در افغانستان مورد تحلیل قرار گرفته است نشان میدهد که شاخص فقر چندین بُعدی (MPI) در افغانستان ۰٫۵۱ می باشد. بر اساس این شاخص ۸۴ درصد از خانواده های افغانستان از دیدگاه ابعاد مختلف فقیر اند. «گزارش انکشاف بشری افغانستان ۲۰۱۱ و آنچه که فراموش شده: مصنویت آبی و بحران در حفظ الصحه»، گزارش از مرکز پالیسی و انکشاف بشری. (کابل: پوهنتون کابل، مرکز پالیسی و انکشاف بشری ۲۰۱۱): 36-38.

۴ از جمع نفوس این کشور، ۵۹٫۱ درصد آن در بخش زراعت، ۲۴٫۶ درصد در بخش خدمات و ۱۲٫۵ درصد در بخش صنعت شاغل اند. «گزارش های ولایتی افغانستان ۲۰۱۱» وزارت اقتصاد جمهوری اسلامی افغانستان (کابل: ۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳ <http://moec.gov.af/Content/files/Last%20updated%20english.pdf> این در حالی است که ۲۶٫۷۴ درصد عاید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۲ از بخش زراعت، ۴۸٫۲۷ درصد از بخش خدمات و ۲۱٫۳۹ درصد از بخش صنایع حاصل شده است. «سالنامه احصایوی افغانستان، ۲۰۱۱-۲۰۱۲» اداره مرکزی احصائیه، جمهوری اسلامی افغانستان. (کابل: اداره مرکزی احصائیه، ۲۰۱۲).

۵ «شاخص های احصایوی در کشور» اداره مرکزی احصائیه، جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت 5 جون 2013 میلادی. <http://cso.gov.af/Content/Media/Documents/StatisticalIndicatorsinthecountry3920128598270553325325.pdf>

۶ «سالنامه احصایه مرکزی: ۲۰۱۲»، اداره مرکزی احصائیه
۷ این رقم شامل ۱٫۵ میلیون نفوس کوچی ها نمی گردد. «سالنامه احصایوی ۲۰۱۱-۲۰۱۲» نفوس ساکن بر اساس تقسیمات اداری کشور، اداره مرکزی احصائیه. دسترسی به وب سایت ۷ جون ۲۰۱۳ میلادی. <http://cso.gov.af/Content/files/Settled%20by%20Population%20Division>

۸ وزارت اقتصاد و بانک جهانی «وضعیت فقر در افغانستان: تحلیل بر اساس ارزیابی خطر و آسیب پذیری ملی ۲۰۰۷-۲۰۰۸» (وزارت اقتصاد ۲۰۱۰). در حالیکه بر اساس گایای و دیگران (۲۰۱۰): «بطور سنتی، مشارکت زنان در کار های بدون معاش و نیز مشارکت آنان در نیروی کار مورد توجه نبوده و به فعالیت های مهم اقتصادی آنان، ارزش قابل نشده اند.» امی گایا، جینی کلوگمن، میلرود کوسویوک، سارا تویگ، و ادوارد زامبرانو. «سنجش تفاوت های مهم در انکشاف بشری: شاخص نابرابری جنسیت» (گزارش تحقیقی انکشاف بشری) اداره برنامه های انکشافی سازمان ملل متحد ۲۰۱۰: ۴۶. دسترسی به وب سایت ۵ جون ۲۰۱۳ میلادی). <http://paa2013.princeton.edu/papers/130872> علاوه بر این، تعداد زنانیکه دارای شغل های نیمه وقت اند، معلوم نمی باشد. با آنهم بر اساس سروی ملی خطر و آسیب پذیری ۲۰۰۷/۲۰۰۸ (سروی ملی خطر و آسیب پذیری ۲۰۰۷/۲۰۰۸) این مسئله نشان دهنده تاثیرات مخرب سال های متدای جنگ و منازعه در این کشور می باشد که به عنوان عامل فشار آورنده روی کارهای درآمد زا زنان اشاره می نماید.

مورد بحث علمی بوده است. بنابراین، به نظر می رسد که چگونگی تعامل و عکس العمل زنان با روند توانمندسازی، میزان فعالیت های درآمدزا و در نتیجه هویت جنسیتی آنها را متاثر می سازد.

همزمان با این، از نظر اجتماعی قوانین سنتی غالباً می توانند مانع شناخت و تصدیق توانایی مساویانه زنان برای کسب عاید و درآمد شوند و نقش مردان را به عنوان نان آوران خانواده و نقش زنان را منحیت خانم خانه کماکان تثبیت نمایند. بنابراین این قوانین می توانند جامعه را از پذیرش اشتغال زنان و دسترسی آنان به فعالیت های رسمی اقتصادی، باز دارند. از سال ۲۰۰۱ میلادی به این طرف معرفی مفکوره های نسبتاً جدید و متفاوت در جامعه از قبیل حقوق بشر و حقوق سیاسی و مدنی زنان، برداشت ها و درک همگانی را از اسلام (از نظر جنسیت و نقش زن و مرد) در دو بُعد "سنت بزرگ" و "سنت کوچک" راحت تر ساخته است.^۹ این تغییرات در جامعه ای که قویاً غیرمتمرکز است و از مسایل مختلف مانند ایدئولوژی های گوناگون و جوانب مختلف "مدرنیته" متاثر شده، معرفی گردیده اند. ولی اینکه چه چیزی سبب تشکل این مدرنیته شده، به نظام ارزش اجتماعی و اینکه در آن نظام، کدام عوامل برجسته تر بوده و سنت های اجتماعی را می سازند، بستگی دارد.

فقدان فرصت های اشتغال، کمبود تجرب کاری، پرداخت مُزد و معاشات ناچیز، سطح پایین آموزشی و عدم حمایت خانواده ها از اشتغال زنان در بیرون از محیط خانه، از جمله عمده ترین موانعی است که فراراه زنان قرار دارد.^{۱۰} توانمندسازی اقتصادی زنان را می توان اینگونه تعریف کرد: «توانایی زنان در سهم گیری در فعالیت های اقتصادی که بتواند تغییرات مثبت را در زندگی و اجتماع زنان به ارمغان بیاورد...» ولی با در نظر داشت شرایط کنونی افغانستان به این تعریف میتوان موارد دیگر را نیز اضافه نمود: الف: موجودیت فرصت های اقتصادی که زنان در آن کار کرده بتوانند و از کار خود عاید و درآمد کسب نمایند؛ ب: مهیا شدن فرصت های شغلی از طریق نورم های اجتماعی و فرهنگی تا زنان به فرصت های اقتصادی دسترسی داشته باشند. چون ارزش ها و نورم های اجتماعی وجود دارند که می توانند گزینه دوم را تحت تاثیر قرار دهند بنابراین ترجیح داده می شود تا با پیشی گرفتن در معرفی گزینه اول، زمینه رسیدگی به مورد دوم مساعد گردد.

در بخش پایین روش تحقیقی که برای جمع آوری معلومات این نشریه بکار رفته است، معرفی می شود. اما در بخش بعد از آن، گام هایی که در دهه گذشته در راستای توانمندسازی اقتصادی زنان برداشته شده است، مورد بررسی قرار می گیرد. در این بخش حقوق بشری زنان که به شدت با فرصت های اقتصادی و سهم گیری آنان در آن فرصت ها مرتبط است، به تفصیل تشریح می شود. بخش سوم جستار و تحقیق بشرشناسانه از نظر اجتماعی است که در مورد طرز دید زنان روی توانمندسازی آنان از نظر اقتصادی و اینکه پروژه های اقتصادی چه نوع تغییراتی را در زندگی زنان اشتراک کننده در پروژه های انکشافی به میان آورده، بحث می نماید. در نهایت، بخش چهارم، شامل نتیجه گیری بوده و سفارشات نیز به منظور تشخیص و معرفی پالیسی ها و تعیین استراتژی ها جهت رسیدگی به چالش های که زنان به آنها مواجه اند، ارایه می شود.

۱.۱ روش تحقیق

برای تهیه معلومات، در این تحقیق از سه روش استفاده شده است:

۱. تحلیل و ارزیابی برنامه های ادارات دولتی و موسسات تطبیق کننده که طور مستقیم روی بهبود اشتراک زنان در فعالیت های اقتصادی کار می نمایند؛
  ۲. جمع آوری شواهد اولیه از ۶۸ مصاحبه جامع و نیمه ساختاری که با ۲۵ نماینده وزارتخانه های کلیدی و ادارات دولتی، ۸ نماینده از هفت سازمان تمویل کننده و سفارتخانه ها، ۲۵ نماینده از ۲۳ موسسه و شبکه های که در تطبیق پروژه های اقتصادی برای زنان فعالیت دارند، ۵ اشتراک کننده در پروژه های اقتصادی و ۵ عضو و اقارب مرد و ۵ بحث گروهی متمرکز که با نماینده های (زن و مرد) در مناطقی که اشتراک کنندگان پروژه ها زندگی می کردند، صورت گرفته است، و؛
  ۳. شواهد و معلومات ثانوی که از گزارش ها و اسناد وزارتخانه ها و سازمان های تمویل کننده به دست آمده اند.
- این پروژه با جمع آوری و تلخیص معلومات و تدویر برنامه های توسعه ظرفیت های تیم کاری در ماه سپتمبر ۲۰۱۲ میلادی آغاز گردید و با شروع این دور، اسناد مربوط به پالیسی ها، مکانیسم ها، و برنامه هایی که به هدف بهبود زندگی زنان از نظر اقتصادی پس از ۲۰۰۲ میلادی صورت گرفته، جمع آوری و دسته بندی شده اند. فهرست تمام اطلاعات و معلومات کمی و کیفی که در آن زمینه تهیه شده است شامل موارد ذیل می باشند: الف: میثاق ها و توافقنامه های بین المللی، اسناد حقوقی، پالیسی ها و استراتژی های (ادارات دولتی و غیردولتی، و بخش خصوصی)؛ ب: گزارش ها و سروی های (دولت افغانستان، وزارتخانه ها، ریاست ها، سازمان های بین المللی، موسسات بین المللی غیردولتی، و موسسات غیردولتی که در افغانستان دفتر دارند. و ۵۸ نفر از کسانی که برای جمع آوری و تحلیل معلومات این گزارش مصاحبه شدند که شامل نمایندگان وزارتخانه و برنامه های کلیدی دولت، سازمان های چندجانبه و تمویل کننده بین المللی، سازمان ها و شبکه های

۹ رابرت ریذفیلد، جوامع کوچک و روستایی و فرهنگ (شیکاگو، مطبعه پوهنتون شیکاگو، ۱۹۶۰).

۱۰ دفتر مشورتی سامول هال، «سروی بازار و ارزیابی اقتصادی شهر های مزار شریف، پلخمري، قندهار و قندز» (کابل: دفتر مرسی کور، ۲۰۱۱).

۱۱ دفتر سازمان ملل متحد برای زنان، «هوت و رهنما برای توانمند سازی زنان از نظر اقتصادی»، (نیویارک، ۲۰۱۲)، ۱.

ملی که پروژه های را به منظور بهبود اشتراک زنان در فعالیت های اقتصادی اجرا نموده اند، می باشد. موضوعات اساسی از قبیل روش هایی که سازمان های تمویل کننده، ادارات دولتی و موسسات تطبیق کننده برای بهبود وضع اقتصادی زنان در دهه گذشته استفاده کرده اند و پلانگذاری و تطبیق این پلان ها توسط دولت افغانستان، در جریان این مصاحبه ها مورد رسیدگی قرار گرفته است. این مصاحبه ها اهمیت زیادی در تهیه بخش دوم این نشریه داشته است.

کارهای ساحوی برای تحلیل و بررسی وضعیت (بخش سوم این گزارش) طوری طرح شده بود تا پروژه هایی که در جهت کمک اقتصادی به زنان، چه پروژه های که بین ۵۰ تا ۵۰۰ نفر زن و یا کمتر از ۵۰ نفر را در بر می گرفت، پس از شناسایی مورد مطالعه قرار گیرند. ساحه کاری برای این تحقیق براساس لایحه کاری پروژه کابل تعیین شده بود. اسات مقدماتی برای شناسایی آن پروژه ها با ۴۲ موسسه غیردولتی که در حوزه برنامه های اقتصادی برای زنان فعالیت داشتند، تدویر یافت. این تعداد موسسات از بین ۳۰۰ موسسه ی که در امور زنان فعالیت دارند و این فهرست توسط وزارت امور زنان تهیه شده بود، انتخاب شدند. بالاخره از آن میان، ۲۳ موسسه براساس این معیارها انتخاب شدند: الف) میزان تمرکز موسسه روی توانمندسازی اقتصادی زنان؛ ب) دسترسی به آن موسسه و نماینده یا نمایندگان پروژه مورد نظر؛ ج) سهم گیری مستفید شوندها از آن پروژه برای این تحقیق؛ د) پروژه هایی که در کابل تطبیق شده بودند؛ و) پروژه هایی که بین سالهای ۲۰۰۲ و الی ۲۰۱۱ تطبیق شده بودند.

از میان این ۲۳ موسسه غیردولتی، ۵ مورد با اشتراک کنندگان آن پروژه ها همراه با محرم ها و مناطق شان برای انجام مطالعه موضوعی تثبیت و انتخاب شدند. این کار براساس اینکه اشتراک کنندگان و مردم محل علاقه ی برای اشتراک در این تحقیق داشته اند یا خیر صورت گرفته است. با هر یک از اشتراک کنندگان و ۵ نفر از محرم های آنان مصاحبه های جامع و نیمه ساختاری انجام پذیرفت. ۱۰ بحث گروهی متمرکز نیز با نمایندگان زن و مرد مناطقی که پروژه های فوق الذکر تطبیق شده بودند، صورت گرفت. در این مباحث گروهی، روی برداشت ها و فهم مردم محل در مورد نقش و حقوق جنسیت و درک زنان از جنسیت و اینکه نقش جنسیت از نظر فعالیت های اقتصادی و پذیرش اجتماعی به چه معنی است، بحث های جامع صورت گرفت. طوریکه در هر یک از آن جلسات هفت نفر اشتراک کرده بودند. معلومات در مورد زنان و مردانی که در تمام ساحات تحقیقی این پژوهش اشتراک کردند، در ضمیمه ۱ ارایه شده است.

از این عناوین برای پنج مطالعه موضوعی منحیث رهنما استفاده شده است: الف) دیدگاه زنان درباره اینکه چه نقشی را در توسعه اقتصادی و اجتماعی ایفا کرده می توانند؛ توانایی زنان برای دسترسی به برنامه هایی که جهت توانمندسازی اقتصادی آنان طرح شده، و پایداری آن برنامه ها؛ ب) تغییرات در توانمندی زنان از طریق اشتراک شان در آن برنامه ها؛ ج) شرایط محلات و هنجارهای فرهنگی و اجتماعی از نظر جنسیت؛ د) نتایج قابل انتظار از دسترسی زنان به قدرت اقتصادی. در جریان مباحثی که میان اعضای گروه تحقیق صورت گرفت، موضوعات مختلف به عنوان رهنما جهت انجام مصاحبه ها و تحقیق انتخاب شد که در ضمیمه ۲ ارایه می شوند. از معلومات ساحوی و مطالعه علمی نژادها و اقوام استفاده گردیده تا فهم و آگاهی اشتراک کنندگان در پروژه ها و تاثیرات آن مورد ارزیابی قرار گیرد. بخش تحلیل و ارزیابی وضعیت روی همین مباحث می چرخد.

معلومات در مورد ۷۸ مصاحبه جامع و مباحث متمرکز گروهی در ضمیمه ۳ این گزارش درج گردیده است. مصاحبه های آزمایشی در ماه اکتوبر ۲۰۱۲ و کارهای اساسی ساحوی بین نوامبر ۲۰۱۲ و مارچ ۲۰۱۳ میلادی صورت گرفت. قبل از انجام این مصاحبه ها، از رضایت اشتراک کنندگان اطمینان حاصل شد. در انجام این کار ساحوی دو نفر افغان، یک خانم و یک مرد اشتراک داشتند. به جز از دو مصاحبه، دیگر همه به زبان دری صورت گرفته؛ دو مصاحبه از طریق اسکایپ (انترنیت)، دو مصاحبه از طریق تلفون و مابقی حضوری انجام یافته اند. در صورتیکه اشتراک کنندگان اجازه ضبط را داده باشند، تمام مصاحبه هایشان ضبط گردیده که این مصاحبه ها توسط افغان های غیرحرفه ای ولی مسلط به زبان انگلیسی، به متن انگلیسی تبدیل شده اند. بعدا متون ترجمه شده توسط اعضای گروه تحقیق مرور و بررسی شده اند. در مجموع می بایست در انجام کارهای ساحوی بسیار انعطاف پذیر می بود. در بعضی مواقع غالبا مسایل امنیتی مانع انجام مصاحبه ها شده که می بایست در یک وقت مناسبتر مصاحبه صورت می گرفت که در اینحال نیاز به وقت بیشتر می بود. معلومات و ارقام جمع آوری شده، بدون استفاده از هر نوع ابزار کمپیوتری و از طریق رمز و کدگذاری پیشرفته مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است.

هر تحقیقی دارای محدودیت هایی است، این تحقیق نیز در موجودیت محدودیت های زیر، انجام یافته است:

- تغییر و تبدیل بیش از حد مسئولین پروژه ها و نمایندگان سازمان های تمویل کننده سبب شده تا معلومات کافی در مورد تطبیق پروژه ها و نحوه نظارت از آنها در دسترس نباشد؛
- تمرکز بر دیدگاه مردان در مورد مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی سبب شده تا وقت کافی برای جمع آوری معلومات در مورد مردان و اینکه آنان در مورد خودشان و اشتغال زنان چه فکر می کنند، میسر نشده است؛
- عدم توجه به ماحول مباحث انکشافی که ممکن می توانست سبب درک بهتر از دسترسی مساویانه زنان به فعالیت های اقتصادی می شد. چنین کاری بسیار مهم بوده است، زیرا دولت و سازمان های تمویل کننده روی توسعه بخش خصوصی و اقتصاد بازار آزاد تاکید می ورزند.
- توجه و تمرکز روی حقوق بشری زنان لازم بوده است زیرا این کار طور لاینفک با دسترسی زنان به فرصت های اقتصادی پیوند دارد. این گزارش در چند ساحه کلیدی مانند زراعت، باغداری، دامداری و تجارت های کوچک، محدود است. نیاز است تا فعالیت زنان در ساحات دیگر از قبیل کشت خشخاش، تصدی های کوچک روستایی و صنایع دستی، کارهای اقتصادی داخل خانه و یا فروشندگی غیررسمی در یک تحقیق جداگانه دیگر مورد مطالعه قرار گیرند.

- عدم موجودیت معلومات و ارقام کافی به خصوص در سطوح پایین. اینکه ابزارها چگونه با حاصل و نتایج ارتباط دارند، در پالیسی ها و گزارش های برنامه ها روشن نمی باشند.
  - عدم حضور بعضی از کارمندان کلیدی وزارت ها (بنابر مصروفیت های شان)، برای مصاحبه. بعضی از کارمندان وزارتخانه ها در مورد نظارت از پروژه ها، پالیسی و استراتژیی معلومات درست و کافی نداشته اند. عمدتا در مورد ساختار وزارتخانه ها و ریاست های دولتی معلومات کافی در دسترس نیست و حتی برای درخواست رسمی جهت اخذ این معلومات، پاسخ داده نشده است.
- نمونه (سمپل) موردنظر که برای این تحقیق استفاده شده است به هیچ وجه نمایندگی کامل از زنان در کابل و یا افغانستان نمی کند، اما این نمونه گرایشات و روند کلی مسئله مورد تحقیق را روشن می سازد. چون فعالیت هایی که در قالب پروژه های این نمونه (سمپل) اجرا شده اند تقریباً طی دهه گذشته در سراسر افغانستان اتفاق افتاده است. بنابراین، موضوعات و نیروهایی که در قالب تحلیلی این تحقیق عرض اندام نموده اند در ذات خود به محدودیت های خوب یا بد، تعلق نمی گیرند. در پیوست به این پیش زمینه، بعضی از مسایل بخشی، تثبیت و شناسایی شده اند. این نگرانی ها نمایانگر تعامل کنونی پروسه انکشاف (با توجه به مسایل جنسیت) با مفکوره ها و برخوردهای اجتماعی مردم، می باشد. این مسایل را می توان در محور نقاطی قرار داد که افغانستان طور سنتی از آن نمایندگی کرده، و یا بازتاب دهنده بخش کوچک از مردم در یک قسمت خاص از منطقه و جهان می باشد.

۲. جمع آوری معلومات^{۱۲}

پس از تدویر کنفرانس بن در سال ۲۰۰۱ میلادی به رهبری سازمان ملل متحد و آغاز یک فصل جدید در تاریخ افغانستان، دستاوردهای زیادی در خصوص حقوق زنان در این کشور حاصل شده است. بدین منظور برنامه های زیر عملی شده اند^{۱۳}:

- ۲۰۰۱: مجلس زنان افغان برای دموکراسی در بروکسل؛
- ۲۰۰۱: ایجاد وزارت امور زنان برای نخستین بار در افغانستان؛
- ۲۰۰۲: اعلامیه حقوق اولیه زنان افغان؛ و برنامه ملی انکشاف ساحوی؛
- ۲۰۰۲: تاسیس کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان؛
- ۲۰۰۳: برنامه همبستگی ملی؛
- حضور ۲۰ درصد از زنان در لویه جرگه قانون اساسی افغانستان؛
- تعیین ۲۷ درصد سهمیه برای حضور زنان در ولسی جرگه؛
- تعیین ۱۷ درصد سهمیه برای حضور زنان در مشرانو جرگه؛
- از نظر قانونی نیاز است تا ۲۵ درصد از کرسی های شوراهای ولایتی به زنان واگذار گردد؛
- ۲۰۰۴: تصویب قانون اساسی؛
- ۲۰۰۵: استراتیژی موقت انکشاف ملی افغانستان؛
- ۲۰۰۵: اهداف انکشافی هزاره برای افغانستان؛
- ۲۰۰۶: برنامه کاری برای صلح، آشتی و عدالت در افغانستان؛
- ۲۰۰۷: برنامه ملی کاری برای زنان افغانستان (۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷)^{۱۴}
- ۲۰۰۸: استراتیژی توسعه ملی افغانستان (۲۰۰۸-۲۰۱۳)
- ۲۰۰۸: اهداف انکشافی هزاره برای افغانستان (۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳)؛
- ۲۰۰۹: قانون رفع خشونت علیه زنان^{۱۵}؛
- ۲۰۱۰: برنامه های دارای اولویت ملی.

هر یک از برنامه های فوق الذکر روی بخش های مختلف تاثیرات متفاوت داشته است^{۱۶}:

افغانستان بسیاری از کنوانسیون ها و پیمان های بین المللی را تصویب و امضا نموده است که اینها چارچوبی را برای بعضی از قوانین و استراتیژی های موجود برای توانمندسازی زنان مساعد می سازند. کنفرانس های بین المللی که بعضی از اعضای جامعه بین المللی را برای کمک به افغانستان تشویق کرد، زمینه اصلاحات در قانون اساسی و پالیسی ها را به منظور برخورد عادلانه با مسایل جنسیت، فراهم کرد (به ضمیمه ۴ مراجعه شود). همچنان افغانستان عضو بسیاری از پیمان های بین المللی حقوق بشر است که این پیمان ها در ضمیمه ۵ فهرست شده اند. در موارد حمایت، منصفانه بودن و عدم سوءاستفاده کارمندان در بازار کار، افغانستان ۱۹ کنوانسیون بین المللی سازمان بین المللی کار را تصویب نموده است^{۱۷}. این شامل پیمان پرداخت امتیازات و معاش مساوی برای کاری هایی که دارای عین ارزش اند و پیمان عدم تبعیض در استخدام، می باشد.

۱۲ برای معلومات شرح تر و جامع تر قسمت دوم، لطفاً به این رساله در وب سایت واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان مراجعه نمائید: «توانمند سازی اقتصادی زنان در افغانستان، ۲۰۰۲-۲۰۱۲: جمع آوری معلومات».

۱۳ از طریق موافقتنامه بین جامعه بین المللی و افغانستان توافق کردند تا اداره موقت افغانستان تاسیس گردد. توافق روی ترتیبات در افغانستان برای تاسیس مجدد نهاد های دایمی دولتی در این کشور («موافقتنامه بن») (افغانستان)، ۱۱۵۴/۲۰۰۱/S، ۵ دسمبر ۲۰۰۱. دسترسی به وب سایت ۷ جون ۲۰۱۳ <http://www.refworld.org/docid/3f48f4754.html>

۱۴ این در سال ۲۰۰۸ میلادی انفاذ گردید.

۱۵ با اینکه این قانون از طرف پارلمان تصویب نشده، در ماه اگست ۲۰۰۹ میلادی، این قانون به فرمان رئیس جمهور، تصویب شده است. بر اساس ماده ۷۹ قانون اساسی ۲۰۰۴، فرمان رئیس جمهوری در افغانستان در صورتی که توسط پارلمان رد نشده باشد، قانونی می باشد.

۱۶ به استثنای سه مورد اول، حضور زنان در این پروسه ها عموماً برابر و مساوی نبوده است.

۱۷ «سیستم های معلوماتی در استندرد های کارگری بین المللی؛ مصوبه های افغانستان» نورملیکس، سازمان بین المللی کار؛ دسترسی به وب سایت ۹ جون ۲۰۱۳ http://www.ilo.org/dyn/2013normlex/en/?p=1000:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102945

تصویب این پیمان ها از نظر حقوقی و از طریق قانون اساسی و موافقتنامه بُن^{۱۸}، افغانستان را مکلف می سازد تا از حقوق زنان حمایت نماید. علاوه بر اینها، افغانستان اعلامیه جهانی و اسلامی برای حقوق بشر ۱۹۸۱، اعلامیه جهانی اسلامی حقوق بشر- قاهره ۱۹۹۰ و پیمان عربی حقوق بشر ۱۹۹۴ را امضا نموده است.

در زمان اداره موقت^{۱۹}، بعضی از نگرانی های عمده افغانستان در زمینه بازسازی و احیای منابع قوای بشری، سازمان ها و زیرساخت های این کشور اینها بوده اند: الف) بهبود ظرفیت های اداری با تاکید روی افزایش معاشات؛ ب) تعلیم و تربیت به خصوص برای دختران؛ ج) صحت و حفظ الصحه؛ د) زیرساخت ها به ویژه راه ها، برق و مخابرات؛ و) بازسازی نظام اقتصادی به خصوص واحد پولی این کشور؛ ه) زراعت و انکشاف دهات به شمول مصئونیت غذایی، مدیریت آب و احیای سیستم آبیاری. این نگرانی ها طور پیهم در استراتژی های ملی این کشور و نیز مکلفیت های افغانستان در برابر اهداف انکشاف هزاره سازمان ملل متحد (۲۰۰۰)، پیمان رفع تمام تبعیض ها علیه زنان (۱۹۷۹) و دیگر پیمان ها، مطرح شده اند.

ولی در بسیاری از کنفرانس های بین المللی و در نتیجه اعلامیه های آن کنفرانس ها «مسئله زنان» تنها در حوزه های حقوقی، اجتماعی و حقوق سیاسی خلاصه شده است^{۲۰} و موضوع حقوق اقتصادی زنان افغان که یک حق کلیدی و بشری آنان است عموماً در حاشیه قرار گرفته و به عنوان نقطه اتکاء که می تواند از حقوق دیگر زنان حمایت کند، مورد توجه قرار نگرفته است. بدین اساس، زنان از سهم گیری شان در فعالیت های اقتصادی منافع کافی کسب نمی کنند، چرا که به حقوق اقتصادی شان به اندازه کافی رسیدگی نشده است.

۱.۲ شاخص های انکشاف اقتصادی و اجتماعی افغانستان، ۲۰۱۲

معلومات از سالنامه احصایوی ۲۰۱۲/۲۰۱۱ به استثنای آنچه نشانی شده		
نفوس افغانستان (۲۰۱۲)	۲۶,۵ میلیون	
زنان	۱۴,۹	
نفوس زیر سن ۱۵ سال	۱۴,۱	
نفوس بالای ۶۵ سال	۳,۷	
خط فقر	۳۶	
تعداد مکاتب	۱۴,۳۹۴	
تعداد دخترها در مکاتب	۳,۰۱۳,۰۰۹	از مجموع ۷,۸۶۱,۹۸۸
تعداد معلمین زن در مکاتب	۵۴,۰۶۹	از مجموع ۱۸۰,۴۸۹
تعداد پوهنتون ها	۶۰	
تعداد محصلین دختر در پوهنتون ها	۱۹,۹۳۴	از مجموع ۱۱۲,۳۶۷
تعداد اساتید زن در پوهنتون ها	۶۰۳	از مجموع ۴,۸۷۳
میزان مرگ و میر نوزادان**	۱,۰۰۰ / ۷۴	
میزان مرگ و میر اطفال زیر سن ۵ سال**	۱,۰۰۰ / ۱۰۲	
میزان مرگ و میر مادران**	۱۰۰,۰۰۰ / ۳۲۷	
تعداد شفاخانه ها (خصوصی و دولتی)	۴۲۲	
تعداد داکترها	۱۵,۱۶۸	
تعداد داکتر برای هر ۱۰۰۰۰ نفر نفوس	۲	
کارمندان مسلکی صحت	۲۴,۴۶۴	
مراکز صحت	۷۶۶	
مراکز اساسی صحت	۱۸۶۰	
مراکز فرعی صحت	۱۳۵۸	
تعداد بستر	۲۲۹۲۳	

۱۸ به خصوص در چارچوب موافقتنامه بُن، تعهدات افغانستان مهم اند. و تنها قوانین که با کنوانسیون های که افغانستان به آن پیوسته مغایرت نداشته باشند، قابل حفظ اند.

۱۹ «کنفرانس بین المللی کمک ها برای بازسازی افغانستان، ۲۱-۲۲ جنوری ۲۰۰۲: خلاصه نتایج روسای کنفرانس»، وزارت امور خارجه جاپان. دسترسی به وب سایت ۷ جون ۲۰۱۳. http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.html

۲۰ مزیت و اهمیتی که برای حقوق مدنی و سیاسی بر حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی داده شده، مورد پرسش قرار گرفته است. بطور مثال در «اعلامیه ۱۹۹۳ بنگاک».

تعداد قابل‌ها	۲۸۶۳	
مجموع تولید ناخالص داخلی	۹۰۳۹۹۰ میلیون افغانی	
مصارف	۹۵۸۸۶۵ میلیون افغانی	
عاید سرانه	۷۱۵ دالر امریکایی	
سهم بخش زراعت در تولید ناخالص داخلی	۲۶,۷۴ درصد	
سهم بخش صنایع در تولید ناخالص داخلی	۲۱,۳۹ درصد	
سهم بخش خدمات در تولید ناخالص داخلی	۴۸,۲۷ درصد	

** اداره مرکزی احصایه، جمهوری اسلامی افغانستان؛ "سروی کلستری و چند شاخصه افغانستان ۲۰۱۰-۲۰۱۱" دسترسی به سایت ۹ جون ۲۰۱۳. <http://cso.gov.af/en/page/6807>

۲.۲ وضعیت حقوق بشری زنان

شاخص نابرابری جنسیت در افغانستان در سال ۲۰۰۴ میلادی، ۰,۳ بوده^{۲۱} که به این اساس، این کشور از نظر برابری جنسیتی در جمع کشورها در پایین ترین سطح قرار داشته است. با بررسی گراف تعلیم و تربیت، صحت، مصئونیت و اشتراک سیاسی زنان در جریان دهه گذشته، دیده می شود که وضعیت و شرایط زندگانی زنان تنها در بعضی موارد بهبود یافته است.

۱.۲.۲ تعلیم و تربیت

در بخش تعلیم و تربیت بعضی دستاوردهای وجود دارند. میزان سواد دخترها و زنان ۱۵ تا ۲۴ ساله در سال ۲۰۰۳ میلادی ۱۸ درصد بود^{۲۲}. براساس سروی چند شاخصه کلسترها (MISC) در سال ۲۰۰۳ میلادی، حضور پسران و دختران در مکاتب از ۲۷ درصد در سال ۱۹۹۷ به ۵۴ درصد در سال ۲۰۰۲ میلادی افزایش یافته که تنها در سال ۲۰۰۳ میلادی طور خالص ۵۴ درصد یعنی ۲,۳ میلیون شاگرد در مکاتب شامل بوده اند^{۲۳}. نسبت دخترها و پسرها شامل در مکاتب ابتدایی (بین سال های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ میلادی) به ترتیب ۰,۴۶ و ۰,۶۰، در مکاتب متوسط ۰,۲۹ و ۰,۳۳ و در لیسه ها ۰,۱۲ و ۰,۲۱ بوده است^{۲۴}. در مقایسه با کشورهای جهان، افغانستان در سال ۲۰۰۳، بلندترین نسبت اطفالی که آماده شمولیت در مکاتب بودند را داشته است. اطفال بین سنین ۷ تا ۱۲ سال، ۱۹,۶ درصد از نفوس این کشور را تشکیل می داد^{۲۵}. در همان سال، تنها ۲۴ درصد از نفوس ۱۵ سال و بالاتر از آن، به مهارت خواندن و نوشتن بلدیت داشتند، و تقریباً ۶۰ درصد از قشر اناث باسواد بوده است. این در حالی است که ۲۰ درصد از مردم روستایی و ۶ درصد از کوچی ها با سواد بوده اند. براساس یافته های سروی چند شاخصه کلسترها، در سال ۲۰۰۳ والدین به خاطر دلایل زیر اولاد خود، به خصوص دختران را شامل مکاتب نساخته اند: دور بودن مکاتب (۳۷,۲ درصد)، کمبود تسهیلات و امکانات (۲۵,۸ درصد)، نبود مکاتب جداگانه (۲۲ درصد)، مصروف بودن اطفال در کارهای داخل خانه (۱۷,۲ درصد)، عدم نیاز اطفال به شمولیت در مکاتب (۱۵ درصد)، استخدام اطفال در کارهای با معاش (۷,۱ درصد)، و جنسیت معلمین (۶,۴ درصد)^{۲۶}.

۲۱ این شاخص برای پیمایش میزان وضع نامساعد یا کاستی زنان به توانمند سازی، فعالیت های اقتصادی و صحت باروری می باشد.

۲۲ «گزارش سالانه اهداف انکشافی هزاره جمهوری اسلامی افغانستان ۲۰۰۵: دیدگاه ۲۰۲۰» جمهوری اسلامی افغانستان. (کابل: پروگرام انکشافی سازمان ملل متحد، ۲۰۰۵). ۳۴. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Afghanistan/Afghanistan%20MDG%202005.pdf>

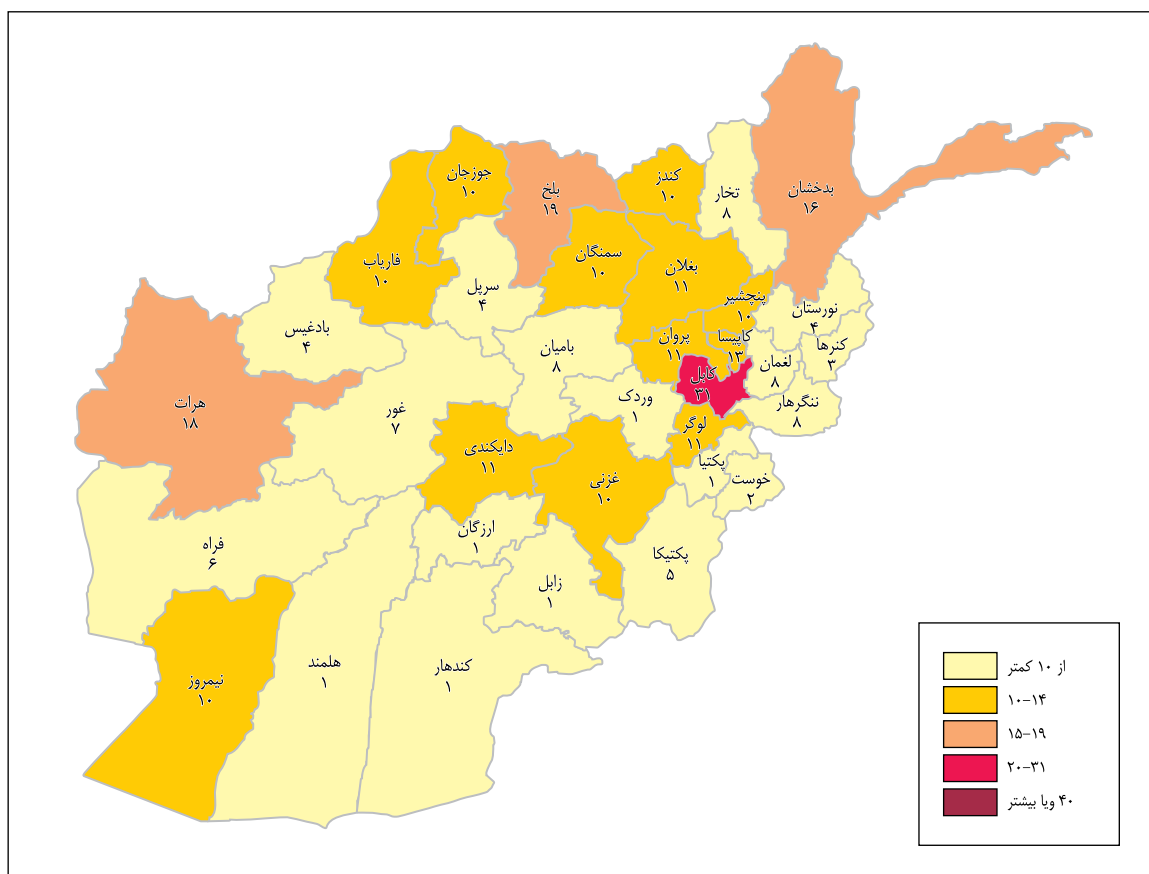
۲۳ «گزارش سالانه اهداف انکشافی هزاره جمهوری اسلامی افغانستان ۲۰۰۵: دیدگاه ۲۰۲۰» جمهوری اسلامی افغانستان. ۳۳.

۲۴ «گزارش سالانه اهداف انکشافی هزاره جمهوری اسلامی افغانستان ۲۰۰۵: دیدگاه ۲۰۲۰» جمهوری اسلامی افغانستان. ۴۲.

۲۵ «گزارش سالانه اهداف انکشافی هزاره جمهوری اسلامی افغانستان ۲۰۰۵: دیدگاه ۲۰۲۰» جمهوری اسلامی افغانستان. ۳۳. نقل قول از صندوق سازمان ملل متحد برای کودکان، «بهترین تخمین از شاخص های اجتماعی برای اطفال افغانستان ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵» (نیویارک: صندوق سازمان ملل متحد برای کودکان، ۲۰۰۵).

۲۶ «گزارش سالانه اهداف انکشافی هزاره جمهوری اسلامی افغانستان ۲۰۰۵: دیدگاه ۲۰۲۰» جمهوری اسلامی افغانستان. ۳۴.

شکل ۱: سطح سواد طبقه انانث در ولایات، ۲۰۰۸^{۲۷}

درصد شمولیت قشر انانث در نظام آموزشی رسمی افغانستان در سال ۲۰۱۳^{۲۸} ۳۸.۴ فیصد بوده که شامل نهادهای تعلیمات عمومی (صنف ۱ تا ۱۲)، تعلیمات اسلامی (از صنف ۱ تا ۱۴)، تربیه معلم (از صنف ۱۰ تا ۱۴)، تعلیمات مسلکی و فنی (از صنف ۱۰ تا ۱۴)، تعلیمات رسمی در مناطق دور دست (از صنف ۱ تا ۶)، می باشد. ۶۱،۹۶ درصد یا ۸۳۲۸،۳۵ نفر پسر، شامل مکاتب بوده اند. در نهادهای تعلیمی ولایت زابل کمترین تعداد شاگرد (۲۱،۱۱۴ نفر) شامل بوده اند. طور کلی ۳۸،۵۸ درصد از معلمین، زن بوده و تنها ۵ درصد از این جمع، در نهادهای آموزشی اسلامی مشغول خدمت بوده اند^{۲۹}.

جدول ۱: اهداف تعیین شده در برنامه ملی تعلیم و تربیت و اهداف برنامه سالانه^{۳۰}

شاخص اصلی	دستآورد ۲۰۱۰	دستآورد ۲۰۱۱	هدف ۲۰۱۴
تعداد شاگردان	۷،۱۰۱،۴۶۱	۸،۰۰۸،۶۷۶	۹،۹۳۸،۷۲۷
تعداد مکاتب	۱۲،۴۲۱	۱۳،۵۶۲	۱۶،۱۵۰
تعداد معلمین	۱۶۶،۲۶۲	۱۷۲،۲۹۱	۲۰۰،۰۱۴
تعداد شورا های مکاتب	۱۰،۸۷۶	۱۳،۳۳۳	۱۶،۱۵۰

افغانستان در سال ۲۰۱۲ میلادی دارای ۱۴۳۹۴ مکتب (مکاتب ابتدایی، متوسط، مسلکی، شبانه، اسلامی و تربیه معلم) بوده است. مجموعاً تعداد شاگردان مکاتب در آن سال ۷۸۶۱۹۸۸ نفر که شامل ۳۰۱۳۰۰۹ دختر، می باشد. تعداد مجموعی معلمین ۱۸۰۴۸۹ نفر که شامل ۵۴۰۶۹ نفر معلم زن، بوده است. در سطح تحصیلات عالی، افغانستان دارای ۶۰ پوهنتون دولتی و خصوصی بوده که در آنها تعداد ۱۱۲۳۶۷ نفر محصل مشغول آموزش هستند. از این جمع، ۱۹۹۳۴ نفر محصل انانث می باشند. در این پوهنتون ها، مجموعاً ۴۸۷۳ نفر استاد که شامل

^{۲۷} «ارزیابی خطر و آسیب پذیری ملی ۲۰۰۷/۲۰۰۸: تصویری از افغانستان» پیترو پاولی، (کابل: نماینده گی کمیسیون اروپا در افغانستان، ۲۰۰۹). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://cso.gov.af/Content/Media/Documents/NRVA2007-08Report38201112528554553325325.pdf>

^{۲۸} برای معلومات در باره سال های ۲۰۰۳ و ۲۰۱۲ لطفاً به این رساله در وب سایت واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان مراجعه نمائید: «توانمند سازی اقتصادی زنان در افغانستان، ۲۰۰۲-۲۰۱۲: جمع آوری معلومات».

^{۲۹} «راپور احصایوی و تحلیلی ریاست عمومی پلان و ارزیابی معارف سال ۱۳۹۰» (کابل: ریاست عمومی پلان و ارزیابی و ریاست تکنولوژی معلوماتی و تعلیمی) وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳ میلادی. http://moe.gov.af/Content/files/MoE_1390_Stat_Analysis_Final.pdf

^{۳۰} گرفته شده از «گزارش سالانه از پیشرفت کار ۲۰۱۱/۱۳۹۰» ریاست عمومی پلان و ارزیابی، وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان. بدون تاریخ، ۱.

۶۰۳ نفر استاد زن می شود، مشغول تدریس اند^{۳۱}. اما دخترها در رشته تعلیمات مسلکی بسیار کم یعنی ۳،۲۴۵ نفر (از مجموع ۲۷،۰۱۹ شاگرد) بوده است. بیشترین تعداد دختران در تعلیمات مسلکی و فنی، در بخش های اداره و محاسبه (تقریباً نیمی از شاگردان)، به همین ترتیب در صنایع خفیه و غذایی و آموزش کمپیوتر شامل بوده اند. اما در رشته های غیرمعمول و سنتی مثلاً اتومکانیک به تعداد ۱۳ نفر، و ۳۲ نفر در تعلیمات مسلکی زراعت و وترنری، مشغول آموزش بوده اند.^{۳۲} از مجموع ۱۵۷۷ نفر معلم در انستیتوت های دولتی تربیه معلم، تنها ۲۸۲ نفر آن زن می باشند. زنان در بسیاری از ولایات در این نهادها اصلاً هیچ حضور ندارند. در این نهادها تعداد شاگردان قشر اناث از مجموع ۵۲،۶۱۷، ۱۹،۲۳۳ نفر بوده است.

با اینکه طی دهه گذشته شمولیت دختران در مکاتب ابتدایی طور چشمگیری افزایش یافته، ولی از نظر تعداد و به مقایسه پسران، این افزایش ناچیز است. در این رابطه در توافقنامه افغانستان (۲۰۰۶) آمده است که: «تا ختم سال ۲۰۱۰ میلادی مطابق به اهداف انکشافی هزاره افغانستان، میزان خالص شمولیت دختران و پسران در مکاتب ابتدایی به ترتیب ۶۰ درصد و ۷۵ درصد خواهد بود؛ در عین حال برای تعلیمات متوسطه نصاب درسی جدید آماده خواهد شد؛ و تعداد معلمین زن ۵۰ درصد افزایش می یابد.» نبود هیچ حکمی برای تهیه مکاتب دخترانه همراه با معضله ازدواج های زود هنگام سبب شده تا تعداد زیادی از دختران، مکتب را ترک نمایند. اگر قرار است افغانستان به یکی از اهداف انکشافی هزاره یعنی رسیدن به ۱۰۰ درصد میزان سواد الی سال ۲۰۲۰ میلادی برسد، باید سرمایه گذاری های هنگفتی روی اعمار مکاتب دخترانه که تمام معلمین آن زن باشد، صورت گیرد؛ و از طرف دیگر روی ازدواج اطفال نیز نظارت جدی به عمل آید. علاوه براین، در قسمت تفاوت های شگرف بین ولایات نیز رسیدگی شود. این دستاوردها همه وابسته به اوضاع امنیتی، توانایی دولت و مردم برای مقابله با نیروهای مخالف این پروسه، است. در عین حال، مهم است تا در نصاب تعلیمی روی ظرفیت های اقتصادی و مسلکی دختران نیز توجه شود، نه اینکه مثلاً مسایل مربوط به زراعت تنها برای بچه ها و ترتیب منزل تنها برای دخترها آموزش داده شود^{۳۳}. با در نظر داشت نقش کنونی زنان در زراعت، مهم است تا در خصوص تقسیم وظایف جندر در بخش های تجارت و کارو بار، و جوانب دیگر مسلک های غیر روستایی، ظرفیت مردان و زنان ارتقا یابد.

۲.۲.۲ صحت

در شکل مربوط به بخش صحت در جریان دهه گذشته دیده می شود که بعضی موارد، بهبود یافته اند. در سال ۲۰۰۲ میلادی، نرخ مرگ اطفال زیر سن پنج سال ۲۵۷ بوده که افغانستان را در جایگاه دوم یا سوم در سطح جهان قرار می داد؛ نرخ مرگ نوزادان ۱۶۵ از ۱۰۰۰ طفل بود^{۳۴}؛ و نرخ باروری ۶،۹ و تقریباً نرخ مرگ و میر مادران ۱،۶۰۰ نفر از جمع ۱۰۰،۰۰۰ زایمان بوده^{۳۵} که عمده ترین دلیل مرگ و میر مادران بوده است.^{۳۶} میزان سوءتغذی حاد در حدود ۵۰ درصد بوده است^{۳۷}. تنها در ۱۷ درصد از کلینیک های صحتی، خدمات اولیه برای پلانگذاری فامیلی ارایه می شد اما تقریباً ۴۰ درصد از آن کلینیک ها کارمند زن نداشته اند^{۳۸}.

۳۱ «سالنامه احصایوی ۲۰۱۱-۲۰۱۲، تعلیم و تربیت» اداره مرکزی احصائیه، دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://cso.gov.af/Content/files/Education%20syb.pdf>

۳۲ «سالنامه احصایوی ۲۰۱۱-۲۰۱۲»، اداره مرکزی احصائیه. 66.

۳۳ «گزارش های مشترک دوره ای برای کمیته رفع تبعیض علیه زنان»، جمهوری اسلامی افغانستان. ۴۶.

۳۴ «گزارش سالانه وزارت صحت عامه جمهوری اسلامی افغانستان ۱۳۸۷» وزارت صحت عامه، جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت ۴ جون ۲۰۱۳. <http://moph.gov.af/content/media/Documents/HNSS-Report-ENG-v4-1281220101156987.pdf>

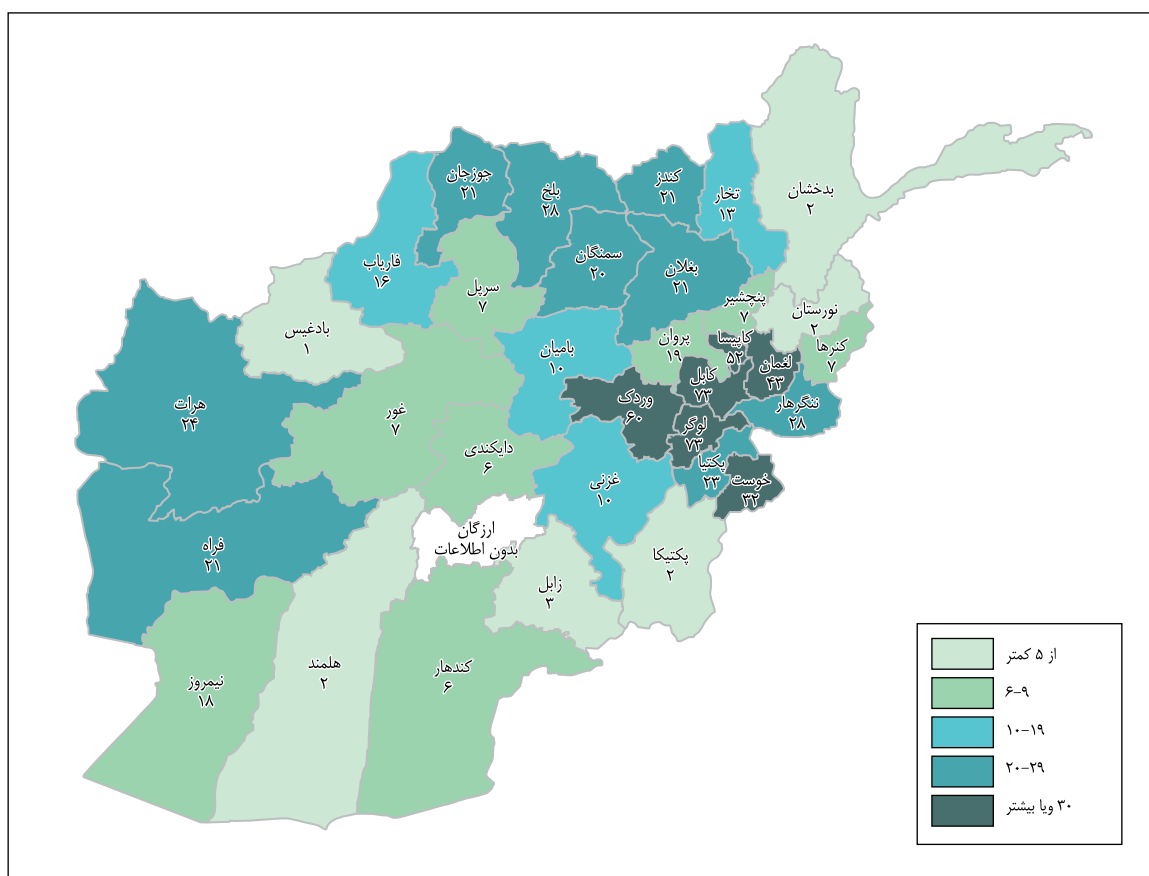
۳۵ تفاوت های چشمگیری بین ولایات وجود داشت. بطور مثال میزان مرگ و میر مادران در ولایت کابل ۴۰۰/۱۰۰۰۰۰ بوده در حالیکه در ولایت بدخشان ۶۵۰/۱۰۰۰۰۰ نفر بوده است. «مرگ و میر مادران در افغانستان: میزان، علل، خطرات و وقایع» از لیندا بارتلیت، شیروز موجی، سارا وایتهد، چاد کروز، دنيسا لونیتی، پیتیر سالما و گروه افغانی تحقیق مرگ و میر مادران. (وزارت صحت عامه جمهوری اسلامی افغانستان، مراکز کنترول و وقایع مریضی ها، صندوق وجهی سازمان ملل متحد برای کودکان، ۲۰۰۳).

۳۶ ۵ برابر به مقایسه پاکستان و ۵۰ برابر به مقایسه ازبکستان.

۳۷ «افغانستان: بازسازی ملی و امحای فقر: نقش زنان در آینده افغانستان» از آستا اولیسن، کارول لی داک، لالت هابوارد پریچیت، لنا موریانی، مایتری ب.داس، سوچاتا پردن و رتنا ام.سودرشن. (بانک جهانی، واشنگتن، مارچ ۲۰۰۵). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://siteresources.worldbank.org/AFGHANISTANEXTN/Resources/AfghanistanGenderReport.pdf>

۳۸ «استراتژی ملی صحت باروری در افغانستان ۲۰۰۳-۲۰۰۵»، وزارت صحت عامه، دولت انتقالی اسلامی افغانستان. (کابل: ریاست عمومی طب وقایوی مراقبت های صحتی، ریاست صحت زنان و زایمان، گروه کاری صحت باروری، سند نهایی، جولای ۲۰۰۳). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan018855.pdf>

شکل ۲: درصدی استفاده از نرس قابله های ماهر در هنگام ولادت - به ترتیب ولایات، ۲۰۰۸ میلادی^{۳۹}

و اما در سال ۲۰۱۰ میلادی نرخ باروری ۵٫۱ درصد بود. در میان زنان تعلیم نیافته نرخ زایمان یا باروری به ۵٫۳ طفل و در میان زنان تحصیل کرده به ۲٫۸ طفل کاهش یافته است.^{۴۰} ۱۴ درصد از زنان از سن ۱۵ تا ۱۹ سالگی مشغول تربیه اولاد بوده و ۲ درصد از آنان قبل از سن ۱۵ سالگی، اولین زایمان را داشته اند. تقریباً ۲۵ درصد از زنان بین سن ۲۰ تا ۲۴ سالگی، اولین زایمان خود را قبل از سن ۱۸ سالگی تجربه کرده اند. از همه مهمتر، ۲۰ درصد از زنان تعلیم نیافته، ۲۷ درصد از زنان با تعلیمات ابتدایی، ۳۸ درصد از زنان با تعلیمات متوسطه و بالاتر از حامله شدن جلوگیری نموده اند. در حدود ۲۰ درصد از زنان در بین سن های ۱۵ تا ۱۹ سالگی و ۱۵ درصد زنان بین ۱۵ تا ۴۹ سال در ۱۵ سالگی ازدواج نموده بودند. ۴۶ درصد از زنان از سن ۱۸ سالگی متاهل بوده اند. تقریباً ۷ درصد از زنان بین سن ۱۵ تا ۴۹ سال با شوهر که دارای ۲ و یا چند زن بوده، زندگی می کردند. این مسئله در بین زنان تعلیم نیافته به مقایسه زنان تعلیم یافته دو برابر یعنی ۸ درصد بوده است. از این میان، تنها ۲ درصد از زنان بین سن ۱۵ تا ۱۹ سال، با شوهری که دارای بیش از یک زن بوده، زندگی می کردند. این فیصدی در میان زنان ۴۰ تا ۴۹ سال، ۱۱ درصد بوده است^{۴۱} و ۵۷ درصد از تمام ازدواج ها شامل دختران (اطفال)، ۱۶ ساله، صورت گرفته است^{۴۲}.

در سال ۲۰۱۱ میلادی، ۸۷ درصد از تمام نفوس به خدمات صحتی اولیه دسترسی داشته‌اند. ۶۶ درصد مردم به فاصله دو ساعت (به پای پیاده) و ۵۷ درصد به فاصله ۱ ساعت (به پای پیاده) به مراکز خدمات صحتی اولیه دسترسی داشته‌اند.^{۴۳} برای ۲۶،۵ میلیون^{۴۴} نفوس افغانستان، ۲۸۰ شفاخانه عامه و ۱۴۲ شفاخانه شخصی فعالیت داشتند. هنوز هم دسترسی مردم به خدمات صحتی اولیه بسیار ناچیز بوده و از طرف دیگر در بخش‌های خدمات صحتی به شمول مراقبت‌های زایمان تعداد کافی داکتران و نرس‌های زن وجود ندارد. همچنین مواد کافی صحتی در دسترس نبوده و دسترسی زنان به مراکز خدمات صحتی، بدون محرم و وسایل حمل و نقل آسان

۳۹ «ارزیابی خطر و آسیب پذیری ملی ۲۰۰۸/۲۰۰۷»، پاولی؛ ۸۵.

۴۰ «سروی مرگ و میر در افغانستان ۲۰۱۰: یافته های کلیدی» (۲۰۱۰)، ۶-۷، وزارت صحت عامه جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.measuredhs.com/pubs/pdf/SR186/SR186.pdf>

۴۱ «AMICS ۲۰۱۰-۲۰۱۱» اداره مرکزی، احصائے.

۴۲ «پنجمین گزارش وضعیت حقوق اقتصادی و اجتماعی در افغانستان» (کابل: کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، دسمبر ۲۰۱۱). کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، دسترسی به وب سایت ۱۱ ابریل ۲۰۲۳. <http://www.aihrc.org.af/media/files/Reports/SECR/Report%20on%20ESCR> Final English 12 2011.pdf.

۴۳. گزارش پیشرفت کار استراتژیی انکشاف ملی افغانستان: ۱۳۹۸» (کابل: وزارت اقتصاد، ۲۰۱۱)، ۴. وزارت اقتصاد جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. http://moe.gov.af/Content/Media/Documents/ANDSAnnualProgressiveReport1389_English1102011142610417553325325.pdf

۴۴ «سالنامه احصایوی افغانستان ۲۰۱۱-۲۰۱۲»؛ (کابل: اداره مرکزی احصائیه، فصل ۴: انکشاف در بخش صحت، ۲۰۱۲)، ۱۱۰. اداره مرکزی احصائیه جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت ۱۰ ا ب ۱۳۹۲. [http://cso.gov.af/Content/files/Health%20Development\(1\).pdf](http://cso.gov.af/Content/files/Health%20Development(1).pdf)

نمی باشد. در سروی سالانه (۲۰۱۲) بنیاد آسیایی آمده است که: «تنها ۳۸ درصد از مردم موافق اند که شرایط صحتی و دسترسی آنان به خدمات صحتی بهبود یافته است. ۴۷ درصد مردم هنوز هم در انتظار بهبود شرایط و خدمات صحتی اند. این تغییر کماکان نیاز است. تنها ۱۴ درصد مردم نگران بوده اند که وضع صحتی آنان پس از رژیم طالبان، بدتر شده است»^{۴۵}

در مجموع تغییرات مثبت در بخش صحت به خصوص در قسمت کاهش مرگ و میر کودکان، اطفال و مادران و همچنین افزایش تسهیلات و خدمات صحتی ایجاد شده است. اما در قسمت تغذیه اطفال باید دستاوردهای زیاده کسب کرد. در بخش صحت یکی از اهداف انکشافی هزاره افغانستان تال سال ۲۰۱۵ میلادی، پایین آوردن نرخ کم وزنی اطفال زیر سن ۵ سال به ۱۵ درصد می باشد. در حالی که یکی از اهداف دیگر، پایین آوردن مرگ و میر مادران در هنگام زایمان به ۱۰۹ نفر از جمع ۱۰۰,۰۰۰ نفر می باشد. سطح عرضه خدمات صحتی مربوط به زایمان گسترش یابد و نرخ باروری که به اثر ازدواج های قبل از وقت، بلند است، کاهش یابد. در میزان دسترسی مردم شهرها و مردم روستاها به خدمات و تسهیلات صحتی، تفاوت های زیادی وجود دارد. احتمالاً دسترسی زنان به خدمات صحتی و طرز برخورد آنها برای استفاده از آن خدمات رضایت بخش نیست؛ مگر اینکه کارمندان مسلکی و صحتی زن برای عرضه این خدمات به زنان به کار گماشته شوند.

۳.۲.۲ مشارکت عامه و سیاسی زنان

از میزان دسترسی زنان به نهادهای عامه و حضور آنان در فضای سیاسی یک کشور، می توان به عنوان مقیاس سنجش توانمندی زنان استفاده کرد. در افغانستان فضای عامه از فضای خصوصی طور جدی تفکیک شده است و پیروی زنان از آداب، رسوم و عنعنات جز افتخارات مردان و خانواده های شان تلقی می گردد. بنابراین اشتراک و حضور زنان در فضای عامه تأثیرات قوی روی نقش جنسیت در اجتماع داشته است.

پس از سال ۲۰۰۱ میلادی، زنان در بحث های مختلف بین المللی که زمینه بازسازی این کشور را مساعد ساخته، طور محدود اشتراک کرده اند. به جز کنفرانس دوشنبه در رابطه به حقوق اولیه زنان در سال ۲۰۱۴، کنفرانس بروکسل در سال ۲۰۰۱ و لویه جرگه قانون اساسی سال ۲۰۰۳ میلادی (که در آن ۱۱۴ نفر زن از جمع ۵۰۴ نماینده حضور داشتند)، اشتراک زنان در روند تغییرات سیاسی اصلاً وجود نداشته و یا اینکه بسیار ناچیز بوده است^{۴۷}. زنان در انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۰۴ و ۲۰۰۹ میلادی و به همین ترتیب در انتخابات پارلمانی ۲۰۰۵ و انتخابات پارلمانی و شوراهای ولایتی سال ۲۰۱۰ طور چشمگیر اشتراک کرده و رای داده اند. در این انتخابات ها، حدود ۱۰ تا ۲۰ درصد از نامزدان، زنان بوده اند.

جدول ۲: اشتراک زنان به عنوان نامزد و یا رای دهنده در انتخابات ریاست جمهوری، شوراهای ولایتی و انتخابات پارلمانی^{۴۸}

انتخابات	تعداد مجموعی آرا (میلیون)	رای دهنده گان زن (فیصدی)	تعداد مجموعی کاندیدان	تعداد کاندیدان زن	نامزدان زن بیرون از سهمیه
ریاست جمهوری ۲۰۰۴	۷,۳	۳۷	۱۸	۱	---
شوراهای ولایتی ۲۰۰۵	۶,۴	۴۱	۳۰۲۵	۲۴۷	۲۴
پارلمانی ۲۰۰۵	۶,۴	۴۱	۲۷۷۵	۳۳۵	۱۹
ریاست جمهوری ۲۰۰۹	۵,۹	۳۹	۳۹	۲	---
شوراهای ولایتی ۲۰۰۹	۵,۹	۳۹	۳۱۹۶	۳۲۸	۲۰
پارلمانی ۲۰۱۰	۴,۲	۳۹	۲۵۷۷	۴۰۶	۱۸

تعداد کارمندان زن هم در آگاه سازی از روند انتخابات و هم در روز انتخابات در مراکز رای دهی به تعداد کافی حضور نداشته اند. زنان رای دهنده در مورد روند انتخابات و نامزدان معلومات کافی نداشته اند چراکه معمولاً در بحث های سیاسی روی موضوع انتخابات در سطح محل حضور نداشته و از طرف دیگر به برنامه های اطلاع رسانی از پروسه انتخابات، نیز به اندازه کافی دسترسی نداشته اند. رای دادن برای زنان در واقع ابزار قوی برای اظهار حقوق و اشتراک شان در برنامه های عامه تلقی می شود. از طرف دیگر، زنان در این انتخابات ها بیشتر تمایل داشتند تا به خاطر اظهار همبستگی، برای نامزدان زن رای دهند. زنان می دانند مشکلاتی را که مردان درک کرده نمی توانند، نامزدان زن بهتر درک می کنند. این در حالی است که هیچ یک از نامزدان زن براساس جنس، در انتخابات برای خود کمپاین نکرده اند.^{۴۹} طور کلی، نه تنها دسترسی زنان به منابع و اماکن امن و مصون برای تدویر کمپاین انتخاباتی محدود بوده بلکه گشت و گذار یا رفت و آمد نیز بنابر مشکلات مختلف، محدود بوده است.

۴۵ «دورنمای توسعه اقتصادی در افغانستان، نظریات روی سروی مردم افغانستان، قسمت ۲، گاهنامه، شماره ۱۴»، (کابل: بنیاد آسیایی، ۲۰۱۲)، ۵. عبد القیوم مهمند.

۴۶ اینکه بسیاری از تقاضاها به شمول حق رفت و آمد و حرکت فیزیکی برای زنان در ابزار حقوقی مانند قانون اساسی ۲۰۰۴ اغماض شده نشان دهنده یک پروسه سیاسی است که در افغانستان و دیگر جوامع شایع است که مخالف حق زنان به ابزار نظر و حضور شان می باشند.

۴۷ در گزارش دولت افغانستان به کمیته رفع تبعیض علیه زنان (۲۰۰۱:۳۲) گفته شده است که: «در میان ۶۰ نفر اشتراک کننده در کنفرانس (۲۰۰۱) در جایگاه دولت ملی برای افغانستان اساس گذاری میشد، ۶ نفر آنان زنان بوده اند. پس از کنفرانس بین زنان افغان در دیگر کنفرانس های بین المللی نیز اشتراک کرده اند با اینکه تعداد زنان اشتراک کننده در آن کنفرانس ها به مقایسه مردان کمتر بوده است. در واقع این به خطری است که تعداد زنان رهبر در این کشور کمتر بوده است.» گزارش مختلط و دوره ای برای کمیته رفع تبعیض علیه زنان، ۳۲.

۴۸ «حقوق برابر، فرصت های نابرابر: اشتراک زنان در انتخابات پارلمانی و شوراهای ولایتی افغانستان» (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۰۱۰). از اولیور لوغ، فرخا امینی، فرید احمد بیات، ضیاء حسین، راینده گلسمو حسینی، مسعوده کوهستانی، و چونه آرایکاوینز.

۴۹ «حقوق برابر، فرصت های نابرابر»؛ لولف.

حضور زنان در شورای ملی این کشور منجیث عامل توازن قدرت سیاسی، تلقی شده است. در حال حاضر از مجموع ۳۴۹ عضو ولسی جرگه ۶۹ نفر زن، و از جمع ۱۰۲ نفر عضو مشرانو جرگه ۲۸ نفر زن می باشند. از یک طرف در مورد توقع عمومی از موثر بودن روند مدیریت مسایل مربوط به زنان نظر به کمبود تعداد زنان و داشتن قدرت واقعی سیاسی آنان، افترا شده و اما از طرف دیگر چون زندگی سیاسی این زنان طور قوی با احزاب و یا رهبران سیاسی آنان، نه به حوزه های انتخاباتی شان، بنا بکار گیری قدرت سیاسی خارج از چوکات آن حزب سیاسی و یا در عدم پیروی از رهبر سیاسی شان، به ندرت اتفاق می افتد.^{۵۰} ولی، بسیاری از نمایندگان زن شورای ملی که گاهی طور صریح روی مسایل صحبت کرده اند با حملات لفظی و ارباب از طرف اکثریت اعضای مذهبی و محافظه کار شورا مواجه شده اند و همکاران مرد این زنان در شورا در چنین مواقع، به خاموشی روی آورده اند. این نمایندگان زن، از حملات شورشیان نیز در امان نیستند.

در وزارتخانه ها نیز وکلای زن به مقایسه وکلای مرد صلاحیت های کمتری دارند.^{۵۱} از ۹ نفر کمیشنر کمیسون مستقل انتخابات، ۲ نفر زن می باشد. دو نفر زن نیز در کمیته رهبری کمیسون انتخابات حضور دارند. از جمع تمام کارمندان این کمیسون، ۷ درصد آن زنان بوده که از میان تنها ۶ درصد آن کارمندان دایمی این کمیسون اند.^{۵۲} اما نیمی از کارمندان دفاتر ولایتی و ولسوالی های این کمیسون زنان اند. در کمپاین ها برای اطلاع رسانی از انتخابات در سراسر کشور مردان و زنان تقریباً طور مساویانه سهم داشته اند. حضور مستقیم زنان در سراسر کشور تأمین شده است. زنان ۲۰ درصد در شوراهای محل و ۳۶ درصد در شوراهای انکشافی محل حضور دارند در حالیکه این ارقام برای نمایندگان مرد به ترتیب ۵۶ و ۶۰ درصد می باشد. تنها ۴ درصد مسئولین شوراهای انکشافی محلی، زنان اند.^{۵۳} با وجودیکه حضور زنان در ادارات دولتی و خدمات ملکی به مقایسه سال ۲۰۰۱ میلادی، بیشتر بوده اما ۳۱ درصد کارمندان این ادارات در سال ۲۰۰۶ میلادی، زنان بوده که این رقم در سال ۲۰۱۰ به ۱۸٫۵ درصد کاهش یافته است.^{۵۴} با وجود تعهد دولت در مشارکت ۲۵ فیصدی زنان در خدمات ملکی، در حال حاضر ۲۰ درصد تمام کارمندان دولت زنان اند^{۵۵}، که زیاده ترین آنان در سطوح پایین دولت، ایفای وظیفه می نمایند.

با اینکه امکان مرد و زن در این جامعه از هم مجزا اند، تعداد پولیس زن بسیار کم است. در سال ۲۰۱۰ میلادی، ۵۸۴ نفر زن در چوکات قوت های پولیس این کشور خدمت می کردند.^{۵۶} صندوق وجهی نظم و قانون برای افغانستان در سال ۲۰۰۲ تأسیس شد تا برای نیروهای پولیس افغانستان کمک نماید. این صندوق برنامه آموزشی برای زنان جهت استخدام آنان در چوکات پولیس این کشور در سال ۲۰۱۰ میلادی آغاز کرد. براساس ادعای مسئولین این صندوق در سال ۲۰۱۱ میلادی به تعداد ۱۲۰۰ نفر زن در صفوف پولیس ملی افغان مشغول خدمت بودند.^{۵۷} زنان پولیس گفته اند که در هنگام اجرای وظیفه مورد آزار و اذیت جنسی قرار گرفته اند.^{۵۸} آنان بیشتر در انجام کارهای کمکی در ادارات پولیس خدمت می نمایند. این در حالی است که در برابر این پالیسی ترقی خواهانه، مقاومت های در ادارات پولیس و وزارت داخله کشور وجود دارد.^{۵۹}

حضور زنان در نظام قضایی، اسلامی و حقوقی افغانستان، کم رنگ است. انجمن قضاات یا وکلای زن افغانستان در سال ۲۰۰۳ میلادی تأسیس شد. در سال ۲۰۱۰ میلادی از مجموع ۲۲۰۳ نفر قاضی، تنها ۵ درصد آن زنان بودند (۴۸ زن در محاکم جزایی و ۶۰ نفر زن در محاکم مدنی).^{۶۰} اما جای تعجب نیست که مدیریت و رهبری محاکم خانوادگی و نوجوانان به عهده زنان گذاشته شده است. کارهای مثبتی در زمینه صورت نگرفته است.^{۶۱} از جمع ۵۴۶ نفر سارنوال، ۳۵ نفر (یعنی ۶٫۴ درصد) آنان و از جمع ۱۲۴۱ نفر قاضی، ۷۵ نفر (یعنی ۶٫۱ درصد) زن می باشند. هیچ زن عضویت شورای عالی ستره محکمه را که دارای ۹ عضو است، ندارد. مجدداً انجمن قاضی یا وکلای زن افغانستان در سال ۲۰۱۲ میلادی، با ۱۵۰ قاضی زن به فعالیت آغاز کرد.

حضور بسیار کم رنگ زنان در ادارات قوه اجراییه، قضاییه و نهادهای انفاذ کننده قانون، شاخص منفی از مشارکت سیاسی زنان در افغانستان را نمایش می دهد. در ماه مارچ ۲۰۱۲ میلادی، شورای عالی علمای افغانستان (تماماً ۱۵۰ نفر عضو این شورا مردان اند) طی اعلامیه ای بعضی از انواع خشونت علیه زنان را موجه دانسته و خواسته تا با اصلاحات در قوانین، تسهیلات مجزا برای کار زنان در ادارات، تسهیلات

۵۰. به این گزارش نیز مراجعه نمائید: «جنسیت و سیاست حضور در ولسی جرگه افغانستان»؛ آنا وردفورت. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، از سلسله نشریات موضوعی، جون ۲۰۰۷). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/711E-A%20Matter%20of%20Interests%20IP.pdf>

۵۱. هم اکنون ۶۹ نفر زن در شورای ملی افغانستان و نیز ۱۲ نفر زن در قوه مجریه (سه نفر وزیر: امور زنان، صحت عامه و کار و امور اجتماعی، شهدا و معلولین)، یک ریاست عمومی، یک رئیس کمیسون های مستقل (کمیسون مستقل حقوق بشر افغانستان)، ۵ نفر مُعین، یک نفر والی (ولایت بامیان) و یک نفر شاروالی (نبلی در دایکندی)؛ کار می نمایند. معاون سخنگوی ریاست جمهوری نیز یک نفر زن می باشد. هدف تعیین شده در اهداف انکشافی هزاره افغانستان این است تا سال ۲۰۲۰ میلادی حضور زنان در شورای ملی به ۳۰ درصد افزایش یابد.

۵۲. گزارش های مشترک دوره ای برای کمیته رفع تبعیض علیه زنان، «جمهوری اسلامی افغانستان». ۴۷.

۵۳. «صندوق وجهی بازسازی افغانستان: تاریخچه و آینده» (اوسلو: سپتمبر ۲۰۱۲)، ۱۳. آرنی دیش، ویگارد بای، تورن رایت، لینا دل، و استیفنی کرسنو. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.

۵۴. «ورق واقعیت ها ۲۰۱۰» (فبروری ۲۰۱۰). صندوق انکشافی سازمان ملل متحد برای زنان در افغانستان دسترسی به وب سایت ۳ فبروری ۲۰۱۳.

۵۵. «سالنامه احصایوی ۲۰۱۰/۲۰۰۹» (کابل: اداره مرکزی احصایه، ۲۰۱۰). اداره مرکزی احصایه جمهوری اسلامی افغانستان. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.

۵۶. گزارش های مشترک دوره ای برای کمیته رفع تبعیض علیه زنان، «جمهوری اسلامی افغانستان». ۳۲.

۵۷. «صندوق وجهی نظم و قانون برای افغانستان ۲۰۰۲-۲۰۱۳: برنامه انکشافی سازمان ملل متحد برای افغانستان. (ورق واقعیت های پروژه های برنامه انکشافی سازمان ملل متحد برای افغانستان، ۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.undp.org.af/Projects/Report2011/lotfa/Project-LOTFA-Apr2011.pdf>

۵۸. «برای پولیس زن افغان، سوء استفاده جنسی به معنی از دست دادن وظیفه» رادیو ملی امریکا، ۸ مارچ ۲۰۱۲. دسترسی به وب سایت ۹ جون ۲۰۱۳. <http://www.npr.org/2012/03/08/148041305/for-afghan-policewomen-sex-abuse-is-a-job-hazard> «درک زنان از پولیس ملی افغانستان» (کابل: اداره Heinrich Boll Stiftung در افغانستان، ۲۰۱۱). اداره مشورتی سامول هال. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.

۵۹. «نظریه زنان در باره پولیس ملی افغانستان»؛ ۱: اداره مشورتی سامول هال.

۶۰. «گزارش های مشترک دوره ای برای کمیته رفع تبعیض علیه زنان»، «جمهوری اسلامی افغانستان». ۳۸.

۶۱. «ارزیابی دسترسی جندر به عدالت در افغانستان» (انستیتوت شمال و جنوب، تصویر برداری محیطی، عمل و دسترسی، دسمبر ۲۰۰۹)، ۱۵. هنگامه انوری، چشمک فرومند-سیمز، کریستا نیرلند. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2012/10/2009-Assessing-Gendered-Access-to-Justice-in-Afghanistan.pdf>

بهرتر صحنی، حجاب اجباری و حضور محرم با زنان در محیط های بیرون از خانه، فراهم گردد. بعداً طی اعلامیه مطبوعاتی، این خواست شورا توسط رئیس جمهور نیز مورد تأیید قرار گرفت.^{۶۲} اگر در برابر چنین خواست هایی که قبل از سال ۲۰۰۱ میلادی نیز در افغانستان معمول بود، مقاومت صورت نگیرد و حتی به آن اجازه داد تا در سطح منطقه^{۶۳} گسترش یابد، پیامدهای آن تمام دستاورد های قانون اساسی را تحت تأثیر قرار داده و روند نگرش به تغییرات برای زنان را کندتر خواهد ساخت.

زنان در بیرون از خانه و اماکن عمومی در جریان دهه گذشته حضور گسترده داشته اند. با اینکه این موضوع اکثراً در مناطق شهری این کشور بیشتر صدق می کند، اما مشروعیت این دستاورد بالاخره وابسته به خواست نظام سیاسی بوده است. زنان در دهه گذشته از قوت جمعی و همبستگی جنسیتی استفاده کرده تا به مسئله جدایی شان از جامعه بپردازند.^{۶۴} در مجموع حضور زنان در بیرون از خانه با محدودیت های نیز مواجه است. زنان با بیرون رفتن از خانه بدون محرم به شیوه های مختلف مانند آزار و اذیت صوری، زبانی، جسمی و حتی تجاوز مورد تهدید قرار می گیرند.

مشارکت سیاسی و عامه زنان همچنان یکی از ساحات تنش زا در این کشور است.^{۶۵} از متن مصاحبه هایی که برای این تحقیق انجام یافته اند، بر می آید که برای رسیدگی به این مشکل، باید از طبقه روحانیون کمک خواست.^{۶۶} در این زمینه با اینکه تلاش هایی توسط موسسات مختلف و نهادهای خصوصی صورت گرفته^{۶۷}، اما نمایندگان زنان معتقد اند که وزارت حج و اوقاف مسئولیت دارد تا عملکردهای زشت عرفی و یا سنتی را که زیر نام اسلام اتفاق می افتد، مورد رسیدگی قرار دهد. با اینکه نمایندگان^{۶۸} این وزارت به تکرار گفته اند که بسیاری، از نظر سنتی می پندارند که اماکن خصوصی تنها جای ایده آل و مناسب برای زنان می باشد. این در حالی است که نامبرده به این مسئله نیز اشاره کرده که رسیدگی و اصلاح مسایل مربوطه به حقوق زنان بیوه، مسئله مهر و میراث، یک امر لازمی می باشد. وی فکر می نماید که وزارت حج و اوقاف می تواند «تفسیر درست» این مسایل را از طریق مساجد جامع، تکیه خانه ها، حسینیه ها، و خانقاهها^{۶۹} در سراسر کشور ارایه نماید. این وزارت کتاب رهنمایی را که شامل خطبه های نماز جمعه بوده تهیه کرده تا از آن طریق، حقوق جنسیتی به شکل اسلامی تر آن ارایه گردد. نمی توان از تأثیر گذاری ملا امام های مساجد در افغانستان چشم پوشی نمود. لازم است تا دولت بیشتر از پیش آماده برای رسیدگی به مشکلات احتمالی باشد.^{۷۰}

۲.۲. ۴ مصئونیت

میزان فقر و غربت زنان افغان در شرایط «حالت پس از منازعه» که طور مداوم قدرت و اعتبار دولت را مورد تهدید قرار داده، بدتر شده است. حملات نظامی در سطوح مختلف کماکان در نقاط مختلف کشور ادامه داشته و جنگ بین دولت افغانستان، قوت های ناتو و گروه های مختلف شورشی به شدت افزایش یافته است. جنگ به جز در بعضی از ولسوالی های ولایت کابل، متوقف نشده است. این در حالی است که حاکمیت قانون نیز بهبود نیافته است.^{۷۱} علاوه بر این جنگ بازی گران دیگر از قبیل گروه های شورشی، گروه های جنایتکار، مافیای مواد

۶۲ بطور مثال به این گزارش ملاحظه نمائید: «شیب لغزنده: به حقوق زنان در سال ۲۰۱۲ چی اتفاق افتاد؟» (کابل: شبکه تحلیلگران افغانستان، ۲۰۱۲). ساری کاوو.

۶۳ مثلاً: العربیه، «تجاوز به زنان در میدان تحریر «خط سرخ» نیست: واعظ مصری ابو اسلام، ۷ فبروری ۲۰۱۳. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. http://english.alarabiya.net/articles/2013/02/07/264982.html?utm_medium=referral&utm_source=pulsenews

۶۴ در سال ۲۰۰۵ میلادی بطور مثال صد ها زن بیوه به خاطر اختطاف یک زنی که در بخش امداد کار می کرد، مظاهره کردند. و در سال ۲۰۰۷ میلادی در ولایت قندهار زنان به خاطر دعا برای صلح در مسجد خرقه شریف جمع شدند (معمولاً مساجد به روی زنان باز نمی باشد). «اشکار در زیر چادر: پنهان سازی، کارکرد و نمایندگی در یک مکان عمومی اسلامی» از جولی بیلارد. ژورنال بین المللی مطالعات زنان ۱۱، شماره ۱، (۲۰۰۹): ۱۲۰-۱۳۵. در سال ۲۰۰۷ میلادی زنان در مساجد کابل به خاطر دادخواهی علیه استفاده از مذهب برای تأیید حملات انتحاری حضور یافتند. در سال ۲۰۰۸ میلادی زنان در قندهار به خاطر اختطاف یک کارمند زن امدادرسان مظاهره کردند. در سال ۲۰۰۸ میلادی، در چندین ولایت زنان به رسم مخالفت با خشونت و جنگ چادر های آبی به سر کردند. در سال ۲۰۱۲ میلادی، زنان و مردان در کابل علیه اعدام یک نفر زن به ادعای فحشاء که توسط طالبان در قیمچوک ولایت پروان اعدام شده بود، راه پیمائی کردند. «زنان در ولایات هرات و بلخ مدیریت رستوران های زنانه را به عهده دارند». از املی بنزیت، مرجان کمال، پیگی پاسکال، جان پاسکیت و فرانکوس گرینوالد. (سازمان همکاری های بین المللی چاپان و اداره همکاری های بین المللی آلمان (GIZ)، مارچ ۲۰۰۸ میلادی)، دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳ میلادی. http://www.urd.org/IMG/pdf/CPW_report_hand-ove_march2008.pdf

۶۵ بطور مثال: «افغانستان در سال ۲۰۱۲: سروی مردم افغانستان» (کابل: بنیاد آسیائی، ۲۰۱۲). نانس هاینکینز، محمد عثمان طارق، فضل ربی حقیقین، پلوشه لینا کاکر، عبدالغفور عاشق، فضل ربی وردک، و حبیب الله حیدر. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳ میلادی. <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Surveybook2012web1.pdf>

۶۶ یکی از پاسخ دهنده گان اظهار داشت: «من از وزارت حج و اوقاف این خواهش را دارم که در خطبه های روز های جمعه تنها ۴ دقیقه روی حقوق زنان در مساجد و تکیه خانه ها صحبت شود». خدیجه شیرباز. اتحادیه تمام زنان افغان. مصاحبه توسط واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان. ۲۹ دسمبر ۲۰۱۲.

۶۷ بطور مثال برنامه انکشافی سازمان ملل متحد از سال ۲۰۰۷ به این سو ۵۰۰۰ نفر مله را به همکاری وزارت حج و اوقاف در باره چگونگی بهبود وضع زنان از طریق تعلیم و تربیت، ازدواج، و حقوق میراث، آموزش داده است. این مله های آموزش دیده مسئولیت دارند تا از طریق ولسوالی ها این معلومات را در قالب آموزه های اسلامی برای مردم چهار ولایت انتقال دهند؛ وزارت حج و اوقاف با تهیه کتاب رهنما را برای خطبه های نماز روز جمعه و اینکه موضوع جنر را چگونه به شکل اسلامی آن می توان برای مردم آموزش داد تهیه کرده است. گلستان عبادت، متخصص جنر، برنامه انکشافی سازمان ملل متحد؛ مصاحبه توسط واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۶ جنوری ۲۰۱۳ میلادی. همبگونه موسسه نور برای آموزش و انکشاف ظرفیت ها که در سال ۲۰۰۲ میلادی تاسیس شده به تعداد ۹۰۰ نفر ملا را در جریان ۴ سال آموزش داده است. هدف این موسسه «تطبيق حقوق زنان بر اساس قوانین اسلام و قوانین دولت افغانستان و کنوانسیون های بین المللی که دولت این کشور به آن متعهد است، می باشد». جمیله افغانی کاکر، رئیس موسسه؛ مصاحبه توسط واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۳ جنوری ۲۰۱۳.

۶۸ گل آقا حبیب، رئیس پلان و پالیسی وزارت حج و اوقاف؛ مصاحبه توسط واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان. ۳۱ دسمبر ۲۰۱۲.

۶۹ مساجد جامع برای گرد همائی های روزانه استفاده شده و دیگر مساجد در مواقع خاص مانند عید ها استفاده می شوند؛ تکیه خانه ها و حسینیه ها مساجد اهل تشیع می باشند، و خانقاه برای گرد همائی های مردم در حضور پیر شان، استفاده می شوند.

۷۰ گلستان عبادت، متخصص جنر، برنامه انکشافی سازمان ملل متحد؛ مصاحبه توسط واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۶ جنوری ۲۰۱۳ میلادی.

۷۱ «سروی مواد مخدر افغانستان ۲۰۱۰» دفتر سازمان ملل متحد برای مبارزه علیه مواد مخدر و جرایم (دسمبر ۲۰۱۰). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. http://www.unodc.org/pdf/Survey_2010_web.pdf و تعداد قوت های امنیتی افغانستان در اکتوبر ۲۰۱۲ به تعداد ۳۳۷۰۰۰ پرسونل بوده است. تعداد حملات شورشی تنها در اکتوبر ۲۰۱۲ میلادی تقریباً ۳۲۵۰ حمله بوده است. «شاخص افغانستان: شامل معلومات مشخص راجع به پاکستان نیز می باشد» (ایان اس. لیونگستون و میخائیل اونلون. (واشگتن: انستیتوت بروکینگز، جنوری ۲۰۱۳). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.brookings.edu/~media/Programs/foreign%20policy/afghanistan%20index/index20130131.pdf> و این گزارش نیز مراجعه شود: «دموکراسی مستقیم و تخصیص منابع: شواهد تجربی از افغانستان». اندرو بیت، فوتینی کریسشیا و روبین اینیکولوپو. (واشگتن: بانک جهانی، از جمله نشریه های پالیسی تحت کار، شماره ۶۱۳۳، ۲۰۱۲) دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.

مخدر، جنگ سالاران و ملیشه های محلی نیز دخیل اند. حقوق زنان^{۷۲} کماکان از طریق استفاده اطفال برای کار، فحاشی، عملکردهای مضر سنتی از قبیل بد^{۷۳}، بدل، خشونت های جنسی و قاچاق انسان نقض می شوند^{۷۴}. علاوه بر اینها، وضع زنان از کوکنار^{۷۵}، دختران و خواهران دهاقین به خاطر جبران خسارت و پرداخت قروض، اختطاف و یا قاچاق می گردند. علاوه بر اینها، وضع زنان از طریق بیجا شدن خانه های شان، دسترسی ناکافی به حقوق بشری و مدنی، فرصت های کاری، تسهیلات صحتی، مواد غذایی، امنیت و عدالت، تعلیم و تربیت، و اشتراک در ادارات عامه، بدتر می شود.

با کم شدن کنترل دولت روی ملیشه های مسلح و دیگر گروه ها از سال ۲۰۰۵-۲۰۰۶ میلادی، تهدید و خشونت علیه زنان در تمام ولایات افغانستان پس از سال ۲۰۰۷ شدت یافته است. کشتن زنان در محلات عام و در مقابل مردم، به خصوص کشتار سیاستمداران زن، کارمندان رسانه ها، و دیگر زنان مشهور، نشاندهنده افزایش خطرانی است که زنان به خاطر بیرون شدن از نقش سنتی جنسیتی، به آن مواجه می باشند^{۷۶}. در محیط داخل خانه نیز زنان و دختران طور منظم به انواع مختلف و شدید خشونت های خانوادگی^{۷۷} مواجه بوده که اینکار روند خشونت علیه زنان را در جامعه ای که به شدت از جنگ و منازعه متأثر است، ایضا می کند^{۷۸}. افزایش وقوع خودکشی های زنان جوان، به خاطر ابراز انزجار^{۷۹}، بیانگر این واقعیت تلخ است که تعداد خانه های امن و مصئون کافی نبوده که این بسیار رقت بار است^{۸۰}. در سال ۲۰۱۲ میلادی، کمیسیون مستقل بشر افغانستان برنامه ای را روی دست گرفت تا شوراهای حقوق بشر را در حداقل ۲۲ ولایت تاسیس نماید. این شوراها تحت رهبری موسسات جامعه مدنی به منظور رسیدگی به خشونت علیه زنان و حقوق بشری زنان، فعالیت می نمایند.

http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/07/16/000158349_20120716094426/Rendered/PDF/WPS6133.pdf
http://www.humansecuritygateway.com/documents/NYU_aninternationalruleoflaw.pdf
 یک حاکمیت قانون بین المللی؟ ژورنال امریکایی حقوق مقایسوی ۶ شماره ۲ (۲۰۰۸)، ۶۱-۳۳۱. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
 موسسات غیر دولتی قربانی ۱۶۴ حادثه امنیتی شده اند که شامل ۲۵ اختطاف و ۴۵ حادثه مابین های کنار جاده ای و SAF شده اند؛ در مجموع ۲۰۲۸ نفر در سال ۲۰۱۲ در حادثه های امنیتی و جنگی کشته شدند؛ گرفته شده از معلومات ریمووار دفتر امنیتی موسسات غیر دولتی افغانستان: ربع ۴، ۲۰۱۲ (۲۰۱۳). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
<http://www.ngosafety.org/store/files/20120420ANSO20Q4202012.pdf>
 گروه های مخالف مسلح تلاش کرده اند تا در سطح کشور با اجرای عملیات های شان تلاش های قوت های دولتی و نیرو های ناتو را به چالش بکشند، دفتر امنیتی موسسات غیر دولتی افغانستان «گزارش ریمووار» ۱۴. از سال ۲۰۰۸ میلادی به این سو، ۱۰۰۰۰ افغان زنده گی شان در جریان خشونت های مسلحانه از دست داده اند. تعداد کسانی که زخمی شده اند مشخص نبوده اما در حدود ۲۰۰۰۰ نفر تخمین می شود. اورزلا اشرف نعمت و اجمل صمدی، «قهرمان های فراموش شده: کشتار رهبران زن افغان در impunity و فراموشی آنان در عدالت» (دفتر دیدبان حقوق افغان، ۲۰۱۲)، ۱. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Forgotten%20Heroes%20Afghan%20Women%20Leaders%20Killed%20in%20Impunity%20Ignored%20in%20Justice.pdf>

۷۲ «هنوز هم راه طولانی: تطبیق قانون برای رفع خشونت علیه زنان در افغانستان» هیأت معاونت سازمان ملل متحد برای افغانستان- دفتر یوناما. (کابل: دفتر هیأت معاونت سازمان ملل متحد برای افغانستان- دفتر یوناما، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
<http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=Qy9mDiEa5Rw%3d&tabid=12254&language=en-US>

۷۳ عملی که در آن اعضای زن یک خانواده البته به تصمیم جرگه به عقد نکاح کسی در آورده می شود. به خطری اعضای مرد این خانواده جرمی را در برابر اعضای مرد آن خانواده دیگر مرتکب شده باشند. این عمل جرم است. بر اساس ماده ۵۱۷ قانون جزای افغانستان (۱۹۷۶) در صورتیکه یک دختر جوان بزرگتر از ۱۸ سال و یا یک زن بیوه مورد این چنین معامله قرار می گیرد، جزای آن ۲ سال حبس می باشد. و بر اساس قانون منع خشونت علیه زنان (۲۰۰۹) جزای آن ۱۰ سال حبس است؛ این شامل معامله دختران زیر سن ۱۸ سال نیز می گردد. برای معلومات به این گزارش نیز می توانید مراجعه نمایید: «عمل های خطرناک سنتی و تطبیق قانون منع خشونت علیه زنان در افغانستان» (کابل: هیأت معاونت سازمان ملل متحد برای افغانستان- دفتر یوناما و کمیشنری عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، ۲۰۱۰).

۷۴ «طالب ۱۰ دالری و حقوق زنان: زنان افغان و خطرات مصالحه و استقرار مجدد» از راجیل رید. (نیو یارک: سازمان دیدبان حقوق بشر، جولای ۲۰۱۰). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
www.hrw.org/sites/default/files/report/afghanistan-71-webcover.pdf
 «سهم بالا: تعلیم و تربیت دختر ها در افغانستان»، از جکسن. موسسه اسکفام-بریتانیا، توضیح نامه، ۲۴ فیبروری ۲۰۱۱. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
<http://oxfamlibrary.org/openrepository.com/oxfam/bitstream/10546/125287/1/bp-high-stakes-girls-education-afghanistan-240211-en.pdf>
 «زنده گی در خشونت: گزارش ملی در باره سئو استفاده های داخل خانواده در افغانستان»، لورا اوتس و دیا نجونی. (واشنگتن: حقوق جهانی، ۲۰۰۸). دسترسی به یات ۱ اپریل ۲۰۱۳.
www.globalrights.org/site/DocServer/final_DVR_JUNE_16.pdf
 «حساب رفته و یا محاسب: تحقیق اطلاعات دسته دوم در مورد خشونت علیه زنان در افغانستان»، جولی لفرنی. (کابل: اداره صندوق انکشافی سازمان ملل متحد برای زنان در افغانستان، ۲۰۰۶). اداره صندوق انکشافی سازمان ملل متحد برای زنان در افغانستان. «اطفال و ازدواج های اجباری: مقالات کنفرانس» (کابل: اداره صندوق انکشافی سازمان ملل متحد برای زنان در افغانستان، مارچ ۲۰۰۷). هیأت معاونت سازمان ملل متحد برای افغانستان- دفتر یوناما، «هنوز هم راه طولانی: تطبیق قانون برای رفع خشونت علیه زنان در افغانستان» هیأت معاونت سازمان ملل متحد برای افغانستان- دفتر یوناما. (کابل: دفتر هیأت معاونت سازمان ملل متحد برای افغانستان- دفتر یوناما، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
<http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=Qy9mDiEa5Rw%3d&tabid=12254&language=en-US>

۷۵ در افغانستان تولید مواد مخدر تقریباً ۹٪ از تولید ناخالص داخلی را در بر می گیرد. و اقتصاد مواد مخدر توانایی ۱۵٪ صادرات را می داشته باشد. اداره مبارزه با مواد مخدر و جرایم سازمان ملل متحد، «گزارش سروی مواد مخدر ۲۰۱۰». در سال ۲۰۱۱ میلادی عواید به دست آمده از مواد مخدر ۱،۴ میلیارد دلار بوده است (۹٪ تولید ناخالص داخلی)؛ عواید از صادرات آن ۲،۴ میلیارد دلار سنجش شده است (۱۵٪ تولید ناخالص داخلی)، بانک جهانی، «تازه های اقتصاد افغانستان، ۲۰۱۲». فقر رذایی و مدیریت اقتصاد جنوب آسیا» (بانک جهانی، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱۰ جون ۲۰۱۳.
<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/734470WP0AfghaC0disclosed011010120.pdf>

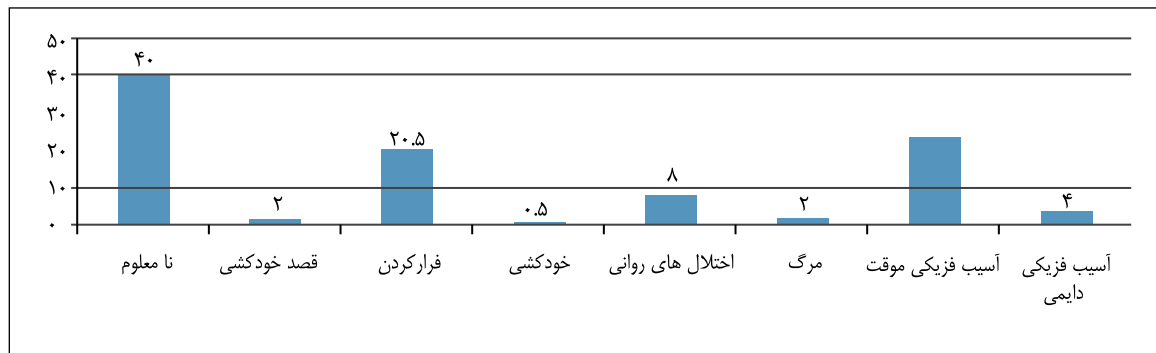
۷۶ نادیه صدیقی رئیس امور زنان ولایت لغمان در هنگام رفتن به سوی دفترش در دسمبر ۲۰۱۲ کشته شد. پیشتر از وی، حنیفه صافی در همین وظیفه در جولای ۲۰۱۲ توسط بمب کار گذاری شده در موترش (که فاشیل اش آنرا به طالبان نسبت دادند) به قتل رسیده بود. انیس معلّم مکتب در ولایت کاپیسا در دسمبر ۲۰۱۲ به خاطر کار داوطلبانه اش در برنامه واکسیناسیون پولیو که طالبان مخالف آن بودند، به ضرب گلوله به قتل رسید. اینها تنها سه مثال از قتل های است که در امکان عمومی صورت گرفته اند. این کشتار ها شامل کارکنان زن برنامه های انکشافی، داکتران، ژورنالیست ها، اعضای شورا های ولایتی، معلمین و دیگران می شود. به این گزارش مراجعه نمایید، «قهرمان های فراموش شده»، نعمت و دیگران.

۷۷ «زنده گی در خشونت: گزارش ملی در باره سئو استفاده های داخل خانواده در افغانستان»، لورا اوتس و دیا نجونی. (واشنگتن: حقوق جهانی، ۲۰۰۸). «خاموشی خشونت است: به سئو استفاده از زنان در افغانستان خاتمه دهید»، (کابل: هیأت معاونت سازمان ملل متحد در افغانستان- دفتر یوناما ۲۰۰۹)، زنان افغان: هویت و تهاجم، الاهه رستمی پلوی، (لندن: انتشارات زید، ۲۰۰۷)، ۱۵۹.

۷۸ کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان به تعداد ۱۸۵۸۰ مورد قضیه خشونت علیه زنان را در بین سال های ۲۰۰۲ الی ۲۰۱۲ در افغانستان ثبت و راجستر نموده است. این در واقع ۶ مورد قضیه در جریان یک روز که توسط تنها یک اداره ثبت شده است. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، «پنجمین گزارش از وضعیت اقتصادی و حقوق اجتماعی در افغانستان» (کابل: کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، قوس ۱۳۹۰ برابر به نوامبر/دسمبر ۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱۷ جون ۲۰۱۳.
<http://www.aihrc.org.af/media/files/Reports/SECR/Report%20on%2020.20.2013.pdf>
 ESCR_Final_English_12_2011.pdf این کمیسیون تقریباً ۲۵٪ از مجموع موارد خشونت علیه زنان را در افغانستان ثبت و راجستر می نماید.

۷۹ «مرگ در آتش: تراژیدی خودسوزی در افغانستان»، انیتا راج، چارلمگی گومیز، و جی سیلورمن. ژورنال طبی نیو انگلند ۳۵۸، شماره ۲۱ (۲۲ می ۲۰۰۸)، ۱-۳۳. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳.
<http://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJMp0801340>

۸۰ در سراسر افغانستان ۱۷ خانه امن وجود دارند که از سال ۲۰۰۵ الی ۲۰۰۹ بطور اوسط این خانه های امن به تعداد ۶۰ نفر زن را سالانه در خود جای داده اند. در سال ۲۰۱۰ میلادی در مجموع به تعداد ۱۸۶ زن در این خانه ها زنده گی می کردند. «گزارش های مشترک دوره ای برای کمیته رفع تبعیض علیه زنان»، جمهوری اسلامی افغانستان، ۵۱-۵۰.

شکل ۳: خشونت علیه زنان و اثرات آن^{۸۱}

در رابطه به خشونت های خانوادگی باید یاد آور شد که به اندازه کافی مسایل فرهنگی و اجتماعی و عملکردهای حقوقی کمتر مورد رسیدگی قرار می گیرند. در واقع اینها حقوق زنان را که قانون اساسی کشور تضمین نموده، متاثر ساخته اند. عقیده عموم بر این است که مشکلات خانوادگی در داخل خانه و به کمک مداخله بزرگان حل و فصل گردد. «زنایکجه برای حل مشکلات شان از بیرون خانه طالب کمک می شوند، از طرف خانواده های شان منع می گردند»^{۸۲}. علاوه بر این، بر اساس سروی کلستر و چند شاخصه افغانستان (۲۰۱۰-۲۰۱۱) تقریباً ۹۲ درصد از زنان به خشونت های خانوادگی تن می دهند. دلیل خشونت های خانوادگی معمولاً اینها گفته شده اند: مواظبت نکردن از اطفال (۶۱ درصد)، اجازه نگرفتن از شوهر در هنگام بیرون رفتن از خانه (۷۸ درصد)، بحث یا جنجال کردن با شوهر (۷۶ درصد)، پوشیدن کالاهای نامناسب (۶۳ درصد)، خودداری کردن از هم بستر شدن (۴۶ درصد)، و سوختن غذا (۳۱ درصد)^{۸۳}.

محاکم خانوادگی در اکثر ولایات تاسیس نشده اند و تعدادی که وجود دارند طور کامل فعالیت نمی کنند. در محاکم غیررسمی یعنی شوراه و جرگه هایی که زنان بنابر سنت ها، عرف و عنعنات مراجعه می کنند، زنان عضویت نداشته تا در حاکمیت و تصمیم گیری روی مسایل زنان، حضور داشته باشند^{۸۴}. این محاکم غیررسمی که به خاطر عنعنات و سنت های قبیله ای بیشترین اعضای آن مردان اند و به شدت از نظر برابری جنسیتی متاثر اند، در سراسر کشور وجود دارند.^{۸۵} زنان بنابر آگاه نبودن از پروسه حقوقی رسمی، محدودیت های مالی و رفت و آمد و فشارهای اجتماعی که مانع ارجاع مسایل شخصی به نهادهای عامه و رسمی می شوند، به این محاکم غیررسمی مراجعه می نمایند.^{۸۶} تقریباً ۸۰ درصد تمام قضایا در همین سیستم عدلی غیررسمی مورد رسیدگی قرار می گیرند.^{۸۷} در سال ۲۰۱۰ میلادی دولت تلاش کرد تا به محاکم غیررسمی مشروعیت بدهد^{۸۸}. در نتیجه ریاست جمهوری افغانستان در سال ۲۰۱۲ میلادی، اعلامیه شورای علمای افغانستان را تأیید کرده که در آن

۸۱ «ملاحظات گزارش های رسیده از طریق کمیته رفع تبعیض علیه زنان»، سازمان ملل متحد و کمیته رفع تبعیض علیه زنان، ۱۸.

۸۲ «درک زنان از پولیس ملی افغانستان» اداره مشورتی سامول هال. دسترسی.

۸۳ AMICS ۲۰۱۰-۲۰۱۱. اداره مرکزی احصائیه. همچنین به این گزارش مراجعه کنید: «گزارش سالانه ۱۳۹۸» کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان. (کابل: کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، ۲۰۱۰/۲۰۱۱. دسترسی به وب سایت ۸ جون ۲۰۱۳. <http://www.aihrc.org.af/media/files/Reports/Annual%20Reports/inside.pdf>

۸۴ «پروسه حل و فصل تنش های محلی در شهر کابل»، ربیکا گنگ، (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۰۱۱). حقوقی را که قانون مدنی و نیز فقه حنفی برای زنان قابل است زمانیکه برای حل و فصل منازعات و تنش ها از نهاد های تصمیم گیرنده مانند شورا ها و جرگه ها استفاده می شوند که این نهاد ها در حل تنش ها به نورم ها و روش های عنعنوی مانند پشتونوالی بیشتر ترجیح می دهند، چندان موثر نمی باشند. این نورم های عنعنوی استفاده از بد دان را مثلاً در حل تنش ها، یا انکار دسترسی زنان به مالکیت زمین و یا حقوق میراث جایز می دانند.

۸۵ بعد از مرخص شدن طالبان، «علاقه مندی برای ایجاد مجدد یک دولت قویاً مرکزی تنها محدود به جامعه بین المللی و نخبه گان کابل که آنرا اداره می کردند، محدود بود.» افغانستان: یک تاریخ رف هنگی و سیاسی، توماس بارفیلد. (پرینستون: مطبعه پوهنتون پرینستون، ۲۰۱۲).

اما، «حتی در شهر و سرحداث نسبتاً انکشاف یافته کابل، ادارات رسمی غالباً به میانجی های غیررسمی و سنتی که بنام مصالحین یا حکمین یاد می شوند به خاطر فیصله و تصمیم گیری برای حل جوانب مدنی و تجارتی قضای جرمی اتکاء می نمایند. در جریان یک دوره ۴ ماهه، از ۲۷ قضیه مدنی ۱۱ و از ۲۳ قضیه جرمی ۷ مورد آن توسط این نوع میانجگری حل و فصل شده است.» زحل ناصری و کریمه توفیق. «محاکم کابل و میانجی ها: میانجگری در قضایای در ساحات شهری افغانستان»، (واشنگتن: انسیتوت صلح ایالات متحده، توضح نامه ۱۰۱، ۲۹ جولای ۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.usip.org/files/resources/PB101.pdf>

۸۶ «تهاد های قریه جات و محلی از نظر فعالین ملی و بین المللی در افغانستان» کریستین نولی کریمی، (بن: آلمان: مرکز پژوهش های انکشاف، پوهنتون بن، از جمله نشریات تحت کار ۶۵ اپریل ۲۰۰۶). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. http://www.zef.de/fileadmin/webfiles/downloads/zef_wp/wp65.pdf «افغانستان در سال ۲۰۰۷: گزارش سروی مردم افغانستان»، بنیاد آسیایی، (کابل: بنیاد آسیایی، ۲۰۰۷) دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.asiafoundation.org/resources/pdfs/AGsurvey07.pdf> «دسترسی جندر به عدالت: انوری و دیگران.» «اقتصاد سیاسی نهاد های سنتی و محلی در قریه جات افغانستان»، جنیفر بریک، (این گزارش برای جلسه سالانه انجمن مطالعات اروپا-آسیا در واشنگتن آماده شد. سپتمبر ۲۰۰۸) دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.bu.edu/aia/brick.pdf> «دولت سازی، امنیت و تغییرات اجتماعی در افغانستان: بازتاب روی گزارش سروی مردم افغانستان» (کابل: بنیاد آسیایی، ۲۰۰۸). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/2008surveycompanionvolume.pdf>

۸۷ «گزارش انکشاف بشری افغانستان: اتصال مدرنیته و سنت گرائی: حاکمیت قانون و جستجو برای عدالت» مرکز پالیسی و انکشاف بشری. (اسلام آباد: مطبعه آرمی، ۲۰۰۷). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. http://hdr.undp.org/en/reports/nationalreports/asiathepacific/afghanistan/afghanistan_2007_en.pdf

۸۸ بسیاری از کشور های عضو ناتو به خصوص ایالات متحده امریکا و بریتانیا بطور رسمی این را شناخته و در تقویت آن تلاش نموده اند، «با وجودیکه اکثر از فعالین حقوق بشر در کابل به وضاحت با این مسئله مخالفت کرده اند.» «تقویت حقوق زنان در افغانستان: تقاضا برای امداد کمتر اما سیاست بیشتر»، تورون و میملن، (اوسلو، مرکز منابع برای صلح ناروی، پالیسی نامه، اکتوبر ۲۰۱۲)، ۵. دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/7b618f95386a5a70f36422867871046c.pdf> «بسیاری از قضایای جرایم و مدنی در حال حاضر از طریق مکانیسم های سنتی و عرفی حل و فصل می شوند. این مکانیسم های سنتی در برگیرنده عملکرد های است که به طور جدی نقض کننده قوانین افغانستان، حقوق بشری زنان و حقوق زنان در چوکات قانون شریعت می باشد. بنابراین این مکانیسم ها موانع جدی فرا راه حقوق زنان در افغانستان قرار می دهند. علاوه برین، این مکانیسم های سنتی از حد میانجگیری در حل قضایا گذشته در قضاوت کردن و تعیین جزاء برای آن قضایا مداخله می نماید که از نظر حقوقی، عمل غیر قانونی به حساب می آید. تنها نظام عدلی و قضایی افغانستان آنهم در دادگاه قانونی، حق تعیین اینکه جرمی صورت گرفته و بنا به مرتکبین آن مجازات داده شود، را دارا می باشد.» جمهوری اسلامی افغانستان. «پلان کاری ملی برای زنان افغانستان» (کابل: وزارت امور زنان، ۲۰۰۸)، ۴۱.

تاکید شده نقش زنان بعد از مردان است و اینکه بعضی از انواع خشونت علیه زنان براساس شریعت جایز است.^{۸۹} این مغایر مجازاتی است که برای خشونت های خانوادگی در قانون منع خشونت علیه زنان در سال ۲۰۰۹ میلادی تعیین شده است.^{۹۰} از طرف دیگر، تصویب قوانینی مانند قانون احوال شخصیه شیعه (۲۰۰۹)،^{۹۱} دستاوردهای ناچیز زنان را صدمه می زند.

در نهایت، مصوبه شماره ۱۳۲۵ شورای امنیت سازمان ملل متحد (۲۰۰۰) در مورد زنان، صلح و امنیت، طور جدی تطبیق نمی گردد.^{۹۲} شورای عالی صلح افغانستان دارای ۷۰ عضو بوده که از آن جمله تنها ۹ نفر زن عضویت آنها دارند، و در سکرتریت^{۹۳} شورای عالی صلح که ۱۵ عضو داشته، تنها دو نفر زن فعالیت می نمایند. این شورا مسئولیت پیشبرد مذاکرات صلح با طالبان و گروه های ملیشه را به عهده دارد. معلومات موثق از اینکه به کدام تعداد زنان در شوراها صلح در سطح ولایات حضور دارند، وجود ندارد. براساس گفته های یکی از اعضای شورای ولایتی، تقریباً ۲ و یا ۳ زن در شوراها صلح ولایت که در حدود ۲۵ تا ۳۰ نفر عضو دارند، حضور دارند.^{۹۴} علاوه، براساس گفته های زنان، آنان در جلسات مختلف منظوقی که افغانستان با کشورهای همسایه روی بحث و مذاکره با گروه های ملیشه در مورد مواد و مفاد دوره انتقال^{۹۵} انجام می دهد، یا از آن خبر ندارند و یا اینکه اصلاً برای حضور در آن جلسات دعوت نشده اند. حتی در بعضی موارد این جلسات از طرف شب ها دایر می گردند که در هنگام شب زنان در آن جلسات اشتراک کرده نمی توانند.^{۹۶} هنوز هم برنامه ملی کاری برای تطبیق مصوبه شماره ۱۳۲۵ شورای امنیت سازمان ملل متحد، طرح نگردیده است.

همینگونه نگرانی های جدی در مورد تمویل و مسلح ساختن اعضای گروه های سابق ملیشه در چوکات پولیس محلی افغانستان برای دفاع از قریه هایشان، وجود دارد.^{۹۷} از این روش در دیگر جوامع ناامن نیز استفاده شده است که چنین گروه های مرتکب نقض حقوق بشری، چه تحت نام گروه های ملیشه و چه ادارات مشروع دولتی، شده اند.^{۹۸} قانون مصالحه ملی و عفو عمومی (۲۰۰۹) تمام آنانی را که اکنون در حکومت کار می نمایند از جرایم جنگی، به شمول جرایم علیه زنان و جرایم آزار و اذیت جنسی زنان، مورد عفو قرار داده است.^{۹۹} برای مصالحه و رسیدن به عدالت، لازم است تا از یک استراتژی ملی با تعیین اهداف و زمان مشخص، استفاده کرد. از یک طرف به این استراتژی نیاز بوده تا به زخم های که این جامعه از چندین دهه جنگ و منازعه دارد، التیام داده شود و از طرف دیگر روند اصلاح که شامل تلاش های صلح از طریق حاکمیت و برنامه های محلی صورت می پذیرد، در سال های آینده نیز ادامه پیدا نماید.^{۱۰۰}

اما در برابر حقوق جنسیتی، پنج نگرانی عمده و اساسی وجود دارند: قاچاق، حقوق زنان معلول، شرایط خانواده هایی که توسط زنان سرپرستی شده و زنان بسیار فقیر، وضعیت زنان عودت کننده و بیجا شدگان داخلی، و ازدواج اطفال. بنابر محدود بودن این گزارش، روی این نگرانی ها در اینجا بحث نشده است.

۸۹ اعلامیه رسمی توسط شورای ملی علماء افغانستان به تاریخ ۲ مارچ ۲۰۱۲ که توسط رئیس جمهوری افغانستان نیز به تاریخ ۶ مارچ مورد تصویب قرار گرفت. به این گزارش مراجعه نمایند: «شیب لزنده» کاوو (کابل: شبکه تحلیلگران افغانستان، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱ جون ۲۰۱۳. <http://www.afghanistan-analysts.org/a-slippery-slope-what-happened-to-womens-rights-in-march-2012>

۹۰ در ماه می ۲۰۱۳، قانون منع خشونت علیه زنان در پارلمان مورد بحث قرار گرفته ولی از تأیید باز ماند.

۹۱ به این گزارش مراجعه نمایند: «گاهی دقیقتر: پروسه پالیسی سازی و قانونگذاری قانون احوال شخصیه اهل تشیع» (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، سلسله نشریات موضوعی، ۲۰۰۹). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.aren.org.af/Uploads/EditionPdfs/935E-%20A%20Closer%20Look%20-%20The%20Policy%20-%20The%20Law-making%20Process%20Behind%20the%20Shite%20Personal%20Stauts%20Law.pdf>

۹۲ بطور مثال: «مصوبه شورای امنیت سازمان ملل متحد شماره ۱۳۲۵: تطبیق آن در افغانستان»، زرین حمید. (کابل: شبکه زنان افغان، ۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱۴ جون ۲۰۱۳. http://www.gnwp.org/wp-content/uploads/2010/02/Afghanistan_Report.pdf

۹۳ این سکرتریت یک بخش از سکرتریت مشترکی است که به خاطر نظارت از برنامه صلح و آشتی افغانستان (APRP) پس از جرگه صلح در سال ۲۰۱۰ میلادی، تأسیس شده است. این برنامه توانست در سال ۲۰۱۱ میلادی، پالیسی جندر را طرح و کمیته نظارت از جندر، واحد جندر در سکرتریت مشترک، و کمیته های Steering در سطح محل و ولسوالی را تأسیس نماید. «روند صلح و زنان افغانستان: قسمت دوم (۴ دوره) از نشریات روی صلح و آشتی در افغانستان»، استیفی نجسین، (کابل: مرکز تعامل ملکی و نظامی، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/Afghanistan_Women_Reconciliation.pdf

۹۴ نام محفوظ است. مجلس امنیت، صلح و زنان، کابل ۶-۴ دسمبر ۲۰۱۲.

۹۵ گفتن مردم افغانستان روی صلح که از طریق آن ۷۸ بحث گروهی در سراسر افغانستان در اکتوبر ۲۰۱۱ انجام یافت، نشان میدهد که مردان و زنان معتقد بودند که حقوق زنان ممکن قربانی روند صلح در این کشور شود. گزارش این گفتن بسیاری از ۱۵۰۰ اشتراک کننده ای که مصاحبه شدند گفته اند که حقوق زنان به تعلیم و تربیت، کار و آزادی آنان در رفت و آمد در اماکن عمومی نباید فدای پروسه صلح در این کشور گردد. بر علاوه آنان ابراز داشته اند که سئو استفاده از زنان که در زمان طالبان معمول بود، که نباید دوباره اتفاق افتد. «پروسه صلح و زنان افغانستان»، ه. نجسن

۹۶ نام محفوظ است. مجلس امنیت، صلح و زنان، کابل ۶-۴ دسمبر ۲۰۱۲.

۹۷ «افغانستان: پیشرفت در انکشاف و آینده بعد از ۲۰۱۴: ششمین گزارش جلسه ۲۰۱۳-۲۰۱۲»، کمیته بین المللی توسعه، (لندن: مجلس اعیان، شماره ۱، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت به تاریخ ۱ اپریل ۲۰۱۳. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmintdev/403/403.pdf>

۹۸ «شبکه زنان افغان در جلسه ناتو در ماه می ۲۰۱۲ میلادی تقاضا کرد تا:» طریق یک پروسه شفاف و روشن، افراد برای استخدام و شمولیت در پولیس محلی افغانستان و دیگر نیرو های امنیتی این کشور ارزیابی شوند تا آنانیکه در گذشته حقوق بشر را نقض کرده باشند بطور خودکار شامل نیرو های امنیتی نشوند. این کار باید شامل پروسه محلی نیز باشد تا زنان بتوانند در باره کسانی که قرار است استخدام شوند، گزارش دهند. پیرجو جوکران، «تطبیق مصوبه شورای امنیت سازمان ملل متحد ۱۳۲۵: زنان، صلح و امنیت در افغانستان - بررسی و تحلیل فعالیت های فنلند در جریان پلان کاری ملی ۱۳۲۵ در بین سال های ۲۰۰۸-۲۰۱۱». (www.fi.1325). شبکه ۱۳۲۵ فنلند، ۲۰۱۲. ۸ دسترسی به وب سایت ۱۰ جون ۲۰۱۳. http://www.1325.fi/tiedostot/Jukarainen_Afghanistan_report_final_2012.pdf

۹۹ این قانون، آنانی را که مرتکب خشونت های جدی جندر شده اند، عفو می نماید که اینکار برخلاف قانون اساسی می باشد. و از طرف دیگر این قانون احکام کنوانسیون عدم تطبیق محدودیت های حقوقی و زمانی به جرایم جنگی و جنایات علیه بشریت ۱۹۴۸ را نیز نقض می نماید. افغانستان در سال ۱۹۸۳ میلادی، به این کنوانسیون پیوسته است.

۱۰۰ طور مثال: «خواست های جامعه مدنی افغانستان از کنفرانس توکیو در باره افغانستان-۸ جولای ۲۰۱۲» دسترسی به وب سایت ۱۰ جون ۲۰۱۳. http://www.af.boell.org/web/Democratization-Demands_of_Afghanistan_Civil_Society_on_the_occasion_of_Tokyo_Conference_374.html
صدای مردم برای عدالت، صلح و مصالحه»، املی ویترباتوم. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۰۱۲).

۳.۲ مشارکت و فعالیت های اقتصادی زنان

با اینکه در جریان دهه گذشته، بطور کلی بالایی موضوع اشتغال و استخدام توجه صورت نگرفته^{۱۰۱}، اما روی توانمندسازی اقتصادی زنان در پالیسی ها و استراتژی های دولت، طور خاص رسیدگی نشده است. از این هم مهمتر، مسئله جنسیت در استراتژی های موسسات چند جانبه تنها در سطح یک موضوع فرعی باقی مانده و در نتیجه پروژه هایی که به هدف رسیدگی به ضرورت زنان طرح و تطبیق شده اند به مقایسه دیگر پروژه ها منابع کمتری در اختیار داشته اند. طور نمونه، مجموع تمام پروژه های که بانک جهانی از سال ۲۰۰۲ الی ۲۰۱۲ میلادی در افغانستان تمویل نموده به ارزش ۵,۴ میلیارد دالر امریکایی بوده که از این جمع فقط ۵۹۷,۴ میلیون دالر آن روی پروژه های مصرف شده که طور خاص برای زنان تطبیق شده است (لطفاً به ضمیمه ۴ مراجعه شود). علاوه بر این باید خاطر نشان ساخت که تعداد کمی از سازمان های بین المللی و موسسات غیردولتی که در افغانستان کار می نمایند دارای استراتژی جنسیتی می باشند^{۱۰۲}. عموماً فعالیت های اقتصادی زنان افغانستان بیشتر در ساحه آموزش های مسلکی و فنی و کارهای کوچک محدود بوده و زنان هیچ دسترسی به بازار ندارند. این نوع فعالیت های اقتصادی تأثیرات بسیار ناچیز روی افزایش عواید و درآمد زنان داشته است^{۱۰۳}. بعضی از پروژه ها و برنامه ها تنها روی احیای پروژه های اقتصادی در شهر ها متمرکز بوده که روی مسایل مختص به جنسیت توجه نشده است. در کشوری که ۷۷ درصد نفوس آن روی برنامه های مربوط به زراعت و ۵۵ درصد نفوس طور خاص در بخش زراعت کار می نمایند، غفلت در توجه به توانایی اقتصادی زنان، تأثیرات ناگوار بالایی اکثریت نفوس این کشور می داشته باشد.

نظام اقتصادی افغانستان مبتنی بر قانون اساسی، اقتصاد بازار بوده که در آن دولت کمترین مداخله را می نماید^{۱۰۴}. این نه به نفع فقرا و نه هم برابر بوده، به خصوص با در نظر داشت کمبود امکانات حمایتی اجتماعی و میزان بالایی فقر و غربت. گروه های آسیب پذیر از جمله زنان کمترین دسترسی را به تعلیم و تربیت، برنامه های آموزشی، تجارب و مهارت های کاری ناچیز، سرمایه و قرضه داشته، و خلاقیت در کار و بار و یا نفوذ در بازار اقتصاد را ندارند^{۱۰۵}. نقش زنان در پرورش و نگهداری اطفال شان به خصوص بنابر میزان بلند نرخ باروری و دسترسی ناچیز به تجهیزات و تسهیلات صحتی، از جمله موانع دیگری اند که در برابر فعالیت های اقتصادی آنان قرار دارد. عنعنات اجتماعی و فرهنگی سبب شده تا نقش مردان در بازار بیشتر از نقش زنان باشد. در اینجا که فعالیت های اقتصادی بیشتر با پول نقد و در اماکن عمومی صورت می گیرد، بهبود شرایط اقتصادی زنان به موانع مختلف مواجه بوده و در واقع مشارکت شان در چنین بازاری کاملاً «منع شده است».

در این بخش در قدم نخست روی معلومات و ارقام موجود روی مشارکت زنان در بازار کار افغانستان بحث صورت می گیرد و سپس روی تلاش هایی که طی دهه گذشته به منظور بهبود مشارکت اقتصادی زنان در بخش های زراعت، باغداری، مالداری و تشبثات کارو بارهای کوچک صورت گرفته، بحث می نماید^{۱۰۶}. در ختم همین بخش، روی شمولیت زنان در بخش هایی که پویایی اقتصادی آنان بلند است، سفارشات نیز ارایه می گردد. این سفارشات با در نظر داشت و درک امتیازاتی که نظام اقتصادی بازار آزاد به مقایسه دیگر نظام های اقتصادی دارد، مخصوصاً در زمینه استراتژی های حمایتی و انکشافی، ارایه می گردند. اینکار به خصوص به خاطر محدود بودن زمینه ها و قسمها به خاطر اینکه تمام استراتژی های موجود این کشور بر مبنای نظام اقتصاد بازار آزاد اند، صورت می گیرد. اما تمایل به سمت یک اقتصاد مبنی بر ارزش های جنسیتی و در سطوح کوچک بخش زراعت، زمینه را برای به جلو راندن اقتصاد و روند انکشاف این کشور مساعد ساخته و فرصت همبستگی از نظر حقوق را بین تولید کنندگان در سطوح کوچک و زنان فراهم می نماید.

۱۰۱ جمهوری اسلامی افغانستان، وزارت اقتصاد، «گزارش سالانه از پیشرفت کار استراتژی انکشاف ملی افغانستان ۱۳۸۹» (رئیس عمومی پالیسی، و نظارت و ارزیابی از این استراتژی، ۲۰۱۱)، ۳: «مارکیت کار هنوز هم توسعه نیافته است؛ احصائیه در مورد مارکیت کار موجود نیست. و این به خاطر این است که احصائیه و ارقام دقیق توسط وزارتخانه های مربوطه مورد نظارت قرار نمی گیرند.» و صفحه ۴۴: «دولت اهداف اقتصادی خود را چی برای کل اقتصاد و یا بخش های انفرادی بر اساس اصول رهنما ما هنوز انکشاف نداده است.»

۱۰۲ به این ببینید: «توانمند سازی زنان از نظر اقتصادی در افغانستان، ۲۰۰۲-۲۰۱۲: گرد آوری معلومات» ضمیمه های ۵ و ۶ این گزارش را از وب سایت واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان بدست آورده می توانید.

۱۰۳ طور مثال در صفحه ۴۴ «گزارش سالانه از پیشرفت کار استراتژی انکشاف ملی افغانستان ۱۳۸۹» وزارت اقتصاد آمده است: «در مجموع ۱۸۶۴۰۹ نفر زن از برنامه های آموزشی سواد آموزی، ورکشاپ ها، کمپاین ها و آموزش های فنی و مسلکی در پایتخت و ولایات کشور مستفید شده اند.» اما در این گزارش گفته نشده است که این برنامه های آموزشی چی و کدام بوده و اینکه اساساً به کدام میزان روی درآمد زنان تأثیر گذار بوده اند.

۱۰۴ بر اساس دیدگاه ۲۰۲۰ (۲۰۰۵:۱۰) افغانستان در سال ۲۰۰۵ میلادی: «این کشور آزاد ترین رژیم تجارت و تعرفه را در منطقه خواهد داشت.» یکی از بینجامارک های ۵ ساله استراتژی موقت انکشاف ملی افغانستان این بوده تا این کشور الی سال ۲۰۱۰ میلادی عضویت سازمان تجارت جهانی را کسب نماید (استراتژی انکشاف ملی افغانستان: ۱۶۵)؛ در رکن سوم این استراتژی و هدف ۸ اهداف انکشافی هزاره افغانستان روی توسعه به مدیریت و رهبری بخش خصوصی تأکید شده است.

۱۰۵ این را میتوان از طرف دیگر و در چارچوب شرایط دشوار طبقه متوسط در افغانستان نیز نگاه کرد. به جزء از بعضی موارد استثنائی، زنان در حد کافی در ادارات دولتی افغانستان حضور ندارند. از طرف دیگر آنان به عنوان مدیران، تولید کننده گان، تنظیم کننده گان، معامله گران، معلمین، رای دهنده گان و یا مسلک های مشابه دیگر، در مارکیت اقتصادی حضور ندارند. همچنین اقتصاد مارکیت وابسته به نظام کاری حقوقی، محاکم، قرضه، برق، سیستم معلومات، امنیت، حمل و نقل و دیگر بخش ها می باشد. در این کشور، این بخش ها به حد کافی فعال نیستند و یا اصلاً وجود ندارند.

۱۰۶ مسایلی که نیاز به تحقیق و توجه بیشتر دارد شامل اقتصاد مواد مخدر، نقش زنان در مصنویت غذایی، صنایع دستی و جندر در کاروبار روستایی و محیط زیست و جندر می باشند.

مشارکت زنان و بخش غیررسمی در افغانستان

در شروع بهتر است فعالیت های غیررسمی در این کشور را از نظر نوع فعالیت، تعدد افراد سهیم در آن فعالیت و میزان پیچیدگی آنها به دو دسته تقسیم نماییم. دسته اول فعالیت های کوچک و عایداتی اقتصادی اند. این دسته فعالیت ها بیشتر شامل کارهای کوچک زراعتی بوده که بلاخره سبب ایجاد عاید و درآمد می گردد. این نوع فعالیت ها بیشتر موقتی و فصلی اند که با اسباب و تکنالوژی سنتی و محلی و در بازار محلی صورت می گیرد.^{۱۰۷} دسته دوم این فعالیت ها عبارت از تشبث های متوسط و کوچک اند که از نظر حجم، از فعالیت های نوع دسته اول، بزرگتر می باشند. هر یک از این تشبثات متوسط و کوچک در حدود ۱۰ تا ۲۰ (و در بعضی موارد تا حدود ۵۰) نفر را استخدام نموده اند و حداقل در بعضی موارد در پروسه تولید و فعالیت های اقتصادی از تکنالوژی نسبتاً «مدرن» استفاده می نمایند. این فعالیت ها شامل تولیدات و خدمات سطح ابتدایی و پیچیده می باشند و مشتریان مختلف را دربر می گیرد. مکانیسم بازاریابی این دسته فعالیت های اقتصادی نیز مغلق است که نمایانگر فرایند نوآوری در خریداری مواد خام و فروش کالاهای تولیدی آنان می باشد.^{۱۰۸}

۳.۲.۱ مشارکت زنان در بازار کار

در سال ۲۰۰۲ میلادی، زنان ۱۷ درصد مجموع نفوس کار در بخش غیر زراعتی را تشکیل می دادند.^{۱۰۹} بر اساس گزارش ارزیابی خطر و آسیب پذیری ملی (۲۰۰۳)،^{۱۱۰} زنان در فعالیت های اقتصادی در بخش زراعت کمترین عاید و درآمد را داشته اند که براساس آن گزارش عاید و درآمد یک زن ۴۰ تا ۵۰ درصد از عاید یک مرد کمتر بوده است.^{۱۱۱} از سال ۲۰۰۷ میلادی، زنان در بعضی مراکز شهری افغانستان، توانسته اند تا تشبث های شخصی را راه اندازی نمایند و یا به مشاغل دیگر از قبیل تعلیم و تربیت و یا بخش صحت و غیره کار نمایند.^{۱۱۲} اما با این هم، در سطح روستاها نابرابری در شغل همچنان باقی مانده و زنان تنها در کارهای کم درآمد مشغول بوده اند. تنها سه درصد از زنان در بخش اقتصاد رسمی^{۱۱۳}، ۲۰ درصد آنان در کارهای شخصی و ۷۸ درصد آنان در فعالیت های اقتصادی درآمدزا در داخل خانه و بدون دستمزد، کار می نمودند. ۴۴ درصد زنان در فعالیت های مالداری و زراعتی شاغل بوده اند. در بخش صنایع دستی نیز زنان ۷۰ درصد نفوس کار را تشکیل می دادند. ۹۵ درصد زنان در وظایف و فعالیت های اقتصادی آسیب پذیر مشغول کار بوده اند.^{۱۱۴}

در سال ۲۰۰۸ میلادی، سهم زنان در فعالیت های اقتصادی در بخش های غیرزراعتی، ۱۸٫۴ درصد بوده است.^{۱۱۵} به نظر می رسد که در سال ۲۰۰۹ میلادی، بخش خدمات و صحت بیشترین قابلیت و توانمندی استخدام زنان را داشته است. طوریکه در این بخش ها نقش جنسیت و تفکیک کار و شغل به خوبی صورت گرفته می تواند. این در حالی است که در بخش تولیدات نیز زمینه های خوبی برای اشتغال زنان مساعد شده است.^{۱۱۶}

۱۰۷ مثال های از فعالیت های درآمدزا در افغانستان در برگزیده معامله و تجارت در تولیدات فصلی زراعتی، نگهداری مواشی، و کار های از قبیل دست بافی و قالین بافی مخصوصاً در ساحات روستایی، می باشد. این بخش اقتصادی معمولاً تعداد کم از اعضای خانواده ها، تعداد خود آموز ها و تعدادی کارکنان دائمی را استخدام نموده است. تکنولوژی مورد استفاده در این بخش عموماً تکنولوژی قدیمی بوده و میزان این فعالیت ها را عموماً نمی توان افزایش داد.

۱۰۸ تشبث های متوسط و کوچک را تقریباً می توان رسمی دانست: این تشبث ها معمولاً با ادارات دولتی ثبت و راجستر بوده و به نظر می رسد که برای دولت مالیه نیز می پردازند. مثال های از تشبث های کوچک عبارت اند از: بسته بندی پوشاک و لباس، حمل و نقل با موتور، ساخت و ساز، و پروسس مواد زراعتی در سطح متوسط. بسیاری از این تشبث ها قویاً یوایی برای رشد و انکشاف مهارت های اداری و سازمانی را دارا ند.

۱۰۹ «اهداف انکشافی هزاره افغانستان، گزارش دیدگاه ۲۰۲۰ سال ۲۰۰۵» جمهوری اسلامی افغانستان. (کابل: پروگرام انکشافی سازمان ملل متحد، ۲۰۰۵)، ۳۹. نقل قول از کنفرانس سازمان ملل متحد برای تجارت و انکشاف ۲۰۰۲. دسترسی به وب سایت ۹ جون ۲۰۱۳. <http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/MDG-2005-vision2020.pdf>

۱۱۰ توسط وزارت احیا و انکشاف دهات در جولای - سپتمبر ۲۰۰۳ اجرا شده است.

۱۱۱ تعداد کمی در بخش های کشت و حاصل برداری و یک تعداد اندک هم در آبیاری و چوپانی مشغول بوده اما تعداد زیادتیر زنان در کار های داخلی مصروف بوده و یا اینکه در اشتغال خودی مثلاً دست بافی، قالین بافی، خیاطی و خامک دوزی در داخل خانه مشغول بوده اند. جمع آوری چوب یا هیزم و دیگر منابع طبیعی نیز به منظور کسب درآمد مورد استفاده قرار می گیرد. «چندر و اشتغال در مناطق روستایی افغانستان، ۲۰۰۳-۲۰۰۵» هکتور ملیتا، ژورنال مطالعات آسیائی و افریقائی (۲۰۰۳): ۱۹۶-۱۹۳ نیز مراجعه کنید: «زنان در کار: ثروت، دست مزد و اشتغال در مناطق روستایی افغانستان، ۲۰۰۳-۲۰۰۲» هکتور ملیتا، (بونس ایرس)، (۲۰۰۴) Instituto de Investigación en Ciencias Sociales, Universidad del Salvador, April.

۱۱۲ اشتغال زنان در بخش های شهری مانند تعلیم و تربیت، خدمات صحتی و بخش خدمات در پایین ترین سطح بوده است.

۱۱۳ ارقام و معلومات احصایوی سال ۱۹۸۹ نشان میدهد که از ۸٪ حضور زنان در بخش رسمی کمتر بوده است. به این مراجعه نمائید: «مرد سالاری و سیاست چندر در مدرن ساختن جوامع: ایران، پاکستان و افغانستان»، ولانتاین مقدم، جامعه شناسی بین المللی، ۷ شماره ۱ (۱۹۹۲): ۳۵-۵۳. این رقم از میزان ۸٪ احصائی سال ۱۹۸۱ پایین تر می باشد. به این ببینید: «بازسازی افغانستان: چنسی برای زنان روستایی افغان»، هان کریستینسن (ژنو: انستیتوت پژوهشی سازمان ملل متحد برای انکشاف اجتماعی، ۲۰۰۰)، ۸.

۱۱۴ «ارزیابی خطر و آسیب پذیری ملی ۲۰۰۷/۲۰۰۸»، ۳۲. تعداد زنان کارمند در مشاغل تمام وقت از حد ۳٪ در شرکت های کوچک، (۱ تا ۱۹ کارمند)، تا ۴٫۲٪ در تصدی های متوسط (۲۰ تا ۹۹ کارمند) و ۱٫۶٪ در شرکت های که از ۱۰۰ نفر کارمند زیادتیر دارند، متفاوت بوده است. «سروی تشبثات افغانستان» بانک جهانی و شرکت مالی بین المللی، (واشنگتن: بانک بین المللی برای بازسازی و انکشاف/ بانک جهانی، ۲۰۰۸). از ۱۴ شرکتی که سروی شدند تنها ۰٫۷٪ از زنان در مقام های مدیریتی و رهبری آن شرکت ها می کردند. این در حالی است که ۲٫۸٪ از زنان در مالکیت این شرکت ها سهیم بودند.

۱۱۵ «سهم کار زنان در بخش های غیر زراعتی (فیصدی مجموع اشتغال در بخش غیر زراعتی»، بانک جهانی. دسترسی به وب سایت ۱۰ جون ۲۰۱۳ میلادی. http://search.worldbank.org/quickview?name=Share+of+3Cem%3Ewomen%3C%2Fem%3E+employed+in+the+nonagricultural+sector+%28%25+of+total+nonagricultural+employment%29&id=SL.EMP.INSV.FE.ZS&type=Indicators&cube_no=2&qterm=afghanistan+women+agriculture

۱۱۶ زنان به ندرت در بخش های تجارت و ساختمان (۱٪) هتل داری و خدمات غذایی (۱٪)، برق، گاز و آب (۲٪)، استخراج معادن (۳٪)، معلومات و ارتباطات (۳٪)، رهنمایی معاملات (۳٪) و حمل و نقل (۵٪) حضور دارند. از این جمع، بخش های که بیشترین میزان اشتغال را (زنان و مردان) داشته اند: تعلیم و تربیت (طور اوسط ۲۰٫۶ کارمند در هر یک از تاسیسات تعلیمی و آموزشی)، ساختمان و استخراج معادن (طور اوسط ۱۰٫۶ کارمند، هر یک از این بخش ها)، بخش تولیدات طور اوسط ۳٫۶ کارمند در هر یک از تاسیسات، در حالیکه ۳ کارمند طور اوسط در بخش خدمات صحتی و اجتماعی در هر یک از ادارات ذریع، در بخش تولیدات در هر یک از تاسیسات ذریع ۱٫۳ کارمند، در بخش صحت و امور اجتماعی ۱٫۷ کارمند، و در بخش تعلیم و تربیت ۱۸٫۲ کارمند با معاش داشته اند. «گزارش جامع از سروی تشبثات افغانستان، ۲۰۰۹». بانک انکشاف آسیائی.

۲.۳.۲ بخش ها و مشارکت زنان در فعالیت های درآمدزا

AREU ۲۲

اما دسترسی زنان دهقان به منابع ناچیز بوده که شامل نبود درک درست از برنامه ریزی های رسمی، نداشتن مالکیت به زمین، حق تصدی نامطمئن، کنترل نامصنوع بالای زمین و محصولات آن، داشتن حیوانات بارکش، نبود کنترل روی مواشی و عواید حاصله از آن (با اینکه زنان مالک آن بوده و یا مراقبت آن به دوش آنان است)، موانع فرهنگی و اجتماعی که در برابر دسترسی مستقیم آنان به بازار قرار دارد، دسترسی و یا نبود دسترسی به انواع جدید تخم های بذری، کودهای کیمیاوی، روش برای کنترل آفات زراعتی و ابزار میخانیکی، تجهیزات، آموزش و تکنالوژی؛ دسترسی نابرابر به شغل های دایمی و تمام وقت، نبود دسترسی به قرضه و یا داشتن تضمین و وثیقه، نابرابری های شدید در درآمدهای روزانه، کمبود تعلیم و تربیت و دسترسی کم به امداد و خدمات ترویج زراعتی، می شود. در مجموع دسترسی و موجودیت فرصت ها در نقش جنسیت نابرابر است. بنابراین، زنان در زراعت و فعالیت های مربوط به آن، طور عموم در پایین ترین سطح پروسه تولید، فعالیت می نمایند.

باغداری

در حال حاضر زنان در بخش باغداری در بخش میوه جات خشک (انگور، کشمش، بادام، و زعفران)، گیاهان طبی، دانه باب و ادویه جات سهم می گیرند^{۱۲۶}. همچنین زنان در کشت و کار میوه جات و سبزی جات و پروسس مانند پاک کاری و خشک کردن سبزی جات سهم گرفته و در کارهای پس از حاصل خیزی نیز اشتراک دارند^{۱۲۷}.

مطالعاتی که در رابطه به اشتراک زنان در بخش های فرعی زراعتی یعنی در بخش کشمش، بادام و مغزباب، و زعفران صورت گرفته، نشان می دهد که زنان در بخش آبیاری، پاک کاری و کشت و کار در این بخش ها، سهم بارز دارند^{۱۲۸}. زنان دهقان که مالک مقدار کم زمین اند به تکنالوژی مدرن زراعتی از قبیل خشک کن های زعفران، پوست کردن مغزباب و بادام، داربست برای انگور و غیره امکانات و تسهیلات کمتر دسترسی دارند. برعلاوه، آموزش های ترویجی عموماً براساس مالکیت مقدار زمین برای متقاضیان ارایه می شوند؛ بدین معنی که عمدتاً زنان از این نوع برنامه های آموزشی مستفید شده نمی توانند. در خصوص تسهیلات ترانسپورتی و حمل و نقل و دسترسی زنان به بازار تولیدات زراعتی نیز مورد توجه قرار نگرفته است^{۱۲۹}. زنان عموماً با میانجی ها و معامله گران محل که مردها اند، تماس ندارند.

برخلاف زراعت، در این بخش موانع عمده در دسترسی زنان باغدار به ارزش اضافه در بخش وسایل تولید، فضا برای پروسس تولیدات پس از حاصل برداری و بازاریابی می باشد. دو جز اخیر که بیشتر عواید از آن حاصل شده و کار اقتصادی زنان به پول تبدیل می شود در حال حاضر بیشتر در دست معامله گران محل، نمایندگان فروشندگان، پرچون فروشان و عمده فروشان می باشد. این مسئله مانع دسترسی زنان کارگر به عواید کامل کارشان می شود. از طرف دیگر اینکار باعث شده تا زنان طور مستقیم با بازیگران اصلی در پروسه ارزش اضافه تولید، تماسی نداشته باشند.

طور مثال ایجاد گروه ها بین باغداران در قالب کوپراتیف ها و گروه های تولید کننده زن، افزایش یافته است. در میان زارعین زعفران، در ولایت هرات دو انجمن زارعین زن تاسیس شده و فعالیت می نمایند. انجمن زارعین زعفران در ولسوالی پشتون زرغون شامل ۲۷۵ نفر زارع بوده که زنان خود مالک زمین اند. در حالی که انجمن زارعین زعفران در ولسوالی غوریان شامل ۴۸۰ نفر زارع است. این زنان بالای زمین های کرایه و یا گروهی کار می نمایند^{۱۳۰}. قدرت این زنان بیشتر بوده چرا که این انجمن ها به عنوان کوپراتیف توانایی آنان را به دسترسی به بازارهای پرچون فروشی زنانه بیشتر ساخته است. این پرچون فروش ها با مصرف کنندگان داخلی و صادر کنندگان بین المللی و غیررسمی طور مستقیم در تماس اند. اما زنان در بخش عرضه ابزار تولید در بخش زعفران دخیل نمی باشند. علاوه بر این، زنان در عرضه خدمات ترویج، قرضه دهی، عرضه ابزار تولید و یا بازاریابی اصلاً حضور نداشته و یا اینکه حضورشان بسیار کم رنگ است. بنابراین، با وجود مشارکت زنان در پروسه کشاورزی و پروسس تولیدات پس از حاصل برداری، آنان در رابطه به کنترل کیفی تولیدات، حفظ الصحه و نظافت، آموزش نمی بینند.

۱۲۶ در سال ۲۰۱۱-۲۰۱۲ میلادی، مغز باب و میوه جات خشک افغانستان، ۳۲ درصد از صادرات این کشور را تشکیل داده در حالیکه گیاهان طبی ۱۸ درصد صادرات بوده اند. از جمع مغز باب و میوه جات خشک، کشمش ۴۸ درصد، بادام ۱۸ درصد، بوده اند. «سالنامه احصایوی ۲۰۱۱-۲۰۱۲»، ۲۲۴. اداره مرکزی احصائیه.

۱۲۷ طور مثال: «سه قریه در الینگار، لغمان: مطالعه موضوعی روی معیشت های روستایی» الیس کر- ویلسن و آدم پین. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۰۰۳).

۱۲۸ «دانستن نقش جندر در زنجیر ارزش اضافه در بخش زراعت» بانک جهانی؛ «جندر و سیستم خلاق زراعتی در ساحات روستایی افغانستان: موانع و امید ها» سعید پرتو، استازیا حسینوا، روزبه مهران، جوز وینترز، نفس گل کریمی، زرغونه سیفی، و جوست گارتر. (کابل: موسسه مطالعات عامه افغانستان، ۲۰۱۱). در بخش انگور/کشمش و بادام با اینکه زنان اکثراً در قسمت خشک کردن و پاک کاری، سورت/دسته بندی، طبقه و درجه بندی، و تا حدی در بسته بندی سهم ارزنده دارند، ولی آنها در کار های پس از حاصل برداری مثلاً معامله با تاجران، عمده فروشان، پرچون فروشان و صادر کننده گان هیچ سهمی ندارند. بر علاوه، «زنان روستایی در کشت و کار و پروسس کشمش، بادام و زعفران به عنوان مشاغل خانه گی، کار می نمایند. به همین خاطر برای این کار خود، مزد و معاشی دریافت نمی کنند. این در حالی است که در شهر ها برای پروسس ۵۰ کیلوگرام این میوه جات ۱۰۰ افغانی، و یا به خاطر پاک کاری و پروسس، سورت و دسته بندی کشمش یا بادام که به مقصد مارکیت های ملی، منطقه ای و بین المللی آماده می شوند، برای زنان روزانه ۱۰۰ تا ۲۰۰ افغانی مزد پرداخت می شود.» «دانستن نقش جندر در زنجیر ارزش اضافه در بخش زراعت»، بانک جهانی.

۱۲۹ «تحرك و دسترسی به روستا ها در افغانستان - تحلیلی برای اساس جندر»، ج.هاوی. (واشنگتن: بانک جهانی، ۲۰۱۰)؛ «زنان کارآفرین افغان: در سرحد بین سنت های محلی و جهانی شدن»، روکساندرا بوروس. ژورنال بین المللی کاروبار و جهانی شدن ۲، شماره ۴. (۲۰۰۸): ۴۰۲-۳۷۳. «بررسی سروی های جندر توسط بانک جهانی»، جولی باینارد. (واشنگتن: بانک بین المللی برای بازسازی و انکشاف / بانک جهانی، ۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱۰ جون ۲۰۱۳. [http://siteresources.worldbank.org/INTTRANSPORT/](http://siteresources.worldbank.org/INTTRANSPORT/Resources/336291-1227561426235/5611053-1231943010251/TRN-43-GenderSurveys.pdf)

۱۳۰ «دانستن نقش جندر...»، ۲۱. بانک جهانی.

مالداری

در افغانستان مالداری یک بخش حیاتی کشاورزی بوده که از آن به عنوان معیشت پایدار، پس انداز سرمایه که قابلیت انبوه شدن را دارد، عامل پشتیبان و حامی در هنگام تغییرات فصلی، تضمین در زمان مصیبت های اجتماعی، واحد پولی اجتماعی که در معاملات ازدواج از آن به شکل پای وازی استفاده شده^{۱۳۱} و نیز بخاطر تامین مصارف روزانه، استفاده می شود^{۱۳۲}.

مواشی و محصولات آن شامل حوزه قلمرو و کنترل زنان می باشد. مخصوصا مواشی که یک زن (عروس) از خانه والدین اش منجیت پای وازی آورده باشد. به استثنای کوچی ها، زنان در فعالیت های مختلف مالداری از قبیل تغذیه و پرورش مواشی، مواظبت نوزادها و مواشی مریض، جمع آوری علوفه، دوشیدن شیر و تهیه لبنیات از جمله قروت، ماست و مسکه سهم دارند. بسیاری از زنان در ریسیدن پشم نیز مشغول بوده و از آن پشم برای تهیه بالش، دوشک و نمد استفاده می کنند^{۱۳۳}. به نظر می رسد که داشتن مسئولیت های بیشتر در بخش مالداری تا حدی به قدرت تصمیم گیری زنان روی محصولات مواشی افزوده است. در بخش های از شمال شرق کشور زنان خود با داکتر حیوانات بخاطر مراقبت مواشی شان، در تماس می باشد. اما این در حالی است که آموزش های دامداری و مالداری تنها برای مردان محل ارایه گردیده و زنان از آن مستفید نمی شوند. با وجودی که مردان در تربیت و پرورش مواشی سهم ندارند، احتمالا آنان در خرید و فروش مواشی و یا محصولات آن زیاده تر از زنان صلاحیت دارند^{۱۳۴}.

مرغداری یکی از فعالیت های قدیمی و داخلی خانواده ها می باشد. گوشت مرغ و تخم آن عموما برای مصارف داخل خانه مورد استفاده قرار می گیرد. تقریبا ۹۳ درصد از صاحبان این نوع مرغداری (خانگی) زنان اند. اما بعضی شواهد نشان می دهد که مرغداری سنتی و خانگی به شکل منظم تر و تجارتی آن در حال تغییر است. مثلا از طریق پروژه مشترک اداره خوراکه و زراعت سازمان ملل متحد و برنامه بازسازی مجدد بازار زراعت در افغانستان تعداد ۸۵۰ نفر زن در قالب چندین گروه از طرف کارکنان ترویج (زنان) آموزش می بینند و در مورد واکسین و دادن غذاهای مختلط به مرغ ها، آموزش می بینند. مشاورین مرغداری برای این گروه ها کمک کردند تا با دکانداران در مراکز ولایات برای بازاریابی تخم های مرغ تماس حاصل نمایند^{۱۳۵}.

تغییر در سال های اخیر:

مثالها از کاروبارهای که توسط زنان مدیریت شده و یا مالک آن زنان اند (با وجودیکه توسط موسسات تمویل کننده، تمویل شده اند) در بخش های زراعت، باغداری و مالداری عبارت اند از:^{۱۳۶}

۱	فروشگاه محصولات زراعتی زنان در کابل: فروشگاه زنانه که در خدمات و فروش کالاهای زراعتی چون تخم های زراعتی، کود کیمیاوی، پایه های تاک انگور، قیچی زراعتی، دیگر ابزار باغداری و زراعتی، ماشین آلات زراعتی (فروشی و یا کرایه) و خدمات ترویج (از طریق ارایه برنامه های آموزشی در گلخانه ها) مصروف فعالیت است.
۲	ریشه های صلح: این دفتر فرصت ارایه خدمات ترویج باغداری را توسط ۱۸ نفر کارمند ترویج (زنان) برای گروه های تولید کننده زن تسهیل می سازد؛ و زنان در باره پروسس محصولات پس از دوره حاصلخیزی آموزش می بینند.
۳	در شهر کابل انجمن فخر افغانستان یک مرکز پروسس محصولات بوده که زنان مالک آن بوده و مدیریت آن نیز به دوش آنان است. در این انجمن ۲۰۰ نفر زن عضویت داشته که منجیت پروسس کننده و یا نظارت کننده کار می نمایند. این انجمن با انجمن های زنان مانند شورای زنان تجارت پیشه افغان همکاری می نماید.

۱۳۱ مواشی اهلی که خانواده دختر در روز عروسی اش و یا کمی بعد تر از آن برایش می دهند.

۱۳۲ «نگهبانان ناپیدا، زنان و نگهداری مواشی اهلی» اداره زراعت و مواد غذایی، (روم: اداره زراعت و مواد غذایی سازمان ملل متحد، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱۱ جون ۲۰۱۳. <http://www.fao.org/docrep/016/i3018e/i3018e00.pdf>

۱۳۳ «چی کسی مالک کشتزار است؟» جو گریس؛ «تنظیم زنان افغان...» فتوری.

۱۳۴ «رپور اصلی، جلد ۱. جنر در توسعه بخش های زراعت و مالداری: افزایش فرصت ها برای زنان همراه با افزایش ارزش اضافه به تولیدات زراعتی. جهت دهی جنر در افغانستان، شماره نوت ۲. (واشنگتن: بانک جهانی، ۲۰۱۲) دسترسی به وب سایت ۱۱ جون ۲۰۱۳ میلادی. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/07/16541786/gender-developing-agriculture-livestock-sectors-increasing-womens-opportunities-along-value-chains-farm-products-vol-1-2-main-report>

۱۳۵ «تنظیم زنان افغان» فتوری. در افغانستان عموما همه به تخم های وطنی نسبت به تخم های زراعتی که عموما وارداتی اند، ترجیح می دهند.

۱۳۶ «دانستن نقش جنر»، ۱۸-۲۳. بانک جهانی.

بعضی برنامه ها و استراتژی ها:

۱	پروژه تقویت زراعت پایدار (ASAP)
۲	برنامه مقررات بازار خوب و تسهیل کارهای مناسب و پایدار از طریق توسعه مهارت ها.
۳	برنامه مطالعات روی توسعه و ترویج زراعت (AGRED).
۴	برنامه فراگیر معیشت های بدیل (IALP)
۵	برنامه مالداري و باغداری (HLP)
۶	معیشت های زراعتی پایدار (SAL)
۷	پروژه احیای زیرساخت های بازار زراعت در افغانستان (AMIP)، به شمول پروژه حمایت از مالداري و باغداری.
۸	برنامه ملی دسترسی به روستاها (کلستر انکشاف روستایی) که دهاقین و مردم را به شبکه ای ملی سرک ها متصل ساخته و از طرف دیگر زمینه ساخت و نگهداری از سرک های تمام کشور را که به قدرت کارگران ساخته و نگهداری می شوند، مهیا می سازد. هدف برنامه های زراعت و توسعه روستایی ایجاد شغل و افزایش مولدیت در آن مناطق می باشد. به بخش زراعت و مالداري کمک می کند تا تولیدات روستایی و زراعتی به بازار راه پیدا کند و زمینه های را برای کار در روستاها هم در فعالیت های زراعتی و غیرزراعتی به منظور ارزش اضافه، ایجاد می نماید.

بعضی از این پروژه ها و یا پروژه های مشابه به آن، گروه های زنان را شامل ساخته و یا بعضی ها در قالب یک کوپراتیف فعالیت می نمایند. بعضی از آنها از طریق کارمندان ترویج (زنان) به عرضه برنامه های آموزشی، دسترسی به تکنیک های مدرن تولید و تقویت دسترسی به بازار مشغول می باشند. اینکه به کدام میزان تمرکز این پروژه ها روی بهبود وضعیت زنان است معلوم نمی باشد^{۱۳۲}. اما در تمام اصولی که این پروژه ها رهبری می شوند طوریکه پین و سعید (۲۰۰۹) در مورد پالیسی سازی در وزارت زراعت، آبیاری و مالداري می گویند: «شرایط و یا پیش فرضیه های مهمی باید در نظر گرفته شوند در صورتیکه روابط بین تغییرات در میزان تولید در بخش زراعت و تاثیر آن روی فقر ایجاد گردد. بسیاری از تاثیرات مثبت توسعه زراعتی وابسته به فعالیت های کوچک دهقانی می باشد که نقش مهمی در توسعه زراعت دارد، آنچه که به آسانی تضمین شده نمی تواند^{۱۳۳}»

اما بسیاری از این برنامه ها وابسته به پروژه های است که با کمک های امدادی تطبیق می شوند و از طرف وابسته به ادامه این کمک ها می باشد. در چنین پروژه های کوتاه مدت، نه تنها روابط میان موسسات تطبیق کننده و سازمان های تمویل کننده از هم می باشند^{۱۳۴} بلکه انرژی که توسط این پروژه های کوتاه مدت ایجاد شده باشند، به سرعت از بین می روند^{۱۳۵} و این دقیقاً برخلاف پروسه انکشاف اقتصادی و اجتماعی که در آن توازن جنسیت مد نظر باشد، از اینرو برای دولت لازم است تا برنامه های طولانی مدت را طرح ریزی نماید که بتواند روی هر یک از پروژه های کوتاه مدت استوار باشد طوریکه بتواند روی تمام افغانستان و در هر سطحی تاثیر گذار باشد. در اینکار برنامه های مالکیت آن به دولت تعلق داشته و توسط دولت و یا به همکاری دولت تطبیق می شوند از پایداری زیاده تر برخوردار اند و احتمالاً می تواند مشارکت مردم را در درازمدت به این برنامه ها تشویق نماید^{۱۳۶}.

برخلاف این بخش فرعی میتوان گفت که در حال حاضر کتله بزرگ و مهمی از زنان در تمام بخش ها ارزش اضافه ایجاد نشده است. طوریکه پرتو و دیگران (۲۰۱۱) می گویند که ایجاد انجمن های زنان به تنهایی خود نمی تواند تمام نابرابری های جنسیت را از میان بردارد. اما آنچه که نیاز است عبارت از «تغییرات سیستماتیک در روند حکومتمداری با در نظر داشت حمایت های متداوم از آن، تقویت و حمایت این انجمن ها، اصلاحات قانونی و مشوق هایی که به هدف ایجاد فضای مناسب که در آن تمام فعالین بدون در نظر داشت جنسیت در پروسه ارزش اضافه سهم گیرند، می باشند^{۱۳۷}». تبادل معلومات میان آنانیکه در فعالیت های تولیدی و عایداتی مشغول اند زمانی به یک چالش مواجه می شود که زنان اجازه رفت و آمد به قریه ها و محلات نزدیک خانه های شان را نداشته باشند. کماکان دسترسی کافی به بازارها وجود ندارد تا حجم تولیدات اقتصادی افزایش یافته و شغل های زیاد ایجاد گردد و از این طریق تعداد قابل توجه مردم از چنگ فقر نجات پیدا کنند. بدون ارتقای ظرفیت سازمانی و اداری انجمن های زنان یا موسسات قرضه های کوچک، آنان توانایی تبدیل شدن به شبکه های واقعی سرمایه وی به زنان، را نخواهند داشت.

۱۳۲ بعضی مانند پروژه زیرساخت های مارکیت برای زراعت (AMIP)، انجمن انکشاف اقتصادی مینوایت (MEDA)، و پروگرام مالداري و باغداری (HLP) واضح تر می باشند.

۱۳۳ «پالیسی سازی در افغانستان»، آدم پین و دیگران، ۲۵.

۱۳۴ طوریکه در بخش ۳ این گزارش نیز نوت شده است.

۱۳۵ طوریکه در راپور کمیشنری عالی حقوق بشری سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۰ (سروی ۱۴ ولایت) نیز اظهار شده، چنین اقداماتی مخصوصاً زمانیکه شرایط محلی را در نظر نمی داشته باشند، سبب تشدید فقر می شوند. «ابعاد حقوق بشری فقر در افغانستان»، (کابل: کمیشنری عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، ۲۰۱۰). در یکی از پژوهش های دیگر، پاولا کانتور و آدم پین با تاکید روی حفاظت جامعه در برابر خطر تحولات اقتصادی و اجتماعی، و با اشاره به عین موضوع چنین اظهار می نمایند: چنین روشی «با واقعیت های کنونی و سیاسی افغانستان در تضاد بوده، و فشار برای دست یابی به نتایج عاجل نمی تواند به علت های ساختاری فقر رسیده گی نماید و این دو در تضاد می باشند.» «نمود گزینه های دیگر: ردیابی معیشت های روستایی در افغانستان» پاولا کانتور، آدم پین. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۰۱۱)، ۷.

۱۳۶ دولت از طریق وزارت زراعت، آبیاری و مالداري صندوق انکشاف زراعتی را ایجاد کرده که از آن طریق دهاقین و دیگر کارویار های زراعتی می توانند برای خریداری تخم های اصلاح شده زراعتی و یا ابزار و وسایل زراعتی از آن صندوق قرضه اخذ نمایند. این صندوق در تامین قرضه برای دهاقینی که بین ۱ تا ۳۰ هکتار کشتزار دارند، ایجاد شده است. اما این صندوق در تامین قرضه برای زنان دچار مشکل بوده چراکه زنان مالک زمین نمی باشند. زمین برای گرفتن قرضه از این صندوق، به عنوان تضمین مهم می باشد. پروژه امتحانی این صندوق که بنام زهرا یاد میشود برای ۱۳۵ کارآفرین زن که در بخش زراعت و در کارویار های به میزان متوسط (چی بطور انفرادی و یا گروهی) و در بخش های باغداری، مالداري و پروسس تولیدات زراعتی (سالانه و یا نیمه سال) فعالیت می نمایند در حال اجرا است. «راپور سالانه پروگرام قرضه برای ارتقاء زراعت (ACE) ۲۰۱۲»، (کابل: اداره انکشاف بین المللی ایالات متحده امریکا، ۲۰۱۲). دسترسی به وب سایت ۱۱ جون ۲۰۱۳. <http://www.acdivoca.org/> [site/lookup/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web/\\$file/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web.pdf](http://www.acdivoca.org/site/lookup/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web/$file/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web.pdf) سروی در تحت نام ارزیابی نیاز های کوپراتیف های زنان مشترک با پروگرام انکشافی سازمان ملل متحد به اتمام رسانده که در آن نیازمندی های زنان برای مدیریت و رهبری کوپراتیف ها مورد بررسی قرار گرفته است. مصاحبه واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان با قیس فقیری، مسئول اداری و مالی موسسه رایحه بلخی برای حمایت از مهارت ها، ۲۷ نوامبر ۲۰۱۲.

۱۳۷ «جندر و خلایق در زراعت»، ۲۵، پرتو و دیگران.

۲.۳.۳ تشبثات متوسط و کوچک و مشارکت اقتصادی زنان

مطابق به یک بررسی که در سال ۲۰۱۱ انجام شد، افغانستان در بین ۱۸۳ کشور مقام ۱۸۳ در بخش محیط ملی برای تجارت^{۱۴۳} را از آن خود نمود. شرکای صادراتی افغانستان در سال ۲۰۱۲ عبارت بودند از پاکستان (۵۰ درصد)، هندوستان (۱۸ درصد)، ترکیه (۲۰۹ درصد)، ایران (۵۰۳۱ درصد) و روسیه (۸۰۷۷ درصد). کالاهای صادراتی عبارت اند از میوه تازه، میوه خشک، آجیل، گیاه های طبی، بذر، قالین های دست بافت، پشم، پنبه، سوسیس، چرم، پوست حیوانات و سنگ های قیمتی و نیمه قیمتی. شواهد نشان می دهد که زنان در تولید بیشتر محصولات فوق الذکر دخیل اند، اما این ادعا توسط منابع معتبر تصدیق نشده است. زنان افغان در عرصه تجارت و سرمایه به میزان کوچکی فعال اند. آنها معمولاً در تجارت های کوچک مشغول بوده و در این راه به کمک های نهادهای ملی و بین المللی نیاز دارند.

مطابق به دیدگاه فدراسیون تجارتی زنان افغانستان، کارفرمایی و فعالیت های اقتصادی زنان افغانستان در دهه اخیر تغییرات چشم گیری داشته است. برای مثال، زنانی که قبلاً به صورت انفرادی تجارت میکردند، حالا با تشکیل گروه های^{۱۴۴} تجارتی مصروف تجارت اند. همچون مشارکت زنان در ام اف آی، زنانی که به صورت گروهی تجارت می کنند، می توانند شاخص های متعدد پیشرفت را تجربه نمایند. این شاخص ها شامل اعتماد بیشتر، توانایی و تحرک وسیع تر، شبکه بزرگتر از دوستان، علمیت بیشتر، مسوولیت پذیری، تصمیم گیری و جایگاه بهتر اجتماعی و اقتصادی می باشد. نمایندگان موسساتی که در بخش حقوق زنان و توانمندسازی اقتصادی زنان فعالیت دارند، خاطر نشان ساختند که پروژه هاییکه توسط تمویل کنندگان اداره می شوند، در پهلوی استفاده از برنامه ریزی غیر اشتراکی، مبهم و غیرمفهوم، تمایل به تمرکز روی دوره های آموزش مسلکی داشته و از حمایت بازاریابی، فروش و داده های این پروژه ها چشم پوشی و غفلت می کنند.

چالش عمده فراوری زنان تجارت پیشه در افغانستان شامل رفتار محافظه کارانه ای است که تصمیم گیری و مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی بدون مشورت با پدر یا شوهر را مشکل می سازد. چالش های دیگر عبارت اند از تحرک فزینی، تعامل به غیرمحرم، بی امنیتی شدید و فساد^{۱۴۵}. محدودیت های دیگر زنان شامل موارد ذیل می باشد:

- بیسوادی و ندانستن حساب؛
- عدم دسترسی به سرمایه های^{۱۴۶} اقتصادی و اجتماعی؛
- مهارت محدود در مدیریت، اعتبار و فهم بازار؛
- دسترسی محدود به مواد خام با کیفیت و تکنالوژی؛
- آگاهی ناقص در ارتباط به ضروریات حقوقی برای تبدیل یک فعالیت عایدزا به یک تجارت رسمی؛
- کمبود فضا، تجهیزات، تسهیلات، کنترل کیفیت، بسته بندی، معلومات بازار و ترانسپورت برای تولیدات؛
- عدم دسترسی مناسب به بازارهای ملی و بین المللی.

همچنان دسترسی به انرژی برق یک چالش است. دسترسی به برق براساس توزیع شبکه ی برق بوده و توجه لازم به منابع قابل بازیافت برق، مخصوصاً سیستم برق آفتابی در خانه^{۱۴۷}، که امروز تقاضای زیادی به این نوع انرژی نیز است، نشده است. برعلاوه، از نگاه جنسیتی نیز، دسترسی زنان به منابع انرژی همچون باد، منابع آبی برق، حرارت مرکزی زمین و غیره کمتر از مردان است^{۱۴۸}.

موضوع دیگر این است که تعداد زیادی از سرمایه گذاری های مشترک که از نگاه زمانی محدود اند و توسط موسسات خارجی تمویل و موسسات داخلی آن را اجرا می کنند، معمولاً مهارت های تخنیکی همچون خیاطی، گل دوزی یا جواهرات سازی را برای مستفیدین آموزش می دهند. مثل آی جی ای در زراعت، موسساتی که همراه زنان در اس ام ی همکاری می کنند، معمولاً پس از گذراندن چند دوره آموزشی و ارتقای ظرفیت پروژه را بسته و میروند. یکی از شرکت کنندگان در یکی از همین دوره های آموزشی گفت "در کدام جامعه چنین برنامه های میتواند زنان را در عرصه اقتصاد کمک کند؟" این شرکت کننده می گوید، وقتی این نوع پروژه ها ختم می شوند، زنان نمی دانند کجا بروند یا چه کار کنند. این شرکت کننده پیشنهاد می دهد که این نوع پروژه ها باید توسط موسسات خصوصی-دولتی انجام بگیرد. این نوع همکاری میتواند زنان را در ثبات شغلی و عایدات درآمدت کمک کند. برعلاوه، تمام پروژه ها باید وسایل مورد نیاز را به شرکت کنندگان پروژه به طور رایگان داده تا زنان بتوانند از مهارت

۱۴۳ صادرات افغانستان از ۱٫۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ به ۵۴۵ میلیون دلار به سال ۲۰۰۹ و به ۴۰۲ میلیون به سال ۲۰۱۰ و به ۳۷۶ میلیون دلار آمریکایی به سال ۲۰۱۲-۲۰۱۱ کاهش یافته است. تسهیلات و الحاق تجارت برای افغانستان، «زنان افغانستان به سوی بازار های جهانی»، تحلیلی بر مشارکت زنان در تجارت، (کابل: اداره انکشاف بین المللی ایالات متحده امریکا، کیمونیک ۲۰۱۱، ۷

۱۴۴ یک زن فعال به صورت مستقیم در جامعه داخل شده، حضور خود را در خانه و جامعه مستأجل ساخته است. او می گوید که خود او در فعالیت های اقتصادی مصروف است و یک عاید مشخص ماهانه یا سالانه دارد که به خانه می آورد. ملالی جواد، مدیر عضویت، فدراسیون تجارتی زنان افغانستان، ۳۰ دسامبر ۲۰۱۲.

۱۴۵ ملالی جواد، ای دبلیو بی اف، مصاحبه ای آر ی یو، ۳۰ دسامبر ۲۰۱۲، صاحب نورتانی، مامور ارتقای سرمایه گذاری، ایسا، ۱ جنوری ۲۰۱۳.

۱۴۶ دسترسی به سرمایه رسمی و غیر فامیلی نیاز به مهارت زیاد چانه زنی برای متقاعد کردن فامیل برای اینکه بتوانند به او اعتماد کرده و مطمئن شوند که پول را برپاد نداده و تلف نخواهد کرد دارد. به این منظور زمین، خانه و یا هر ملک دیگر را به ضمانت خواهد گذاشت. زنی که میخواهد تجارت پیشه شود، نیاز است تا سه شخص را همچنان به حیث ضامن معرفی بدارد. یکی از آنها باید کارمند دولت بوده و دو نفر دیگر باید دکانداران تجارت پیشه باشند. به خاطر اینکه تمام دکانداران مرد هستند، احتمال اینکه این مردان در جامعه شدیداً مرد سالار افغانستان به مهارت های تجارتی یک زن اعتبار نکرده و زن تجارت پیشه به مشکلات فراوانی روبرو خواهد شد. بدون در نظر داشت این واقعیت، دکانداران تمایل ندارند تا شخص سومی را ضمانت کنند. ملالی جواد، ای دبلیو بی اف، مصاحبه ای آر ی یو، ۳۰ دسامبر ۲۰۱۲.

۱۴۷ شمع نور آفتاب تقریباً معادل به ۶ کیلووات برق در متر مربع در یک روز است. در یک سال آسمان تقریباً ۳۰۰ روز، آفتابی است. جمهوری اسلامی افغانستان، استراتژی ملی انکشاف افغانستان.

۱۴۸ به این مراجعه کنید: فرصت ها برای انرژی برق در دهات افغانستان، کابل، مرکز تعامل ملکی و نظامی.

های بدست آمده در درازمدت استفاده نمایند^{۱۴۹}. ثابت شده است، موسساتی که برنامه ای برای بازاریابی محصولات پروژه دارند، عملکرد بهتری داشته و بخت بهتری برای آموزش زنان دارند. برای مثال، صبا، موسسه ای که زنان را در تولید مربا و سوس و خیاطی آموزش می دهد، قادر است محصولات این پروژه را از طریق سارک و دیگر موسسات وابسته به وزارت امور زنان به بازار عرضه کند.

ارتباطات به بازارهای بالقوه برای زنان تجارت پیشه و کارفرما باید در سطح محلی، ملی و بین المللی ایجاد گردد. بخش تشبثات متوسط و کوچک برای تبدیل آن به یک منبع پویای کاربایی، دسترسی به بازار بین المللی از طریق تجارت یک امر حتمی به حساب می آید. بازار کم درآمد داخلی قابلیت جذب تمام محصولات تشبثات متوسط و کوچک را نداشته تا باعث ایجاد اشتغال به صورت ملموس شود. روی هم رفته، کمبود موسسات برای توسعه و اجرای دوره های آموزشی تکنیکی و تجاری از جمله آموزش های حسابداری، کتابداری، ریاضیات، توانایی برای ایجاد درآمد و فهم یک برنامه تجاری در سطح محلی و منطقوی به صورت عمیق محسوس است. اجابت به قوانین حکومتی و یا دریافت قرضه های کلانتر برای توسعه تجارت زنان معمولاً تبدیل به مشکل و چالش فراروی پیشرفت اقتصادی زنان می گردد.

در افغانستان این مشکلات عمومی نیاز به همکاری مشترک بین وزارت خانه ها، موسسات و کمیسیون ها داشته تا یک پالیسی ملی را برای زنان در تجارت و کارفرمایی ملی و بین المللی از طریق خدمات توسعه تجارتی، انکشاف دهند. برعلاوه، افغانستان در یک دهه گذشته وارد توافقات متعدد دو یا چند جانبه تجارتی شده و عضویت چندین سازمان تجارتی را کسب کرده است^{۱۵۰}. اما نمایندگان زنان هنوز هم در گفتگوهای تجارتی ملی و گفتمان های تجارتی بین المللی، حضور ندارند. بنا نیازمندی های تجارتی زنان تا حال به طور رسمی تثبیت نشده و مورد رسیدگی قرار نگرفته است^{۱۵۱}. مصاحبه ها نشان می دهند که حکومت و سازمان ها نیاز دارند تا در قبال نقش و مشارکت اقتصادی زنان در سطح ملی و بین المللی عملکرد بهتری داشته باشند. لازم است در تمام نمایندگی ها و سازمانهای حکومتی که در بخش تجارت و صنعت فعالیت دارند، حد نصاب حضور زنان در تصمیم گیری ها تعیین گردد تا خواسته های زنان در بخش تجارت و صنعت در تصمیم گیری ها انعکاس داده شوند.

بالاخره، افغانستان در سال ۱۴-۲۰۱۳ عضویت سازمان جهانی تجارت را خواهد گرفت. آیساً ادعا دارد که عضویت به این سازمان فرصت های تجارتی زیادی را در اختیار افغانستان قرار خواهد داد^{۱۵۲}. هرچند، عضویت سازمان جهانی تجارت اقتصاد افغانستان را در معرض رقابت شدید با کشورهای همسایه که اقتصاد حساب شده و از نگاه تکنالوژی پیشرفته دارند، قرار خواهد داد. با حمایت اجتماعی اندک، این رقابت بین اقتصاد درهم ریخته افغانستان با اقتصادهای منظم کشورهای همسایه ممکن است باعث فقر بیشتر زنان شده و تجارت های کوچکی مثل زراعت، نگهداری مواشی، باغداری و صنعت قالین بافی در معرض استفاده جویی های اقتصادی قرار گرفته و از هم بپاشد.

تکنالوژی معلوماتی و ارتباطی

اگر قرار باشد بخش تشبثات متوسط و کوچک و فعالیت های درآمدزا در افغانستان فعالیت های خود را با بازارهای ملی و بین المللی هماهنگ نماید، دسترسی به فناوری ارتباطات یک امر لازم محسوب می شود. با در نظر داشت نامساعد بودن طبیعت افغانستان از دید ساختار جغرافیایی، شبکه خراب ترانسپورتی و عوامل فرهنگی که تحرک زنان را محدود ساخته است، توانایی ارتباط برقرار کردن یکی از انتخاب های استراتژیک افغانستان برای فایق آمدن به این معضلات است. افغانستان در یک جایگاه خوبی برای بدست آوردن نیازهای انکشافی خود از طریق تکنالوژی معلوماتی و ارتباطی قرار دارد^{۱۵۳}.

حکومت از تکنالوژی موبایل برای برنامه های سوادآموزی شهروندان خود استفاده می نماید. همانطوریکه قبلاً گفته شد، میزان سواد زنان تنها در ۵. ۱۲ درصد باقی مانده است. این رقم در مردان ۳۹.۳ درصد است. برنامه سوادآموزی برای زنان و مردان از طریق موبایل در سال ۲۰۰۹ آغاز شد. این برنامه تحت برنامه مسایل انکشاف جنسیتی میاید. هرچند اجرای امتحانی و انکشاف پالیسی این برنامه مبهم است، در ماه مه سال ۲۰۱۳، وزارت امور زنان همراه با وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی افغانستان یک برنامه تکنالوژی موبایل را راه انداختند. این برنامه مخصوص زنان است و سوادآموزی از راه دور است. این برنامه شامل تسهیلات خدمات مخابراتی اضطراری خانواده ها و خدمات پیام رسانی مخابراتی برای معلمان و شاگردان می شود تا بتوانند از پیشرفت دروس خود را باخبر نگهدارند. ارایه خدمات صحی از طریق تلفون نیز برای زنان حامله در نظر گرفته شده است^{۱۵۴}. این نوع برنامه ها باید برای کمک زنان در دسترسی به معلومات همه جانبه در بخش های مختلف کمک کند. با این امر مشارکت زنان در عرصه اقتصاد و ازدیاد عواید کمک خواهد کرد.

۱۴۹ دکتر حلیمه، هماهنگ کننده خدمات ملکی صلح، جی آی زد، ۱۲ دسامبر ۲۰۱۲

۱۵۰ شامل اتحادیه کشور های جنوب آسیا برای همکاری های منطقوی (سارک)، سازمان همکاری های شانگهای (اس سی او)، همکاری های اقتصادی منطقوی آسیای مرکزی (سی آی آر ت سی)، کمیسیون اقتصادی اجتماعی ملل متحد- آسیا اقیانوسیه، و سازمان کنفرانس کشور های اسلامی.

۱۵۱ تسهیلات و الحاق تجارت برای افغانستان، «سروی علم، اخلاق و عملکرد» ۱۹. همچنین در کشور های مثل ترکیه نیز دیده شده است. رابرت هیسریج «تجارت زنان در کشور های در حال توسعه» ژورنال انکشاف مدیریت ۱۸ شماره ۲. توانمند سازی اقتصادی زنان در افغانستان از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۲: تحلیل وضعیت و نقشه برداری معلوماتی

۱۵۲ مطابق به آیساً، عضویت در سازمان جهانی تجارت باعث بهبود حیثیت افغانستان، محدودیت های کمتر در واردات ارز، بازار وسیعتر صادرات منطقوی و جهانی، جایگاه امتیازی بین کشور های عضو، سرمایه گذاری مستقیم کشور های مختلف خواهد شد. آیساً، الحاق افغانستان به سازمان جهانی تجارت، بر علاوه، مزیت های بزرگتری به خاطر دور بودن از ابجار و عضویت افغانستان به کشور های انکشاف نیافته نصب افغانستان خواهد شد. عضویت در سازمان جهانی تجارت به معنی همکاری بیشتر با کشور های همسایه و دسترسی افغانستان به بندر های صادراتی کشور های همسایه خواهد بود.

۱۵۳ مطابق به وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی، پوشش تلفون موبایل بالغ بر ۶۰ درصد نفوس بوده و بیشتر از ۱۹.۵ میلیون استفاده کننده جی اس ام و ۱۶۴۰۰۰۰ استفاده کننده سی دی ام ای در کشور موجود اند. این در حالیست که نفوس مجموعی افغانستان ۳۱.۴ میلیون نفر می باشد. در مجموع ۴۷۶۰ پایه آنتن مخابراتی در سراسر افغانستان موجود بوده که در کل ۸۵ درصد نفوس را تحت پوشش خدمات مخابراتی قرار داده است. وزارت مخابرات پلان دارد تا پوشش مخابراتی خود را به ۱۵ درصد نفوس باقیمانده نیز به زودی گسترش دهد. این امر با نصب ۷۰۰ پایه آنتن مخابراتی اضافی انجام خواهد پذیرفت. جمهوری اسلامی افغانستان، وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی، احصائیة تبلیکام، آخر دسمبر ۲۰۱۲.

۱۵۴ «وصل سازی با فرصت ها، سروی دسترسی زنان افغان به تکنالوژی موبایل»، اداره انکشاف بین المللی ایالات متحده امریکا، کابل، ۲۰۱۳. دسترسی به وب سایت ۸ جون ۲۰۱۳ میلادی: http://afghanistan.usaid.gov/documents/document/Document/2894/A_Survey_of_Afghan_Womens_Access_to_Mobile_Technology_English

۲.۳. ۴ ایجاد شبکه و ارتباط میان فعالیت های درآمدزا و تشبثات متوسط و کوچک

اگر خواسته باشیم زنان را از وظایفی با کمترین معاش بیرون بکشیم، روابط تنگاتنگ تشبثات متوسط و کوچک و فعالیت های درآمدزا باید به صورت منظم و حساب شده در نظر گرفته شوند. برای ارتقا و همبستگی معیشت مناسب زنان، مدل زیرین یک نمونه مناسب به حساب خواهد آمد:

ا. در سطح قریه ها: انکشاف و معاونت گروه های تولیدی زنان در سطح قریه جات (این گروه توسط بعضی از پروژه ها کمک شده اند). این گروه از تولید کنندگان زن باید با شوراهای محلی زنان، شورای زنان وزارت انکشاف دهات، گروه قرضه های کوچک ام آی اس اف ای، تولید کنندگان در ان آی دی پی، دی دی ای، با زنان در برنامه معیشت جایگزین برای زنان و غیره مرتبط گردند. برای آغاز، این برنامه ها یک برنامه حکومتداری را به منظور تضمین حسابداری و شفافیت در این گروه تولید کننده ها ارایه میدارد. این زنان می توانند در سطح ولسوالی ها به شکل تعاونی در هر فعالیت اقتصادی معرفی شوند: باغداران، قالین بافان، تولید کنندگان لبنیات، مرغداران، زارعین، تولید کنندگان زعفران، بافنده ها، تولید کنندگان کشمش و بادام، گلدوزان، خیاطان، تعمیر کاران، تولید کنندگان پنبه، پشم و عسل، تولید کنندگان خشت گلی و غیره.

ب. در سطح ولسوالی ها: مرکز اجتماعی زنان در صورت ایجاد، میتواند در امر همکاری و رسیدگی به مشکلات گروه معیشت زنان در ولسوالی مربوطه توجه نماید. این مرکز میتواند شامل این موارد باشد:

- یک دوکان تعاونی: تامین مواد تولیدی، تهیه و نگهداری مواد خام، بذر، واکسین ها، دواهای حیوانی، کود کیمیاوی و غیره. کريدت کارت نیز ارایه خواهد شد.
- مرکزی برای آموزش و خدمات اضافی، همراه با تسهیلاتی برای شبکه سازی همراه با خدمات میایل مثل ام-پیسره روشن و غیره
- مراکز کیوسک همراه با خدماتی همچون «ی-چوپل»؛
- موسسات میکروفایننس: تسهیلاتی همچون قرضه، پس انداز و بیمه؛
- نکات تشبثات متوسط و کوچک: آموزش و دسترسی به سرمایه و ارتباط به دیتابیس بخش خصوصی، آموزش مالیات و کمک در تکمیل فورم مالیات و معاونت های حقوقی؛
- بخش تولیدات: تهیه اختصاصی به بخش معیشت زنان؛
- بخش های انرژی قابل تجدید: ساحاتی که روی انرژی قابل تجدید از قبیل انرژی آفتابی، بادی و بایوگاز سرمایه گذاری شده و زنان به منظور نگهداری و عملیات آنها آموزش دیده اند؛
- مرکز کرایه یا اجاره وسایل؛
- مرکز نگهداری اطفال/کودکستان؛
- ترانسپورت برای زنان تا آنها را از قریه انتقال داده و پس به قریه برساند؛
- خدمات بازاریابی برای تولیدات محلی به شمول ارتباط برقرار کردن با بازار داخلی و تجارت دولتی-خصوصی برای ارایه محصولات به بازارهای بین المللی از طریق مراکز منطقوی؛
- جمع آوری محصولات از قریه ها و ترانسپورت آن به مراکز منطقوی؛

مراکز اجتماعی همچنان در امر هماهنگی بین دولت و زنان تولید کننده برای حل مشکلاتی همچون آبیاری، امراض، برق، آب و غیره کمک نماید. آنها همچنان می توانند واسطه ها که همیشه مقدار پولی را به خاطر وساطت می گیرند از بازار خارج نموده و مستقیماً با خریداران در تماس باشند. آنها با یک نماینده اصلی قرارداد بسته و قرارداد کننده اصلی با قراردادی های دیگر در تماس خواهد بود. این قراردادی ها میتواند کار را در خانه های خود یا در دکانین با شاگردان خود انجام دهند. از طریق این قراردادی ها، بخش تولید کنندگان داخلی می توانند با بازار جهانی در تماس بوده و به اقتصاد مقیاسی اجازه می دهد که بدون دخالت به عنعنات افغانی پیشرفت نماید.

ج. مراکز منطقوی: این مراکز باید براساس نوع محصولاتی که در نقاط خاص جغرافیایی افغانستان تولید می شوند، بنا گردند. از آنجاییکه مرزهای اداری ۳۴ ولایت افغانستان^{۱۵۵} از نگاه ایکوسیستم از هم متفاوت اند، این مراکز منطقوی می توانند، برای مثال، براساس تقسیمات و ولسوالی ها مرتبط گردیده و متعاقباً به موسساتی که با بازارهای جهانی در تماس اند، در ارتباط شوند. این موسسات محصولات محلی را تهیه کرده و همچنان از طرق ذیل آنها را صادر خواهد کرد.

۱۵۵ راه گذر واخان-قلعه پامیر، بدخشان، کوه های مرکزی، کوه های شرقی، کوه های شمالی و دامنه های تپه، کوه های جنوبی و دامنه های تپه، همواری های ترکستان، زمین های پایانی هرات-فراه، دره سیستان حوزه-هلمند، دشت های سنگی شرقی و دشت های ریگی جنوبشرقی

- دفاتر ساحوی آيسا برای زنان
- دفاتر حمایت تجارت گروه های منطقوی زنان تجارت پیشه در SMEs همراه با شبکه حمایت اجتماعی؛
- آموزش و خدمات اضافی شامل انرژی قابل تجدید؛
- مراکز تهیه مواد لازم برای تولید که بتواند مواد لازم با کیفیت را به قیمت نازل به مراکز اجتماعی زنان تهیه نماید؛
- حوزه های تجارت آزاد برای زنان در بخش های زراعت، مالداري و صنایع دستی و دیگر محصولات و تجارت های مخصوص منطقه؛
- مراکز موسسات میکروفایننس برای زنان، الف) همراه با تحقیق، آموزش و قرضه های مخصوص زنان؛ ب) مراکز سروی که بتواند دسترسی زنان به موسسات میکروفایننس در ولسوالی های مربوطه را تحت نظارت داشته باشد؛
- مراکز تشبثات متوسط و کوچک برای زنان، الف) قرضه ها و سرمایه های مخصوص زنان؛ ب) آموزش، تحقیق و مراکز سروی خدمات انکشاف؛
- اقتصادی که بتواند از دسترسی زنان به تشبثات متوسط و کوچک در ولسوالی های مربوطه نظارت نماید؛
- یک پارک صنعتی منظم و مخصوص زنان که توسط موسسات اقتصادی دولتی-خصوصی ایجاد شود تا تشبثات متوسط و کوچک بتوانند با؛
- تجارت های کوچک و زارعین با پرداخت کمترین مالیات به فعالیت های اقتصادی خود اشتغال ورزند؛
- نقطه هماهنگی بین بخش خصوصی و دولتی برای تسهیل امکانات به منظور تجارت جهانی این زنان؛
- و یک تیم تخنیکي جنسیت که تمام اعضای آن زنان باشند. این تیم وظیفه دارد تا با دیگر مراکز منطقوی هماهنگی نماید. اعضای این تیم باید با وزارت های زراعت، آبیاری و مالداري، وزرات احیا و انکشاف دهات، و وزارت تجارت و صنایع که شامل متخصصینی در بخش های جنسیت، مالی، خدمات تخنیکي، انرژی قابل بازیافت، ارزش اضافه، خدمات مشتریان، علمای زن، بازاریابی، تدارکات و تکنالوژی معلوماتی باشند، ترتیب شده باشد.

د. در سطح ملی: یک سازمان حمایتی زنان افغان این موارد را در نظر داشته باشد:

- هماهنگی تمام مسایلی که مربوط به زنان می شود همچون انتخاب معیشت، عواید و معاشات برابر با مردان؛
- هماهنگی دسترسی زنان به دوره های آموزشی، سرمایه و قرضه های مورد نیاز؛
- هماهنگی دسترسی زنان به برق، مخصوصا از طریق انرژی قابل بازیافت؛
- ارایه مشورت های پالیسی به حکومت و بررسی تمام قوانین موجود مالیات و کار از یک دید جنسیتی؛
- بررسی تمام موافقات نامه های بین المللی در ارتباط به مالیات و چانه زنی های اقتصادی برای تضمین منافع زنان؛

بحیث یک موسسه نماینده، باید اعضای آن از مراکز منطقه ها بوده و از تمام بخش ها باشند. این اعضا باید در نهادهایی همچون اداره حمایت از سرمایه گذاری (آيسا)، و اتاق های تجارت و صنایع باشند. این اعضا همچنان باید در نشست های وزارتی و کنفرانس های ملی و بین المللی تجارتی در ارتباط به صادرات و تجارت شرکت نمایند.

مشارکت استراتیژیک و منظم شرکای بخش های خصوصی و دولتی که در رفع انزوای زنان کار می کنند، امید تازه در توانمندسازی زنان و ارتقای جایگاه اقتصادی و اجتماعی آنان بخشیده است. اما این مشارکت ها و همکاری ها باید به صورت جدی تدقیق و حساب شده باشند. این نوع مکانیسم ها که در امر یکجاسازی موسسات اجتماعی، نمایندگی های دولتی و شرکت های خصوصی فعالیت دارند، می توانند از طریق پروژه های انکشافی عواید زنان را با در نظر داشت عوامل محیطی و اجتماعی ارتقا دهند^{۱۵۶}. این پروژه ها می توانند از طریق تسهیل دسترسی زنان به دوره های آموزشی، بازارها، شبکه ها و تمویل مالی خیلی موفق عمل نمایند. توسعه توانایی تشبثات متوسط و کوچک زنان نیز در موفقیت این پروژه ها کمک شایانی خواهد نمود.

راه زیادی مانده است تا زنان افغانستان بتوانند در زندگی اقتصادی این کشور نقش فعالی داشته باشند. مشکلات عمده هنوز هم در بخش تعلیم، صحت، حضور زنان در انظار عمومی و امنیت زنان موجود است. این چهار عنصر و شاخص در تمام دنیا رابطه مستقیمی به توانمندسازی اقتصادی زنان رابطه دارد. هرچند قوانین برای زنان افغان امتیازاتی را در نظر گرفته است اما آن قوانین تا حال در عمل پیاده نشده اند.

۱۵۶ اصول سرمایه گذاری مسئولانه را ملاحظه فرمائید، «معاهده ی جهانی و پروگرام مالی اداره محیط زیست سازمان ملل متحد»، دسترسی به وب سایت ۱ اپریل ۲۰۱۳. http://www.unglobalcompact.org/docs/news_events/9.1_news_archives/2006_04_27/pri.pdf

۴.۲. تاثیرات حقوق بیشتر پیرامون فرصت اقتصادی و برعکس آن

تحلیل بعضی از استراتژی‌ها و برنامه‌هایی که در جریان دهه گذشته در عرصه‌های حقوق مدنی، سیاسی و توانمندسازی زنان از نظر اقتصادی صورت گرفته است ثابت می‌سازد که به منظور استفاده کامل از توانایی‌ها و ظرفیت زنان، لازم است تا اشتراک غیرمستقیم زنان در اقتصاد افغانستان تقویت و بهبود یابد.

- دسترسی کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان در سراسر کشور گسترده و وسیع بوده و فعالیت های کمیسیون مذکور دارای تأثیرات گسترده و موثر می باشد. ولیکن، کمیسیون مستقل، این نهاد دارای صلاحیت تنفیذ عمل کیفری و جزایی نبوده زیرا فعالیت و صلاحیت کمیسیون مذکور صرف در مستندسازی، آگاهی دهی و لابی گری محدود است.
- مطالعات پیرامون تأثیر استفاده زنان از موسسات میکروفایننس نتایج گوناگون را در مورد: دسترسی و انواع استفاده، انسجام و حالت اجتماعی خانواده، قدرت تصمیم گیری، حالت اقتصادی، استقلالیت و اعتماد به نفس و حس مالکیت مالی را بر ملا نموده است. برنامه توسعه یافته ی موسسات میکروفایننس طور کل تأثیرات اندکی را روی تغییرات اجتماعی جنسیتی داشته است. برای دریافت منافع و مزیت از اثر انتقال مالکیت زمین و یا وسایل تحت نام خانم و یا کاهش دادن تعرفه ی صادرات به صفر را میتوان از بخش های تجارت در عرصه زراعت دانست که میتوان پیرامون آن بحث و گفتگو نمود. قرضه های کوچک (میکرو کريدت) را نمی توان در مطابقت به بخش فرعی مناسب نمود طوریکه ضرورت به قرضه در قسمت محصول گندم در مقایسه به مواشی میتواند متفاوت باشد، در حالیکه صنعت دستی و سایر تجارت و شغل های کوچک و سایر فعالیت های پرچون ممکن مستلزم تقسیم اوقات پرداخت قروض طور متفاوت از سایر فعالیت ها باشد. نبود خدمات پس انداز و ابزار تضمین در این عرصه موجود می باشد^{۱۵۷}.
- حقوق زنان در بین قانون شریعت، قانون عرفی، و قانون نافذه و نیز بین «مساوات» اساسی و نامساوات حقوقی حل نشده باقی مانده است. چونکه قانون عرفی زنان را در انجام فعالیت های اقتصادی محدودی می نماید و مانع دسترسی مشروع آنها به میراث، مهر، نگهداری اموال، کار و فعالیت، استقلالیت مالی و مالکیت جایداد و دارایی می گردد. بنابراین لازم است تا قانون خانواده در شریعت مورد بازبینی قرار گرفته و در مطابقت به آن موارد مذکور به شمول موضوع رضایت در قانون عرفی تعدیل و تنظیم گردد^{۱۵۸}.
- پیشرفت اهداف انکشافی هزاره مربوط به افغانستان با در نظر داشت اهداف ۲۰۲۰ پروژه بسیار بطی بوده است. طور مثال، برای رسیدن به میزان تعادل در بخش تعلیم و تربیت الی سال ۲۰۲۰، لازم است تا پنج معلم دختر در برابر هر سه معلم پسر در تعلیمات ابتدایی و سه معلم دختر در برابر هر یک معلم پسر در تعلیمات متوسطه شامل گردند^{۱۵۹}. در عرصه اشتراک کارمندان زن در نهادهای دولتی، ارقام میزان کاهش را از ۳۰ فیصد در سال ۲۰۰۵ به ۲۰ فیصد در سال ۲۰۱۰ نشان می دهد^{۱۶۰}. علاوه براین، بعضی از کاستی ها در جمع آوری و دسترسی به معلومات به خصوص در ولایاتی که از جنگ متأثر می گردند، دیده شده است. به منظور افزایش مشارکت کارگران زن در افغانستان، نظارت، تحلیل و تهیه استراتژی در بخش های مهم اقتصاد زراعتی و غیرزراعتی از اهمیت خاص برخوردار می باشد. اگر چه میتوان چالش های فرا راه افزایش مساوات جنسیتی را در چهار بخش هدف ۳ سنجش نمود، لازم است تا برنامه ریزی قوی در این دو بخش در اسرع وقت به اجرا گذاشته شود.
- برنامه ملی کاری برای زنان افغانستان در اوایل سال ۲۰۱۱ پیشرفت های بطی را نشان داده و تفاوت های زیاد بین پالیسی و تطبیق آنرا انعکاس می دهد. مواردیکه در اکثر مطالعات و اسناد پیرامون عدم تطبیق برنامه ملی کاری زنان برای افغانستان تذکر یافته است

۱۵۷ "وضعیت میکروفایننس در افغانستان"، ملیحه حمید حسین. (کابل: انستیتوت میکروفایننس، ۲۰۰۹). دسترسی به وب سایت ۱۱ جون ۲۰۱۳ میلادی. http://www.inm.org.bd/publication/state_of_micro/Afghanistan.pdf

تحقیق و ارزیابی افغانستان؛ "تاثیرات برنامه های میکروفایننس بالای زنده گی زنان: مطالعه موضوعی در ولایت بلخ"، چونه ایچاویز و سوگول زند. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان)؛ "تاثیرات برنامه های میکروفایننس بالای زنده گی زنان: مطالعه موضوعی در ولایت پروان"، سوگل زند. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان)؛ "قرضه های کوچک، قرضه های غیر رسمی و معیشت در روستا ها: مطالعه موضوعی یک قریه در ولایت بامیان" ارنا اندرسن، پولا کاتنور، و اماندا سمیس. (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۲۰۰۸). "جنر سازی در بخش میکروفایننس در افغانستان: ارزیابی تاثیرات"، دفتر مشورتي و مدیریت و بازاریابی. (کابل: مسفا، بدون تاریخ). دسترسی ۱۱ جون ۲۰۱۳ میلادی. www.ammc.com.af. aqr.slow@ammc.com.af "یک گام به عقب از لبه و آستانه: تمویل تاثیرات گان، پرداخت ها و قرارداده ها"، بانکداری کوچک (۲۰۱۱). دسترسی به وب سایت ۱۱ جون ۲۰۱۳ میلادی. http://www.themix.org/sites/default/files/MBB%20-%20One%20Step%20Back%20from%20the%20Brink_1.pdf

www.misfa.org.af. مسفا. -

۱۵۸ «شریعت در قوانین اساسی افغانستان، ایران و مصر: تأثیرات بالای قانون شخصیه» (تدوین کننده)، (توبینگن، آلمان: مور سایک، ۲۰۰۵). «شریعت و قانون ملی در افغانستان»، نجما یاسری و محمد حمید صبور. جوره گیتوم (بدون تاریخ). دسترسی به وب سایت ۱۲ فروری ۲۰۱۳. <http://www.juragentium.org/topics/islam/en/yassari.htm>

فرهنگ و عدالت محلی در افغانستان بسط طالبان، ژورنال قوانین بین المللی کنیتیکت، ۱۷، (۲۰۰۲)، ۳۹۹-۴۳۷. «قوانین عرفی افغانستان: راپور بنیاد بین المللی حقوق»، بنیاد بین المللی حقوق. (کابل: بنیاد بین المللی حقوق، ۲۰۰۳). «قانون قبیله و ای پشتونوالی و صلاحیت های قضائی زنان»، بلوشه کا. (دانشکده حقوق پوهنتون هاروارد، پروگرام مطالعات حقوقی اسلامی، نشریه چاپ نشده، ۲۰۰۳). دسترسی به وب سایت ۱۲ جون ۲۰۱۳ میلادی. <http://www.law.harvard.edu/programs/rlsp/research/ahp.php> «بررسی ابتدائی ای شورا های معاصر اسلامی، لین کارتر و کری کونور. (پشاور پاکستان: موسسه اکی۹۸، ۱۹۹۸). دسترسی به وب سایت ۱۱ جون ۲۰۱۳. <http://repository.focmedmigration.org/?search=A+PRELIMINARY+INVESTIGATION+OF>

نامعین افغانستان از turmoil به حالت عادی»، بارنیت روبین. (شورای روابط خارجی، ۲۰۰۶): ۲۵؛ «حقوق زنان در قانون اساسی جدید افغانستان» مریم نوابی. (انویارک: مرکز همکاری های بین المللی، ۲۰۰۲)، ۱۱-۹. «برداشتن حجاب: قانون اساسی و زنان»، کریست ا. وارن. (منابع و نشریات دانشکده حقوق پوهنتون ویلیام و ماری، ۱۹۹۹). دسترسی به وب سایت ۱۲ جون ۲۰۱۳. <http://scholarship.law.wm.edu/facpubs/99/> «شریعت، عرف و غنمت و قانون عرفی: مقایسه روش های دولت ها در قفقاز اسلامی، آزادی قبیله و ی و انکشاف حقوقی در افغانستان و پاکستان»، فیض احمد. Global Jurist Advances مقاله ۵ و شماره ۷ (۲۰۰۷): ۴-۱. «چارچوب های حقوقی، مذهبی و سکولاری افغانستان در مقایسه با دیدگاه غربی حفاظت مسایوانه و پیمان های حقوق بشری: آیا قوانین حقوقی افغانستان برابری جنسیت سازگار است؟» ژورنال حقوق مقایسوی و بین المللی کاردزو، ۲، (۲۰۱۲): ۱-۳۶؛ «حقوق میراث زنان به زمین و جابداد در جنوب آسیا: مطالعه ی در مورد افغانستان، بنگلادیش، هند، نپال، پاکستان و سریلانکا»، انسیتیوت انکشاف روستایی. (پروژه عدالت جهانی، ۲۰۰۹). دسترسی به وب سایت ۱۲ جون ۲۰۱۳. <http://www.landesa.org/wp-content/uploads/2011/01/>

افغانستان ۲۰۰۹. http://www.RDI_Report_WJF_Womens_Issues_Introduction_Six_South_Asian_Countries_2009.pdf «فضای محدود برای فمینیسم اسلامی: حقوق زنان در قانون اساسی ۲۰۰۹»، نصرت چادری. (ژورنال، حقوق و فمینیسم پوهنتون لای، ۱۹، (۲۰۰۷): ۱۵۵.

۱۵۹ «توانمند سازی زنان و تقویت برابری جنسیتی»، پروگرام انکشافی سازمان ملل متحد برای افغانستان. دسترسی به وب سایت ۱۲ جون ۲۰۱۳ میلادی. http://www.undp.org.af/undp/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=68

۱۶۰ «پنجمین گزارش از وضعیت اقتصادی و حقوق اجتماعی در افغانستان» (کابل: کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، ۲۰۱۱)، ورقه معلوماتی واقعیت ها ۲۰۱۰، UNIFEM، <http://www.unifem.org/afghanistan/media/pubs/factsheet/10/index.html>. 12.

منوط و مربوط به نقش و جایگاه وزارت امور زنان، نبود مکانیسم های سنجش و معیار بندی، عدم موجودیت جدول زمان بندی و تنفیذ و تطبیق آن توسط تمام وزارت خانه های مسئول تقویت نقش زنان و در عین حال عدم مالکیت برنامه مذکور توسط وزارت امور زنان و دولت طور کل می باشد. علاوه براین، در مورد چگونگی محلی نمودن جندر محیط افغانستان آگاهی و درک کافی موجود نمی باشد. و همچنین، از اثر نبود معیارهای مشخص و نیز ظرفیت اندک در عرصه جندر در وزارت ها، رهنمایی های اساسی و ظرفیت کافی لازم است ایجاد گردد تا رهنمودهای مندرج برنامه ملی عمل زنان افغانستان به اجرا گذاشته شود.

- اداره حمایت از سرمایه گذاری افغانستان و اطاق های تجارت و صنایع افغانستان تا کنون پیرامون طرح و انکشاف برنامه ها و استراتیژی های مشخص در سراسر بخش ها به منظور تقویت ظرفیت اقتصادی زنان به شمول پیشنهادهای مشخص در عرصه های برنامه های آموزشی و توسعه مهارت های زنان در ولایات متمرکز نبوده اند.
- پروژه تسهیلات و الحاق تجارت برای افغانستان فعالیت های مشخص جنسیت را در پالیسی های تجارتي و نیز در جمع آوری و تحلیل معلومات جنسیت و نه هم در پالیسی های مشخص زنان و فرصت های ناشی از آن تذکر به عمل نیاورده اند. بنابراین، ایجاد معیارهای کنترل از کیفیت تایید شده توسط دولت در سراسر بخش های کشور لازم و ضروری به حساب می آید.
- برنامه کاری استراتیژی انکشاف ملی افغانستان و جدول ارزیابی آن باید در تمام بخش ها و ستون های نتایج متوقعه، شاخص ها، اساسات و اهداف آن که شامل آن می گردد از لحاظ موارد متمرکز بر جندر^{۱۶۱} مورد غور و بررسی قرار گیرند. بدین لحاظ، لازم است تا در همه وزارت ها تطبیق و اجرا گردد.
- نتایج حاصله از برنامه همبستگی ملی متفاوت می باشد. به اساس یافته ها از مصاحبه ها، شورای های انکشافی قریه جات برنامه همبستگی ملی نتوانسته است تا اشتراک زنان را در امور عامه افزایش دهد. وزارت احیا و انکشاف دهات ۳۸۸ شورای انکشافی قریه جات تحت رهبری مرد ها، ۳۷۷ شورای انکشاف قریه جات مختلط را نشان میدهد. طوریکه هیچ یک از شوراها صرفا برای زنان^{۱۶۲} نمی باشد. بعضی از شورای های مردانه مذکور دارای گروه هایی از زنان می باشد و بعضی ها دارای گروه های مشورتی می باشند که در آن زنان نیز شامل اند. اشتراک و صلاحیت زنان در شورای های مذکور بسیار محدود و یا هم هیچ می باشد. علاوه براین، لازم است تا بودجه ی شورای انکشاف قریه جات در بودجه ملی جا داده شود.

ارزیابی های موثر باید عملی گردد. در غیاب آن، تخمین تاثیرات ناشی از بهبود حقوق بشر در مزیت های اقتصادی زنان دشوار به نظر می رسد. در این زمینه، تحقیقات کمی و کیفی به اساس نمونه های محدود صورت گرفته است و تحقیقات انجام یافته نتایج مختلف را پیرامون حالت و وضعیت زنان بر ملا می سازد. این تحقیقات مشخص می سازد که علی رغم وضعیت دشوار، تغییرات مثبت در عرصه حقوق بشری زنان و نیز توانمندسازی اقتصادی زنان در دهه اخیر به میان آمده است. تلاش های بعضی از استراتیژی ها، برنامه ها، و پروژه ها نتایج مثبت و خوبی را داشته است، طوریکه مناطق شهرنشین و بعضی از نقاط مشخص مناطق روستایی افغانستان عوامل این تغییرات به حساب می آیند. آهسته آهسته شرایط و فضا مناسب شده و اشتراک زنان در فعالیت های اقتصادی را ترغیب و تشویق می کند.

خلاصه اینکه، علی رغم افزایش محدود فرصت ها در بخش های معارف، صحت و مشارکت سیاسی زنان، نبود مصونیت باعث کاهش شدید این تاثیرات گردیده است. در مقایسه با سال ۲۰۰۱، دسترسی زنان به معارف و صحت و خدمات صحتی در سال ۲۰۱۳ فوق العاده افزایش یافته است؛ ولیکن، این تناسب با در نظر داشت نفوس کشور متناسب و متعادل نمی باشد. در حالیکه ارقام نشان دهنده مشارکت سیاسی زنان در بعضی از بخش ها می باشد ولیکن تاثیر این اشتراک طور کل به شدت محدود بوده و وضعیت زنان از نظر مصونیت رقت انگیز می باشد. زیرا مورد مذکور میتواند در دسترسی به فرصت اقتصادی مهم و حیاتی به حساب آمده و شاخص های اجتماعی و انکشافی، مصونیت و محلی میتواند در آن نقش بسزای را ایفا نماید. دولت افغانستان در این اواخر روی ظرفیت اقتصادی زنان فعالیت هایی را آغاز نموده است و برای اینکه این ظرفیت طور شایسته مورد بهره برداری قرار گیرد، تمام وزارت ها و استراتیژی های آنها و نیز کمک های جامعه جهانی باید طور کامل بالای اهداف استراتیژی انکشاف ملی افغانستان و اصول برنامه عمل زنان افغانستان متمرکز باشد. چگونگی شناخت و درک "تقویت جندر" در استراتیژی ها و برنامه ها متفاوت می باشد و بنابراین لازم است تا مکانیسم های تطبیق بیشتر از پیش تقویت و بهبود یابند. علاوه براین، تفاوت و خلای اساسی اصول کلی بعضی از پالیسی ها و مشخصات و جزئیات آن که بعدا در پالیسی ها ارایه می گردد وجود دارد. مکانیسم های هماهنگی، نظارت و حسابدگی باید تقویت و نگهداری گردند. وزارت امور زنان به منظور حصول اطمینان از درج و ادغام بخش های حساس جندر در طرح و تطبیق برنامه ملی عمل زنان افغانستان و شاخص هایی که طور مشترک با شبکه ی زنان و وزارت های سکوتوری به میان آمده است، واحد نظارت و ارزیابی را ایجاد و تاسیس نموده است.

با تحلیل اندک از سکتور معلوم گردید که اشتراک زنان در امور کارگری نامنظم و اندک به حساب می آید. معلومات موجود نشان می دهد که تا کنون افزایش در مشارکت اقتصادی آنها دیده نشده است. اشتراک زنان اندک بوده و عدم دسترسی به اکثریت منابع باعث می گردد تا آنها نتوانند مهارت و ظرفیت های خویش را افزایش دهند. بنابراین، حصول عواید منظم و غیررسمی مستلزم پروسه ها و استراتیژی های ملی می باشد تا اینکه ظرفیت زنان ساخته شده و تقویت شود. این امر شامل خدمات کردیت و تجارت متناسب با ضروریات جنسیتی و سکتور می باشد تا نقش زنان تقویت گردیده و در تمام بخش های ارزش اضافه شامل گردند.

۱۶۱ «استراتیژی انکشاف ملی افغانستان»، جمهوری اسلامی افغانستان، (۲۰۰۸-۲۰۱۳). ضمیمه ۱. پلان کاری ملی (۲۰۰۹-۲۰۱۳): ۱۹۲-۲۴۵ و ضمیمه ۲، ماتریکس نظارت.

۱۶۲ نشریه نشر نشده از برنامه ملی انکشاف ساحوی، وزارت احیا و انکشاف دهات.

۵.۲ بخش‌های بازبینی پالیسی

با در نظر داشت معلومات حاصله از بخش‌های فوق‌الذکر، نکات آتی در چهار بخش کلی می‌تواند نقش و مشارکت اقتصادی زنان را تقویت نماید. جنسیت از طریق تمام این چهار بخش از طریق «ایجاد فضای صرف برای زنان» تقویت و رشد یابد.

این چهار بخش عبارت‌اند از: (۱) تقویت محیط پالیسی، (۲) رسیدگی به خلاءهای انکشاف بشری (۳) تمرکز پیرامون فعالیت‌ها (۴) جندرسازی فعالیت‌های مالی.

۱. تقویت محیط پالیسی: در سطح مرکزی دولت و اداره احصاییه مرکزی، پیرامون نقش و مساعدت زنان در انکشاف اقتصادی افغانستان باید تجدید نظر صورت گیرد. تطبیق معین برنامه ملی عمل زنان افغانستان و استراتژی انکشاف ملی افغانستان با همکاری وزارت‌های مربوطه و سکتوری می‌تواند اکثریت خلاءهایی که کشور در زمینه انکشاف بشری، کاهش فقر، و مشارکت بیشتر زنان در فعالیت‌های اقتصادی امروزه مواجه می‌باشد را مرفوع نماید.

۲. رسیدگی به خلاءها در انکشاف بشری: رسیدگی به خلاءهایی که زنان و دختران در عرصه‌های چون معارف، خدمات صحتی، مصئونیت، تحرک فیزیکی و اشتراک سیاسی مواجه می‌باشند یک امر ضروری و حیاتی به شمار می‌رود. برای رسیدن به این هدف یکی از راه‌ها همانا پیروی از نورم‌ها و ارزش‌های عرفی و سنتی در زمینه جندرسازی تسهیلات می‌باشد. در عین حال، تاکید و ترغیب کافی برای دسترسی زنان به خدمات تعلیم و تربیت وجود دارد طوریکه فراگیری علم و دانش و صحت از زمره اصول و ستون اساسی دین اسلام شمرده می‌شود. ولیکن موانع و چالش فراراه دسترسی به منابع جداگانه و مساوی برای زنان به خصوص دختران و بانوان جوان می‌باشد.

۳. تمرکز پیرامون فعالیت‌ها: برای ایجاد مدل‌ارایه خدمات زنان برای زنان (از تولیدکننده تا عمده فروش/پروسس کننده یا صادر کننده)، و تثبیت در میان زنان با در نظر داشت تمرکز بالای بازار داخلی و ظرفیت صادرات، ایجاد شبکه قوی و فعال زنان و برای زنان در تمام بخش‌ها که بتواند در سراسر افغانستان فعالیت نموده و در مراکز ولایات موجودیت داشته باشند، لازمی و ضروری به شمار می‌رود.

۴. جندرسازی فعالیت‌های مالی: دسترسی به کredis و سرمایه برای تقویت و افزایش مشارکت اقتصادی زنان لازمی و ضروری به حساب می‌آید. داشتن وثیقه و تضمین یکی از موانع عمده به شمار می‌رود. علاوه براین، زنان از عدم موجودیت بیمه و تضمینات رنج می‌برند. در وضعیت کنونی مایکروفایننس، زنان با تکتانه بلند و قرضه‌های کوچک با جدول زمانی محدود برای بازپرداخت قروض مواجه می‌باشند. علاوه براین، دسترسی به بخش مایکروفایننس در مقایسه به تقاضا به آن محدود می‌باشد و دارای نوعیت استندرد بوده که اغلباً ضروریات زنان را در بخش روستایی غیررسمی و آنهاییکه در تجارت کوچک دخیل می‌باشند مرفوع نمی‌نماید.

۳. تحلیل و بررسی وضعیت^{۱۶۳}

این بخش مواردی را بررسی می کند که زنان در پروژه های شرکت نموده اند که مشارکت شان را در عرصه اقتصادی نشان می دهد. این بخش به موضوعاتی همچون مفاهیم اجتماعی، هنجارهای رایج جنسیتی، جایگاه زنان در اجتماع، نتایج تلاش ها برای تعادل جنسیتی و چگونگی تاثیر مشارکت زنان در حمایت و تقویت زنان، تصمیم گیری، نمایندگی و جایگاه شان در خانواده و اجتماع خواهد پرداخت.

مواد مورد مطالعه ذیل راه های را بررسی می کند که تفکر و برداشت جوامع (محلات) انتخاب شده در مورد جایگاه اجتماعی زنان و مشارکت اقتصادی شان را نشان می دهد. نتایج مباحثات گروه های متمرکز همراه زنان و مردان، چگونگی تغییر نقش و حقوق زنان در یک دهه گذشته، بنا به دلایلی همچون مهاجرت، تحول در اقتصاد کلی و تغییراتی که پروژه در اقتصاد محل داشته است را نشان می دهد. گفتگوهای مفصل با خویشانان مرد زنان، پرده از چگونگی ایجاد وابستگی و استقلال زنان و تغییر هنجارهای مرتبط به استقلال مالی زنان برداشته است. این نوشته به طور مفصل به موضوعاتی همچون درک زنان از خود، جایگاه شان در اجتماع، هنجارها و نقش های جنسیتی که زنان از خود میدانند، و تحولاتی که در حال شکل گیری اند خواهد پرداخت. متقابلاً، نظریات نمایندگان اجراییوی پروژه ها در مورد اهداف و مقاصد مشارکت زنان، موثریت آن و میزان مشارکت زنان را انعکاس می دهد.

این بخش از گزارش به طور تحلیلی به درک یک شخص در مورد جایگاه جنسیتی خود در اجتماع و ماهیت ارتباطی که از این پدیده برخاسته است، خواهد پرداخت^{۱۶۴}. این مطالعه تحلیلی در نتیجه به فهم ما در رابطه به ساختار و تمکین سلسله مراتبی که منجر به تعیین جایگاه اجتماعی و دسترسی به منابع و خواسته های شخص می شود، منتج خواهد شد. مفاهیم پدرسالارانه، ننگ و ناموس^{۱۶۵} و طریقی که این مفاهیم با موضوعاتی همچون توانایی جنسیتی در استدلال و تبعیض در فعل و انفعال است، تأییدی که موضوعات فوق الذکر در حفظ حجاب، تبعیت از زنانگی و تشکّل تکریم، حفظ ننگ و آبرو نیز موضوعات مورد بحث در این گزارش خواهند بود. لغت نامه کلماتی که به طور مداوم توسط شرکت کنندگان استفاده شده اند را به دقت شرح داده و آنها را در جای مربوطه استفاده نموده است. ساختارهای اجتماعی-فرهنگی فوق الذکر در تشکّل اخلاق، پرهیزی که از زنان انتظار می رود نقش به سزایی دارد. این اخلاق پرهیزی در زنان، در حفظ ساختار اجتماعی^{۱۶۶}، جلوگیری از بروز فتنه و بی نظمی اجتماعی و وساطت در معاملات شخص یا اجتماعی و حفظ ارزش های اجتماعی تأییدی ژرفی خواهد داشت^{۱۶۷}.

با استناد به موارد فوق الذکر، میتوان این سوال را مطرح کرد که «برای به دست آوردن اهداف و ارزش هایی که برای یک شخص مهم اند، چقدر آزادی برای وی داده شده است؟»^{۱۶۸} همانطوریکه امرتیا سین اذعان نموده است، باید درک نمود که «شاید بعضی از محدودیت هایی که بر اعمال زنان تحمیل شده اند مربوط به درک زنان از اقتضا و درستی اعمال شان است»^{۱۶۹}، یعنی خودخواسته تن به محدودیت داده اند. با وجود ضرورت به ارزیابی و ایجاد نظم، ارزشی که نظریه امرتیا سین نهفته است به این معناست که «استفاده از نمایندگی خود منحصر به مربوط به شخص می شود تا در رابطه به آن قضاوت کند»^{۱۷۰}. این عمل، موضوع نمایندگی را در انتظار عمومی به حیث نماینده مسوولی که توانایی تعیین تکلیف خود را داشته و همزمان باعث ایجاد تغییرات مثبت در زندگی خود و اجتماع توسط مشارکت در فعالیت های اقتصادی گردد، معرفی می دارد.

۱۶۳ یک نسخه مشرّح تری از این نوشته در وب سایت واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان تحت عنوان «توان بخشی اقتصادی زنان افغانستان ۲۰۱۲-۲۰۰۲، تحلیل وضعیت» موجود است.

۱۶۴ برای بحث بیشتر در مورد بعضی موارد مرتبط به جنسیت در افغانستان، میتوانید از نوشته که در وبسایت واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان تحت عنوان «توان بخشی اقتصادی زنان افغانستان ۲۰۱۲-۲۰۰۲، تحلیل وضعیتی» موجود است، استفاده نمایید.

۱۶۵ علامات برای مشخص کردن صدا و نحوه تلفظ کلماتی که به دری نوشته شده اند، استفاده شده اند.

۱۶۶ ج. ویتنی آزادی در کتاب «بزکشی، بازی و قدرت در افغانستان» در سالهای ۱۹۷۰ چنین نوشته است. «منابع برای یک مرد عبارت اند از زمین، آب، مواشی و زنان. از بین این منابع، زنان باعث ایجاد بیشتر مجادلات و جنگ ها شده است. بدون کنترل بر زاد و ولد زنان، مرد هیچ طفلی نخواهد داشت (پسر ها در کار های اجتماعی، زراعت، امنیت و نگهداری از والدین در وقت پیری، والدین را کمک میکنند). هیچ دختری نیز نخواهد داشت (دختر هم در هنگام عروسی باعث می شود تا پولی نصیب پدر شده و خویشاوندانی به فامیل اضافه شوند). زنان بحیث غیرت مردانگی مردان تجسم شده میتوانند. یک مرد میتواند تمام دارایی خود را از دست بدهد، اما هنوز با حفظ زنان خود، عزت و غیرت اش دست نخورده باقی بماند. اما تنها سؤطن دسترسی نامشروع به ناموس یک مرد میتواند آتش خشم را در او جرقه داد و باعث عکس العمل سریع و مخرب شود.

۱۶۷ «برده: جهان مجزا، و پناه گاه سمبولیک» هنا پاپانک. مطالعات مقایسوی در جامعه و تاریخ ۱۵، شماره ۳. (۱۹۷۳): ۲۲۵، ۲۸۹. «وضعیت فامیلی-کار های تولیدی: سهم زنان در تحرک و طبقات اجتماعی»، هنا پاپانک. در کتاب جندر و محیط خانواده، ویرایش شده توسط مایتری کریشنراج و کرونا چانان، (دهلی: جدید: انتشارات استیج، ۱۹۸۹): ۹۷-۱۱۶. «عروس های معامله شده: سیاست، جندر و ازدواج در جوامع قبیلوی افغانستان»، نانسی تاپر، (کمبریج، انگلستان: مطبعه دانشگاه کمبریج، ۱۹۹۱). «قوم، نظم و معنی آن در بشرشناسی ایران و افغانستان»، ریچارد ال. تاپر، *colleagues internationaux* (1998)، «خانواده در زمان بحران در افغانستان»، نانسی هاج دوپری، ژورنال مطالعات مقایسوی فامیلی، زمان های متشنج و زنده گی فامیلی در عصر معاصر در خاور میانه، شماره ۲ (۲۰۰۴): ۳۱۱-۳۱۲. کتاب عواطف پنهان: شعر و عزت در یک جامعه بدوی، از لایلا ابو لغت، (بارکلی، کلیفورنیا: دانشگاه کلیفورنیا، ۱۹۸۶): «فمینیسم - یا مردانگی ابدی در جهان عرب» مای غوسوب، مرور نیو لیفت، ۱۶۱ (۱۹۸۷): ۳. «منابع، نماینده گی، دستاورد ها: بازتاب روی سنجش توانمند سازی زنان»، نیلا کبیر، انکشاف و تغییر ۳۰ (۱۹۹۹): ۴۳۵-۴۴۴. «نظریه فمینیستی، دربرداري، و عامل مطیع: تأملی بر احیای اسلامی در مصر»، صبا محمود. بشرشناسی فرهنگی ۱۶، شماره ۲ (۲۰۰۱): ۲۳۶-۲۰۲. «مقاومت عاشقانه: ردیابی تحولات در قدرت از طریق زنان بادیه نشین»، ژورنال مردم شناسی امریکایی ۱۷، شماره ۱، (۱۹۹۰): ۵۵-۴۱. «مسجد زنانه در غابلی»، آل سماتر؛ در کتاب جغرافیای زنان مسلمان: جندر، مذهب و محیط. فلاح غازی و کارلین روز ناگل (نیو یارک، لندن: مطبعه گویلفورد، ۲۰۰۵): ۴۱۱-۳۷۷. «سیاست همگانی و شخصی: زنان در دنیای خاور میانه»، سیتینا نیلسن، ژورنال مردم شناسی امریکایی ۱، شماره ۳ (۱۹۷۴): ۵۵۱-۵۶۳. «وکالت»، ژورنال نظریه بشر شناسی ۶، شماره ۳. (۲۰۰۶): ۲۸۱. «کترین فرانک: «ساخت دانش زنان از جهان سوم در روند انکشاف»، شوبرا گورورانی، ژورنال بین بین المللی علوم اجتماعی ۵۴، شماره ۱۷۲ (۲۰۰۲): ۳۲۳-۳۱۳. «دانش بومی و سیاست طبقه بندی سازی»، آرون اگروال، ژورنال بین المللی علوم اجتماعی ۵۴، شماره ۱۷۳ (۲۰۰۲): ۲۹۷-۲۸۷. کتاب مطالعه نظریه فمینیستی: جدال های فکری و سیاسی، ویرایش شده توسط سندرا هاردینگ (لندن، روتلیج، ۲۰۰۴): کتاب دعوت به جامعه شناسانی بازتاب دهنده، از پیری بوردیو (کمبریج: سیاست، ۱۹۹۲).

۱۶۸ کتاب کالا ها و توانایی ها، امارتا سین، (اکسفورد: مطبعه دانشگاه اکسفورد، ۱۹۸۵): ۲۰۳. به این نیز مراجعه نمائید: «هویت و تفاوت در جهان گلوبال»، آلبرتو میلوسی، بحث چندگانگی فرهنگی، ویرایش شده توسط پنینا وبرن و طارق مودود (لندن: زید، ۱۹۹۷): ۵۸-۶۹.

۱۶۹ کتاب انکشاف و آزادی، امارتیا سین (اکسفورد: مطبعه پوهنتون اکسفورد ۱۹۹۹): ۴۲۶.

۱۷۰ کتاب کالا ها و توانایی ها، ۲۰۴. امارتیا سین.

اوراق زیرین یک چشم انداز کیفی را در باره پنج بررسی موردی بالای زنان پروژه های مشخص، خویشاوندان مرد این زنان، بعضی از زنان و مردان محل و یک نماینده از سازمان اجرایی، ارایه خواهد کرد. پنج محل مورد تحقیق شامل این محلات می شوند: نهر درسان، گذرگاه، پروژه تولید توپ فوتبال، سازمان کمک های بشری موسکا؛

- ا. شهرک پولیس، شهر کابل، آموزش قرآن شریف و تولید مربا و ترشی، مرکز آموزشی زنان افغانستان
  - ب. قریه ایثارخیل، استالف، دام پروری و دوخت بکس چرمی، سازمان توانمند سازی و انکشاف زنان افغانستان
  - ج. قریه موسی خیل پایین، قره باغ، آموزش مربا سازی، برنامه ملی برای انکشاف محلی
  - د. قریه آدم خان، بگرامی، آموزش خیاطی، سازمان انکشافی سنایی، برنامه همبستگی ملی
- فهرست کاملی از شرکت کنندگان در ضمیمه ۱ و ۳ گنجانیده شده است. هر محل مورد تحقیق ابتدا توسط ارزیابی و تعامل محققین با افراد محل غیر مشمول در پروژه، زنان و مردان و معلومات غیررسمی و استنباطی تشریح شده است.

۱.۳ محلات و وضعیت آنها:

پنج محلی که در این مطالعه معرفی شده اند را میتوان به مناطق شهری (نهر درسان و شهرک پولیس)، روستایی (ایثارخیل) و نیمه روستایی (موسی خیل پایین و قریه آدم خان) طبقه بندی نمود.

در **نهر درسان** که در بین سرک دارالامان و گذرگاه موقعیت دارد تقریباً ۲۰۰ خانواده زندگی می کنند که اکثراً متعلق به قوم تاجک اند. این محل شاهد مهاجرت از خود و مهاجرت به خود بوده است. تعداد کثیری از مردان در این محل در ادارات دولتی یا سازمان های غیردولتی در شهر در وظایفی چون معلمی و یا کارمندی، مشغول اند. بعضی ها هم در تجارت آزاد همچون دکان داری و کارهای متفرقه مصروفیت دارند. بعضی از زنان نیز در ادارات دولتی و موسسات غیردولتی مصروف کار بوده و تعدادی نیز معلم اند. این محل تقریباً دسترسی نسبتاً خوبی به خدمات صحتی، ادارات دولتی و نهادهای تحصیلی خصوصی و دولتی دارا است. پروژه ی که در این محل توسط سازمان کمک های بشری موسکا انجام پذیرفت زنان را در تولید توپ های فوتبال و توپ های ورزشی در کل کمک کرد.

در بحث های گروهی متمرکز مردانه، جواب دهندگان نگرانی های متعددی را در ارتباط به اشتغال زنان خارج از چوکات خانواده ابراز داشتند. عمده ترین نگرانی آنان متوجه نارسایی ها در تربیه و پرورش اطفال و ناامنی جنسیتی در محلات کار بوده است. طوریکه توسط عبدالهادی ۴۸ ساله و کارمند متقاعد از قوم تاجک بیان شد "ابتدا باید امنیت خوب تامین شود تا زنان بتوانند از خانه های خود بیرون شده و آزادانه قدم بزنند". مردان همچنان ابراز داشتند که آنها با اقوام و مناطق اصلی بود و باش شان تا حالا مناسبات مستحکمی داشته و به طور مداوم از آنها دیدن می نمایند. آنها نمی خواهند که خود یا خانواده خود را در معرض خطر از سوی ملیشه های متعصب که خارج از کابل اند، قرار دهند. ملیشه های متعصب مخالف کار و بیرون رفتن زنان از خانه هستند. بنابراین، زنانی که خارج از هنجارهای اجتماعی اقوام خود در نهر درسان کار می کنند، شاید تهدید جدی را به جان خریده باشند.

مردان همچنان گزینه هایی برای امرار معاش زنان پیشنهاد نمودند. این گزینه ها شامل مواردی همچون کار در کارخانه ها، قالین بافی، دام داری، کوزه گری، خیاطی، تدریس و کار در سازمان هایی که همه کارمندان آن زنان باشند، میباشد. پروژه ها باید برنامه هایی را طرح نمایند که شمولیت زنان در آن مد نظر گرفته شده باشد. آنها گفتند: مزیتی که آنها در مشارکت زنان در امور اقتصادی می بینند شامل عاید بیشتر برای خانواده های بی بضاعت از طریق کار زنان (مطابق به گفته این مردان، خانواده های زیادی هستند که از این طریق می توانند ضروریات زندگی خود را تامین نمایند)، یادگیری یک حرفه توسط زنان در حین کسب معاش، یک تغییر مثبت در زندگی شان می باشد.

در بحث های گروهی متمرکز زنانه، تمام زنان به این نظر بودند که هر زن باید یک منبع درآمد داشته باشد. این امر باعث بالا رفتن عایدات و پس انداز خانواده ها شده و به اطفال اجازه خواهد داد تا به جای کار، به مکتب رفته و درس بخوانند. همچنان زنان نسبت به مردان توانایی بهتر پس انداز پول را دارا اند. کار زنان از وابستگی آنها به مردان کاسته و باعث بهبود وضعیت اجتماعی شان نیز خواهد شد. این امر باعث اعتبار بیشتر برای شان در خانه شده و زنان را از مصرف کننده پول، به افراد دارای درآمد تبدیل می کند. کامله، معلمه ۳۸ ساله در رابطه به فعالیت حکومت و سازمان های غیرحکومتی در زمینه حمایت و تقویه زنان چنین گفت: "حکومت و سازمان های غیردولتی^{۱۹۱} برای زنان خانه کدام فعالیتی ندارند که باعث ایجاد درآمد شود و نه هم متوجه وضعیت بد زنان افغانستان اند. آنها خشت خام را در آب گذاشته و رفتند (پول و منابع را ضایع ساختند).

۱۹۱ یک پروژه صابون سازی در خانه این زنان چند سال پیش توسط یک موسسه آغاز شد. این پروژه به دلایل متعدد ناکام شد. یک پروژه دیگر نیز زنان را در امر تولید آتش آموزش داد. این پروژه نیز به ناکامی انجامید.

زنان مسوولیت حفظ و مراقبت خانه را به دوش دارند. این مسوولیت شامل پرورش و تربیه اطفال نیز می شود. خانواده ها معمولاً از زنان شاغل به خاطر نارسایی شان به کار خانه و رسیدگی ناکافی به اطفال شاکی اند. در تعدادی کمی از خانواده ها، فهم و یکدلی نسبی در مقابل زنان شاغل موجود می باشد. زنان خانه معمولاً از مردان (شوهر، پدر، برادر و یا هم برادر شوهر) طلب پول نموده تا به ضروریات مالی خود پاسخ دهند. اعضای خانواده (۲۰، ۲۳، ۲۴، ۲۸ ساله ها) به مراتب دیده اند که مادر از پدر خانواده طلب پول نموده است. آنها باور دارند که بیسودی مادر خانواده باعث این وابستگی مالی شده است. هیچ کدام از زنان در گروه متمرکز تلاش ننموده اند تا به تجارت کوچک دسترسی پیدا کنند.^{۱۳} سه زن خانه دار و چهار زن شاغل در سازمان های مربوط به پوهنتون در ارتباط به تجارت کوچک بی میل بوده و عاید ثابت ماهانه یا روزانه را ترجیح داده اند.

در این مباحثات هویدا گشت که زنان انتظار دارند در مورد عایدات خود، خود تصمیم گیرند که این به معنی احساس مالکیت و قدرت تصمیم گیری در زنان است، حتی اگر این تصمیم تحت تاثیر تصمیمات مرد خانواده قرار بگیرد. دو زن شاغل و درآمدآور در ماه تقریباً ۵۰۰-۲۰۰۰ افغانی را بدون مشوره با مرد خانواده مصرف می کنند. زنان این پول را برای وسایل خانه، لباس، کتاب و کتابچه برای اطفال خانواده و سیالی و شریکی (پدر خانواده پول سیالی و شریکی را به زنان نمی دهند) به مصرف میسرسانند. مصارف بزرگتر همیشه توسط مرد خانواده انجام می گیرد، و آن هم بدون مشوره با زنان خانواده. در جامعه امروزی، زنان در تهیه وسایل خانه از بازار نقش بیشتری بازی می کنند.

سازمان اجرا کننده: HAM زنان را در تولید توپ های ورزشی آموزش می دهد. این پروژه در سال ۲۰۰۷ در دوغ آباد توسط بانک جهانی تمویل گردیده و از طریق برنامه همبستگی ملی و توسط آی آر سی تطبیق گردید. سازمان مساعدت های بشری موسکا ۴۰ زن را در دوخت توپ با بودجه ۲۲۰۰۰ دالری از آی آر سی آموزش داد. زنان از مناطقی همچون دشت برچی، افشار، علاوالدین، نواحی اول، سوم، چهارم، ششم و هفتم و همچنان از ارزان قیمت بودند. آموزگار یک زن بود. دوخت توپ های ورزشی قوت و مهارت ضرورت دارد. هر زن به طور اوسط روزانه سه تا پنج توپ را دوخته میتواند. برای هر توپ ۵۰ افغانی دریافت خواهد کرد. زنان همچنان در بخش های قیچی کردن تکه ها، تاپه کردن و چسب زدن نیز کار می کنند. از ۴۰ زن آموزش دیده، ۲۰ تن شان در شرکت توپ سازی سازمان مساعدت های بشری موسکا مشغول کار اند در حالیکه ۲۰ تن دیگر یا ازدواج کرده و یا به جای دیگر کار یا نقل مکان کرده اند. سازمان مساعدت های بشری موسکا علاوه بر آموزش زنان در بخش تولید توپ های ورزشی، به آنها دوره های سوادآموزی نیز دایر نموده است. در حین حال، این سازمان به نظام سنتی تقسیم کار در خانه باورمند است. برای توجیه یک زن خوب از نظام اسلامی استفاده نموده و کار زنان را به منظور تامین مخارج خانه و همکاری با شوهر و اطفال خود یک امر اسلامی و ضروری می پندارد.

تقسیم اوقات کاری پروژه قسمی بود که زنان باید نصف روز را در پروژه مصرف می بودند. سه ساعت اول را در دوخت توپ مشغول و یک ساعت آخری برای سوادآموزی و آگاهی دهی از حقوق زنان تخصیص داده شده بود. دوره آموزشی شش ماهه تولید توپ های ورزشی با یک کارگاه آموزشی تجارت توسط تمویل کننده به پایان رسید. پروژه فوق را میتوان یک موفقیت قلمداد کرد چون آموزش زنان در عرصه تولید توپ و سوادآموزی منجر به درآمد ثابت برای زنان آموزش دیده شد. این امر توسط تاسیس کارخانه تولید توپ های ورزشی توسط سازمان مساعدت های بشری موسکا به یک حقیقت مبدل شد. این کارخانه امروزه سفارشات خارجی برای تولید توپ را با خود دارد.

مرسل، یکی از اشتراک کنندگان در پروژه تولید توپ های ورزشی حالا چند سالی است که با سازمان مساعدت های بشری موسکا کار می کند. او زمانی به این پروژه شامل شد که در دوغ آباد زندگی میکرد. او متعلق به یک خانواده ده نفره ایست که همه در وضعیت بد اقتصادی زندگی می کنند. مرسل فرزند سوم است و از خود یک برادر و یک خواهر بزرگتر دارد. دلیل پیوستن مرسل به این پروژه دلسوزی او با پدر و تنها نان آور خانه و احساس مسوولیتی بود که او در قبال خانواده داشت. همچنان در آن زمان موقعیت پروژه با خانه مرسل فاصله کمی داشت و پروژه برای ۳-۴ سال فعالیت قبلی و موفقانه داشت. عبدالاسحاق، پدر مرسل قبلاً به مدت کوتاهی به حیث آشپز در سازمان خدمات بشر دوستانه موسکا کار کرده بود^{۱۳} و با فضای اسلامی و امن کار در این پروژه باور داشت. خانواده های دور مرسل سابقه زنان درآمد آور را داشته^{۱۴} و همه از پروان به کابل مهاجر شده و بعضی شان حتی به شیراز ایران نیز مهاجرت کرده بودند. این امر باعث شد تا خانواده مرسل به خیال راحت بتوانند تصمیم بگیرند که دخترشان در بیرون از خانه کار را آغاز کند. پدر مرسل به این باور است که دختران و پسران از حق مساوی برای آموزش و کار برخوردار بوده و حق ساختن یک زندگی خوب را دارند. برای عبدالاسحاق، کار دختر و خانم او برای کسب معاش حلال باعث افتخار و سربلندی او است.

در جریان دوره آموزشی، برای هر شرکت کننده ماهانه مبلغ ۵۰۰ افغانی برای حمل و نقل داده میشد. مرسل از این پول برای خرید کتاب و کتابچه و لباس برای خواهران و برادران خود استفاده میکرد. بعد از اختتام دوره آموزشی، از او خواسته شد تا وظیفه رسمی خود را سازمان کمک های بشری موسکا و در کارخانه توپ سازی آغاز کند. حالا معاش مرسل ۳۵۰۰ افغانی است. مرسل این پول را برای خرید لباس، لوازم

۱۳ اینها زنانی را می شناسند که قرضه گرفته و زندگی خود را رونق داده اند. آنها همچنان میدانند که اگر قرضه مدیریت صحیح نشود، باعث ایجاد مشکلات هم خواهد شد. درک کلی این است که زنان نمی دانند تا از قرضه استفاده موثر نمایند. زرغونه، ۵۵ ساله و خانم خانه می گوید «مقصر موسسه قرضه دهنده است چراکه راه های استفاده از پول را به زنان آموزش نمی دهند. دخترم برایم گفت که ما نیز قرضه بگیریم. برایش گفتم که ما از پول قرضه استفاده کرده نخواهیم توانست و در پرداخت قسط های قرضه به مشکل بر خواهیم خورد. حتی در یک واقعه، زنی از داخل همین محل، زنان دیگر را ترغیب نمود تا پول های خود را به او بپردازند تا مشترکاً تجارت و معامله نمایند. بعد از گرفتن پول از زنان محل، این زن با پول فرار کرد. مردان خانواده مجبور بودند که اقساط را پرداخت نمایند. بعضی از زنان نیز وجود دارند که به طور مشترک قرضه گرفته و کاروبار شان موفق است.

۱۳ برای ازدیاد معاش خود به حیث دریور.

۱۴ سه نفر از خواهر زاده های عبدالاسحاق کار میکنند. یکی نرس و دیگر صاحب یک آرایشگاه زنانه است. یکی از آنها به هند نیز مسافرت نموده است. یکی از خواهر زاده های عبدالاسحاق در یک اداره غیر دولتی کارمند می باشد.

مکتب و دیگر ضروریات کوچک خانه به مصرف میرساند. او برای برادران خود نیز پول می دهد. برای یکی برای عضویت در کلب ورزشی، و برای دیگر پول ترانسپورت.^{۱۷۵} او همچنان مادر خود را در مصارف سیالی و شریکی مساعدت می کند. مادر مرسل این پول را با اکراه اما دعای خیر قبول می کند. لیاقت و پشتکار مرسل باعث شده است تا خانواده او بر او اعتماد کامل داشته باشند. این باعث شده است تا مرسل آزادی کامل در مصرف پول خود داشته باشد.

مرسل حالا برای هم صنفی ها و اقوام خود تبدیل به یک نمونه شده است. بعضی از آنها نیز حالا به سازمان کمک های بشری موسکا و در دوره آموزشی دوخت توپ های ورزشی ثبت نام نموده اند. هم صنفی های مرسل حالا از وی در مورد کاریابی مشوره می گیرند. جایگاه اجتماعی مرسل در بین خانواده و اقوام خیلی بهتر شده است. نسبت به خواهر و برادر بزرگتر او مردم به مرسل بیشتر احترام قایل اند. کار در سازمان کمک های بشری موسکا فرصت های بیشتری را برای مرسل فراهم آورده تا مردم و زنان تجارت پیشه را در نمایشگاه های متعدد ملاقات نماید. او همچنان در کارگاه های آموزش رهبری صلح شرکت نموده است. مرسل حالا از اعتماد به نفس بالایی برخوردار بوده و دارای مهارت ارتباطات مناسب است. او از این داشته های خود به صورت موثر در وزارت زنان استفاده می کند، جاییکه مرسل به شکل رضاکار کار می کند. مرسل حالا میتواند پدیده آزار جنسی را در کوچه ها و سرک ها پیش بینی نموده و با استفاده از تاکتیک های پیشگیرانه از برخورد با آنان جلوگیری نماید.

محل دوم شهرک پولیس است. این شهرک در شمال کابل موقعیت دارد. این شهرک متشکل از ۱۱ ساختمان پنج طبقه بوده که ۴۰۸ آپارتمان رهاشی را در خود جای داده است. تمام ساختمان های این شهرک کهنه و فرسوده اند. ساکنین این شهرک اکثرا تاجک، پشتون و هزاره ها اند. تمام ساکنین کارمندان پولیس برحال یا بازنشسته اند که تعداد مجموعی شان به ۸۰۰۰ نفر میرسد. اکثر ساکنین این شهرک بیشتر از سه دهه است که در اینجا زندگی می کنند. میزان بیکاری مخصوصا در بین جوانان بسیار بالا است.

این شهرک دسترسی مناسبی به ترانسپورت شهری دارد. یک لیسسه نیز برای دختران و پسران، البته در اوقات متفاوت موجود است. شاگردان این مکتب معمولا تا صنف دهم درس میخوانند. کلینیک صحنی به فاصله کمی از این شهرک قرار دارد، طوریکه فقط پانزده دقیقه پیاده روی دارد. بعضی از مردان در صفوف پولیس ایفای وظیفه مینمایند. تعدادی نیز دکاندار بوده یا در تجارت و خدمات مصروف اند. اکثرشان کارگران و یا دست فروشان روی سرک اند. اکثر زنان با درآمد، در دوایر دولتی و یا هم در ادارات غیردولتی مصروف کار اند. بعضی از بیوه ها کار خانه را انجام داده و بعضی شان به حیث صفایی کار در ادارات دولتی کار می کنند. خانواده های شهدا مقدار پولی را از دولت تحت نام حمایت اجتماعی دریافت میدارند. پروژه ای که در این منطقه توسط مرکز آموزشی زنان افغان انجام پذیرفت زنان را در عرصه سوادآموزی و تولید ترشی و مربا آموزش داد.

گروپ متمرکز مردان متشکل از ده شرکت کننده بود. یک مولوی نیز در این گروپ متمرکز شرکت داشت. شرکت کنندگان بین سنین ۲۲-۷۰ سال بودند. نصف شرکت کنندگان یا بیکار بودند یا متقاعد. آنها تاکید میکردند که فرصت اشتغال باید برای مردان تامین شود تا زنان. تمام شرکت کنندگان در ارتباط به کار زنان در خارج از خانه سخت گیر بودند. آنها معتقد بودند که زنان باید براساس اصول دینی کار نموده و همیشه حجاب بپوشند. برای مردان این گروپ، حجاب مظهر زنانگی بخش بزرگی از جامعه است. آنها اذعان داشتند که حجاب به معنی پوشیدن برقع نیست بلکه پوششی متناسب با فرهنگ افغانی است. نگرانی هایی در سخنان این گروپ هویدا بود که کار زنان خارج از خانه باعث ترویج فرهنگ غربی در افغانستان خواهد شد. علاوه بر این، غیرت این مردان به آنها اجازه نمیداد تا زنان خود را در معرض آزار جنسی در بازار و کوچه ها قرار دهند.

این مردان مخالفت شدیدی نسبت به اقتدار و مسوولیت زنان داشته و مخالف بیرون رفتن زنان از خانه و صحبت با نامحرمان همچون دکانداران بودند. مردان این گروپ متمرکز گفتند که اسلام نباید به چالش کشیده شود. اگر زنان خواهان کار در فضای خارج از خانه اند، باید این فضا منحصرا برای زنان شاغل بوده و از ورود مردان به این فضا جدا جلوگیری شود. اگر قرار باشد زنان درس بخوانند، باید معلمین آنها نیز زنان باشند. اگر خدمات صحنی ضرورت افتد، باید توسط کارمندان زن مراکز صحنی مداوا شوند.

در بحث های گروهی زنانه، نظریات آنها کاملا متفاوت با آنچه مردان اظهار داشته بودند، بود. زنان قویا معتقد بودند که فرصت های درآمدزا برای زنان بسیار اندک است. این زنان از تغییر روش و برخورد جامعه نسبت به زنان شاغل نیز صحبت نمودند. حالا جامعه به زنان شاغل به دید شرم و ننگ نمیبیند. در حالیکه چند سال قبل روند قسمی بود که زنان و مردان جامعه نسبت به زنان کارمند دید منفی داشتند. بعضی از تغییرات در برخورد جامعه نسبت به زنان شاغل شامل موارد آتی می شود. تعادل عقاید دینی در ارتباط به کار زنان، حضور گسترده زنان در ادارت دولتی و دوایر غیردولتی، دسترسی بهتر به مراکز تعلیمی و تحصیلی برای دختران، دسترسی بهتر به خدمات صحنی، حضور خیلی وسیع زنان در بازارها، فهم بهتر زنان در باره حقوق و وجایب شان از طریق مهاجرت و مطبوعات و کاهش ازدواج مرد با زن برادر متوفای خود.

زنان این گروپ، شرکت در دوره های سوادآموزی که توسط مرکز آموزشی زنان افغان برگزار شده بود را ارزنده توصیف کردند. آنها بالخصوص از خدماتی همچون موجودیت کودکان در این مرکز آموزشی رضایت کامل داشتند. همانطوریکه یکی از شرکت کنندگان، شریفه، بیوه ۵۵ ساله در این باره چنین گفت: «برای دل های مان، کورس سوادآموزی مثل یک پیروزی بود، ما آنجا با زنان دیگری آشنا شدیم که برای ما از

۱۷۵ تغییرات موقتی که در نقش و مسوولیت مردان و زنان توسط کار زنان در خارج از خانه ایجاد شده است جالب توجه بوده و سزاوار مطالعه بیشتر است.

ارزش های تعلیم و سوادآموزی چیزهای فراوانی درس دادند». زنان گفتند که قبل از شمولیت در این دوره آموزشی، آنها باور داشتند که زنان مکلف اند تا در خانه مانده و کارهای خانه را انجام دهند، در حالیکه مردان وظیفه کار خارج از خانه و درآمدزایی را دارا اند. هنجارها و افواهات نادرست جامعه حتی زنان را در مقابل غیبت کردن و سخن چینی^{۱۷۶} هم آسیب پذیر نموده بود. پروژه مرکز آموزشی زنان افغان همچنان در آگاهی دهی زنان در ارتباط به آسیب پذیری های زنان بی سرپرست گام های ارزنده ای برداشته است که منجر به افزایش حس همکاری و همدلی جامعه با زنان بی سرپرست شده است.

تغییر در رفتار و سلوک زنان ارزش یادآوری در این پروژه را دارد. نظر به گفته زنان، قبلاً تنها منبع آموزش و سوادآموزی در محل شان مدرسه بوده که آن هم در دسترس زنان قرار نداشت. در این پروژه، مثال های متعدد سوادآموزی برای زنان بود که منجر به مشارکت اقتصادی و بهبود وضعیت اقتصادی زنان شده بود. آنها معتقد اند که حالا زنان از همبستگی بهتری در بین خود برخوردار اند و این همبستگی نتیجه فهم بهتر از منافع مشترک زنان است. برای مثال، آنها میدانند که برای تحرک و پویایی اگر همه زنان از محارم خود اجازه گیرند، نتیجه مطلوبی بدست خواهد آمد. به گفته زنان شرکت کننده در این گروه متمرکز، زنانی که از خانه بیرون می شوند و دختران مکتب رو، همواره توسط مردانی از هر سن و سال مورد آزار جنسی قرار گرفته و همچنان ترانسپورت شهری برای زنان ناکافی و نامطمئن است.

سازمان اجرا کننده: مرکز آموزشی زنان افغان پروژه را با یک سروی شهرک پولیس آغاز نمود. این سروی روشن ساخت که زنان این شهرک علاقه به آموزش تولید ثرشی و مربا دارند. به نقل از جمیله ظفر، نماینده مرکز آموزشی زنان افغان، این مرکز یک ساختمان را در شهرک پولیس به کرایه گرفت. به خاطر جلوگیری از مخالفت مردان برای شرکت زنان در این پروژه، مرکز آموزشی زنان افغان تصمیم گرفت تا مردان منطقه را در مورد روابط خانوادگی آگاه سازد. ۱۰۰۰ مرد، جلسات آموزشی در باره حقوق اطفال و والدین را دو روز در هفته شرکت نمودند. متعاقباً ۱۵۰ زن بین سنین ۱۸-۳۵ سال از مناطق چهارراهی سرسبزی، سرای شمالی، بلاک های سارندوی و خیمه ها^{۱۷۷} در مورد سوادآموزی، آشپزی، پاک کاری، و حقوق اطفال و والدین آموزش دیدند. این زنان از نگاه مالی توانایی سرمایه گذاری در لوازم ضروری را نداشته و همچنان از پیدا کردن بازار برای محصولات خود عاجز بودند. مرکز آموزشی زنان افغان پیشنهاد داد تا پروژه ای دیگر به این معضل رسیدگی کند. طرح آنها طوری بود که زنان آموزش دیده به صورت گروهی میتوانستند قرضه های تجاری را دریافت نمایند، اما این پیشنهاد هرگز عملی نشد.

جمیله ظفر می گوید که پروژه های شش ماهه یا یک ساله برای زنان موثر نخواهند بود. وی پیشنهاد می دهد که پروژه ها باید از نگاه زمانی و بودجوی تمدید شوند تا موثریت لازم را داشته باشند. وی همچنان پیشنهاد می دهد که دسترسی زنان به بودجه باید در ابتدای پروژه در نظر گرفته شود تا از مزایای دوره آموزشی استفاده اعظمی صورت گیرد. بنا جمیله ظفر این پروژه را تنها ۵۰ فیصد موفق می داند. بعضی از شرکت کنندگان در این دوره آموزشی، برای خود کار پیدا کرده و بعضی شان در خانه مصروف تولید ثرشی و مربا اند.

برای شکریه^{۱۷۸}، یکی از شرکت کنندگان، این پروژه یک گام بزرگی در راستای اعتبار اقتصادی و اجتماعی بوده است. محمد عزیز، شوهر شکریه یک پولیس متقاعد و فارغ صنف دوازدهم است. آنها شش دختر و چهار پسر داشته و متعلق به قوم هزاره اند. دو عروس و دو نواسه نیز دارند که این مجموعاً تعداد خانواده شان را به هفده نفر میرساند. تمام اعضای خانواده در دو اتاق بود و باش دارند. گزارش ها حاکیست که با وجود شلوغی در خانه، هنوز هم نظم شان از خانه های همسایه بهتر بوده است. محمد عزیز حالا با برادران و دو پسر خود دکان جوشکاری (ولدینگ کاری) دارند. هرچند دو پسر بزرگ شان نتوانستند مکتب را به پایان برسانند، اما پسران کوچکتر شان امسال از مکتب فارغ می شوند. آنها تصمیم دارند تا به پوهنتون نیز شامل شوند. دو دخترشان باسواد اند. در حالیکه دختران کوچکترشان در حال درس خواندن هستند، دختر بزرگ شان به دلیل مزاحمت های مردان، مکتب را ناتمام رها نموده است.

شوهر شکریه برای مدتی کوتاه در کارگاه آموزشی که درباره حقوق زنان توسط مرکز آموزشی زنان افغان دایر شده بود، شرکت نموده است. محمد عزیز دانست که هیچ مشکل دینی در کار زنان خارج از محیط خانه وجود نداشته و این عمل غیراخلاقی محسوب نمی شود. از مزایایی که محمد عزیز در جلساتی که یک بار در هفته برگزار میشد، میتوان از تغییر عقیده وی نسبت به تحصیل دختران نام برد. او فهمید که دختران هم مثل پسران باید درس بخوانند تا بتوانند شرایط اجتماعی و اقتصادی کشور را متحول نمایند. محمد عزیز بالاخره اذعان داشت که «تمام چیزهایی که اینها در مورد حقوق زنان، کار در خارج از محیط خانه و عوایدشان میگویند درست است».

شکریه خواندن و آموختن را در این صنف ۲۵ نفره زنان آموخت که از طرف صبح^{۱۷۹} برگزار می شد. این صنف در داخل دفتر مرکز آموزشی زنان افغان که در خود شهرک قرار داشت برگزار میگردد. حتی شکریه به ملای محل رجوع کرده و از وی در باره آموختن قرآن شریف پرسان کرده بود. خوشحال از این موضوع که یک مدرس خانم در مدرسه است، شکریه از شوهر خود اجازه گرفت تا به مدرسه رفته و خواندن قرآن شریف را بیاموزد. در محفل اختتامیه کارگاه سوادآموزی، شکریه آیاتی چند از کلام الهی را تلاوت نمود. بعد از اینکه مردم محل دانستند که

۱۷۶ نقشه فیزیکی شهرک پولیس نیز قابل یادآوری است. ساختمان های چند طبقه پروسه نظارت محل را آسان نموده و این امر زنان محل را محدود تر می کند.

۱۷۷ زورآباد، جاییکه مردم بیجا شده زندگی می کنند.

۱۷۸ نام و نام شوهر اشتراک کننده در این پروژه بنا به خواست خودش برای گمنام ماندن تغییر کرده است. هویت کاری وی همان چیزبست که شکریه گفته است.

۱۷۹ زمانی که شکریه با دختر خود در کورس آموزشی زنان افغان ثبت نام کرد، آنها در بخش های خواندن، نوشتن، آشپزی، ساخت مربا، ترشی و چنی آموزش دیدند. توصیف دختر شکریه از این تجربه انعکاس دهنده نظریات تمام زنان محروم جهان است. او می گوید: «حد اقل این صنف بهانه خوبی برایشان بود تا از خانه های خود بیرون شوند. تجربه خیلی جالبی بود، ما هرگز بر روی چوکی صنف ننشسته و هرگز قلم به دست نگرفته بودیم». نشستن بر چوکی صنف و قلم به دست گرفتن برای تمام زنان محروم جهان یک تجربه منحصر به فرد بوده است.

شکریه حالا قادر به خواندن قرآن شریف است، احترام بیشتری برایش قایل بودند. دید اجتماعی شکریه به قدر قابل ملاحظه بالا رفته است. مشارکت اجتماعی شکریه نیز خیلی بهبود یافته است. حالا از شکریه دعوت به عمل میاید تا در فاتحه ها، آیات قرآن شریف را تلاوت نماید.

برای خدمات شکریه، مردم برای هر تلاوت در محافل فاتحه خوانی، برایش غذا، لباس و مبلغی بین ۱۵۰۰-۳۰۰۰ افغانی پول می دهند. او می گوید این پول زندگی وی را متحول ساخته است. او میتواند این پول را در مخارج زندگی و تحصیل اطفال خود استفاده نماید. پسر شکریه قادر شد تا در صنف انگلیسی و کمپیوتر ثبت نام نماید. سوادآموزی شکریه وی را در هر عرصه زندگی کمک کرده است. او میتواند لوحه ها را بخواند و از تلفون میایل استفاده نماید. برعلاوه، حالا که او با سواد است، از صلاحیت های زیاد در خانه برخوردار است و به شوهر خود اجازه نمی دهد که در باره همه چیز تصمیم بگیرد. شوهر شکریه نیز تمام عایدات و نحوه مصرف آنرا به دوش شکریه گذاشته است.

محل سوم، قریه ایثارخیل، از بازار اصلی استالاف یک و نیم ساعت راه دشوار و سر بالایی است که باید با پای پیاده طی شود. این قریه که در یک منطقه کوهی و دور افتاده موقعیت دارد، نود خانواده را در خود جای داده است. تمام مردم ساکن این قریه تاجک و دری زبان اند. از شهر کابل تا این قریه با موتر دو ساعت راه است. این قریه از تمام امکانات (منابع طبیعی و تخنیک) بی بهره است. انزوای این قریه در جریان زمستان عمیق تر نیز شده که باعث بسته شدن تمام درهای کار بر روی مردان این قریه می شود. برق وجود ندارد و مردم از تپی، سرگین و پشقل حیوانات برای سوخت، گرم کردن خانه ها و آشپزی استفاده می کنند. هیچ مرکز صحنی در ایثارخیل وجود ندارد. نزدیکترین مرکز صحنی در سرتخت موقعیت دارد که آن هم پیاده یک و نیم ساعت راه است. شفاخانه قره باغ که بخش زایمان دارد نیز تقریباً یک ساعت با موتر راه است. سیستم حمل و نقل عمومی نیز وجود ندارد. نزدیکترین ایستگاه بس در تنگی میانه، دو ساعت پیاده روی دورتر از قریه موقعیت دارد.

زمین محدود زراعتی در این قریه مورد استفاده قرار می گیرد. منبع آبیاری کشت و کار خیلی کم و فصلی است. مردان زیادی از قریه ایثارخیل به کوه ها رفته و سنگ میشکنند. آنها این سنگ ها به شرکت ها فروخته تا به ساخت و ساز مورد استفاده قرار گیرند. خانواده های مواشی دار، بین یک تا چهار بز یا گوسفند دارند. زنان از مواشی در خانه مواظبت می کنند در حالیکه بعضی مردان مواشی را به کوه های اطراف که معمولاً یک ساعت پیاده رویی دارد، به چرا میبرند.

گوسفندان قبل از آمدن فصل سرما فروخته می شوند چون در فصل زمستان غذای کافی برای مواشی موجود نیست. بعضی از زنان مرغ پرورش می دهند و هر کدام تا ده مرغ در خانه دارند. بعضی نیز ماشین خیاطی داشته و خیاطی می کنند. پس مانده ای حیوانات توسط دختران جوان برای سوخت یا فروش جمع آوری می شود. آوردن آب از چشمه سار نیز مسوولیت دختران جوان است. پروژه ای که توسط سازمان توانمندسازی و انکشاف زنان در ایثارخیل اجرا شد، به زنان مواشی توزیع نموده و برایشان خریطه دوزی نیز آموزش داد.^{۱۸۰}

در بحث های گروهی مردانه در این قریه، موضوعات مرتبط به بیرون رفتن زنان برای کار تقریباً حل شده است. دور افتادگی این قریه این بحث را منتفی می کند. مردان نیز عقایدشان در ارتباط به این موضوع بسیار واضح است. «زنان به بازار رفته نمی توانند». نمایندگی، تصمیم گیری و حق تصاحب زنان نیز در این قریه فرق فاحشی با نهردرسان و شهرک پولیس دارند. تصور تصاحب یک شی توسط یک زن، باعث خنده شرکت کنندگان شد. همچنین، تصور مردان در حال انجام کار خانه باعث خنده شرکت کنندگان شد. فروش مواشی و یا محصولات آنها تنها چیزی است که مردان فکر می کنند زنان در درآمدزایی آن نقشی داشته اند. در عمل، تمام تصمیم در مصرف پول توسط مردان اتخاذ می شود. از خشونت خانوادگی به حیث یک وسیله سازنده در کنترل زنان متهم صحبت می شود.

در بحث های گروهی زنانه، آنها نظریات سنتی نقش زنان را ارایه دادند. «خداوند زنان را برای کار خانه و خدمت کردن به مردان خلق نموده است. در بیرون از خانه هیچ کاری برای زنان وجود ندارد.» و همچنان «زنان به جز زاد و ولد کار دیگری کرده نمی توانند». زنانی که در این بحث شرکت داشتند از پیرویی «راه درست زندگی کردن» احساس فخر میکردند. راه درست برای زنان این قریه نگهداری، خدمت کردن و اطاعت از مردان شان است. آنها معتقد به این بودند که هیچ زنی حق آوردن عاید به خانه خود به جز از عاید مردان را ندارد. زنان هیچ راهی را برای مشارکت در تصمیم گیری های خانوادگی نمی دانستند. در زندگی آنان، مردان تصمیم می گیرند و زنان اطاعت می کنند. اگر مجادله بین زنان خانواده رخ دهد، طرف بزرگتر همیشه حق به جانب است. ارشد بودن در نظام خانوادگی این قریه از اهمیت ویژه برخوردار است. خشوها از تمام اعمال زنان کم سن تر نظارت و کنترل می کنند. برای مثال خشو تصمیم می گیرد که چه پخته شود. تمام امکانات خانه تحت نظارت مسن ترین زن خانه است. زنان جوان بدون اجازه حق بیرون رفتن از خانه و یا رفتن به خانه زنان دیگر را ندارند. دختران مجرد، مخصوصاً بعد از بلوغ تحت نظارت شدید قرار دارند. مردان این قریه به این دختران «دختران در زنجیر» می گویند. زنان عموماً دورتر از نزدیکی خانه های شان رفته نمی توانند. به جز از این ها، زنان مسوولیت هایی همچون حضور در عروسی، فاتحه داری، تولد یک نوزاد، مریضی، سیالی و شریکی و حشر در قبال قریه دارند. زنان در این محافل بصورت گسترده اشتراک میوزند. جوهر کردن دختران و پسران جوان برای ازدواج نیز بخشی از مسوولیت های مردان است. زنان خانواده پسر معمولاً توسط مردان قریه باخبر می شوند تا بصورت رسمی از خانواده دختر خواستگاری نمایند.

۱۸۰ محققین ساحوی دریافتند احتمال دارد گوسفندانی که توسط پروژه سازمان توانمندی و انکشاف زنان به زنان قریه ایثارخیل توزیع شدند، طوری که مردان خاطر نشان ساختند، بودند، توسط مردان فروخته شده باشند. بعداً تحقیقات نشان داد که این حدس کاملاً دقیق بوده است. به این سوال که جوجه گیری از گوسفندان چطور بوده است، مردان گفتند که گوسفندان مریض شده و مرده اند، یا به چراگاه اند و یا اینکه با یک شی دیگر معاوضه شده اند. مطابق به عقیده مردان، حیواناتی را که پروژه به زنان اعطا کرده بود، به مردان قریه تعلق میگیرند. بناً مرد حق دارد تا هر قسمی که میخواهد با ملک خود رفتار نماید. او میتواند این مواشی را بفروشد و یا هم کشته و گوشت آن را بخورد.

زنان به بازار نمیروند. مردان لوازم ضروری را که توسط زنان خواسته می شود از بازار خریده و به خانه می آورند. یک مرد با غیرت اجازه نمی دهد که خانم و یا خواهر او به بازار برود. زنان به مسجد هم نمیروند. زنان از کمبود کلینیک صحتی رنج میبرند. رفت و آمد به قره باغ برای تداوی بسیار پر هزینه است. مریضی اندک نیز باعث می شود تا مریض دار پول قرض بگیرد. قرض های غیررسمی (قرض گرفتن پول از همسایه ها و خویشاوندان) تنها راه مهیا کردن هزینه تداوی است. تمام زاد و ولدها در خانه و به کمک زنان دیگر انجام می گیرند. درباره تعلیم، آنها فکر می کنند که برای یک دختر درس خواندن تا صنف دوم یا سوم کافی است. تعلیم بیشتر از صنف سوم برای دختران لازم نیست. زنان در مورد شورای زنان هیچ نمیدانند. زنان احساس می کنند که کار و عاید پول برای شان خیلی ضروری است. حداقل این پول را می توانند به مسایل همچون سیالی و شریکی استفاده نمایند. زندگی مشکل است. دختران جوان در خانه بیکار اند. در حالیکه مردان مشغول کاری نامشخص و بسیار شاقه که عبارت از سنگ شکنی است، می باشند.

پروژه توانمندسازی و انکشاف زنان که در سال ۲۰۱۱ شروع به کار کرد در بخش توزیع مواشی به زنان این قریه فعالیت نمود. این پروژه همچنان در بخش های خیاطی و خریطه دوزی زنان را آموزش داد. مجموعاً ۲۵ زن توسط مالک و پسر وی براساس اجازه خانواده، سن و وقت مناسب انتخاب شدند. برای شرکت کنندگان آموزش های اساسی در مورد نگهداری مواشی و حفظ نظافت شخصی داده شد. برعلاوه، این زنان طی یک دوره آموزشی شش ماهه (چهار ساعت در روز، صبح) در عرصه سوادآموزی و خریطه دوزی آموزش دیدند. پسر مالک قریه که تنها شخص با سواد به غیر از ملای محل است، این دوره آموزشی را تدریس نمود. صنوف در دو اتاق جداگانه در خانه مالک قریه برگزار می گردیدند. زنان در مورد این دوره آموزشی گفتند که تمام چیز هاییکه در جریان این دوره شش ماهه آموختند برایشان کاملاً جدید بوده است.

برای هر شرکت کننده سه گوسفند داده شد. یک داکتر حیوانات برای یک جلسه در مورد نگهداری از حیوانات، زنان را آموزش داد. حیوانات به شوهر و یا پسر زنان شرکت کننده، سپرده شد. بعضی از زنانی که زمین زراعتی مجاور به خانه خود داشتند، گوسفندان را در آنجا به چرا بردند. در زمستان جای و آغل برای نگهداری از گوسفندان بسیار به مشکل تامین می شود. تعداد کمی از گوسفندان بره به دنیا آوردند. بعضی از زنان گفتند که شوهرشان مواشی را جهت تامین ضروریات مبرم خانه به فروش رسانیده اند^{۱۸۱}. بعضی گفتند که گوسفندان خیلی کوچک بوده و آماده بچه دار شدن نبودند. بعضی نیز ادعا کردند که دو یا سه گوسفند خیلی کم بوده و چیزی را تغییر نخواهد داد^{۱۸۲}. بعداً چهار ماشین خیاطی نیز به شرکت کنندگان داده شد. خریطه ها دوخته شد اما کدام عایدی از فروش این خریطه ها نصیب این زنان نشد. اما همه زنان به خاطر فعالیت بیشتر خوشنود به نظر میرسیدند. تغییراتی که زنان این قریه در یک دهه گذشته شاهد بوده اند شامل موارد ذیل می شود. کنترل کمتر بر زنان مخصوصاً از سوی خشو، برادران بیشتری حالا جدا از خانه پدر زندگی می کنند، تعلیمات برای دختران و تمایل بیشتر مردان برای رسیدگی به ضروریات صحتی مردان.

نازنین، یکی از شرکت کنندگان پروژه، در مورد پروژه و فواید آن مردد است. نازنین از برنامه سوادآموزی و مخصوصاً قرائت قرآن کریم حمایت می کند و حالا او خوشحال است که میتواند از ۱ تا ۱۰۰ بنویسد. او همچنان میتواند کتاب های صنف دوم را بخواند و توانایی نوشتن نام خود و نام های اعضای فامیل خود را نیز دارد. اما نازنین آرزو داشت که اعطای مواشی به زنان باعث ایجاد درآمد شود. او می گوید که گوسفندان برای شیر دادن و تولید مثل بسیار کوچک اند. او نمی تواند برای این گوسفندان غذا تهیه نماید، اما امیدوار است که مواشی زمستان را به سر رسانند. بدست آوردن دو گوسفند امری بزرگی برای نازنین است.

محل چهارم، موسی خیل پائین، قریه ایست که از مرکز قره باغ نیم ساعت با موتر فاصله دارد. راه هم بسیار خراب می باشد. این قریه ۲۶۰ خانواده را که اکثراً تاجک اند در خود جای داده است. تعداد اندک فامیل های پشتون نیز در این قریه بود و باش دارند. منبع بزرگ عایدات این قریه از نگهداری مواشی، زراعت و باغداری به دست میاید. کمبود آب یکی از بزرگترین مشکلات این قریه است. برق وجود ندارد. این قریه دارای شورای مردان و یک شورای زنان است. شورای زنان فقط در نام وجود داشته و وجود خارجی ندارد. یک مکتب ثانوی در این قریه در سال ۲۰۱۱ اعمار شد. اما دختران معمولاً تا صنف هفتم یا هشتم درس میخوانند که این دوره متعلق به قبل از بلوغ آنهاست. هیچ معلم زن وجود ندارد. ازدواج اطفال نیز بسیار غیرمعمول نیست.

لیسه در دهنه میدان موقعیت دارد. این لیسه برای پسران است. برای خدمات صحتی، مراکز صحتی در قره باغ، چاریکار و یگرامی مناسب اند. کلینیک صحتی محل در فاصله کمی موقعیت داشته اما بنا به نداشتن کارمندان زن، از آن برای تداوی زنان استفاده نمی شود. زنان باردار به دلیل دور بودن مراکز صحتی در هنگام ولادت جان باخته اند. نزدیکترین ایستگاه بس ۴۵ دقیقه پیاده روی دارد. برنامه ملی انکشاف منظوقی تولید مربا را به زنان قریه موسی خیل پائین آموزش داد.

در بحث های گروهی مردانه، این مردان معتقدند که در یک دهه گذشته این ذهنیت که دختران مکتب رو بی حیا و بی شرم اند به کلی از بین رفته است. اما آزار جنسی دختران توسط مردان یکی از مهمترین دلایل نرفتن دختران به مکتب است. آنها با اکرا اضافه می کنند که حالا زنان از موجودیت خانه های امن آگاه هستند. این خانه های امن برای زنان شرایط گریز از خانه را بدون ارتکاب جرمی آسان نموده است. برخلاف توقع جامعه مدنی، مسایلی همچون حقوق بشر و حقوق مدنی مردم و پشتیبانی آن از حق انتخاب دختر برای تعیین شریک زندگی خود در بین این مردم تأثیر منفی داشته است. خانواده ها از رفتن دختران به مکتب ابا میورزند. آنها میترسند که رفتن دخترشان به مکتب سبب آگاهی وی از حقوق مدنی خویش شده و روزی سبب بی آبرویی خانواده خود شود.

۱۸۱ برای مثال، با روده یک گوسفند می توان یک کیلو شکر خریداری کرد، در حالیکه یک کیلو ماست گوسفند ۳۰ افغانی ارزش دارد.

۱۸۲ دادا شیرین، خانم خانه، ۴۲ ساله و تاجک می گوید: «خوب، دو گوسفند ارزشی ندارد، اما می تواند دو گیلان شیر که تولید کند».

در بحث های گروهی زنانه مشخص شد که زنانی که این قریه را نمایندگی می کنند، از سبک بسیار سنتی زندگی زنان افغانستان پشتیبانی می کنند. آنها زندگی خود را در اطاعت از مردان و خدمت به شوهر و خانواده شوهر تجسم کرده می توانند. بیشتر این زنان پرده و حجاب داشته و از نشان دادن صورت خود به مردان نامحرم ابا میورزند. با وجود آن، زنان این قریه برخلاف زنان ایثارخیل، از ارزش های اجتماعی حاکم در قریه خود حمایت همه جانبه نمی کنند. آنها از تبعیض در قبال زنان آگاه اند. مثلاً آنها از تبعیض علیه دختران در عرصه تعلیم، تعدد ازدواج در مردان، عدم آگاهی دینی و محروم بودن از حق ارث شکایت میکردند. تعداد زیادی از این زنان در خانه تلویزیون دارند و برنامه های متعددی به شمول سریال ها را تماشا می کنند. زنان این قریه از همین طریق از حقوق زنان آگاهی حاصل کرده اند. فریبا، سی ساله و خانم خانه می گوید: "از تلویزیون نمی شنوید؟ آنها میگویند که حالا زنان و مردان حقوق مساوی دارند، حالا مردان زنان خود را دوست دارند، و آنها را مورد لت و کوب قرار نمی دهند". زنان این قریه میگویند که اگر مردی به خانه بیکار نشسته باشد و خانم او اجازه کار را داشته باشد، آن مرد بی غیرت است. آنها معتقدند که زنان نیز باید غیرت داشته باشند و راهی را بیابند که دست شان به کیسه خودشان بوده و از عواید خود خرج کنند. بعضی از زنان اجازه دارند تا همراه زنان دیگر و بدون یک محرم مرد به قریه های دیگر به منظور اشتراک در محافل بروند. اما عده ای کمروتر هستند و میگویند همراه یک مرد محرم به قریه های دیگر میروند. همه این زنان باور دارند که زنان نباید بدون اجازه مرد خانواده از خانه بیرون بروند.

تمام کارهای خانه به عهده زنان است. بعضی نیز در کار زراعت و نگهداری از مواشی مسوول اند. آنها در جمع آوری چوب برای پخت غذا و گرم نگهداشتن خانه نیز مسوولیت دارند. زنان همچنان میوه های از قبیل انگور و توت را جمع آوری کرده و بعد از شستن، خشک می کنند. برعلاوه آنها به باغ ها رفته و سبزیجات را جمع آوری می کنند. چرای حیوانات در چراگاه ها مسوولیت مردان بوده اما کار نگهداری مواشی در خانه به دوش زنان است. زنان پیر می توانند مواشی را به چرا ببرند. زنان در امر شیردوشی، غذا دادن و پاک نگهداشتن آشور نیز مسوولیت دارند. آنها میگویند که هیچ زنی در قریه مهارت دوختن و گلدوزی را ندارد. این زنان خیاطی و لحاف دوزی را کارهایی پردرآمد توصیف کرده و مشتاق اند تا برای فراگیری قرآن کریم در دوره های سوادآموزی ثبت نام نمایند.

برنامه ملی انکشاف ساحوی پروژه سه روزه در قریه موسی خیل پایین بود که برای ۲۰ زن تولید مربا را از سیب های فروخته نشده آموزش داد. موسی خیل پایین جز پروژه نه ناحیوی بود که در شهر کابل با بودجه ۳۶۰۰۰۰۰ دالری و از طریق مسوولین انکشاف ناحیوی به اجرا گذاشته شد. این پروژه به تعداد ۳۶۰ زن را بر اساس دوره های آموزشی سه ماهه نمایندگان پروژه در جاپان در امر استفاده اعظمی از محصولات زراعتی آموزش داد. این پروژه از پول باقی مانده از بودجه سالانه برنامه ملی انکشاف ساحوی تمویل مالی گردید.

پروژه برنامه ملی انکشاف ساحوی در موسی خیل پایین به طور قابل ملاحظه ای ناکام شد. خانواده ها درخت های میوه دارند و تولید مربا امری تازه برایشان نیست. آنها میتوانند این مهارت را از طریق تلویزیون و از طریق مبایل آموزش ببینند. این زنان گفتند که اگر آنها پول کافی برای خرید شکر، ظروف، شیشه های مخصوص نگهداری مربا و دیگر لوازم ضروری را میداشتند، حتی بدون ثبت نام در این دوره آموزشی مربا درست کرده میتوانند. آنها گفتند که بازار خرید برای این تولید جستجو نشده است. برعلاوه، زیبا گل، ۵۳ ساله، خانم خانه و تاجک، چنین گفت: "چطور امتحان کنیم مربایی را که ما تولید می کنیم از مربای وارداتی از ایران و پاکستان دارای کیفیت بهتر است؟"

یکی از شرکت کنندگان و شوهر او که خواهش کردند از آنها نامی برده نشود در ارتباط به کارایی این پروژه گفتند که این پروژه زندگی اجتماعی و اقتصادی شان را تغییر نداده است. او می گوید که در هر خانه حداقل سه دختر هستند که همه شان بیکار میباشند. دختران بدون رضایت شان و بر خلاف آنچه قرآن شریف هدایت داده است، به عقد مردان در می آیند. از آنها پرسان نمی شود. زنان بدون همراهی یک محرم مرد اجازه بیرون شدن از خانه را ندارند. زنان هیچ منبع عایداتی نداشته و حق تصمیم گیری در مورد عایدات مرد خانواده و دیگر تصمیم عمده به جز از کار خانه را ندارد. در ارتباط به ازدواج دختر و بچه های خود نیز حق تصمیم گیری ندارد. آنها مریض می شوند اما هیچ پولی برای رفتن به کلینیک را ندارند. مردان در راس قدرت اند در حالیکه زنان از هیچ صلاحیتی برخوردار نیستند. زنان در این کشور متحرک نه بلکه راکد اند.

محل پنجم، قریه آدم خان، نزدیک قریه بزرگتر بنام قریه نوبرجه و در سه کیلومتری جنوب کابل موقعیت دارد. این قریه حدود ۸۰ خانواده را در خود جای داده است. آنها متشکل از اقوام تاجک و پشتون اند. اکثر خانواده ها متشکل از دو یا سه نسل اند. منبع اصلی درآمد زراعت، نگهداری از مواشی^{۱۸۳}، تجارت کوچک و کار در ادارات دولتی است. این قریه زمین کافی برای چرای مواشی دارد. یک مکتب متوسطه که تا صنف ششم است برای بچه ها و دختر ها در فاصله بیست دقیقه از این قریه قرار دارد. تا حال ساختمانی برای این مکتب اعمار نشده است، بنا شاگردان در زیر خیمه ها درس میخوانند. برای اتمام صنف دوازدهم، شاگردان باید به لیسه ای در قریه قمری که سه کیلومتر دورتر است ثبت نام نمایند. اکثر پسر ها و تعداد کمی دختر به این مکتب میروند. یکی از مصاحبه شوندگان می گوید که میانگین تحصیل در دختران صنف ششم است.

۱۸۳ خانواده که دو یا سه گاو داشته باشد، معمولاً می تواند شیر یا ماست آن را به بازار به فروش برساند. هفت کیلو ماست در بازار ۲۸۰ افغانی ارزش دارد.

بعد تحصیل برای دختران ختم می شود^{۱۸۴}. مکتب معلم زن ندارد. ملا هم به دختران بزرگتر از هشت یا نه سال اجازه رفتن به مدرسه را نمی دهد. یک کلینیک کوچک هم در قریه قمری موجود است، اما داکتر زن همیشه در این کلینیک موجود نیست. مردم معمولاً به کارته نو یا شهر کابل برای تداوی میروند. ترانسپورت توسط تاکسی یا مینی بس ها است که در فاصله بیست متری از این قریه قرار دارد. خدمات ترانسپورتی به قریه قمری موجود است. بعضی از خانواده ها موتر سواری دارند.

شورای مردان بخشی از پروژه دوم برنامه همبستگی ملی بوده است. آنها از بودجه مشترک شورای مردان و زنان دیوارهای محافظتی، نهر سر پوشیده آب و انرژی آفتابی برای تولید برق تهیه نموده اند. سیستم انرژی آفتابی به گفته اهالی این قریه عالی است. شورای مردان و زنان هرگز ملاقات نمی کنند. بعضی از اعضای شورای مردان دوستانی دارند که خانم شان در شورای زنان عضو است. ارتباط این دو شورا معمولاً از این طریق انجام می گیرد. سازمان انکشافی سنایی برای آموزش خیاطی برای زنان این قریه پروژه اجرا نموده است.

در بحث های گروهی مردانه، شرکت کنندگان که همه از اقوام تاجک و پشتون بودند، اظهار داشتند که اکثر پروژه غیردولتی روی مسئله سوادآموزی تاکید دارند. آنها پیشنهاد دادند که دوره های آموزشی نگهداری از مواشی، قالین بافی، مرغ داری، قابلگی و نرسینگ موثرتر خواهد بود. آنها برخلاف توقع گفتند که زنان همیشه کار می کنند. به عقیده این مردان، زنان ۱۴ ساعت در روز کار می کنند در حالیکه مردان تنها ۸ ساعت کار می کنند. برای این مردان کار به این معنی نیست که بیرون از خانه بوده و شامل عایدی نیز باشد. آنها اذعان داشتند که براساس سنت های رایج در قریه، مردان بیرون از خانه کار می کنند در حالیکه زنان مسوولیت اداره کار خانه را به عهده دارند. جامعه برای زنان اجازه نمی دهد که در بازار و شهر کار کنند. اگر زنی خارج از خانه خود کار کند، مردم برایش قصه ها خواهند بافت. آزار جنسی در محیطی دورتر از محل سکونت زنان برایشان یک تهدید است. این امر باعث نگرانی شدید مردان نیز می شود. عقیده عمومی را میتوان از صحبت های محمد اکرم، پنجاه ساله و کارمند اردوی ملی افغانستان دریافت. او می گوید: «ناموس ما زنان، کشور و دین اسلام است. ما باید از این سه چیز حتی اگر به قیمت جان ما تمام شود، محافظت نماییم و غیرت هم احساس مسوولیت ما در محافظت از ناموس ماست». مثل قره باغ، مردان در قریه آدم خان نیز از بحث اضافی در ارتباط به حقوق زنان حساس اند. مسعود، رئیس شورای محلی مردان، ۳۵ ساله و کارمند متقاعد اردو در این ارتباط چنین می گوید. «اقتدار ما مردان همراه زنان ماست. وقتی ما دختران خود را عروس می کنیم، تمام اقتدار به دست زنان است. اگر عروسی به خانه بیاوریم، باز هم تمام صلاحیت به دست زنان است. ما مرتکب هیچ خشونت علیه زنان خود نمی شویم. ما همراه زنان خود هیچ مشکلی نداریم.»

آنها میگویند که والدین تصمیم نهایی را در امر ازدواج اولاد خود می گیرند. بعضی از خانواده های عروس طویانه می گیرند. آنها این مبلغ را دوباره به عروس به مصرف می رسانند. اگر مشکلی اساسی بین عروس و خویشاوندان او موجود باشد، بزرگان هر دو خانواده جلسه گرفته و به مسئله رسیدگی می کنند. اگر باز هم مسئله حل نشد، موضوع به شورای مردان ارجاع داده شده و آنجا توسط بعضی از اعضا قضاوت نهایی صورت می گیرد. از همین رو تا حال هیچ زنی از این قریه به محکمه مراجعه نکرده است. در ارتباط به درآمد زنان، اکثر مردان گفتند که خانواده ها پول کافی برای سرمایه گذاری در مواشی نداشته و آرزو کردند که برنامه همبستگی ملی ۲ به این مسئله رسیدگی نماید. برای خانواده هاییکه مواشی دارند، کنترل آن کاملاً به دوش زنان است. مردان میگویند که مسئله ایجاد درآمد برای زنان در چارچوب خانه و قریه کاملاً قابل قبول بوده و پیشنهاد کردند که دوره های آموزشی قالین بافی و مرغ داری بهترین شیوه برای توانمندسازی زنان در قریه خواهد بود.

در بحث های گروهی زنانه، مصاحبه شوندگان، تماماً پشتون و خانه دار، گفتند که آنها در خانواده های مشترک که متشکل از چند نسل اند و معمولاً در یک مکان زندگی می کنند. در خانواده های آنها، دختران تا صنف دوم یا سوم بیشتر درس نمی خوانند. تعداد خیلی اندک هستند که تا صنف چهارم یا پنجم هم درس میخوانند^{۱۸۵} برای دختران بالغ، رفتن به مکتب بی حیایی تلقی می گردد. خانواده هایی که اجازه چنین کاری می دهند نیز بی شرم تلقی می شوند. ازدواج دختران و پسران جوان توسط بزرگان تعیین می شود. دختران در سنین ۱۳ یا ۱۴ عروس می شوند^{۱۸۶}. اکثر وقت ها، مادر دختر وقتی از این تصمیم با خبر می شود که تصمیم قبلاً توسط مردان گرفته شده است. در این گروه، زنان گفتند که آنها هیچ وقت بدون محرم مرد به بازار یا کلینیک نمی روند. در داخل قریه هم هیچ وقت بدون اجازه مرد به جایی رفته نمی توانند. یک مرد باغیرت کسی است که به قول خود ایستاده است، هرگز به زنان دیگر نگاه نکرده و دختر خود را به غیر پشتون نمی دهد. مردان غیرتی کسانی اند که هیچ وقت بیکار نبوده و هرگز اطفال خود را به کار کردن نمی فرستند. هرچند زنان حالا روی خود را در مقابل خسر یا خسربوره های کلان تر از خود نمی پوشانند. این زنان در مقابل زنان و مردان بزرگتر از خود خیلی با شرم و حیا اند.

در این نوع خانواده ها، معمولاً چهار تا شش نسل زنان هستند. احترام و تمکین به بزرگترها حتی نسبت به قریه های موسی خیل پایین و ایثارخیل در اینجا بسیار قوی تر است. با نهر درسان و شهرک پولیس اصلاً قابل مقایسه نیست. حضور قوی سرشارها (زنانی که در خانه و قریه از صلاحیت برخوردار اند) نشان دهنده این واقعیت است که زنان با کمهولت سن از اقتدار و صلاحیت نیز برخوردار می شوند. مادر کلان ها و خشوها در موسی خیل پایین صلاحیت تام را در کنترل حرکات عروس ها و زنان کم سن دارند^{۱۸۷}. آنها در ارتباط به ازدواج دختران و پسران

۱۸۴ عبدالعظیم، پنجاه ساله، مالک و از قوم تاجک چنین می گوید. «حتی اگر یک زن دکتراي خود را نیز بگیرد، روزی کسی خواهد آمد و او را به زنی خواهد گرفت. بعداً او تمام است. زنان سیاه سر اند. آنها روزی باید ازدواج کنند و تمام عمر خود را باید در خانه سپری کنند.»

۱۸۵ ظاهراً یکی از دختران این قریه از راه مکتب با دوست خود گریخته است. این حادثه باعث شده که مردم قریه دختران خود را از رفتن به مکتب منع کنند.

۱۸۶ شیما از قوم پشتون، خانم خانه و ۲۶ ساله چنین می گوید. «سیزده ساله بودم که مادرم مرا به عقد یک مرد کلان سال در پاکستان در آورد. شوهرم از پدرم کلان سن تر است. روزی که نامزد شدم خیلی گریه کردم. هنوز چهارده ساله نشده بودم که عروسی کردم. حالا ۲۶ ساله هستم و پنج طفل دارم. سه دختر و دو بچه. شوهرم کار شاقه می کند و اصلاً هم پولدار نیست.»

۱۸۷ این قدرت هرچند توسط زنان جوان تر به چالش کشیده می شود. این امر مثل یک سنت در این جامعه حاکم بوده است.

جوان هم تصمیم نهایی را اتخاذ می‌دارند. حفاظت از مواشی، پاک کردن آخور و دوشیدن شیر مسوولیت زنان کهن سال است. آنها همچنان می‌توانند در همراهی با طفل پسر مواشی را به چرا نیز ببرند. از آنجاییکه زنان کلان سن صلاحیت حفظ ارزش های مشترک در خانواده را دارند، مفید خواهد بود تا در مورد پروژه های مختلف و دوره های آموزشی که برای زنان جوان تر دایر میگردند و مخصوصا در عرصه حفاظت از مواشی و مرغ داری با این زنان مصلحت صورت گیرد.

حالا زنان مدفوع حیوانات را برای سوخت و گرمایش استفاده نکرده و به جای آن از چوب و گاز استفاده صورت می گیرد. آنها احساس می کنند که با گذشت چند دهه، حالا خشونت خانوادگی به دلایل آگاهی زنان از حقوق خود و مسئله مهاجرت کمتر شده است. همه این زنان مایل اند تا قرآن کریم بیاموزند. زنان جوان میخواهند خواندن و نوشتن را نیز یاد گیرند. این زنان از شورای زنان در قریه خود کاملاً بی خبر اند.

میراث و حق مالکیت زنان در این قریه وجود ندارد. افغان گل، خانم خانه و ۱۸ ساله که متعلق به قوم پشتون است در این باره چنین می گوید. "چه کسی به زنان حق میراث می دهد؟ وقتی ما چیزی میگوئیم، آنها میگویند، خاموش! نان خود را بخور و بس."

پروژه یاد شده در قریه آدم خان توسط برنامه همبستگی ملی به اجرا گذاشته شد. این برنامه به زنان این قریه آموزش خیاطی و همچنان پنج پایه ماشین خیاطی داد. این پروژه توسط مالک قریه هدایت شد. خواهر خانم مالک قریه آموزگار این پروژه بود. ظاهراً زنان در رفتن به خانه مالک قریه خیلی رضایت نداشتند. به همین منظور تعداد شرکت کنندگان کمتر بود^{۱۸۸}. تنها ۱۰ زن و دختر در این برنامه شرکت کردند. زنان نمیدانند که ماشین های خیاطی که توسط برنامه همبستگی ملی اهدا شد، حالا کجا اند. استفاده از خانه مالک به حیث مکان آموزشی باعث شده است که مالک ماشین های اهدایی را مال شخصی خود پنداشته و به کسی ندهد.

موسسه انکشافی سنایی، سازمان اجرا کننده این پروژه در قریه آدم خان، از سال ۲۰۰۳ تا حال شریک کاری برنامه همبستگی ملی در شهر کابل بوده است. کارمندان موسسه انکشافی سنایی همه مردان اند. برای استخدام زنان، این موسسه به مشکل برخوردیده است. سمیع الله ناصری، رییس موسسه انکشافی سنایی می گوید که این موسسه در بخش صلح و ثبات، مسایل مربوط به تعادل جنسیتی، دوره های آموزشی را برای کارمندان خود ترتیب و برگزار می کند. نظارت پروژه مطابق به راهنمای عملیاتی وزارت انکشاف دهات افغانستان صورت می گیرد. نظام گزارش دهی آنها در سطح ولسوالی و ولایت است. او می گوید که پروژه آموزش خیاطی در قریه آدم خان به این دلیل که شرکت کنندگان نتوانستند از آن استفاده کنند در فهرست پروژه های ناکام وزارت انکشاف دهات افغانستان قرار گرفت. بدون یک برنامه کاری مناسب، بعد از انجام تولیدات، آنها نتوانستند محصولات خود را به بازار عرضه نمایند.

یکی از شرکت کنندگان، رویا، مجرد و از قوم پشتون، به خانه پدری خود همراه با برادران خود زندگی می کند. او به خاطر یادگیری خیاطی به این برنامه شرکت کرد. همچنان این دوره آموزشی در خانه خودشان برگزار میشد (او خواهر مالک قریه است). او می گوید از آنجاییکه نظارین این پروژه همه مردان بودند، هیچ کس از آنها در مورد نحوه پیشرفت پروژه سوالی نپرسیده است. این مردان حق ورود به محل کورس آموزشی را نداشتند. آنها شورای زنان نیز ندارند. تعداد ماشین های توزیع شده نیز کم بود. شرکت کنندگان فرصت تمرین مناسب را نداشتند. از آنجاییکه پروژه شش سال قبل اجرا شده بود، رویا و زن برادر او برای اعضای خانواده خود لباس میدوختند. آنها در دوخت بالش، قالیچه، پرده و اشیای دیگر نیز مصروف بودند. آنها از ماشین های که پروژه برایشان داده بود، استفاده میکردند. او می گوید «او مهارت دوختن را آموخت، و هیچ چیزی را هم از دست نداد». او از دوخت لباس و اشیای دیگر مقدار پولی نیز عاید می نماید. رویا برای اعضای خانواده خود نیز به صورت مجانی لباس میدوزد.

پروژه فوق الذکر نتوانسته است جایگاه اجتماعی رویا را در بین خانواده و محل تغییر دهد. او کدام منبع عایداتی ندارد و رفتارهای او نیز مثل گذشته، براساس جایگاه جنسیت وی است. اما به هر حال، او احساس می کند که در خانه به حیث یک دختر مجرد از صلاحیتی هرچند محدود برخوردار است. کار در خانه به صورت سنتی بر اساس جنسیت تقسیم بندی می شود. برادر رویا می گوید که تمرکز زنان بر حفظ و مراقبت مواشی میتواند یک منبع عایداتی برایشان باشد. اگر کامیابی پروژه خیاطی در نظر گرفته شود، باید همواره تولیدات به بازار عرضه گردند. پول کافی برای خرید تکه های مرغوب نیز وجود ندارد. دکانداران محل، لباس های خود را از کشورهای خارجی مثل پاکستان و چین تهیه میکنند. لباس های تولیدی شان نه در قیمت و نه هم در کیفیت با محصولات وارداتی قابل مقایسه اند.

۲.۳ چشم انداز تحلیلی

براساس یافته های این پژوهش، لازم است تا فعالیت مبنی بر جنسیت، مسئله توانمندسازی و تصمیم گیری زنان در قالب شرایط مورد مطالعه قرار گیرد تا بتوان در مورد آن طور بهتر آگاهی حاصل نمود. این مطلب در ساحه ایثارخیل در مقایسه به ساحات شهرک پولیس و نهردرسان بسیار متفاوت بوده است. تمام موضوعات مهم درباره زنان، و موضوع تولید درآمد، از همین تحقیقات اولیه بدست آمده است که شامل یک سلسله تغییرات مختلف برای زنان در بخش های مانند اشتراک زنان در اماکن عمومی، گسترش ساحه رفت و آمد و یا حرکت فیزیکی زنان، دسترسی به برنامه های آموزشی برای ارتقای ظرفیت ها، توقع مردم و خانواده از آنان به عنوان زن، آگاهی از «حقوق زنان»، دسترسی به

۱۸۸ این همان قریه ای است که محققین ساحوی دروازه هر خانه رفته و از زنان آن خانه ها تقاضا کردند تا در مباحث گروهی اشتراک نمایند. بین ملک قریه و مردم محل فاصله ای ایجاد شده است. ملک نتوانست از مردان محل بخواهد تا زنان خود برای اشتراک در بحث های گروه تشویق نماید. از طرف دیگر زنان در خانواده ملک نیز گفتند که زنان محل دیگر راضی نیستند تا به خانه آنان برای اشتراک در این بحث ها اشتراک کنند.

تسهیلات صحی، آموزشی و حمل و نقل، می شود. بعضی از اینها مانند تاثیر مسئله زنانگی روی توانمندسازی زنان از نظر اقتصادی و یا تغییر در درک و فهم ناموس طور مثال، به تحقیق و تحلیل بیشتر نیاز داشته که در این تحقیق ممکن نبوده است. در صفحات بعدی همین موضوع، از سه بُعد مهم مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته تا زمینه برای مرور مجدد پالیسی ها در آینده مساعد شود. این مسایل عبارت از پروژه ها و تاثیرات آن بالای شرکت کنندگان، خانه و پیرامون آن (دسترسى به صحت و تعلیم و تربیت)؛ و اماکن عمومی می باشد.

۱.۲.۳ پروژه ها و تاثیرات آن بر شرکت کنندگان:

میزان برنامه ریزی و پلانگذاری برای توانمندسازی زنان از نظر اقتصادی و نیز استفاده از منابع مربوط و ارتقای ظرفیت ها در محلات زیر تحقیق این پروژه، متفاوت بوده است. پروژه های نهردرسان و شهرک پولیس توسط موسسات غیردولتی تطبیق و طور مستقیم توسط تمویل کنندگان تمویل شده اند و سطح نظارت وزارتخانه ها از آن پروژه ها اندک بوده است. این در حالی است که پروژه ایثارخیل تقریباً دولتی بوده چرا که در آن مداخله وزارت امور زنان به مقایسه سازمان تمویل کننده آن پروژه (اداره کمک های بین المللی جاپان)، بسیار چشمگیر بوده است. مدیریت و رهبری پروژه های موسسه انکشافی سنایی و برنامه ملی انکشاف ساحوی در آدم خان و موسی خیل پایین به دوش دولت بوده است.

در میان تطبیق کنندگان پروژه به نظر می رسد که تعدادی از آنها مانند پروژه های سازمان کمک های بشری موسکا و مرکز تعلیمی زنان افغانستان موثر بوده اند. موفقیت این پروژه ها در این نهفته بوده که آنان با در نظر داشت مسایل اسلامی مردم و شرایط مناطق، تطبیق شده اند و مسئولین پروژه با سبک و شیوه اسلامی در محل حاضر شده و خود را از مردم بیگانه نمی پنداشتند. از طرف دیگر به نظر می رسد که این نوع روش به اندازه کافی زمینه را برای دسترسی به شغل و سواد برای دختران و زنان مساعد ساخته است. طور نمونه، در تمام بحث های گروهی متمرکز، زنان و مردان حساسیت خود را در برابر اینکه زنان قرآن شریف تلاوت کرده نمی توانستند، نشان داده اند. از طرف دیگر، دختران و زنان جوان «تشنه» آموزش و فراگیری دروس دینی بوده اند.

با وجود این، در بسیاری از پروژه ها و برنامه ها تلاش شده تا مردان را راضی نمایند تا زنان (مادران، خانم ها، دخترها، عروس ها، خواهران، خیاشنه و یا زن برادر) «خود» را اجازه دهند تا به دوره های آموزشی و یا پروژه اشتراک نمایند. در صورتیکه مردان از وضع برنامه های آموزشی و کار در پروژه مطمئن نباشند، مانع اشتراک زنان می شوند. طوریکه یک مرد در یکی از مصاحبه ها چنین گفت: «مردان راه را برای زنان هموار می سازند.» از مشترکات دیگر این موسسات، حضور فزینی آنان در مناطق تطبیق پروژه بوده است. سازمان کمک های بشری موسکا در گذرگاه موقعیت داشته در حالیکه مرکز تعلیمی زنان افغانستان با اجازه گرفتن یک باب دفتر در آن منطقه حضور داشته است. از این طریق این موسسات اعتبارشان را در بین مردم محل کسب کرده چرا که حضورشان در محل سبب احترام به نورم های اجتماعی و سنتی مردم (در مورد سرپرستی زنان) شده است.

به نظر می رسد که توجه و احترام به شرایط و اوضاع برای هر دو سازمان کمک های بشری موسکا و مرکز تعلیمی زنان افغانستان نتایج مثبت داشته است و آنان توانسته اند از این طریق زنان را بسیج سازند تا در پروژه ها اشتراک نمایند. از طرف دیگر، پرداخت مبلغ ۵۰۰ افغانی ماهوار به خاطر اشتراک زنان در برنامه های آموزشی نیز مشوق خوبی بوده که مورد پذیرش مردم قرار گرفته است. مرکز تعلیمی زنان افغانستان با اینکه پروژه کوتاه مدت یعنی ۶ ماهه ای تطبیق کرده، توانسته است تا فرصت های را برای زنان مساعد سازد که سبب بهبود وضعیت ذهنی و عینی آنان گردد. یک خانم بیوه در شهرک پولیس، اکنون توانسته طور غیررسمی با یکی از دکاکین ارتباط قایم نماید و ثرش را که در خانه می سازد به آن دکان بفروشد و یا اینکه یک خانم برای آموزش، از خانه بیرون می شود. اینها مثال های از تاثیرات خوب پروژه مرکز تعلیمی زنان افغانستان در شهرک پولیس بوده است.

تطبیق پروژه های مرکز تعلیمی زنان افغانستان و سازمان کمک های بشری موسکا مشارکت زنان را در نهادهای عامه و عمومی نه تنها مساعد ساخته بلکه افزایش نیز داده و علاوه بر درک خودی، قوه تصمیم گیری و استقلال زنان را نیز بلند برده است. اینها موارد مهمی اند که نشان می دهند "یک فرد با عمل آزادانه می تواند به آن هدف و ارزشی که برایش مهم است، دست یابد"^{۱۸۹}. اما در پروژه های مرکز تعلیمی زنان افغانستان مسایل مربوط به مارکیت یا بازار در نظر گرفته نشده است. با اینکه دوره های سوادآموزی اعتماد به نفس و توانایی زنان را افزوده است، اما طور مستقیم این پروژه ها زمینه ها یا فرصت های درآمدزا را برای زنان ایجاد نکرده اند. ولی پروژه های سازمان کمک های بشری موسکا طور منظم برای کارمندان خود یک منبع عایداتی ایجاد کرده، طوریکه مسئولین و مدیران ارشد آن در جستجوی بازار برای تولیدات خود بوده اند.

واضح نیست که پروژه موسسه کمک و توسعه زنان در ایثارخیل به کدام اندازه روی عواید زنان تاثیر گذاشته است. چرا که تعداد کمی از گوسفندهای که زنان نگهداری می کردند، چوپه زائیده و یا هیچ یک از خریطه ها و جاکت های را که زنان بافته اند، به فروش نرفته است. با وجود این هم، آموزش درس های ابتدایی قرآن شریف، الفبا و تاحدی هم علم حساب و آگاهی درباره حفظ الصحة شخصی همه در ذات خود سبب توانمندی زنان شده است. در رابطه به پروژه های برنامه ملی انکشاف ساحوی و موسسه انکشافی سنایی باید گفت که آنها از ناحیه برنامه ریزی و نظارت دچار مشکل بوده اند. طور مثال پروژه برنامه ملی انکشاف ساحوی در موسی خیل پایین می بایست تا ۳۶۰,۰۰۰ دالر را برای ۳۶۰ زن در ۹ ولایت به خاطر آموزش جهت ساختن مربا از تولیدات داخلی، مصرف می نمود. به نظر میرسد که پروژه آغاز خوبی داشته

در قسمت ارایه آموزش های اساسی برای مردان در زمینه حقوق زنان (از طریق روش های اسلامی). اما اشتراک کنندگان در پروژه مواد خام را تهیه می نمودند، مهارتی که در این پروژه استفاده می شد، مهارت جدید و ناشناخته ای نبوده است و تولیدات پروژه نیز بازار نداشته است؛ و دیگر وزارت احیا و انکشاف دهات مربای تولید شده آن پروژه را خریداری نمی کرد. بنا فشار اینکه باید مقدار بودجه تخصیص یافته برای این پروژه به مصرف می رسید سبب شد تا نتایج حاصله از این پروژه به درستی مورد ارزیابی و توجه قرار نگیرد. به نظر نمی رسد که پروژه مشترک برنامه همبستگی ملی و موسسه انکشافی سنایی دینامیک موجود در قدرت مردم محل را مد نظر گرفته باشد و روی ملک محل به عنوان تنها تطبیق کننده پروژه متمرکز بوده است. اینکار سبب شده تا زنان در پروژه اشتراک نکنند. کارمند ساحوی موسسه انکشافی سنایی توانسته به طور کافی از برنامه آموزشی پروژه یا از روند مشارکت در پروژه نظارت نماید. این در حالی بود که برای تولیدات زنان، بازار نیز وجود نداشته است.

در میان جوانب دیگر اما ضعیف اشتراک اقتصادی زنان در محلات تحت مطالعه این تحقیق، مسئله نظارت و ارزیابی آن پروژه ها می باشند. با اینکه موقف سازمان های تمویل کننده و وزارتخانه ها در قسمت جنسیت با آنچه که در سطح بین المللی پذیرفته شده همسان بوده، اما بسیاری از آنها نتوانسته اند این موضوع را با معیارها و شرایط موجود مناطق وفق دهند. در این مورد، وزارتخانه ها خود از یک طرف برای توافق با یک ایده ای جدید که وعده کمک به زنان می نماید و یک دیدگاه انتقادی چند جانبه که به آن به عنوان موضوع اجتماعی و فرهنگی غیراسلامی می بیند، متردد می باشد. مثلاً از یک طرف، در سطوح مختلف حکومت روی پالیسی ها و استراتیژی های انکشافی تلاش صورت می گیرد، اما از طرف دیگر دولت تنها در آموزش های محدود را در زمینه ای استراتیژی های جدید در خصوص اشتراک زنان در نهادهای عامه ارایه داشته که نیاز به آموزگارهای محلی دارد تا حقوق جدید را به سمت جلو انتقال دهد. این کمبود آموزگار و کارمندان ساحوی (به خصوص زنان) به نظر میرسد که تاثیر پروژه را روی زنان کاهش دهد. از این جهت، باید تغییرات اقتصادی که زنان و دختران جوان (مانند مرسل) در هنگام ازدواج به آن مواجه می شوند، نیز مورد بررسی قرار گیرد. طور مثال، ارزیابی تاثیرات برنامه های آموزشی خیاطی برای دختران در آدم خان که اکنون ازدواج کرده اند، ضروری است که برنامه همبستگی ملی و موسسه انکشافی سنایی طور مداوم مورد نظارت قرار دهد.

در حال حاضر، پول چنین تزریق می شود: سازمان تمویل کننده و وزارتخانه بخشی به موسسات تطبیق کننده و از آن طریق به اشتراک کنندگان در پروژه ها. در سال های آینده موثریت این پروسه ممکن افزایش یابد. چرا که پول از طریق وزارتخانه ها به مصرف رسیده و آنان روند تطبیق پروژه را یا در چارچوب استراتیژی های بلند مدت دولتی و یا در قالب پروژه های ۲ تا ۴ ساله که توسط جامعه مدنی و موسسات غیردولتی تطبیق می شوند، رهبری می نمایند. در هر صورت، سازمان های تمویل کننده باید تلاش نمایند که کاهش کمک های مالی، سبب شود تا در سطح محل برای زنان مفید باشد و از طرف دیگر تضمین نمایند که پروژه های که وزارتخانه های تطبیق می نمایند به شکل درست با مسایل مربوط به جنسیت رسیدگی می نمایند. با توجه به ضرورت برنامه، بررسی مشترک از پیامدها و نتایج پروژه ها توسط سازمان های تمویل کننده، از رفتن به سمت تاریکی در آینده جلوگیری خواهد کرد.

در باره تاثیرات پروژه

بعضا روشن نیست که زنان در پروژه های موسی خیل پایین، ایثارخیل و آدم خان بنابر رای خود اشتراک کرده اند یا اینکه همراه با خویشاوندان خود (مردان) در آن پروژه ها سهم گرفته اند. به نظر می رسد که این پروژه ها بیشتر به توانایی مردان متکی بوده تا آنان بتوانند فعالیت های زنان را کنترل نمایند. منابع پروژه ها نیز از طریق مردان توزیع میشد. به این اساس، چنین برنامه ریزی هایی نمی تواند مشوق حس استقلال و اشتغال در زنان باشد. اما در عوض، اینکار باعث تقویت هر چه بیشتر ساختارهای فعلی قدرت در خانواده ها و مناطق می گردد. این هنجار که زنان از نظر اقتصادی وابسته باشند به اندازه کافی مورد ارزیابی و بررسی قرار نگرفته است. ولی با این هم، شواهد پروژه ایثارخیل نشان می دهد با اینکه زنان آگاهی کمی در مورد پروژه، روند کار و اهداف آن داشته اند، تازه بودن پروژه در معرفی بعضی مهارت ها و دانش جدید برای زنان «یک موفقیت» محسوب شده است.

پروژه های نهردرسان و شهرک پولیس طوری برنامه ریزی شده بودند که شامل برنامه سوادآموزی نیز بوده اند. سطح آموزشی اشتراک کنندگان این پروژه ها نسبتاً و طور مقایسوی بلندتر بوده و حقوق زنان از طریق آموزش های اسلامی نیز به آنان تدریس شده است. در پروژه ایثارخیل، تدریس الفبا و علم حساب همراه با قرائت قرآن شریف شامل برنامه آموزشی این پروژه بوده است. به نظر می رسد که این مسایل در پروژه های موسی خیل پایین و آدم خان بنابر پالیسی های برنامه ملی انکشاف ساحوی و برنامه همبستگی ملی برنامه ریزی نشده بودند. لازم است تا آنان این پالیسی را تجدید نظر نمایند. از این دید، برنامه ریزی های اداره انکشاف بین المللی جاپان، و وزارت امور زنان در قالب پروژه موسسه کمک و توسعه زنان در ایثارخیل شامل برنامه های ابتدایی و ثانوی بوده اند. برنامه ابتدایی این پروژه شامل مالدار، صحت افراد و سوادآموزی اولیه بوده در حالیکه برنامه ثانوی این پروژه آموزش مهارت (مثلاً آموزش چرم دوزی) بوده است. سوادآموزی مخصوصاً در قالب تعلیمات اسلامی یکی از راه های بسیار معتبر و با ارزش پروژه بوده است که از طرفی سبب ایجاد و افزایش اعتماد به نفس و آگاهی اشتراک کنندگان شده است. در شهرک پولیس زنانی که قبلاً دختران خود را از رفتن به مکاتب منع می کردند، اکنون از بی سوادی خود و دختران شان افسوس می نمایند. این در حالی است که تعدادی از زنان کهن سال هم اکنون در این شهرک در حال آموزش خواندن و نوشتن می باشند. در شرایط فعلی زنان به تعلیم و تربیت زنان، زیادتار ارزش قایل اند.^{۱۹۰}

۱۹۰ در هنگام ازدواج، مردم به عروس تحصیل کرده زیاد ارزش قایل نمی باشند، در حالیکه برای داماد تحصیل یافته احترام قابل اند. معمولاً زنان تحصیل و شاغل، در زمان خواستگاری و یا نامزدی توسط نامزد اش تشویق می شوند تا از کار در بیرون از خانه دست بردارند.

مرسل در نهردرسان تغییراتی را که در خود تجربه کرده است چنین توضیح می دهد:

در قدم اول اعتماد به نفس پیدا کردم و فهمیدم که توانایی انجام کاری را دارم. من از آن زنانی نیستم که احساس شرم کنم و بگویم که هیچ کاری کرده نمی توانم؛ آه! آرزو می کنم که اینکار را کرده می توانستم. از زندگی من جملاتی مانند «آرزو می کنم» اکنون از بین رفته اند. مثل اینکه در گذشته می گفتم «آرزو می کنم که بتوانم پول پیدا کنم». و یا «آرزو می کنم که می توانستم جایی بروم». یا «آرزو می کنم که در کدام موسسه کار نمایم». تمام آن جملات اکنون برایم از بین رفته اند. تغییرات زیادی در زندگی من آمده است. توانسته ام که با مردمان زیادی دیدار نمایم و جالب اینکه من با زنان زیادی معرفی شدم و از زندگی و تجارب آنها چیزهای زیاد آموختم. چیزهای خوب و بد از تجارب آن زنان را آموخته ام. اینکه چه خوب و چه بد است. آنچه که مثبت بوده کسب کرده ام و آنچه که منفی بوده ترک کرده ام. اینها موارد موثری در زندگی ام بوده است.

و یا برای نازنین از ایثارخیل، طور مثال پروژه موسسه کمک و توسعه زنان بسیار مفید است:

چرا که ما دروس اسلامی و قرآن شریف، نوشتن حروف الفبا و کمی هم حساب کردن را از آن پروژه یاد گرفتیم.

شکریه از تاثیرات پروژه مرکز تعلیمی زنان افغانستان در زندگی اش چنین می گوید:

بعضی وقت ها فکر می کنم که چرا بزرگان ما نادان بودند و ما را اجازه ندادند تا درس بخوانیم. من هرگز فکر نمی کردم که روزی بتوانم درس بخوانم و کاری دیگری کرده بتوانم. از طرف دیگر بسیار کوتاه بین نیز بودم و با خود می گفتم که چرا زنان بیرون می روند، یا آنان باید در خانه بمانند. فکر می کردم زنانی که بیرون از خانه میروند، زنان خوب نیستند. باور کنید به این چیزهای احمقانه معتقد بودم چرا که من در گذشته هرگز بیرون نمی رفتم. اکنون به برکت آن دوره آموزشی می توانم قرآن شریف بخوانم و چیزی بنویسم و یا بخوانم. مثلاً نوشته های روی دکاکین و فروشگاه ها را میتوانم بخوانم. هر روز به مدرسه می روم و قرآن شریف آموزش می بینم. اکنون می گویم آن زنانیکه در خانه می مانند زنان خوبی نیستند، چراکه کاری کرده نمی توانند. دیگر چادری نمی پوشم. من در داخل و در بیرون خانه کار می کنم.

۲.۲.۳ خانه و پیرامون آن

برای بسیاری از پاسخ دهندگان مرد در تمام محلات زیر تحقیق، تا زمانیکه یک پروژه برای جلب مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی با در نظر داشت نقش جنسیت در آن محل صورت نگیرد، آن پروژه برای آنان قابل قبول نمی باشد. با مثال دادن حضرت بی بی فاطمه (رحمت الله)^{۱۹۱}، زنان در سه محل تحت مطالعه این تحقیق خود را مقید به خانه و در واقع ناتوان می دانستند. زنان در ایثارخیل در دسترسی به فرصت های اقتصادی زیادتیر محدود اند. در موسی خیل پایین، زنان که با اقارب و خویشاوندان شان در قره باغ و کابل ارتباط دارند راه های جدید کسب عاید و درآمد را می دانند و تایید می کنند که خانواده ها وضعیت خوب مادی آنان را احترام می نمایند.

همینگونه زنان از نورم های اجتماعی که باعث محدود شدن یا مانع حرکت فیزیکی یا رفت و آمد آنان در بیرون از خانه میشود (آنچه که در شهر متفاوت است)، باخبر اند. مثلاً در آدم خان، یک ناحیه مسکونی کاملاً پشتون نشین، زنان می پذیرند که آنان تنها زمانی می توانند کار نمایند که از این منطقه بیرون شده و جای دیگری بروند. این در حالی است که زنان در نهردرسان در باره فرصت های که برای زنان مهیا است بیشتر از همه آگاه اند و فکر می نمایند که عاید و درآمد زنان نتایج مثبت دارد. این طرز دید در شهرک پولیس طوری است که باید راه های کسب درآمد توسعه یافته که تا حدی بتوانند استقلال اقتصادی داشته باشند. طوریکه در این باره یکی از اشتراک کنندگان برای مصاحبه گفته است: «امروز اگر پول های شوهر خود را مصرف می کنم باید برایش بگویم که چه قدر مصرف کردم و به کدام حساب، در صورتیکه این پول از خودم باشد لازم نیست که برایش بگویم.» (فرشته، تاجک، ۲۵ ساله، خانم خانه). برای زنان به نظر می رسد که عواید شوهر، عواید شخص آنها می باشد.

علاوه بر این، در ساحتی مانند آدم خان، جاییکه زنان بزرگتر صلاحیت بیشتر دارند، میتوان از آن طوری استفاده کرد تا حق دسترسی زنان به منابع را تغییر داد، طوریکه موضوع مردسالاری در منطقه را میتوان توسط این زنان بزرگتر حفظ نمود. زنان مجرد (بیوه و یا زنان بزرگ سال که ازدواج نکرده اند) در سهم گیری در فعالیت های اقتصادی مناسب می باشند. به نظر میرسد که مردان در مورد آنان فکر می کنند «که وقت اضافی بیشتر دارند» و یا اینکه «نیازمندی اقتصادی زیادتیر دارند». در هر حالت، داشتن دسترسی یک زن مجرد به درآمد بیشتر قابل قبول است نسبت به داشتن دسترسی یک «سیاسر» به آن عواید، با اینکه آن «سیاسر» به ساحت بیشتر برای حرکت و رفت و آمد دسترسی داشته باشد. چنین مسایل فرهنگی در هنگام برنامه ریزی پروژه های انکشافی مورد استفاده قرار گیرند. طور مثال، حضور زنان مجرد و بزرگتر را باید مبنی بر شرایط مناطق و هنجارهای اجتماعی به خاطر حفظ موضوع جنسیت و جندر مورد توجه قرار داد. این موضوع مخصوصاً زمانی از اهمیت بیشتر برخوردار می شود که این زنان با صلاحیت های بیشتر که برای جامعه حایز اهمیت اند، منحصراً مدد میتوان استفاده کرد.

۱۹۱ خانم حضرت پیغمبر (ص) که به تیزهوشی و مهارت اش در تجارت مشهور می باشد.

نبود کلینیک های صحنی برای زنان در ایثارخیل، آدم خان و موسی خیل پایین رقت بار و وحشتناک می باشد. در این مناطق فقدان امکانات صحنی و ارایه خدمات صحنی رایگان توسط داکتران و نرس های زن برای زنان، یک مشکل و چالش عمده می باشد. در حال حاضر زنان وادار شده اند که «چه کاری را انجام بدهند و یا چه چیزی را آماده سازند». به طور نمونه یکی از اشتراک کنندگان در ایثارخیل که از نظر فیزیکی آسیب دیده هیچ چاره به جز از تن دادن به خدمات بسیار ابتدایی صحنی. صورت یا روی اطفال در ایثارخیل داغ دار بوده اما کسی به آن توجه نمی کند. زنان در موسی خیل پایین مثلاً در رابطه به مرگ ۳ نفر از زنان در اثر مشکلات زایمان و حاملگی در سال قبل یاد می کنند. نبود دسترسی به تسهیلاتی ترانسپورت، نبود و یا کمبود دسترسی زنان را به خدمات صحنی بیشتر از پیش وخیم تر می سازد.

این وضع با بلند بودن میزان ازدواج های اطفال و تمایل به اینکه به دختران فراتر از صنف سه و چهار اجازه رفتن به مکتب داده نمی شود، بدتر می شود. در این مناطق رسم و رواج طوری است که با ازدواج های زود هنگام در دوران طفولیت، نه تنها آنان از یادگرفتن کارهای سنتی مانند کارهای داخل خانه یا طرز نگهداری از مواشی عقب می افتند بلکه با این نوع ازدواج ها و ولادت های قبل از وقت به مشکلات صحنی، هم مادران و هم نوزادان، مواجه می گردند.

در باره «حقوق» زنان

در مورد اینکه زنان به کدام حقوق دسترسی دارند، تغییراتی رونما شده و در بعضی موارد هم اصلاً تغییری نیامده است. از یک طرف در بحث های گروهی، مردان معتقد بودند که «در اسلام گفته شده است که اطاعت زنان از مردان فرض می باشد» بنا تلویحا اشاره شده که خشونت های خانوادگی قابل قبول می باشد. آگاهی زنان در مورد حقوق شان تنها مقید به پذیرفتن دیدگاه فوق بوده است. در مواردی هم زنان این عقیده را رد کرده و تلاش نموده اند تا فهم از آن دیدگاه را تغییر داده یا اصلاح نمایند.

در نهردسان زنان از موضوع تجاوز جنسی در چوکات زناشویی آگاه بوده که به عنوان تخلف حقوق جسمی آنان محسوب می شود. ترجیح دادن به اولاد پسر یک تجربه و واقعیت تلخ است که همه به آن اذعان داشته اند. مرسل کاملاً میدانند که زنان در چارچوب اسلام حق کار و آزادی را دارند. نامبرده از حق برادر ها که به خود در برابر خواهرهای شان منسوب می دانند، انتقاد می کند که چرا برادرها به جای خواهرهای شان تصمیم می گیرند که با چه کسی ملاقت کنند و یا کدام نوع لباس بپوشند. در شهرک پولیس، زنان در بحث گروهی زنانه ناراضیاتی خود را در باره کمبود حق میراث، رضایت روی ازدواج و موضوع چند همسری مردان نشان داده اند. طوریکه سیما (۵۰ ساله، خانم خانه و تاجک) در مورد خانه میراثی شان چنین می گوید:

ما پنج خواهر و سه برادر می باشیم. از پدر یک خانه میراثی داریم که برادر بزرگتر در آنجا زندگی می کند. آنان هیچ وقت یادآور نمی شوند که خواهر هم دارند و آنان نیز به این خانه حق دارند. اما اگر ما ادعا کنیم، اقارب و خویشاوندان ما را مقصر دانسته و از طرف دیگر، برادر به خانه ما نخواهد آمد و به ما چشم سفید خواهد گفت. یک روز هنگامی که در خانه برادرم بودم روی حق زنان و دختران در تلویزیون صحبت می شد. برادرم گفت: «اکنون تلویزیون ها بین خواهرها و برادرها جنگ میاندارد» اما من به خود گفتم که شما مردان به حق زنان توجه نمی کنید. همیشه برادرها از حق میراث خواهران خود چشم پوشی می نمایند. آنان حتا دوست ندارند تا دیگران راجع به حق میراث صحبت نمایند.

فرشته (۲۵ ساله، تاجک و خانم خانه) راجع به رضایت اش به ازدواج، حق میراث و موضوع چند همسری چنین می گوید:

زمانیکه یک دختر به سن بلوغ می رسد والدین اش او را نامزد می سازند بدون اینکه رضایت او را حاصل کنند. و یا زمانیکه صحبت روی توزیع و تقسیم میراث باشد آنان نام دختر و یا خواهر را نمی گیرند. اسلام می گوید که شما قسمتی از میراث را به دختران و خواهران خود بدهید و یا اینکه در هنگام ازدواج، موافقت و یا رضایت دختر را نیز حاصل نمایید. اگر شوهرم بخواهد تا برای بار دوم ازدواج نماید من خود او را با دستان خود خواهم کشت. به همین خاطر پول او را می گیرم تا پولدار نشود و نتواند برای بار دوم ازدواج نماید. هر پولی را که مصرف می کند من محاسبه می نمایم. چرا یک مرد دو بار ازدواج نماید؟ اینکار سبب می شود تا وضعیت مالی و زندگی اش بدتر شود.

آنانیکه در زندگی های مشترک چند همسری زیست دارند، به نوبت شوهر خود را دعوت می نمایند و اگر نوبت آنان نباشد، شوهر خود را طعام نمی دهند. با بلند بودن قیمت ها از نظر اجتماعی، زنان از مصارف هنگفت اجتماعی و اقتصادی داشتن زن دوم آگاه می باشند.

طرح پرسش های که سبب تحریک نظریه ها می شوند بازتاب دهنده ای این گرایش در میان زنان است که تغییر در سطح منطوقی و جهانی در واقع با تغییرات در سطح محل تعامل می نمایند. اینکار باعث می شود فهم و درک موجود روی مسایل دوباره بررسی شده و تعاریف جدید به آن داده شوند طوریکه مفاهیم سنتی با معانی جدید ترکیب گردند. طوریکه مرسل از خشونت اینگونه تعریف وسیع می نماید: «خشونت این است که ما زمانی حق کسی را بگیریم و به آنان اجازه ندهیم تا صحبت نمایند و یا تصمیم گیرند.» نامبرده در مورد خشونت های خانوادگی در فامیل های دوستانش مخصوصاً روی مسایل رضایت به ازدواج آگاه است. جالب است که وی تعریف و مفهوم متفاوتی از مفاهیمی چون بی ترس دارد. به عقیده مرسل، بی ترس کسی است که کاری را بدون ترس و هراس انجام می دهد چراکه آن کار به نظرش درست می باشد مغایر آنچه که یک زن با جرات و شرمندگی باشد. این تعریف بر عکس تعریف سنتی و قدیمی از زنان استدلالی و جدالی می باشد. این تعریف قویا با تعریف شرمندگی، رک و راست، گستاخ، چشم سفید و زنی که مسلمان خوب نیست، ارتباط دارد.

۳.۲.۳ اماکن عمومی

به نظر می‌رسد که اشتراک، صلاحیت و قدرت زنان در شوراهای انکشافی محل به ندرت وجود داشته و یا اینکه اصلاً وجود ندارد. به گفته رییس برنامه همبستگی ملی اشتراک زنان در شوراهای انکشافی محل "ناچیز" است. در محلات ایثارخیل، موسی خیل و آدم خان شورا‌های زنانه انکشافی محل، فعال نمی‌باشند. در قریه آدم خان، بعضی از اعضای شورای مردانه انکشافی محل دوستانی دارند که خانم‌های شان عضویت شورای انکشافی را دارند. ارتباطات آن زنان عموماً از طریق همین دوستان صورت می‌گیرد. شک‌های زیادی در زمینه وجود دارند چراکه بیلائنس قدرت و کنترل‌رول طور واضح در دست شوراهای انکشافی محلی مردانه است. اینکار باعث تشویق اشتراک سیاسی زنان نشده بلکه روند موجود دستور دهی و کنترل را که در خانواده‌ها طور سنتی وجود دارد بیشتر تشویق نموده که در قالب چارچوبی که در واقع می‌خواهد تا حضور زنان در فضای عمومی و عامه را تشویق کند، اتفاق می‌افتد. با اینکه زنان در جامعه سنتی مانند ایثارخیل از اشتراک شان در اماکن عمومی و عامه آگاهی ندارند، اما در ساحات دیگر مانند موسی خیل پایین و آدم خان، مردم زیاده‌تر دنیا دیده بوده و مفکوره‌های متفاوت دارند که نیاز است تا برنامه همبستگی ملی در زمینه ظرفیت‌سازی لازم نماید. اینکار شامل نظارت و آموزش برای زنان در شورای انکشافی محل شده تا اینکه این شورا عملاً به کار خود آغاز نماید. تلاش صورت گیرد تا مشارکت زنان در حکومتداری و انکشاف ترغیب و تشویق گردد.

تحرك فزیکي

به وضوح محدودیت‌های زیادی روی میزان و حدود تحرک زنان وجود دارد و همین شکل هرگونه تحرک آنان طور جدی کنترل و نظارت می‌گردد. در تمام پنج ساحه تحقیق و مخصوصاً در سه ساحه تحت مطالعه این تحقیق در میان مردان مقاومت‌های قوی در مورد تحرک و رفت و آمد زنان خارج از حدود فامیلی و خانوادگی، وجود دارد.

در مناطقی که خطوط ارتباطی ترانسپورتهای کافی نیست، مانند ایثارخیل، به شدت توانایی زنان را برای مبادرت و اقدام در حیطه خارج از اجتماع شان مورد تأثیر قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد که نورم‌های اجتماعی در آن مناطقی که دسترسی به تسهیلات حمل و نقل یا ترانسپورت بهتر است، برای زنان بیشتر اجازه می‌دهد تا بعضاً در قالب گروهی از زنان دیگر و بدون کدام محرم، به بازارهای نزدیک محل (مثلاً بگرامی و قره باغ) و یا کابل سفر نمایند. اما در سه محل این تحقیق، زنان به شدت کنترل می‌شدند. این در حالی است که در مناطقی که نسبتاً تسهیلات حمل و نقل بهتر است مانند نهردرسان و شهرک پولیس شواهد حاکی از آن است که زنان بدون محرم برای کار و یا تعقیب برنامه‌های آموزشی با کمترین نظارت خانواده رفت و آمد می‌کردند.

تحرک فزیکي در میان زنان باعث بروز احساسات قوی می‌شود. به نظر می‌رسد که بر خلاف فهم سنتی در باره تحرک فزیکي زنان که ذاتاً به ساحات و اماکن عمومی محدود شده، اکنون دیده می‌شود که روایت دیگری و برخلاف مفکوره‌های سنتی در حال ایجاد شدن است. طور نمونه اگر ما عقیده مرسل را در مورد زنان و حس استقلالیت به عنوان یک شاخص هویتی مد نظر قرار دهیم، نامبرده در زمینه چنین اظهار داشته: "ما مردم فکر می‌کنیم که اگر دختر خود را بیرون از خانه اجازه ندهیم او بی بی است. اما این درست نیست که فکر کنیم که اگر دختری در خانه ماند بی بی بوده و اگر کسی از خانه بیرون رفت بی بی نیست." زنان و عروس‌های جوان سبب آوردن سنت‌های فامیلی و محلی می‌شوند که می‌توان از آن برای سرعت بخشیدن تغییرات استفاده کرد. همچنین مهاجرت‌ها روی تحرک فزیکي زنان تأثیر گذاشته است. طور مثال زنان در قریه آدم خان که از نظر تاریخی وابستگی قوی به آن قریه دارند، نظریات شان زمانی تغییر کرد که اکثر مردم قریه به ایران و یا پاکستان مهاجرت کرده بودند اکنون این زنان علاقمندی بیشتر برای تحرک بیشتر برای کسب درآمد و عاید دارند. این زنان مخالف پویایی که دارند نیستند (برخلاف زنان در ایثارخیل) ولی تحرک این زنان هم به خاطر کمبود فرصت‌ها و هم به خاطر خطرات اجتماعی که متوجه آنان است، محدود می‌باشد (مثلاً در صورتیکه بالای نورم‌های اجتماعی برای یافتن کار و شغل اعتراض نمایند، یا مثلاً کسی در ساحه آدم خان زندگی نماید اما در قره باغ کار نماید).

ارتباط قوی میان زنان، عواید آنان و بازار وجود دارد. بازار به عنوان جایی برای مصارف و نیز محلی برای نشان دادن اراده استقلال بیشتر زنان، به حساب می‌آید. از طرف دیگر بازار یک "جای ممنوعه" و محل رمز و راز نیز تلقی می‌گردد. بنابراین در عمل واضح است که یک زن پشتون که دارای درآمد است (یک معلم مثلاً) از روی قصد به سنت‌ها و رسم و رواج قوم اش وفادار می‌ماند مخصوصاً اینکه او در محلی سکونت داشته باشد که تاجک‌ها از نظر اجتماعی مسلط تر باشند. جالب است که این زن پشتون در قدم اول از سنت‌های قومی خود یاد می‌کند و اضافه می‌کند که او متوجه است تا عنعنات و سنت‌های قومی خود را نقض نکند. وی از طرف دیگر از اینکه راه خود را از دست بدهد نیز نگران است. شاگردان و معلمین در نهردرسان تنها به محلاتی که توسط خانواده‌های شان اجازه داده شده باشد، می‌توانند رفت و آمد داشته باشند. به نظر می‌رسد که آنان گاهی بدون ایجاد شایعات زیاد رفت و آمد کرده می‌توانند. با این هم، این زنان باید برای بیرون رفتن از خانه، از مردان اجازه بگیرند.

در ایثارخیل و موسی خیل پایین زنان گفته‌اند که هنگام بیرون رفتن از خانه و منطقه احساس خطر می‌نمایند. حادثه ترافیکی، یا اینکه مورد حمله (به شمول حمله توسط گروه‌های مسلح) قرار گیرند و یا اختطاف شوند از جمله ترس‌هایی‌اند که این زنان یاد آور شده‌اند. در بسیار موارد، زنان با زنان دیگر از خانه بیرون می‌روند. در چنین مواقع به نظر می‌رسد که یکی از دوستان یا همکاران با تجربه تر راجع به مکان یا محل رفت و آمد معلومات ارایه می‌دارد. اینکه بازار برای زنان یک دنیای کاملاً دیگری باشد کاملاً واضح و روشن است. در چنین مکان‌ها در صورتیکه یک زن دیده شود که کسی نیست تا از او مراقبت کند، تنها به خاطر اینکه زن است مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرد.

هرگاه حرکت آزادانه می تواند به عنوان "یک پدیده اجتماعی ساخته شود که در آن فعالیت انسان مبنی بر جغرافیا به معنی قدرت باشد" ۱۹۲ بنا برین ارتباط زنان با محیط های بیگانه که عموماً مردان در آن تسلط بیشتر دارند، مثلاً بازارها، می تواند به عنوان یک شاخص که قدرت در آن ساخته شود، تعبیر شود. دادن موقف منفی برای دیدار و یا تحرک زنان (زنان این تحقیق کاملاً مخالف آن بوده اند) براساس معیارهای وضع موجود نبوده بلکه یک موقف دهی خودی می باشد. با وجود که رفت و آمد آزادانه از نظر بهبود وضعیت مالی مهم و قابل توجه می باشد ایجاد این پدیده که زنان طور ذاتی «غیر محرک» اند تأثیرات چشمگیری روی وضع تعلیم و تربیت، صحت و دسترسی آنان به فرصت های اقتصادی داشته است. کوتاه بینی و موانع که زنان آنرا در قسمت حفظ هویت زن بودن شان تجربه می نمایند با وجودیکه با مسایل بیرون خانه در تماس باشند، ارتباط می گیرد به قدرت جمعی یک اجتماع. ننگ یکی از ابزارهای است که برای کنترل اجتماعی استفاده شده که تمام پنج زن در مورد تحرک و رفت و آمد شان و محدودیت های که در زمینه دارند، به تفصیل بیان داشته اند. حضور یک زن در اماکن عمومی و بیرون از خانه سوالاتی را در مورد عفت و پاکدامنی وی مطرح می سازد و سبب میشود که چنین زنی به عنوان زن «آزاد» و مغایر مفهوم زنانگی معرفی گردد.

«چشت و پیشت»

پهلوی اینکه زنان در امور داخل خانه مصروف نگهداشته شده اند آنان در تمام پنج ساحه این تحقیق از راه های دیگر نیز در تعامل با بیرون از خانه با محدودیت های مواجهه اند. طرز صحبت کردن و لباس پوشیدن زنان به عنوان مسایلی اند که با فرهنگ و سنت ها سازگاری داشته باشند. بنا برین، دسترسی مشروط به اماکن بیرون از محیط خانه تقریباً با توجه به مسایل فرهنگی فوق قابل احترام شمرده میشود. مثلاً پوشیدن چادر، یا چادری، لباس های کاملاً با حجاب و یا حضور یافتن در این مکان با یک نفر محرّم.

مردان در بحث های گروهی در سراسر مناطق این تحقیق به قوت روی تفکیک اماکن و حوزه خصوصی و عمومی مردم صحبت کرده اند. و تأکید شان بیشتر روی این موضوع است که اماکن بیرونی و عمومی مصئون نمی باشد. با بیرون رفتن از محیط داخل زنان از طریق آزار و اذیت جنسی به شدت تحت کنترل قرار می گیرند. این نوع آزار و اذیت جنسی به شکل روزمره و معمول اتفاق می افتد. آزار و اذیت جنسی در جریان مصاحبه ها و مباحث این تحقیق به تکرار تذکر یافته است. لزوماً این نوع برخوردها به عنوان نقض نزاکت های اجتماعی مورد حساب قرار نمی گیرد. از آنجاییکه آزار و اذیت دیداری، زبانی و فیزیکی و جسمی وجود دارد به این اساس زنان تلاش می نمایند که خود را از آن در امان نگهدارند. زمان و مکان هر دو از نظر جنسیت به مسایل جنسی ارتباط داده شده اند.

آزار و اذیت جنسی یک مانع جدی و عمده فرا راه توانمندی زنان از نظر اقتصادی قرار دارد چراکه به خاطر کسب دانش، مهارت و فرصت های شغلی اولین نیاز موضوع تحرک و رفت و آمد زنان می باشد. زمانیکه زنان هر روز هویت و مصئونیت فردی شان تحت تجاوز قرار گیرد و زمانیکه مردان آزار و اذیت جنسی زنان را به عنوان تقلیل دهنده ناموس شان می بینند، زنان سطح و حدود تحرک آنان کمتر می گردد. میزان بلند نا امنی برای زنان در بیرون از خانه سبب می شود تا زنان و خانواده های آنان از ابعاد مختلف آنان را به مردان وابسته سازند. همین گونه دسترسی زنان به تعلیم و تربیت ۱۹۳ به خاطر این نوع آسیب پذیری های شان به کندی مواجه شده است. در نتیجه، در این ساحات نیز توقف قبل از وقت رشد مهارت و توسعه را می توان به ازدواج ها و زایمان های قبل از وقت در هنگام طفولیت ربط دارد.

۳.۳ عرصه برای بازبینی پالیسی

این تحقیق نشان می دهد که موضوع وکالت و توانمندسازی برای زنان، پویایی برای گسترش مخصوصاً از طریق ابزار اقتصادی را داشته و در رابطه به هر دو درک و فهم نسبی نیز موجود است که با شرایط موجود سازگار می باشد. نظریات زنان افغان در رابطه به روابط جنسیتی باید اساس و بنیاد تمام تلاش ها برای رفا زنان به خصوص در زمینه افزایش دسترسی آنان به فرصت ها و پذیرفتن ارزش کارهای مولد و سهم زنان در مسایل تولید مثل قرار داده شود. در نقاط تقاطع جنسیتی، سیاست، دولت و اسلام مخصوصاً در شرایط فقر، قدرت و امنیت مفید خواهد بود تا پیچیدگی روابط و نقش جنسیت در افغانستان، آن طوریکه با موضوع توانمندی زنان از نظر اقتصادی خصوصاً آنچه که از نظر فرهنگی در عمل اتفاق می افتد، مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد.

هنگامیکه زنان بر خلاف آنچه که مورد قبول واقع شده است کاری را انجام می دهند و زمانیکه چنین عمل های فردی تلقی می شوند نه اینکه از طرف خانواده و یا کدام شخصیت حقیقی با صلاحیت باشد، عموماً وجه منفی به آن داده شده که بر خلاف شبکه های فرهنگی است که در قالب فامیل و قوم تظاهر می نماید. آزادی در قالب یک فامیل و یا جامعه کمتر مردسالار، سود زیادی در خصوص وضعیت زنان را در بر می داشته باشد. همینگونه، دسترسی به درآمد و قوت آن سبب شده که زنانی که عاید دارند حوزه تحرک و رفت و آمد آنان نیز بیشتر از آن تعداد زنانیکه عاید ندارند باشد که بیشتر نوع دوم زنان به شکل های سنتی و قدیمی، به انزوا و جدایی سازگاری می نمایند. در عین حال، حقوق زنان که اسلام برای زنان قابل شده، مورد تأکید قرار گیرد و در فعالیت های مربوط به جنسیت مشارکت بیشتر خویشتانندان مرد زنان نیز در نظر قرار گیرد.

۱۹۲ «تجسم، قدرت و سیاست تحرک: موضوع ولگردی و دوره گردی زنان» تیم کرسوال. انستیتوت جغرافیای دانان بریتانیا ۲۴، شماره ۲ (۱۹۹۹): ۱۷۵-۱۹۲.

۱۹۳ اطفالی به صنف ۳ و ۴ در آدم خان، در صنف ۷ در اینارخیل و در صنف ۶ و ۷ در موسی خیل پائین همه در سنین ۸ تا ۱۲ سال می باشند.

نظریات و پیشنهادات ذیل از تحلیل های پنج مطالعه موضوع به دست آمده که میتوان از آنها در طرح استراتژی ها و برنامه ها و حتی در روند تطبیق آنان، استفاده نمود:

در سطح پروژه ها، لازم است تا مطالعات موثر و بررسی نیازمندی های مردم (که در برگرفته هنجارهای اجتماعی از نظر جنسیت) باشد، صورت گیرد. در پروژه های که روی مهارت ها و فرصت های کاری روستایی متمرکز اند، مسایل مربوط به مدیریت منابع طبیعی آن مناطق در برنامه ریزی ها مورد توجه قرار گیرند. مدیران این پروژه ها تلاش نمایند تا روند بودجه سازی آنان بر خواست ها و تفاوت های جنسیتی پاسخده بوده و تأثیرات پروژه های شان را روی مسایل جنسیت تقویت نمایند. لازم است تا متخصصین انکشاف اقتصاد (زنان) به عنوان نمایندگان و مدیران آن پروژه ها مورد توجه قرار گیرند. برنامه کاروبار برای پروژه های تولیدی، تهیه گردد. دسترسی به سرمایه حتما باید در برنامه ریزی پروژه ها شامل باشد.

لزوما نحوه و شکل فعالیت های موسسات غیردولتی به سمت تجارت و بازرگانی تنظیم نشده است. توسعه دهندگان پروژه ها در پروسه تولید، بازاریابی، خریداری و روند عرضه، مهارت ندارند. اگر قرار باشد از این بخش در این مسیر دولت و سازمان های تمویل کننده استفاده نمایند، لازم است تا ظرفیت کارمندان موسسات در بخش های متذکره ارتقا یابد. اساسا پروژه ها طوری برنامه ریزی می شوند که در آن زنان به عنوان اشتراک کننده می باشند. برعلاوه، از آنجاییکه زنان بزرگتر محل به عنوان نگهدارنده ارزش های جمعی در رابطه به مسایل جنسیت نقش مهم دارند، بنابراین مفید خواهد بود تا راه های جستجو شود که سهم گیری این زنان در پروژه ها تامین شود.

برعلاوه، در این پروژه ها نیاز است تا به زیرساخت های اساسی توجه شود. مثلا تسهیلاتی از قبیل سردخانه ها که به عنوان ذخیره گاه مطمئن تولیدات مردم خصوصا در هنگام تغییر و تبدلات اقلیمی و بازار مورد استفاده قرار گیرند. مهارت برای طرح و دیزاین مثلاً برای دوره های آموزشی قالین بافی؛ و یا آذوقه برای مواشی در جریان زمستان فراهم گردد و بلاخره هر آنچه که سبب بهبود و تقویت پروژه ها می شوند مورد استفاده قرار گیرند.

تامین مکان برای تولید و ذخیره تولیدات نیز باید مورد توجه قرار گیرد. مکان های امن و مصئون توسط تطبیق کنندگان چنین برنامه ها برای زنان آماده گردد که شامل نظارت غیر مستقیم خانواده ها و محلات می باشد. این پروژه ها حتما باید تلاش نمایند تا فرصت های شغلی برای مهارت ها و آموزش های مسلکی که برای مردم داده می شوند، ایجاد و مساعد گردد. از تکنولوژی سیار برای عرضه برنامه های آموزشی برای زنان از جمله سوادآموزی و آموزش اعداد و حساب به شکل بهتر استفاده صورت گیرد و اکثر کارکنان ساحوی در پروژه های که برای زنان تطبیق می شوند باید زنان باشند. در دفاتر موسسات نیز توازن جنسیتی (تعداد کارمندان زن و مرد) مورد توجه باشد.

ضمنا مسئله نبود اماکن عمومی برای زنان در هنگام برنامه ریزی پروژه ها نیز مورد توجه قرار گیرد. برعلاوه، موسسات تطبیق کننده باید قبل از آغاز برنامه های فعالیت اقتصادی و یا دوره های آموزشی و مسلکی شان، زمینه سازی کرده و شوراها یا موجودات زنان را تقویت یا مجددا فعال نمایند. موجودیت محیط و فضای مناسب برای آموزش، یادگیری و تولید از اهمیت زیادی برخوردار است. در عوض اینکه برای این نوع برنامه ها از خانه یا حویلی ملک منطقه استفاده شود، لازم است تا مکان بی طرف دیگر برای استفاده زنان فراهم گردد. میتوان برای ایجاد مرکز محلی برای زنان، توجه نمود. چراکه مردان عموماً از مساجد برای گردهمایی های مذهبی و غیرمذهبی شان استفاده می نمایند. یک راه بدیل دیگر این است تا زنان از مساجد محل در وقت های مناسب در جریان روز برای مقاصد عمومی، استفاده نمایند.

در مناطق لازم است تا قبل از تطبیق برنامه های آموزشی، برنامه ای برای معرفی برنامه های آموزشی، خاص برای مردان محل طرح و تطبیق گردد. ارزیابی روابط و تجربه مردان با قدرت، امتیاز و استیلا همراه با حیطه یا قلمرو فرهنگی و اجتماعی مختلف لازم است تا بتوان درک و فهم بهتری از اینکه زنان دگرگونی^{۱۹۴} را چگونه تعریف می نمایند پیدا کرد. تا بتوان به سختگیری های اجتماعی و فرهنگی رسیدگی کرد طوریکه برابری جنسیتی به عنوان یک موضوع بُرد برای همگان (برای فامیل، مردم محل و مردان) تلقی گردد نه اینکه یک موضوع بدون دستاورد و نتایج مثبت به حساب آید^{۱۹۵}.

زنان و موسسات متشبت که سرمایه گذاری ها و مشارکت های اقتصادی را برای زنان در محلات رهبری و مدیریت می نمایند، نیاز به کمک و حمایت موسسات تجارتي دارند تا بتوانند به پرچون فروشان و عمده فروشان برای فروش تولیدات شان در داخل کشور و یا در سطح بین المللی دسترسی پیدا کنند. زیرساخت های بازارهای کوچک ضرورت به حمایت دارند. اما از همه مهمتر، گستره و وسعت بخش میکروفایننس طور وسیع تقویت گردد.

۱۹۴ برای اینکه از برجسب خوردن یا نام نهادن پروژه ها و موسسات تطبیق کننده آن به عنوان «غیر اسلامی»، «خارجی»، «غیر افغانی»، «خارجی» یا «غربی» جلوگیری کرد و از طرف دیگر برای اینکه مانع تنش های اجتماعی برای حضور و مشارکت زنان در پروژه ها شد، مهم است تا در جریان تطبیق پروژه ها با مردان خانواده ها در تماس بود. در یک مطالعه قوم نگاری در یکی از قریه های استالاف آقای کوربن توضیح می نماید که برای اولین بار کوره برقی در استالاف تاسیس شد. در گذشته در اینجا زنان در پروسه داغ کردن کوره برای سفالگری شاغل نبوده اند؛ از آنجاییکه مردم قریه برای خود شرم می پنداشتند که زنان شان به مرکز زنان بروند، بنابراین کوره گری برای مردم محل قابل قبول نبوده است و به همین خاطر از آن استفاده نشده است. سیاست های بازار. کوربن ۴۸-۴۹. «ناکامی پروگرام و تطبیق کننده پروژه برای جستجوی راه های موثر برای شامل ساختن مردان و پسران برای تغییر رفتارها و برخوردها به خودی خود سبب ایجاد رنجش و خشم شده و سبب جلودانه شدن مقاومت و چاپلوسی میگردد، که اینکار سبب بحث های روی تبعیض علیه جندر در خصوص فساد اخلاقی و فرهنگی میشود که توسط خارجی ها تعمیم شده است. سیبی آذربایجانی مغدم. «مطالعه روی برابری جندر از طریق شورا های انکشافی محلی برنامه همبستگی ملی؛ «اگر کسی بشنود من بسیار چیز ها برای گفتن دارم.» (کابل: موسسه داکار، ۲۰۱۰).

۱۹۵ طور نمونه به این گزارش مراجعه نمائید: «قرار دادن مردان در مسیر اصلی جندر و انکشاف: مباحث، بازتاب و تجارب» (لندن: دفتر اسکاف بریتانیا، ۲۰۰۰).

زنانيکه در اين تحقيق سهم گرفتند طور عموم از موجوديت شوراهای انکشافی محل بی خبر اند. یک تعدادی از اين زنان فقط به نام اعضای اين شوراهای بوده اند. لازم است تا برنامه همبستگی ملی ارزیابی را جهت بررسی مشارکت و سهم گیری زنان در شوراهای محل انجام دهد و استراتژی شمولیت مساویانه زنان را در پروژه ها و تصمیم گیری های محلی، طرح و تطبیق نمایند. طور مثال، تهیه تلفون های رایگان برای دختران در صنوف بالاتر مکاتب، معلمین زن برای هر یک از مکاتب دخترانه لازمی می باشد.

دسترسى به تسهیلات و خدمات صحى در سه منطقه غير شهری اين تحقيق کافى نیست. عمده ترین مشکل و مانع در پهلوى مصارف هنگفت حمل و نقل، نبود کارمندان مسلکی زن در اين بخش می باشد. نیاز است تا از کلینیک های سیار صحى برای عرضه خدمات به زنان در محلاتی که با مراکز صحى شهری ارتباط درست ندارند، استفاده شود.

در نهایت، به موضوع آزار و اذیت جنسى به شکل جدی رسیدگی و توجه شود. با خشونت های که توسط افراد غیرمسلح و آزار و اذیت جنسى که در اماکن عمومی صورت می گیرد، مقابله صورت گیرد. کمپاین های را باید راه اندازی کرد تا مردم محل با آزار و اذیت جنسى مقابله نمایند. از مردان جوان برای جلوى گیری از اين پدیده زشت می توان استفاده کرد.

۴. نتیجه گیری

با در نظر داشت تاریخ افغانستان، نمی توان انکار کرد که زنان این کشور الی سالهای ۱۹۷۰ میلادی هم سویه با گرایشات و نورم های موجود در این منطقه، از مزیت هایی در زندگی برخوردار بودند. با اینکه وقایع پس از سال ۱۹۷۳ میلادی حقوق زنان و شرایط زندگی مردم را متاثر ساخت، ولی موضوع وضعیت زنان در راستای موفقیت های سیاسی و ایدئولوژیک و بی ثبات ساختن رژیم های آن زمان نقش کلیدی داشته و مسئله جنسیت و ارزش آن از اهمیت بسیار مهم برخوردار بوده است. بخصوص در سه رژیم گذشته ملاحظه شد که این تغییرات در روابط و نقش جنسیت، باعث بروز واکنش های شدید در آن راستا گردیده است. بنابراین، در جریان این مدت دیده شد که برای هر نوع حرکت به سمت رسیدگی به حقوق زنان، باید دو موضوع را مد نظر داشت: الف: هنجارهایی که ساختارهای سنتی اجتماعی از آن بهره برده و از آن پشتیبانی می نماید؛ ب: آوردن تغییرات در ساختارهای قدرت در سطح محل.

در سال ۲۰۰۹ میلادی، خانم دنیز کندیوتی در گزارش خود، ناراحتی اش را در مورد «حداقل سه نوع بحث متفاوت در رابطه به جنسیت و حقوق زنان در افغانستان» توضیح نموده است.^{۱۹۶} یکی بحث روشنفکران و فمینیست های شمال است که به شدت تحت تاثیر تروریسم مبنی و یک ایدئولوژی مذهبی بیگانه غربی اند، بحث دوم، بحث موسسات سازمان ملل متحد و سازمان های تمویل کننده است که تنها «یک نوع مدل مناسب» را برای روابط جنسیت معرفی می نمایند، و بحث سوم، از طرف جوامع مختلف افغانستان معرفی شده که یک شیوه و سیستم است تا حقوق برابر را برای شهروندان خویش بدون در نظر داشت طبقه جنسیتی افراد، فراهم نماید. همچنین طی دهه گذشته، پروسه دولت سازی در افغانستان با دو موضوع مهم مواجه بوده است که یکی آن از میان رفتن هنجارهای اجتماعی و اقتصادی بومی مردم، و دیگری چالش مواجه شدن با قدرت اقتصادی و فلج کننده پروسه جهانی شدن (Globalization) میباشد.

احیای مجدد زیرساخت های اداری، سازمانی و قوای بشری افغانستان که در دهه های گذشته در جریان جنگ ها از بین رفته، نه تنها به تمام منابع داخلی بلکه به سرمایه و کمک بازار های خارجی نیاز مبرم دارد. در روند فعلی دولت سازی، مشارکت زنان به تناسب مردان مهمتر بوده بدلیل اینکه توانمند شدن زنان از نظر اقتصادی یکی از پیش شرط ها برای توسعه و رفا افغانستان می باشد. به همینگونه، توانمندی اقتصادی غالباً مقدمتر از قدرت اجتماعی است. ولی، تلاشها برای کمک به زنان، بدون سهم گیری و مشارکت مردان در زمینه، بی نتیجه خواهد ماند. افغانستان از نظر فرهنگی به خصوص از نظر روابط جنسیتی، خانواده و جامعه با ملت های جنوب آسیا و آسیای میانه مشترکات فراوان دارد. بدون در نظر داشت دینامیزم اجتماعی و خانوادگی در این کشور، ممکن نیست دسترسی زنان به عایدات و درآمد افزایش یافته و در زمینه کامیابی حاصل شود.^{۱۹۷}

یافته های یکی از تحقیقات تازه در مورد خشونت علیه زنان^{۱۹۸} حاکی از آن است که زنان نه تنها به عنوان «مستفید شوندگان» پروژه های انکشافی و امدادی تلقی گردند، بلکه آنان در قالب یک استراتیژی تغییردهنده که خود عامل تغییر باشند و از حمایت سیاسی، حقوقی و قضایی برخوردار باشند، مورد توجه قرار گیرند. بر علاوه موضوع متذکره در راستای توانمند سازی اقتصادی زنان نیز با اهمیت می باشد. در پالیسی های موجود و مختلف افغانستان، اشتراک زنان در فعالیت های اقتصادی به عنوان وسیله ای مهم، جهت بهبود و رفا خانواده، جامعه و کشور پنداشته شده است. با اینکه «مساعده ساختن زمینه یا ایجاد فضا» برای حضور زنان در فعالیت های انکشافی به خصوص در بخش های تجارت و انکشاف نتایج سازنده و مفیدی برای زنان داشته است، اما پالیسی توانمندسازی زنان به شکل بهتر میتواند به نورم ها و ععناتای که عملاً مانع مشارکت اقتصادی زنان می شود، رسیدگی نماید. با در نظر داشت اقتصاد غیررسمی این کشور، میتوان گفت که توسعه فعالیت های درآمدزا برای زنان با افزایش دسترسی آنان به تعلیم و تربیه، بلند رفتن مهارت های زنان، افزایش میزان مشارکت در سطح جامعه، و دسترسی آنان به عدالت در برابر خشونت های که با آن مواجه اند، باید همگام باشد.

از نظر مالی نیز، تنظیم و بسیج بخش خصوصی داخلی و بین المللی روی بخشهای مولد که در آن نقش جنسیت مورد توجه قرار گرفته باشد، آغاز خوبی برای احیای پویایی و توانایی اقتصادی زنان بوده می تواند. ولی نیاز است تا دولت برای از میان برداشتن بی عدالتی و سوءاستفاده از زنان، روی تنظیم مشارکت های عامه و خصوصی (PPP) توجه نماید. به همین ترتیب در پالیسی های اقتصادی فعلی و آینده (مثلاً بخش استخراج معادن) نیز باید توجه داشت. در عین زمان، ایجاد شبکه های زنان توسط تمام مسئولین ذیدخل، فرصت های مهم و بزرگی را برای ارتقای دانش و افزایش عواید زنان مساعد ساخته می تواند. سازماندهی و ایجاد دانش اقتصادی برای زنان افغانستان و نیز انتقال تجارب و تخصص میان آنان مهم می باشد. بدین لحاظ در این رابطه نیاز است تا برای فهم و دانش و مشارکت زنان در پروسه اقتصادی و حکومتداری جایگاه ویژه در نظر گرفته شود. برای تخصیص منابع کافی جهت توسعه و رشد شبکه های اقتصادی براساس معیارهای جنسیت، نیاز مبرم دیده می شود.

کوپراتیف ها و گروه های زنان که برای زنان در سطح قریه ها و ولسوالی ها کمک می کنند، زمینه خوبی را مساعد می سازند تا منابعی که زنان به تنهایی و طور انفرادی به آن دسترسی ندارند، به اختیار شان قرار گیرد. چنین گروه های محلی در ادغام نقش های اجتماعی و خانوادگی زنان در فعالیت های اقتصادی کمک کرده و محیط مناسبی را برای فعالیت های اقتصادی زنان مساعد می سازد.

^{۱۹۶} دانیز کندیوتی «پوسه ها و خطرات عملگرانی چندر در افغانستان» (پوهتون لندن، دانشکده مطالعات شرق و افریقا؛ 2009): The Anthony Hyman Memorial Lecture

^{۱۹۷} برای معلومات بیشتر، ملیس کر چیوندا، «زنان افغان، فرهنگ و انکشاف» انجمن بشرشناسی امریکا (۲۰۱۲)

^{۱۹۸} توسط انجمن زنان برای انکشاف (AWID) در باره صندوق MDG۳ توسط دولت آلمان این صندوق از موسسات جامعه مدنی که روی حقوق زنان و برابری جنسیت کار می نمایند تشکیل شده است. دسترسی به وب سایت ۶ جون ۲۰۱۳. <http://www.awid.org/News-Analysis/Friday-Files/Women-Moving-Mountains-Successful-Strategies-and-Funding-Mechanisms-to-Eradicate-Violence-Against-Women>

برنامه های مشترک جنسیتی در عین حالیکه میتوانند سطح عواید را بلند ببرند و از میزان فقر و محرومیت بکاهند، این برنامه ها می توانند به موضوع کمبود ظرفیت ها و محدود بودن فرصت ها برای زنان نیز رسیدگی نمایند. همچنان از مهارت های انسانی و سرمایه جمعی و یا اجتماعی (مثلا روابط قومی و خویشاوندی و شبکه های اجتماعی) به منظور اعظمی ساختن فرصت های زنان نیز میتوان استفاده کرد و از طرف دیگر طور دسته جمعی خواهان تغییر در پالیسی و قوانین در این راستا گردید. اینکار سبب خودکفایی اقتصادی افراد، انکشاف جامع و فراگیر و بلند رفتن آگاهی مردم می شود. فرایندهای جمعی در سطح محل باید با برنامه های مربوط به زنان در سطوح ملی و بین المللی ربط داده شوند. این روابط با تمرکز بیشتر روی دسترسی برابر زنان به منابع، به شکل بهتر مساعد شده میتواند.

در بخش های قبلی دیده شد که دولت افغانستان هم از لحاظ دستورات اقتصادی و هم از لحاظ وسایل حقوقی طور مثال توافقنامه هایی که با جامعه جهانی دارد مکلف به انجام کارهای ذیل میباشد: الف: مکلف است تا بداند که شهروندان افغانستان حق کار را دارند و ب: نیز باید فضایی را ایجاد نمایند تا هر یک از شهروندان افغانستان بدون هیچ نوع تبعیض قومی و نژادی، جنسیتی، فزیک، طبقه یی، سن و سال و مذهبی دسترسی مساویانه به حقوق بشری خود را دارند. دولت افغانستان خود را ملزم میداند تا تمام موانعی که سر راه حقوق زنان است را بردارد و قوانین و استراتژی ها را طوری تنظیم نماید تا به معضله و موضوع مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی و توانمندسازی اقتصادی آنان، رسیدگی شود. این پالیسی مخصوصا با نزدیک شدن سال ۲۰۱۴، رونما شدن تغییرات در مسایل سیاسی، اقتصادی و امنیتی افغانستان در جریان این سال که پُر مخاطره به نظر می رسد^{۱۹۹}، با اهمیت پنداشته میشود.

با وجود تنظیم مجدد نقش زنان در جامعه معاصر افغانستان (با وجود اینکه محدود می باشد) و برخلاف زندگی زنان طبقه بالا و متوسط در شهرهای افغانستان کنونی، یکی از نیازمندی های عمده در سطح پالیسی و برنامه ها، عبارت از شناخت نیازمندی های مادی زنان بنابر مجزا بودن نحوه زندگی آنان (از مردان) می باشد. با اینکه این جدایی تاثیرات شگرف را روی توانایی زنان برای کسب مهارت های از قبیل (سواد، تعلیم و تربیت، آموزش های مسلکی و دانش) داشته است از طرف دیگر روی وضعیت جسمانی آنان (از نظر مراقبت های صحی، تولید مثل، مصونیت و خشونت های خانوادگی) تاثیر میگذارد و فرصت های درآمدزا را از آنان می گیرد، اما به هیچ وجه از سهم کنونی و بالقوه آنان در فعالیت های اقتصادی چیزی کاسته نمی شود. مطرح نمودن حقوق اجتماعی و اقتصادی زنان از طریق «یک طرح فامیلی» که برای بهبود زندگی یک فامیل مطرح گردیده باشد از ایجاد تنش و نزاع بین مردان و زنان جلوگیری نموده و با وجود اینکه این یک طرح رادیکال نیز به نظر نخواهد رسید.

با درنظرداشت بسیاری از شواهد دسته اول و دوم این تحقیق چنین پیشنهاد کرد که مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی را میتوان از طریق پالیسی ها و پروژه ها به منظور همبستگی جنسیت که به درستی نظارت شده باشند، ترویج داد. از آنجاییکه کار نمودن زنان بخش مهم زندگی شان را تشکیل میدهد و به آن باید ارزش قابل شد میتوان از پالیسی های چندبخشی که در آن به مسایل زنانگی رسیدگی شده باشد استفاده کرد. این درحالیست که هویت انانی را که در گذشته ها یا از آن منکر شده اند و یا مورد توجه قرار نگرفته باشند، دوباره احیا کرد. برای اینکه دسترسی زنان به فرصت های اقتصادی افزایش یابد لازم است تا برنامه های کنونی مخصوصا در بخش های تعلیم و تربیت، صحت و امور مذهبی بیش از پیش تقویت گردد. اینکار سبب ایجاد «یک محیط زنان برای زنان» خواهد شد.

با در نظرداشت این مسئله، موارد زیر را میتوان بخاطر مرور و تجدید پالیسی ها طوری در نظر گرفت که بتواند حقوق بشری و اقتصادی زنان را مساعد سازد:

۱. تقویت فضا و محیط پالیسی

در سطح مرکز

- معیارهای حقوقی و اداری از کنوانسیون های بین المللی که افغانستان به آن پیوسته و قانون اساسی کشور، پیروی نمی نمایند. لازم است تا تمام قوانین داخلی، جزایی و قانون مدنی افغانستان براساس توافقنامه های بین المللی به خصوص کمیته رفع تبعیض علیه زنان و پروتوکول عملیاتی مربوط به آن، مورد بررسی قرار گیرد تا کاملا اطمینان حاصل شود که این قوانین به نگرانی های جنسیتی و حقوق برابر زنان در تمام احکام رسیدگی و توجه کرده است. از طرف دیگر، افغانستان باید پروتوکول عملیاتی کمیته رفع تبعیض علیه زنان را نیز تصویب نماید.
- بررسی نظام حقوقی و عدلی در افغانستان تنها زمانی مشروعیت و موثریت پیدا می نماید که با اساسات نظام عدلی در این کشور یعنی قانون اسلامی همنا باشند. بحث عدلی و قضایی اسلامی روی عدالت اجتماعی و مساوات نیاز است تا بتوان از آن طریق به تغییرات نایل آمد تا به نفع زنان باشد. موضوع هم سازی بین قوانین حقوقی و قانون شریعت با در نظرداشت حقوق بشر چیز مختص به افغانستان نمی باشد. این مسئله چه به طور قسمی و یا به مقدار زیاد در کشورهای مراکش، مالیزیا و مصر پذیرفته شده است. اما این پروسه در افغانستان باید با نظر داشت مسایل مربوط به این کشور صورت گیرد.
- بنابراین، قانون خانواده باید مرور و بررسی گردد تا دیده شود که با قانون شریعت مطابقت دارد یا خیر؟ مخصوصا در موارد میراث و مهر. برعلاوه تا هنگامیکه به مسئله دسترسی زنان به زمین و سرمایه رسیدگی می شود، لازم است تا دولت زمین را طور اجاره در اختیار تولید

۱۹۹ بطور مثال: جیر ون دیر لیچن، «افغانستان پس از ۲۰۱۴: دستپالی (جستجو) در تاریکی؟» (انستیتوت روابط بین المللی هالند، ۲۰۱۳)

کنندگان و کوپراتیف های زنان قرار دهد. (اهمیت این چنین معیارها روی معیشت زنان و اقتصاد روستایی در بخش ۲ مطرح گردید). اداره اوقاف نیز میتواند در بخش اجاره زمین برای زنان همکاری نماید. اما در درازمدت نیاز است تا معیارهای حقوقی و قانونی طرح گردند تا زنان به اساس آن بتوانند مالک زمین شده و آنرا خرید و فروش کرده باشند. به عوض اینکه مرد صاحب زمین، زر و زن باشد، زمین به عنوان میراث یک زن نیز شناخته شود (یعنی زمین زر یک زن باشد).

- زنان در تمام جلسات ملی و بین المللی تصمیم گیرنده و مشورتی راجع به انکشاف و صلح حضور داشته باشند. در صورتیکه زنان با کمترین حد نصاب لازم در این جلسات حضور نداشته باشند، تصمیم جلسات متذکره برای بحث بیشتر و یا تطبیق مشروعیت نداشته باشد.
  - لازم است تا پالیسی ها و برنامه های امنیتی به شمول برنامه خلع سلاح، ملکی سازی و ادغام مجدد (دی دی آر) و پالیسی ملی امنیتی افغانستان مورد بررسی قرار گیرد، تا تضمین شود که، از یک طرف این پالیسی ها هیچ تبعیضی علیه زنان قایل نبوده و از طرف دیگر بتواند مانع آزار و اذیت و خشونت علیه زنان در اماکن عمومی شود.
  - لازم است تا برنامه ملی کاری برای تطبیق مصوبه شماره ۱۳۲۵ شورای امنیت سازمان ملل متحد روی دست گرفته شود.
  - در چوکات وزارت عدلیه، مکانیسم تطبیق مشورت های که توسط کمیسیون مستقل حقوق بشر و کمیسیون عالی حقوق بشر در خصوص رفع خشونت علیه زنان صورت می گیرد، ایجاد گردد. سالانه باید روند تطبیق قانون منع خشونت علیه زنان مورد ارزیابی ملی قرار گیرد و نتایج آن در دسترس عموم مردم قرار داده شود. لازم است تا حداقل یک خانه امن و یک مرکز حقوقی برای زنان در هر ناحیه/ولسوالی وجود داشته باشد.
  - ابزار حقوقی برای جرم شمردن آزار و اذیت جنسی در مکان های عمومی، به شمول تمام ساحات کاری خصوصی و عمومی به مشورت گروه های جامعه مدنی افغانستان به دقت طرح شده و با قانون تطبیق شوند.
  - اقدامات عملی و مثبت برای استخدام حداقل ۳۰ درصد زنان در تمام ادارات دولتی (در هر سطح) به شمول قوه قضاییه و تمام وزارت خانه ها صورت گیرد.
  - قوانین کار، پالیسی های تجارت و دیگر مسایل حقوقی بخش خصوصی (به شمول قراردادهای، تعرفه ها و ابزار مشابه به اینها) با معیارها و استانداردهای بین المللی به خصوص ماده اول کمیته رفع تبعیض علیه زنان مطابقت داشته باشند. این قوانین و پالیسی ها باید در مطابقت با اهداف انکشافی هزاره و استراتژی انکشاف ملی افغانستان قرار داشته و به مصئونیت و حمایت اجتماعی معیشت قشرهای آسیب پذیر توجه داشته باشد. به خصوص برنامه های دولت و سازمان های تمویل کننده شامل ارزیابی و نظارت از نرخ پایین درآمدها باشد.
  - آسیب پذیری های شدید که زنان فقیر، خانواده های که زنان سرپرست آن اند و زنان معلول مورد شناسایی قرار گیرند.
  - طرح برنامه های که از طریق آن معلومات روی جوانب پولی و مالی فعالیت های اقتصادی زنان نشر شود، احتمالاً مفید خواهند بود.
- در وزارت خانه های سکتوری** باید در مورد شناخت سهم زنان در اقتصاد و انکشاف اقتصادی زنان افغانستان تجدید نظر صورت گیرد. با تغییرات و اصلاحاتی که نیاز است، تطبیق برنامه ملی کاری برای زنان افغانستان و استراتژی انکشاف ملی افغانستان باید بتواند به بسیاری از خلاءهای که این کشور امروز در بخش های انکشاف بشری، کاهش فقر و مشارکت بیشتر زنان در فعالیت های اقتصادی مواجه است، رسیدگی نمایند. این موارد قرار ذیل می باشند:
- لازم است تا مسایل جنسیتی در هر یک از پروژه هایی که توسط موسسات و یا ادارات ذیربط دولتی اجرا می شوند در نظر گرفته شوند و این کار باید شامل آن بخش هایی که "غیرسنتی یا غیرمعمول" برای زنان تلقی می شوند نیز باشد. با اینکه اکنون وزارت مالیه این کشور در هنگام تصویب بودجه درخواستی و سالانه وزارت خانه ها این کار را انجام میدهد اما تطبیق بودجه برای فعالیت های که مختص به زنان می باشد در حال حاضر صورت نمی گیرد. باید تاثیرات و نتایج برنامه ها طور سالانه مورد بررسی قرار گرفته و شامل شاخص هایی باشد که دستاوردهای آن برنامه را نشان بدهد.
  - وادار نمودن هر یک از وزارتخانه ها تا بودجه ای را که می سازند به نیازهای چند پاسخگو باشد. الزاماً پروژه های که پیشنهاد می شوند از نظر جنسیت مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرند، مکانیسم های مشمول در پروژه ها از قبیل تعیین اهداف و معلومات مربوط به جنسیت در پروژه ها، تحلیل تاثیرات پروژه ها روی جندر در هر گزارش سالانه و بررسی فعالیت های وزارتخانه ها از نظر جندر صورت گیرد. دستاوردهای که بیان گردید در سطح وزارتخانه ها و گزارش های سالانه از پیشرفت کار نمی تواند تفصیلی باشند اما باید پیشرفت کلی در این زمینه را نشان دهد نه اینکه تنها تعداد زنان که در یک سال آموزش مسلکی دیده اند، ذکر گردد. معلومات و محتویات گزارش ها باید از اعتبار کامل برخوردار بوده و مبالغی که مصرف شده است طور مقایسوی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.
  - لازم است تا در چوکات ریاست های وزارت خانه ها در ولایات افسر بخش جندر استخدام شده باشد.
  - تقویت وزارت امور زنان و ریاست های امور زنان در ولایات از طریق تخصیص بودجه بیشتر به آنها و افزایش ظرفیت های کار و تفویض صلاحیت های اجرایی به آنان تا اینکه حسابدگی در سراسر وزارت ها تامین گردد.

- تاسیس اداره بازرسی کار تا اینکه پایین ترین سطح نرخ دست مزد برابر برای کارگران زن تعیین گردد.
  - تضمین اینکه لابراتوارهای که تصدیقنامه تفویض می کنند با بودجه، تسهیلات و تجهیزات و تمام زیرساخت های لازم با تمام بخش ها همکاری می نمایند.
  - معافیت و یا کاهش مالیات و تکس برای کوپراتیف ها و کار های که توسط زنان رهبری و مدیریت می شوند، مخصوصا در دوره ای که آنان به پای خود ایستاده می شوند.
- آنچه مردان افغان که در پروژه های برای زنان کار می کنند ممکن است نقش و سهم کار زنان را پایین نشان دهند چراکه به برداشت آنان، نقش و سهم برانزده زنان در فعالیت های اقتصادی، باعث تنزیل مقام و موقف مردان می شود. بنا تعهد مردان برای توانمندسازی زنان در تزلزل است. بدین لحاظ نیاز است تا برنامه های آموزشی جامع و گسترده برای تمام کارمندان مرد وزارت خانه ها نیز روی دست گرفته شود.
- سفارشات دیگر:

- وزارت تجارت و صنایع با هماهنگی دیگر وزارتخانه ها باید موضوع اشتراک در چارچوب ادغام کامل صندوق سرمایه گذاری اروپایی (EIF) کشورهای کمتر انکشاف یافته را مد نظر قرار داده و در زمینه روی ادغام تجارت مبنی بر جنسیت تحقیقی را روی دست گیرد.
- وزارت انرژی و آب با هماهنگی دیگر وزارتخانه ها بیشتر ازین، روی منابع انرژی قابل تجدید (از قبیل انرژی آبی، آفتابی و بایوگاز) توجه نماید و در زمینه برای زنان از چگونگی استفاده و نگهداشت وسایل انرژی آموزش دهد. وزارت انرژی و آب باید در استراتژی های خود موضوع برابری جنسیتی را از نظر دسترسی، حقوق و مالکیت در استفاده منابع انرژی قابل تجدید، حفظ کرده و در نظر داشته باشد.
- وزارت انرژی و آب، اداره ملی حفاظت از محیط زیست، وزارت زراعت، مالداري و آبیاری، وزارت امور زنان و سازمان خوراکه و زراعت ملل متحد، باید روی کار بالای پالیسی ملی انرژی قابل تجدید را در نظر داشته و در آن دسترسی، حقوق و حق مالکیت زنان به منابع و وسایل انرژی قابل تجدید مد نظر قرار گرفته شده باشد.
- وزارت ترانسپورت و هوانوردی با هماهنگی دیگر وزارتخانه ها روی پروژه هایی کار نمایند که نیازمندی های اقتصادی و اجتماعی زنان به خصوص نیازمندی های آنان در بخش ترانسپورت و حمل نقل مورد رسیدگی قرار گیرد. با اینکه نیاز است تا سرمایه گذاری ها در ساحات روستایی روی دسترسی سهل تر زنان به امکانات آموزشی و صحتی متمرکز باشد، اما پالیسی های مبنی بر جنسیت و سرمایه گذاری در بخش ترانسپورت و حمل و نقل که شامل تسهیلاتی که توسط زنان اداره و مدیریت شوند نیز ضرورت میباشد. موازی به آن وسایل رابط ترانسپورتنی نیز طور جدی مورد بررسی قرار گیرد.
- کمیسیون مستقل اصلاحات اداری و خدمات ملکی باید موضوع کاهش تعداد کارمندان زن در خدمات ملکی را مورد بررسی قرار داده و برای اینکه ۲۵ درصد از کارمندان خدمات ملکی زنان باشند برنامه های کارآموزی و دیگر برنامه های تشویقی را روی دست گیرد.
- وزارت عدلیه باید اقدامات مثبتی را روی دست گیرد تا ۳۰ درصد از زنان در محاکم خانوادگی، نوجوان، مدنی و دیگر نهادهای قضایی به شمول شورای عالی ستره محکمه، حضور داشته باشند.

اداره مرکزی احصاییه

اداره مرکزی احصاییه باید انجام این فعالیت ها را در اولویت کار قرار دهد:

- لازم است تا این اداره با استفاده از شاخص های مختلط انکشافی بر اساس جنسیت سروی ملی را در ۳۴ ولایت کشور راه اندازی نماید و نمونه یا سمپل این سروی حداقل ۱۰۰ هزار خانواده را در بر گیرد. این سروی طور جامع، ابعاد مختلف مسایل مرتبط به جنسیت را با جمع آوری معلومات روی این موارد زیر مورد تحلیل و بررسی قرار دهد: ارزش اضافه در تمام بخش های اقتصادی، بیکاری و مشارکت در بازار کار، توزیع کارگران در بخش های صنایع و حرفه ای، اشکال سهم گیری کارگران در تولید کالاهای ابتدایی، تعریف های مختلف و غیرعرفی از کار، کار زنان در بخش های «غیرسنستی»، کارگری بدون مزد و اشکال و مقدار آن، مالکیت زمین، مدیریت آب، تولیدات داخلی و کارهای مربوط به آن، سروی های زود هنگام، فرصت های درآمدزا، رفت و آمدهای فزیک، دسترسی به خدمات، پویایی بازار کالاهایی که توسط زنان تولید شده اند، شبکه های حمایتی که توسط زنان مدیریت و یا رهبری می شوند، معلولیت و ناتوانایی، و غیره تا اینکه کارهای مولد زنان و سهم آنان در اقتصاد با اینکه به آن ارزش پولی قایل نشده باشند، مورد ارزیابی قرار گیرد.
- بررسی خط فقر براساس تحلیل فقر از ابعاد گوناگون؛
- جمع آوری معلومات روی ازدواج اطفال؛
- جمع آوری معلومات روی کار اطفال؛
- تحقیق روی دسترسی فزیک زنان به مکان های عمومی از نظر دسترسی به ترانسپورت، موانع اقتصادی و اجتماعی، زمان و آزار و اذیت جنسی.

- هنجارهای اجتماعی (از قبیل ازدواج های قبل از وقت، برخورد های تبعیض آمیز در برابر میراث، خشونت علیه زنان، ترجیح دادن به داشتن اولاد پسر، دسترسی محدود به اماکن عمومی، دسترسی محدود به زمین و قرضه) طور مثال شاخص جنسیت و سازمان های اجتماعی که مربوط به سازمان همکاری های اقتصادی و انکشافی (OECD) می شود، به مقایسه شاخص های که خلاء جنسیت را از طریق محاصل برنامه ها سنجش می نمایند، به شکل بهتر سنجش می کند.

۲. توجه به خلاءها در انکشاف بشری

توجه و رسیدگی به خلاءها و چالش های که دختران و زنان در قسمت دسترسی به خدمات صحتی، مسئولیت و امنیت، رفت و آمد و مشارکت سیاسی مواجه اند، بسیار با اهمیت است. یکی از روش ها این است تا با توجه به ارزش ها، نورم ها و عنعنات سنتی مردم به پیشرفت ادامه داد.

- شناسایی و ایجاد یک شبکه از شخصیت های زنان قابل احترام و ترجیح به آن تعداد زنانیکه در مسایل دینی دانش لازم داشته باشند. خشوها و مادرکلان ها در تعیین انتخاب زندگی زنان در این کشور نقش بسیار اساسی دارند. آموزش زنان مسن تر (مخصوصا خانم های رهبران مذهبی و دینی) و زنان جوانتر منحصیث معلمین مسایل دینی و مذهبی و با روحانیون میتواند در بررسی راه های که حقوق اسلامی برای زنان را در چارچوب افغانیت نشر و پخش نماید کمک نماید. مکاتب خانگی برای تدریس قرآن شریف میتواند در تاسیس این چنین شبکه کمک نماید.

- وزارت حج و اوقاف و امور اسلامی باید مسئولیت اداره و رهبری برنامه های انکشافی در خصوص افزایش آگاهی عامه مردم در مورد ارزش های اسلامی و حقوق زنان را به عهده گیرد. تحقیق بیشتر، جمع آوری و نشر و پخش آموزه های قرآن شریف در مورد حقوق اقتصادی زنان نیز مفید خواهد بود.

در عین حال، مشوق های زیادی در خصوص تعلیم و تربیت و خدمات صحتی برای زنان وجود دارد. طور مثال، کسب دانش یکی از ارکان مهم و اساسی در اسلام است. اما یکی از چالش های مهم در این زمینه دسترسی زنان به خصوص برای دختران و زنان جوان به منابع آموزشی طور مجزا از مردان می باشد. اما از طریق روش های ذیل میتوان به این مشکل نیز رسیدگی نمود:

- تامین دسترسی برابر به تعلیم و تربیت برای زنان و دختران به شمول تمویل و ساخت مکاتب دخترانه به خصوص در سطوح متوسط و لیسه.
- آموزش و استخدام معلمین زن که به علم حساب و دیگر علوم ماهر باشند، تا بتوانند به نیازمندی های مکاتب دخترانه رسیدگی نمایند.
- توسعه مشارکت به موسسات تحصیلات عالی و مراکز آموزشی، تا در تمام بخش ها برای دختران بورسیه های تحصیلی مساعد گردد. اینکار به خصوص در رشته های که در افغانستان غیرسنتی تلقی می شوند، مهم می باشد.
- از این گرایش اجتماعی و فرهنگی که اخراج دختران را از مکاتب از صنف سه و یا چهار به بعد امر عادی می پندارند، جلوگیری صورت گیرد. ترک قبل از فراغت دختران از مکاتب با اینکه آنان را از نعمت سواد و دانش محروم می سازد، یقینا زمینه ازدواج های قبل از وقت آنان را نیز مساعد ساخته که بلاخره سبب ولادت های مکرر و قبل از وقت می شود.
- مرور و بررسی نصاب تعلیمی در سطح مکاتب متوسطه و لیسه. طور مثال ارایه تعلیمات و آموزش های زراعتی برای پسر ها و آموزش مهارت های خانه داری و مدیریت خانه برای دخترها روی دانش و اشتراک زنان در برنامه های اقتصادی صدمه می رساند. در نصاب آموزشی مسایل مربوط به صلح و جنسیت شامل گردد. آموزش های مالی از قبیل پس انداز و سرمایه گذاری کردن هم برای دخترها و هم برای پسر ها در مکاتب و دیگر نهادهای تعلیمی یک ضرورت است. بر علاوه در نصاب آموزشی حقوق زنان از نظر قانون مدنی و کمیته رفع تبعیض علیه زنان و از دیدگاه شریعت اسلامی گنجانیده شود.
- تشویق برای ارایه آموزش های مربوط به تولید مثل برای گروه های سنی ۱۰ تا ۱۹ سال. در صورتیکه اینکار خیلی حساسیت برانگیز باشد، حتمی نیست تا از طریق نصاب تعلیمی صورت گیرد. راه بدیل نیز وجود دارد تا این نوع آموزش ها ارایه شوند. مثلاً از طریق گروه های محلی (زنانه) که برای آموزش های دینی گرد هم می آیند و یا هم در چارچوب برنامه های دولتی که مختص زنان می باشند.
- تامین تعلیمات رسمی روی حقوق اسلامی برای زنان در سطح قریه ها و محلات و شامل ساختن معلومات مربوط به حقوق زن از نظر شریعت اسلامی در برنامه های آموزشی پوهنتون ها.
- با تغییر توجه از صحت و تولید مثل زنان در ۲۰۰۷ میلادی، به صحت تولید مثل زنان و دختران در سال ۲۰۱۰ میلادی و از دختران به زنان در ۲۰۱۳ میلادی، بیشتر باید تمرکز روی این نیاز که ازدواج آنها به تعویق انداخته شود صورت گیرد^{۲۰۰}.
- به تمام کارمندان صحتی مراقبت های روانی دماغی آموزش داده شود تا نشانه های خشونت های خانوادگی را براساس جنسیت بتوانند شناسایی نمایند. مراکز مشورتی خانوادگی که با شورا های زنان در ارتباط باشند مورد توجه قرار گیرند.

^{۲۰۰} بطور مثال به این گزارش کنفرانس مراجعه نمایند، کنفرانس زنان در کوالا لمپور، ۲۰۱۳. دسترسی به وب سایت ۱۴ جون ۲۰۱۳. <http://www.womendeliver.org/assets/> WD2013_Day_3_Release_FINAL.pdf

- رفتار مردم برای جستجوی خدمات صحتی و خدمات صحتی برابر از طریق ارایه خدمات صحتی مختص به زنان از طریق مراکز مراقبت های صحتی جامع در سطح محلات افزایش داده شود. در هر یک از مراکز صحتی محلات و مراکز خدمات صحتی اولیه و کلینیک های سیار صحتی در سطح قریه ها و محلات دور دست، کارکنان صحتی زن استخدام شوند.
- آموزش و استخدام داکتران زن، نرس های زن، جراح های زن، قابله های زن و دیگر کارکنان متخصص صحتی به تعداد کافی و رشته های تخصصی مختلف تا به نیازمندی های زنان در سطح قریه ها و ولایات رسیدگی کرده بتوانند.
- قویا روی مسئله جنسیت در تعلیمات صحتی تمرکز و توجه صورت گیرد. تسهیلات و تعمیرهای مجزا از قبیل لیلیه دخترانه و غیره فراهم شوند و مردم از وجود این تسهیلات مطلع گردند تا زمینه حضور محصلین دختر در نهادهای تحصیلی افزایش یابد. تعلیمات صحتی در سطح قریه ها باید شامل برنامه های کارآموزی نیز باشد. برنامه های آموزشی که توسط دولت برای شاگردان ارایه می گردد باید شامل خدمت اجباری این افراد در سطح روستاها نیز باشد.
- شامل ساختن تمام زنان مسلکی از کشورهای اسلامی و منطقه در تمام فعالیت های فوق الذکر.

۳. تمرکز بالای آنچه که قابل تحویل است:

نیاز است به منظور اشتراک زنان در فعالیت های اقتصادی، یک پالیسی ملی و جامع که دربرگیرنده تمام بخش ها باشد طرح گردد. در این پالیسی شاخص ها و استراتژی نظارت که شامل تمام وزارت خانه های کلیدی باشد نیز شامل گردد. یکی از روش های مهم در تهیه این پالیسی این است تا در آن نورم های قبول شده فرهنگی این کشور مد نظر قرار گیرد. تمایل و گرایش تقریباً تمام خانواده ها این است تا حرکت زنان را نه تنها با بیگانه ها بلکه با اقوام و خویشاوندان نزدیک شان نیز محدود سازند. به نظر می رسد که این نوع محدودیت ها سبب کنار زدن زنان به طور کلی شده و آنان را از تشکیل همبستگی میان شان و رد و بدل نمودن معلومات میان شان، مانع می شود. گروه ها و شبکه های زنان توانایی زیادی بخاطر تشویق زنان برای اتحاد و همبستگی دارند. پالیسی های تمام وزارت خانه ها طوری باهم هماهنگ باشند تا باعث ایجاد یک شبکه قوی و فعال برای زنان شود که در تمام شهرها و مراکز ولایتی فعال بوده و یک مدل خدماتی زنان برای زنان (از تولید کننده تا فروشنده / یا پروسس کننده و بلاخره صادر کننده) ایجاد گردد و مهارت های تثبیت میان زنان با تمرکز روی بازار داخلی و به هدف صادرات ایجاد گردد. اهداف عمده در این زمینه از این قرار می باشند:

- شناسایی و گروه بندی زنان براساس مسلک و معیشت به گروه های زنان تولید کننده و یا انجمن های تولید کننده. جمعی از این گروه ها را میتوان تشکیل داد تا زنان در یک جمع یا گروه از همدیگر آموزش ببینند. در چوکات شوراهای انکشافی محلی نیز میتوان این گروه های زنان را تشکیل داد. علاوه بر اینها، گروه های پس انداز کننده زنان مربوط به وزارت احیا و انکشاف دهات و دیگر گروه های منسجم را میتوان به نهادهای که توجه و تمرکز به تثبیت داشته باشند تغییر داد.
- بسیج زنان براساس نیازهای شان و براساس فرصت های که در دسترس دارند از طریق ایجاد گروه، انجمن ها، کوپراتیف ها و اتحادیه هایی که زنان بتوانند به یکدیگر خود از آن طریق کمک نمایند. برای آنها قرضه، لوازم، برنامه های آموزش مهیا شود و در این زمینه سرمایه گذاری کلان نیز صورت گیرد. زمینه دسترسی زنان به بازار طوری که در بخش ۲،۳،۴ ایجاد شبکه و ارتباط میان فعالیت های درآمدزا و تشبثات متوسط و کوچک ارایه شد به شمول استفاده از معلومات تکنالوژی معلوماتی نیز مهیا شود.
- به تعداد کافی زنان به عنوان کارمندان ساحوی آموزش داده شده استخدام گردند که تا در تمام ساحات جغرافیایی و در بخش های مختلف تولیدی و زراعتی استخدام گردند تا بتوانند خدمات فنی و گسترده از وسایل تولید گرفته تا مارکیت ها به زنان دهقان، تولید کننده، صنعت گر و متشبهت ارایه نماید.
- استخدام و آموزش کارکنان یا مامورین ترویج در بخش های کنترل کیفیت، قرضه، و روابط با بازار تا با گروه های تولید کننده زن در تماس باشند. مراکز خدمات زراعتی و سیار در مراکز ولسوالی ها تاسیس گردد.
- موانع شناسایی شده در برابر زنان تولید کننده و انجمن های آنان کماکان در بخش تماس و دسترسی آنان با معامله گران یا نمایندگان آنان و انجمن های دهاقین در بازار می باشد. زنان در سطح محل شناسایی و آموزش داده شده به این خلای موجود نیز رسیدگی شود.
- در بخشهای مختلف کشت و کار، به زنان به عنوان عرضه کنندگان مواد اولیه تولید ضرورت می باشد. در مراکز ولسوالی ها مغازه ها یا فروشگاه های مختص به زنان ایجاد گردد و مغازه های سیار برای عرضه کالاهای دهقانی و کشت و کار مد نظر قرار گیرد. این زنان در تمام پروژه و برنامه های انکشافی مربوط به وزارت زراعت، آبیاری و مالداری و وزارت احیا و انکشاف دهات استخدام و آموزش داده شوند.
- تعداد بیشتر زنان به عنوان کارمندان و ترنری استخدام شوند.
- روی دسترسی زنان به بازار تاکید بیشتر صورت گیرد. به نظر میرسد اگر زنان به تعداد زیاد و در قالب یک گروه کار نمایند بیشتر مورد پذیرش جامعه می باشند و به این صورت رفت و آمد زنان به طور جمعی روش بهتر برای رسیدگی به مشکل رفت و آمد زنان تلقی می شود. وسایل حمل و نقل خاص برای زنان نیز مد نظر گرفته شده و مهیا گردد.
- مراکز پروسسی که زنان مالک آن باشند و توسط زنان مدیریت شوند، ایجاد گردد. طرح هایی برای ارتقای ظرفیت اداری و مدیریتی، سازمانی و رقابت گری در بازار و مهارت های بازاریابی و ترویج کار و نیز ارتقای کنترل کیفیت خدمات و کالا برای زنان متشبهت در سطح محلات و شهرها دیزاین و تطبیق گردد.

- ظرفیت آن موسسات غیردولتی که پروژه های مختص به زنان را در تمام بخش ها اجرا می نمایند، ارتقا داده شود. برای هر یک از تولیدات داخلی پالیسی بازاریابی جداگانه برای راه یافتن به بازارهای منطقوی و بین المللی آماده گردد. وزارت زراعت، آبیاری و مالداري به همکاری دیگر وزارتخانه ها و به مشوره موسساتی که در تقویت صادرات این کشور کار می نمایند مانند اداره انکشاف صادرات افغانستان، اتاق های تجارت و صنایع افغانستان و بخش خصوصی می توانند این استراتژی را آماده نمایند. یک کنسرسیوم ملی را میتوان در این زمینه به حمایت سرمایه گذاران بین المللی ایجاد نمود.
- دسترسی زنان برای تجارت تنها باید در اشتراک شان در نمایشگاه های تجارتي خلاصه نشده و در سطوح گسترده تر مورد حمایت قرار گیرد. وزارت تجارت و صنایع با همکاری و هماهنگی مشترک با اداره حمایت از سرمایه گذاری افغانستان (آیسا)، اتاق های تجارت و صنایع افغانستان، و تسهیلات و الحاق تجارت برای افغانستان تلاش نمایند تا یک کانون منطقوی از موسسات و شبکه های زنان در حوزه های آسیای مرکزی، خاور میانه و جنوب آسیا ایجاد نمایند. این شبکه باید در برگیرنده انجمن های تولید کنندگان زن در قریه ها نیز باشند. در این مورد میتوان با محققین و اساتید پوهنتون ها مشورت نمود.

۴. جندرسازی خدمات مالی

به خاطر حمایت بیشتر از حضور زنان در فعالیت های اقتصادی لازم است تا زنان فراتر از میکروفایننس به قرضه دسترسی داشته باشند. به مقایسه مقدار تقاضا، دسترسی به میکروفایننس محدود بوده و این تقریباً یک امر معمول می باشد که همیشه شرایط زنان در بخش های غیررسمی روستایی و آنانی را که در تجارت های کوچک سرو کار دارند مد نظر نمی گیرد. لازم است تا دولت نیز از طریق پالیسی های حمایتی عملاً از کار زنان پشتیبانی نموده و برنامه های حمایتی را طرح نماید تا با تکتانه پایین، دوره های طولانی تر برای بازپرداخت قرضه ها و خرید محصولات زراعتی آنان به قیمت تثبیت شده قبلی اقدام نماید. برعلاوه دولت باید معیارهای را برای تثبیت زنان، خانواده هایی که توسط زنان سرپرستی می شوند، خانواده هایی که دارای دختر می باشند، زنان معلول، زنان بیجا شده داخلی و آنانیکه در زیر خط فقر زندگی می نمایند، تعیین نماید.

برنامه های موسسات میکروفایننس نسبتاً ساحه بزرگتری را تحت پوشش قرار دهد و اصول بنیادی برای کمک به زنان را دارا باشد و نیز، بتواند فضایی را ایجاد نماید تا زنان برای دسترسی به شبکه های فنی و مسلکی بازارها و مهارت ها، تشویق گردند. موثریت اینکار مخصوصاً زمانی زیادتر بوده می تواند که با شوراهای انکشافی محلی زنان مربوط برنامه همبستگی ملی و شوراهای زنان و گروه های زنان تولید کننده مربوطه به وزارت احیا و انکشاف دهات، هماهنگ باشند. اینکار زمانی مستحکم تر صورت می گیرد که دانش حاصله از این طریق، طور دوا مدار از طریق مکاتب دخترانه به دختران انتقال یابد. وزارت معارف و ادارات دیگر دولت باید پالیسی های حمایتی را روی دست گیرند تا دسترسی زنان را به موسسات میکروفایننس و قرضه در تمام بخش ها افزایش دهد.

تثبثات کوچک و متوسط و موسسات میکروفایننس:

- بسته های مالی متنوع که در آن معیارهای جنسیت مد نظر گرفته شده باشد انکشاف داده شوند تا بتوانند نیازمندی های بخش روستایی و نیز نیازمندی های تصدی ها را مرفوع سازد. این بسته های مالی باید با ارزش ها و معیارهای امور مالی اسلامی مطابقت داشته باشد. اینکار سبب می شود تا خدمات مالی به مردم و محلات روستایی از طریق ارتباط آن با بخش تجارتي نیز فراهم گردد.
- تاکید روی گروه های پس انداز کننده و حمایت و تشویق گروه های روستایی بیمه و بیمه های کوچک.
- بسته های مالی متعادل و قابل انعطاف برای ایجاد تثبث های کوچک و متوسط برای زنان آماده گردد. مدت زمان بازپرداخت این بسته های مالی طولانی باشند و شامل قرضه برای خرید علوفه، حبوبات، وسایل کار (طور کرایه و یا خریداری) و تمام لوازم تولید گردد.
- قانون رهن اموال منقول در معاملات بانکی طور وسیع نشر گردد. این قانون اجازه می دهد تا تعداد زیادی از دارایی های سیار به عنوان تضمین برای اخذ قرضه های تجارتي استفاده گردند.
- از طریق برنامه های خدماتی وسیع و گسترده، مشوق های مناسب و برنامه های حمایتی و معیارهای کاهش خطرات به آنانیکه زیر خط فقر زندگی می کنند، رسیدگی شود.
- برنامه میکروفایننس اداره مسفا که براساس مباحثه طرح شده، وسیعتر شود تا ساحات و مردم زیادتری را تحت پوشش قرار دهد.
- به میزانی که نیاز دارند، برای تثبث های کوچک و متوسط قرضه و یا کمک های مالی به عنوان اولین سرمایه برای آغاز کارشان، مهیا گردد. برای صندوق های سرمایه گذاری اجتماعی و یا صندوق های مشترک سهام، سازمان های بین المللی کمک کرده می توانند. این قرضه ها باید براساس جنسیت، بخش و شرایط سازگار بوده و طوری طرح گردند تا تکتانه این قرضه ها پایین و دوره بازپرداخت آن طولانی باشند.
- ایجاد یک صندوق سیار تا برای تثبث ها و کاروبارهای که توسط زنان اداره و رهبری می شوند، کمک های مالی و پرداخت های نقدی مشروط را فراهم نماید. در این کار سازمان های چند جانبه و موسسات دوجانبه تمویل کننده می توانند طور مشترک همکاری نمایند.
- روش ها و برنامه های انفرادی و گروهی که به سطح قریه ها به عنوان مدل های بانکی استفاده می شوند مورد بررسی و ارزیابی

قرار گیرند تا طور بهتر استفاده قرضه و تاثیر آن بالای توانمندسازی زنان، وضعیت اجتماعی، مولدیت اقتصادی و عاید زنان درک گردد.

- وزارت های اقتصاد، تجارت و صنایع به همکاری وزارت امور زنان و موسسات دیگر از قبیل اداره حمایت از سرمایه گذاری افغانستان (آیسا) و اتاق های تجارت و صنایع و به همکاری سازمان های چندجانبه مانند بانک جهانی تلاش نمایند تا مدل توسعه ای خدمات را ترتیب نمایند تا برای نیازهای تصدی های کوچک به شمول طرز استفاده از قرضه ها، پروسه تولید، بازاریابی، مدیریت، اداره شکایات، مکانیسم تسلیم دهی و ارایه خدمات و تولیدات، و تصدی های محلی، پاسخده باشند.
- اداره حمایت از سرمایه گذاری افغانستان و اتاق های تجارت و صنایع افغانستان باید به مشورت وزارت کار و امور اجتماعی شهدا و معلولین، وزارت زراعت مالداري و آبیاری، وزارت احیا و انکشاف دهات، وزارت تجارت و صنایع و وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی و دیگران پالیسی ها و استراتیژی های خود را برای زنان در تجارت و تشبثات بازنگری نمایند. برنامه های آموزشی در مورد تصدی ها، توسعه ارزش اضافه و ارتباط با بازار در تمام بخش ها به طور چشمگیر برای زنان کمک کرده می تواند.
- شرکت های ملی و بین المللی برای داشتن برنامه های مفید برای جنسیت و مسئولیت های اجتماعی شان، فعالانه تشویق شوند.

در سطح بین المللی

- لازم است تا بیشتر از این روی توانمندسازی اقتصادی زنان در کنفرانس ها و کنوانسیون های بین المللی اکیدا تاکید صورت گیرد. برای اینکار از تحلیل اقتصادی کشور، اهداف و شاخص های که نشان دهنده افزایش فرصت ها برای زنان می باشد، میتوان استفاده کرد.
- نیاز است تا با اداره صندوق وجهی پول و سازمان تجارت جهانی وارد گفتگو شد و ابعاد زیان آور اقتصاد بازار آزاد و سهم این نوع اقتصاد در شکل دهی فقر که بیشتر متوجه زنان می باشد مخصوصا در کشورهای مثل افغانستان، برای آنان معرفی گردد.
- با آغاز روند انتقال در سال ۲۰۱۴ میلادی^{۲۰۱} مقدار کمک ها و مصارف در این کشور پایین خواهد آمد که حتما روی برنامه ریزی بر اساس جنسیت تاثیر خواهد گذاشت. بودجه کمتر ممکن سبب افزایش ارزش متوقعه پول باشد:
- هر گوساله چهار پا دارد؛ به طور چشمگیر میان موسسات تمویل کننده چندجانبه و دوجانبه در افغانستان هماهنگی لازم وجود نداشته است. هر یک از سازمان ها تلاش کرده اند تا اجندا و ایدئولوژی کشورهای خود را در وزارتخانه های مختلف از طریق پالیسی های شان تعمیم و عملی نمایند. "بُرکشی که روی گوساله" انکشافی افغانستان صورت گرفته کدام محصول جامع، هماهنگ و متمرکز روی انکشاف مبنی به جنسیت و راه های که می بایست روند انکشاف را در این کشور طور سیستماتیک و کامل مورد رسیدگی قرار میداد، نداشته است. از طرف دیگر روی این مسئله که سازمان ها به طور کامل و موفقانه در خصوص توانمندسازی اقتصادی زنان افغانستان عمل نمایند، نیز مورد رسیدگی قرار نگرفته است. برای اینکه معلومات روی برابری جنسیت و بهترین عملکردها در روند برنامه ریزی تامین گردد، لازم است تا از طریق سازمان های مختلف تمویل کننده برنامه "درس های آموخته شده" به شمول یک بررسی داخلی جنسیت قبل از سال ۲۰۱۴ و قبل از اینکه پول های بیشتر در زمینه به مصرف برسد، صورت گیرد.
- استراتیژی های کشور به خصوص استراتیژی های مبنی بر جنسیت که در حال حاضر در روند برنامه ریزی های سازمان های چندجانبه و دوجانبه که در افغانستان فعالیت دارند وجود نداشته و برای این چنین استراتیژی ها و بخاطر بلندبردن موثریت انکشاف در این کشور به شدت نیاز وجود دارد.
- تخصیص پول برای پروژه هایی که مشخصا برای زنان کار می نمایند حداقل باید در حد ۵۰ درصد از مجموع استراتیژی و تعهد برای این کشور باشد. این پروژه ها باید نتایج چشمگیر و قابل لمس داشته باشند. روند نظارت و ارزیابی نه تنها یک عمل فراگیر و عمومی روی تمام پروژه ها باشد بلکه اینکار از طریق حضور و سهم گیری مردم در روند نظارت که در آن حداقل ۵۰ درصد زنان سهم داشته باشند در جریان و قبل از تطبیق پروژه ها، صورت گیرد.
- لازم است تا؛ الف) تمام برنامه ها با پروژه های به رهبری افغان ها جهت تحت تاثیر قرار دادن پالیسی ها طور متحدانه همکاری نمایند؛ ب) افزایش میزان تاثیرگذاری کمک های خارجی بالای اقتصاد داخلی افغانستان با تزریق این کمک ها از طریق بودجه دولت افغانستان؛ ج) افزایش قرار دادهای داخلی؛ د) بلند بردن سطح تمویل و حمایت از تشکیل و مهمتر از آن تطبیق موثرانه پالیسی های که به تقویت برابری جنسیتی در افغانستان می انجامد.
- پروژه هایی که برای زنان اختصاص یافته اند باید هم در سطح محل، توسط تسهیل کنندگان زن و هم در سطح بالا، توسط زنان اداره و رهبری شوند. در صورتیکه موسسات تطبیق کننده به اندازه کافی کارمندان زن را در سطوح پایین و بالا ندارند، سازمان های تمویل کننده باید از این موسسات بخواهند تا این توازن را در کارمندان شان تنظیم نمایند. به همین سان، موسسات تطبیق کننده و سازمان های تمویل کننده (به شمول سفارت خانه ها) سعی نمایند تا توازن جنسیتی را در دفاتر شان به خصوص در سطوح بلند ادارات شان در نظر گیرند^{۲۰۲}.

۲۰۱ الی ماه دسمبر ۲۰۱۲، پروسه انتقال در ۱۱ ولایت «بطور کامل» صورت گرفته است. به این معنی است که در این ولایات مسئولیت های امنیتی از نیرو های خارجی به قوای ملی امنیتی افغانستان انتقال یافته است.

۲۰۲ به این گزارش ببینید: جوان سندرل و ارنو رو، «استراتیژی های بروکرات های فمینیست: تجارت سازمان ملل متحد»، (انستیتوت مطالعات انکشاف برکتون، ۲۰۱۲)

- تامین متخصصین درازمدت که با اوضاع افغانستان شناخت کامل داشته و به برنامه کاری شان در این کشور حساسده باشند و توجه روی متخصصین زن در بخش انکشاف اقتصادی به عنوان اداره کنندگان اصلی برنامه ها متمرکز باشد.
- برنامه های دیگر از قبیل برنامه شهرهای امن سازمان ملل متحد باید اماکن عمومی را در کشورهای چون افغانستان نیز مد نظر قرار دهند. از طرف دیگر شبکه ها و اجتماع های بین المللی مانند صندوق MGD۳ کشور هالند، کمپاین ۱۰،۰۰۰ زن توسط موسسه مالی گولدمن سکز و برنامه توقف تجاوز جنسی در مناطق جنگی با موسسات زنان در سراسر افغانستان ارتباط تامین نمایند.
- سازمان های چندجانبه باید روی برنامه های مشترک توجه نمایند تا زمینه برای ایجاد کمیسیون فرصت های برابر مساعد گردد.
- سازمان های بین المللی حتما باید مسایل مربوط به اختلاف عقیده در مسایل اسلامی را در نظر داشته باشند. نسبیت ها و حساسیت های فرهنگی حتما باید مد نظر باشند و نظریات موسسات زنان مسلمان روی مسایل اسلامی و حقوق زنان افغان برای سهم گیری آنان در مسایل فرهنگی و دینی مورد توجه باشد.
- شبکه ها و موسسات حقوق بشری زنان در سراسر آسیای مرکزی، آسیای جنوبی و خاورمیانه فعالانه باید مورد توجه قرار گیرند. لازم است تا طور فوری در زمینه تمویل و حمایت از وصل فعالین زن در افغانستان با شبکه های منطقوی راه های را جستجو کرد. اینکار هم در جهت حفظ حقوق بشری زنان و هم برای توانمندساختن آنان از نظر اقتصادی با اهمیت بوده و بخاطر افزایش دستاوردهای زنان از دهه گذشته و توانایی شان جهت حفظ این دستاوردها در سال های آینده، از اهمیت ویژه برخوردار است.

ضمایم

ضمیمه اول: اشتراک کننده گان در بحث های گروهی (نام ها حقیقی نیستند)

* دخترها: خواهر و یا دختر؛ پسران: فرزند پسر / برادر

الف: نهر درسان، گذرگاه

شماره	نام	سن	وظیفه	محرم	خانواده	دختران	پسران	قوم
۱	مرضیه	۲۸	زن خانه	شوهر	۳	۱	-	پشتون
۲	رحیمه	۲۰	شاگرد	پدر	۸	۳	۳	تاجک
۳	منیره	۳۰	معلم	پدر	۷	۳	۲	تاجک
۴	مرسل	۲۳	اشتراک کننده	پدر	۷	۳	۲	تاجک
۵	ذکیه	۲۴	محصل	پدر	۹	۶	۲	هزاره
۶	کامله	۳۸	معلم	شوهر	۷	۳	۲	تاجک
۷	زرغونه	۵۵	خانم خانه/بیوه	برادر شوهر	۴	۲	-	تاجک
۸	میناگل	۶۰	خانم خانه/بیوه	پسر	۶	۶	۴	تاجک

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	دختران	پسران	قوم
۱	محمد شفیق	۳۸	نماینده ساحوی/بیکار	متاهل	۰	۲	تاجک
۲	عبدالهادی	۴۸	متقاعد	متاهل	۰	۳	تاجک
۳	شفیع احمد	۲۰	بیکار	مجرد	۰	۲	تاجک
۴	محمد انور	۵۲	بیکار	متاهل	۳	۲	تاجک
۵	گل آغا	۲۸	مامور دولت	متاهل	۰	۱	تاجک

ب: حوزه پولیس، کابل

شماره	نام	سن	وظیفه	محرم	خانواده	دختران	پسران	قوم
۱	سیما	۵۰	خانم خانه	شوهر	۸	۳	۲	تاجک
۲	شریفه	۵۵	خانم خانه/بیوه	پسر	۸	۳	۲	پشتون
۳	ذلیخا	۵۷	خانم خانه	شوهر	۸	۴	۳	پشتون
۴	معصومه	۳۸	خانم خانه/بیوه	-	۴	۳	-	پشتون
۵	روشن	۴۰	خانم خانه/بیوه	پدر	۵	-	۱	تاجک
۶	سعیده	۲۰	متعلم	پدر	۶	۰	۰	هزاره
۷	فرشته	۲۵	خانم خانه	شوهر	۵	۳	۱	تاجک

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	دختران	پسران	قوم
۱	عبدالصبور	۷۰	جنرال نظامی متقاعد	دوبار ازدواج کرده	۴	۳	هزاره
۲	مولوی صاحب	۷۰	امام	متاهل	۴	۴	تاجک
۳	عبدالقادر	۲۲	دوکاندار	متاهل	۱	۰	پشتون
۴	شیرشاه	۵۵	بیکار	متاهل	۲	۴	تاجک
۵	محمد اکبر	۴۸	نجار	متاهل	۳	۲	تاجک

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	دختران	پسران	قوم
۶	حاجی سید عبدالوکیل	۷۰	کارمند وزارت	متاهل	۴	۳	تاجک
۷	حاجی محفوظ	۵۵	افسر پولیس متقاعد	متاهل	۴	۲	پشتون
۸	سیداجان	۴۰	افسر سابق پولیس، دوکاندار، عضو شورا	متاهل	۲	۳	تاجک

ج: اسراخیل، استالف

شماره	نام	سن	وظیفه	محرم	خانواده	دختران	پسران	قوم
۱	هوس گل	۳۰	خانم خانه	شوهر	۵	۱	۲	تاجک
۲	صفورا	۲۵	خانم خانه	شوهر	۱۳	-	-	تاجک
۳	عارفه	۳۷	خانم خانه	شوهر	۱۲	۳	۱	تاجک
۴	هاجره	۳۸	خانم خانه	شوهر	۵	۲	۱	تاجک
۵	دادا شیرین	۴۲	خانم خانه	شوهر	۱۱	۵	۴	تاجک
۶	شرین	۴۵	خانم خانه/بیوه	خسر	۱۳	۱	۲	تاجک
۷	نازیه گل	۲۵	خانم خانه	خسر	۱۳	۳	۲	تاجک
۸	وحیده	۱۶	خانم خانه	خسر	۱۲	۱	-	تاجک

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	خانواده	دختران	پسران	قوم
۱	شیر احمد	۷۰	دهقان	متاهل	۵	۳	۲	تاجک
۲	علی محمد	۵۰	کارگر، پرورش مواشی	متاهل	۱۰	۶	۴	تاجک
۳	عبدالله	۳۵	آموزگار چرم دوزی	متاهل	۱	۰	۱	تاجک
۴	محمد صمیم	۴۰	دهقان	متاهل	۶	۳	۳	تاجک
۵	گل محمد	۵۳	کارگر	متاهل	۵	۱	۴	تاجک
۶	نور آغا	۶۰	کارگر	مجرد	۰	۰	۰	تاجک
۷	کمالالدین	۵۷	کارگر، ملک	متاهل	۱۰	۵	۵	تاجک

د: موسی خیل پائین، قره باغ

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	خانواده	دختران	پسران	قوم
۱	شیر احمد	۷۰	دهقان	متاهل	۵	۳	۲	تاجک
۲	علی احمد	۵۰	کارگر، پرورش مواشی	متاهل	۱۰	۶	۴	تاجک
۳	عبدالله	۳۵	آموزگار چرم دوزی	متاهل	۱	۰	۱	تاجک
۴	محمد صمیم	۴۰	دهقان	متاهل	۶	۳	۳	تاجک
۵	گل محمد	۵۳	کارگر	متاهل	۱۰	۵	۵	تاجک
۶	نور آقا	۶۰	کارگر	مجرد	۰	۰	۰	تاجک
۷	کمال الدین	۵۷	دهقان، ملک	متاهل	۱۰	۵	۵	تاجک
۸	مجاهده	۳۸	خانم خانه	شوهر	۱۳	۴	۲	تاجک

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	دختران	پسران	قوم
۱	شایق خان	۲۸	کارمند پروگرام انکشاف ساحوی	نامزد	۰	۰	پشتون
۲	نعمت الله	۴۸	دهقان	متاهل	۲	۲	تاجک
۳	نصیر احمد	۴۵	ملک، استرگج	متاهل	۳	۷	تاجک
۴	شیر آقا	۳۲	محافظ، امرالدین	متاهل	۲	۱	تاجک
۵	منیر احمد	۲۸	ملک، قلعه موسی	متاهل	۴	۱	تاجک
۶	عبدال اوزیر	۵۹	ملک، باتریان خوش پادشاه	متاهل	۶	۸	تاجک
۷	کاکا کبیر	۶۷	دهقان	متاهل	۵	۳	پشتون

ه: آدم خان، بگرامی

شماره	نام	سن	وظیفه	محرم	خانواده	دختر	پسر	قوم
۱	ناز پرور	۴۸	خانم خانه	شوهر	۲۶	۶	۵	پشتون
۲	گل غوتی	۳۵	خانم خانه	شوهر	۳۰	۶	۴	پشتون
۳	زیبا	۳۰	خانم خانه	شوهر	۱۸	۴	۴	پشتون
۴	پتمنه	۵۰	خانم خانه/بیوه	پسر	۳۲	۷	۵	پشتون
۵	شیما	۲۶	خانم خانه	شوهر	۲۰	۳	۲	پشتون
۶	بنفشه	۱۹	خانم خانه	شوهر	۱۹	۱	۲	پشتون
۷	داغگل	۱۸	خانم خانه	شوهر	۳۵	۱	۱	پشتون
۸	زرگل	۲۵	خانم خانه	شوهر	۳۵	۳	۴	پشتون

شماره	نام	سن	وظیفه	حالت مدنی	دختر	پسر	قوم
۱	مصطفی	۲۵	متعلم	مجرد	۰	۰	پشتون
۲	محمد اکرم	۵۰	افسر اردو	متاهل	۳	۲	تاجک
۳	مسعود	۳۵	افسر متقاعد اردو، سرپرست شورای انکشافی محل	متاهل	۱	۳	تاجک
۴	عبد العظیم	۵۰	ملک، آدم خان	متاهل	۳	۵	تاجک
۵	عبد الرحمان	۲۸	معلم/قاری	متاهل	۱	۰	پشتون
۶	فضل احمد	۱۹	متعلم	مجرد	۰	۰	پشتون
۷	احمد شاه	۳۳	دهقان	متاهل	۱	۱	پشتون

ضمیمه دوم: مواردیکه در شکل دادن مطالب رهنما برای اشتراک کنندگان در پروژه ها کمک کرد^{۲۰۳}

شاخص	سطح ۱ (خود)	سطح ۲ (فامیل/خانواده)	سطح ۳ (قریه/محل)	سطح ۴ (منطقه)
تغییر مواد/مقادات				
فرصت ها و یا دسترسی اقتصادی	- گرایش به فرصت های اقتصادی - مالکیت به مالدار/مواشی - کنترل روی مالدار/مواشی - ارتقاء مهارت ها	- دسترسی به فعالیت های درآمد زا - افزایش درآمد یا مصئونیت درآمد - کنترل روی استفاده از قرضه ها، پس انداز ها و عواید - سهم کامل یا قسمی روی وسایل عاید زا (کارگاه بافنده گی، ماشین خیاطی، وغیره) - سرمایه گذاری ها (مالدار/مواشی، زیورات، خانه، نوسازی خانه، وغیره)	- دسترسی به خدمات بانکی/قرضه - اخذ دو مراتبه و یا سه مراتبه قرضه - اشتراک در شبکه های قرضه های کوچک - کاهش اتکاء به قرضه های موقتی یا غیر رسمی - افزایش اشتراک زنان در کار های با مزد و معاش - افزایش تعداد زنانی که در مورد عواید خود تصمیم گرفته میتوانند - کنترل روی محصولات زمین / و زمین	- افرادی که در جستجوی سهم گیری بیشتر در فعالیت های اقتصادی اند - افزایش تعداد زنانی که در فعالیت های جمعی برای دست یافتن به عاید بیشتر سهم میگیرند - برابری بیشتر میان عواید مردان و زنان - دسترسی بیشتر به خدمات مالی و فنی و مسلکی
دسترسی به منابع	تمایل به داشتن حقوق به منابع در خانواده و منطقه	دسترسی به دارائی های مولد و جایداد خانواده	- دسترسی به منابع در منطقه - کنترل روی دارائی های مولد و جایداد های خانواده	فعالیت های فردی / جمعی برای تحت چالش کشاندن نابرابری ها در دسترسی به منابع در منطقه
سهم گیری اقتصادی / تقسیم کار	- ارزیابی کردن مثبت از سهم گیری خود در فعالیت های اقتصادی - توانایی برای خرید از پول یا عاید شخصی بطور مستقلانه	- کنترل روی تقسیم کار در خانواده - کنترل روی عواید از دیگر فعالیت های مولد در خانواده - کاهش در کار های بدون مزد داخلی بشمول مواظبت از اطفال	- سهم در افزایش دانش و مهارت های زنان دیگر در قریه و محل بخاطر افزایش درآمد - اشتراک بیشتر با دیگر زنان قریه در شبکه ها و آموزش در مهارت های یکه باعث افزایش درآمد میشوند - توانایی زنان زیادت در گرفتن تصمیم های اقتصادی و مستقلانه برای خانواده های شان	اشتراک بیشتر در شبکه های غیر محلی و آموزش در مهارت های درآمد زا و ارتقاء ظرفیت ها
دسترسی به شبکه های اقتصادی	دسترسی مستقل و یا جمعی به مارکیت	کاهش میانجیگری دیگران برای دسترسی به منابع، مارکیت ها و دیگر نهاد های عامه و عمومی، بر علاوه افزایش توانمندی و داشتن این توانایی برای اقدامات مستقلانه	- افزایش تحرک های فردی و دسترسی به مارکیت ها، پرچون فروش ها، عرضه کننده گان و فروشگاه ها - تامین روابط بیشتر (شبکه سازی) بین فعالیت های مربوط به پروژه ها	- اقدامات فردی یا جمعی برای مقابله با تبعیض ها علیه دسترسی به منابع و مارکیت ها - دسترسی بیشتر به فرصت های درآمد زا از طریق پروژه ها و یا موسسات غیر دولتی
تغییرات ادراکی				
خود	- افزایش اعتماد به نفس و خوشی - تمایل به رفاه برابر و مساوی	افزایش مهارت ها به شمول میزان سواد، پروسیجر کار های فنی و مسلکی، وغیره	افزایش توانایی برای فکر کردن قبل از وقت و پلانگذاری برای آینده	افزایش پذیرش و احترام به ارزش ها و سهمگیری زنان

^{۲۰۳} برگرفته شده از «کتاب رهنما، پروژه وی-چرا ها و چگونه گی های شاخص های مربوط به چندر» سازمان انکشاف بین المللی کانادا. (کوبیک: سازمان انکشاف بین المللی کانادا، ۱۹۹۷). و نیز: «چندر و توانمند سازی: تعاریف، روش ها و تاثیرات روی پالیسی ها» از زو اوکسل و سالی بایدین. (انستیتوت مطالعات انکشافی بریگتن، ۱۹۹۷).

شاخص	سطح ۱ (خود)	سطح ۲ (فامیل/خانواده)	سطح ۳ (قریه/محل)	سطح ۴ (منطقه)
خود و دیگران	- آگاهی از اینکه در مورد خود و دیگران تصمیم باید گرفت - جسارت و حس استقلال	- بهبود وضع غذایی و صحت - کنترل بیشتر روی مصارف خانواده و دیگر ساحات مهم و با ارزش تصمیم گیری در داخل خانه	- اشتراک بیشتر در فعالیت های گروهی در قریه به شمول، حشر، سیالی و شریکی - درک و شناخت از سهم گیری زنان در فعالیت های اقتصادی - درک و شناخت استقلال اقتصادی زنان	- اشتراک در ارتقاء ظرفیت ها در شبکه های بیشتر و گسترده تر - جلسات بیشتر با دیگر زنان و گروه ها - انزوا کمتر در داخل خانه - درک و شناخت بیشتر از سهم گیری زنان در فعالیت های اقتصادی
خود و جنسیت	آگاهی از تبعیض بین فرزند دختر و پسر	سهم بیشتر در ارزش دهی زیادت و مصرف زیادت (دختر) و دیگر اعضاء زن خانواده ها	پرسش روی عملکرد های مربوط به جنس میان زنان منطقه	
خود و تحرکات	- آگاهی از وجود دنیا بزرگتر در بیرون از خانه - شجاعت برای تامین روابط را افراد غیر از فامیل و خانواده	- بحث روی راه های که به تنهایی رفت و آمد و سفر کرد - جلب همبستگی در مورد تحرک و رفت و آمد از اعضاء کلیدی و مهم خانواده - چانه زنی روی گسترش ساحه رفت و آمد - توانایی به رفت و آمد به قریه همسایه بدون محرم، اما با اخذ اجازه	- بحث روی موانع اجتماعی و فرهنگی در بین منطقه - بحث با دیگر زنان روی راه های که بتوان بیشتر متحرک بود - پلان کردن و سفر با دیگر زنان برای رفتن به ساحات نوتر - نبود ضرورت به محرم و یا اجازه برای سفر به قریه همسایه	- شجاعت برای سفر به تنهایی - توانمندی برای سفر به تنهایی - توانایی برای سفر با دیگر زنان بدون اخذ اجازه
تغییر روابط				
باروری و صحت	تمایل برای گرفتن کنترل باروری	آگاهی و دسترسی به خدمات صحتی زایمان	- کنترل روی تصمیم باروری - آگاهی و معلومات در باره خدمات رفاه ای همه گانی و عمومی	عمل مشترک برای تامین تسهیلات رفاه عمومی برای زنان و قریه جات
خشونت	- تمایل برای توقف خشونت های خانواده گی - آگاهی از اشکال دیگر خشونت علیه زنان (از قبیل تجاوز جنسی، زنا با محارم، ازدواج اطفال، اختطاف، بد دادن)	- اقدام برای دفاع از خود در برابر خشونت ها در داخل خانه - معلومات در باره راه ها و تخنیک های مذاکره و روش های مقابله با خشونت های خانواده گی و خشونت ها علیه زنان	- ارایه مشوره برای دیگر خانواده ها برای مقابله با خشونت های خانواده گی - اقدام برای مقابله با خشونت های خانواده گی - در دیگر خانواده ها اقدامات جمعی و یا پنهان علیه اشکال دیگر خشونت علیه زنان (تجاوز جنسی، زنا با محارم، ازدواج اطفال، اختطاف، بد دادن)	- آگاهی از قوانین در باره خشونت های خانواده گی - آگاهی از آن موسساتیکه برای توقف خشونت ها همکاری می نمایند - تماس ها و جلسات با موسسات در باره خشونت های خانواده گی / خشونت ها علیه زنان - اشتراک در جلسات و ورکشاپ ها روی حقوق زنان، قوانین، جلوگیری از خشونت های خانواده گی و خشونت علیه زنان

شاخص	سطح ۱ (خود)	سطح ۲ (فامیل/خانواده)	سطح ۳ (قریه/محل)	سطح ۴ (منطقه)
عملکرد های فرهنگی و اجتماعی	- آگاهی از تبعیض های جنسیتی در پروسه های فرهنگی، حقوقی و سیاسی - تمایل به تعامل با پروسه های فرهنگی، حقوقی و سیاسی	اقدام برای به چالش کشیدن و تغییر دادن درک از توانایی و حقوق زنان در خانواده	- آگاهی از پروسیجر های سیاسی، فرهنگی و حقوقی که میتوانند از حقیر شمردن زنان از نظر اجتماعی و فرهنگی جلوگیری کنند - اقدام برای برداشتن موانع رسمی که سر راه دسترسی به پروسه های فرهنگی، سیاسی و حقوق در سطح محل ها وجود دارند - افزایش همبستگی با زنان و حمایت دوجانبه روی مسایل مربوط به جندر	- گرفتن موقف های با صلاحیت و یا تعامل با این موقف ها روی پروسه های فرهنگی، سیاسی و حقوقی در سطح قوم و محل یا ولایات و گروه های زنان - درک بیشتر مردان و زنان از اینکه زنان در حال توانمند شدن می باشند
سهمگیری / اماکن عمومی	- آگاهی از سیاست های محلی - آگاهی از حقوق قانونی (خشونت، میراث، تعلیم و تربیه و صحت)	- کمک به فامیل در باره انتخابات محلی، / یا مسایل محلی - کمک به فامیل در باره مسایل خشونت، میراث، تعلیم و تربیه و صحت	- همبستگی بیشتر علیه نقش حقوق بشری زنان - کمک به فامیل و قریه روی مسایل خشونت، میراث، تعلیم و تربیه و صحت	- اشتراک در سیاست های محلی - تنظیم انفاذ و یا اصلاح قوانین برای حمایت و نگهداری از حقوق زنان

ضمیمه ۳: اشتراک کننده گان در تحقیق

شماره	موسسه	نام	موقف	تاریخ
۱	اتاقی های تجارت و صنایع افغانستان	علی زکی	رئیس بخش خدمات انکشافی کاروبار	۰۱،۰۱،۱۳
۲	اداره حمایت از سرمایه گذاری افغانستان	صاحبه نورستانی	افسر ترویج سرمایه گذاری	۰۱،۰۱،۱۳
۳	فدراسیون کاروبار های زنان افغان	ماللی جواد	آمر عضویت	۳۰،۱۲،۱۲
۴	مرکز زنان افغان	رسول حبیبی	هماهنگی کننده برنامه	۱۹،۱۱،۱۲
۵	مرکز تعلیماتی زنان افغانستان	جمیله ظفر	آمر بازاریابی	۳۱،۱۰،۱۲
۶	مرکز تعلیماتی زنان افغانستان	شکریه	اشتراک کننده/مستفید شونده پروژه	۰۶،۱۱،۱۲
۷	مرکز تعلیماتی زنان افغانستان	محمد عزیز	اقارب مرد	۰۸،۱۱،۱۲
۸	مرکز تعلیماتی زنان افغانستان	ناحیه ۵ شهر کابل	بحث گروهی میان زنان	۰۷،۱۱،۱۲
۹	مرکز تعلیماتی زنان افغانستان	ناحیه ۵ شهر کابل	بحث گروهی میان مردان	۰۷،۱۱،۱۲
۱۰	شبکه زنان افغان	لیدا عزیزی	مسئول برنامه	۲۲،۱۰،۱۲
۱۱	اتحادیه تمام زنان افغان	خدیجه شهباز	مستر ترینر	۲۹،۱۲،۱۲
۱۲	سازمان انکشاف بین المللی کانادا	بدون نام	-	۰۴،۱۱،۱۲
۱۳	مرکز محلی برای معلولین	حاجی احمد شاه	آموزگار ارشد	۰۵،۱۲،۱۲
۱۴	موسسه Care	فروزان رحمانی	مسئول پروژه جندر	۲۷،۱۱،۱۲
۱۵	مرکز تعلیمی و آموزشی برای زنان و دختران فقیر افغانستان	الیسا یوسفزی	مسئول برنامه	۲۹،۱۱،۱۲
۱۶	سفارت کانادا	کلودی دیزلی	معاون رئیس در بخش امداد	۱۶،۱۲،۱۲
۱۷	سفارت فنلند	ماتی وانانین، مصلح الدین عابدی	سکرتر اول، هماهنگ کننده پروگرام	۰۶،۰۱،۱۳
۱۹	سفارت سویدن	روگر کارلسن	مشاور پروژه	۲۹،۱۱،۱۲
۲۰	موسسات احیا و انکشاف زنان	محفوظ است	رئیس	۲۰،۱۱،۱۲
۲۱	موسسات احیا و انکشاف زنان	نازنین	اشتراک کننده پروژه	۱۸،۱۱،۱۲
۲۲	موسسات احیا و انکشاف زنان	محمد امام الدین	اقارب مرد	۲۰،۱۱،۱۲
۲۳	موسسات احیا و انکشاف زنان	ایثار خیل	بحث گروهی میان زنان	۲۰،۱۱،۱۲
۲۴	موسسات احیا و انکشاف زنان	ایثار خیل	بحث گروهی میان مردان	۲۰،۱۱،۱۲
۲۵	اداره کمک های انکشافی آلمان	داکتر علیمه	هماهنگ کننده برنامه صلح	۱۲،۱۲،۱۲
۲۶	موسسه بین المللی هندیکپ	سمیع الحق سمیع، قاسم خان	مشاور فنی در بخش دادخواهی و اطلاع رسانی، اشتراک کننده پروژه	۱۷،۱۲،۱۲
۲۷	سازمان کمک های بشری موسکا	عزیزه مهمند	رئیس	۲۰،۱۰،۱۲
۲۸	سازمان کمک های بشری موسکا	مرسل عظیمی	اشتراک کننده پروژه	۲۱،۱۰،۱۲
۲۹	سازمان کمک های بشری موسکا	عبدالاسحاق	خویشاوند مرد	۲۳،۱۰،۱۲
۳۰	سازمان کمک های بشری موسکا	دوغ آباد	بحث گروهی میان زنان	۲۳،۱۰،۱۲
۳۱	سازمان کمک های بشری موسکا	دوغ آباد	بحث گروهی میان مردان	۱۷،۰۱،۱۳
۳۲	کمیته بین المللی نجات	عبدالشکور	هماهنگ کننده قبلی برنامه	۲۱،۱۰،۱۲
۳۳	انستیتوت توانمند سازی زنان از نظر اقتصادی	منیزه وافق	رئیس	۲۷،۱۱،۱۲
۳۴	اداره انکشاف بین المللی جاپان	ایکومی اوگیواری	مشاور جندر و انکشاف	۰۸،۱۲،۱۲
۳۵	وزارت زراعت، آبیاری و مالداري	نصر الله بختیانی	سرپرست ریاست پلان و پالیسی	۱۸،۱۲،۱۲
۳۶	وزارت زراعت، آبیاری و مالداري	دیلا یوسفزی	رئیس عمومی	۹،۱،۱۳
۳۷	وزارت زراعت، آبیاری و مالداري	محفوظ است	-	۱،۱۱،۱۲
۳۸	وزارت تجارت و صنایع	محفوظ است	-	۲۳،۱۲،۱۲
۳۹	وزارت تجارت و صنایع	محفوظ است	-	۲۵،۱۲،۱۲
۴۰	وزارت اقتصاد	عارف سحر	استراتیژی انکشاف ملی افغانستان	۱۷،۱۲،۱۲
۴۱	وزارت اقتصاد	محفوظ است	-	۱۷،۱۲،۱۲
۴۲	وزارت اقتصاد	محفوظ است	-	۳۰،۱۲،۱۲
۴۳	وزارت مالیه	محفوظ است	-	۲۶،۱۲،۱۲
۴۴	وزارت مالیه	محفوظ است	-	۲۹،۱۲،۱۲
۴۵	وزارت حج و اوقاف	گل آغا حبیب	رئیس پلان و پالیسی	۳۱،۱۲،۱۲

شماره	موسسه	نام	موقف	تاریخ
۴۶	وزارت کار و امور اجتماعی، شهدا و معلولین	محفوظ است	-	۳،۲،۱۳
۴۷		امران الله کامران	رئیس جندر	۲۵،۱۲،۱۲
۴۸	وزارت احیا و انکشاف دهات	عبدالرحمان ایوبی	رئیس اجرایی برنامه همبستگی ملی	۱۸،۱۲،۱۲
۴۹		محفوظ است	-	۲۳،۱۲،۱۲
۵۰		غزل حارث	رئیس اجرایی پروگرام انکشاف تصدی های روستایی افغانستان	۲،۱،۱۳ و ۵،۰۱،۱۳
۵۱	وزارت امور زنان	انجومه نعیمی	رئیس بخش انکشاف اقتصادی	۲۲،۱۲،۱۲
۵۲		مژگان مصطفوی	معین	۲۹،۱۲،۱۲
۵۳		سمیه سادات	رئیس بخش ارتقاء ظرفیت ها در جندر	۹،۱،۱۳
۵۴		حسین علی معین	متخصص اقتصاد، ریاست انکشاف اقتصادی	۰۹،۰۱،۱۳
۵۵	برنامه ملی انکشاف ساحوی	داکتر سمیع جلالزی	رئیس انکشاف سازمان های محلی	۰۲،۱۲،۱۲
۵۶		زیاده کریم	رئیس جندر	
۵۷	برنامه ملی انکشاف ساحوی	محفوظ است	اشتراک کننده پروژه	۱۳،۱۲،۱۲
۵۸	برنامه ملی انکشاف ساحوی	محفوظ است	خویشاند مرد	۱۳،۱۲،۱۲
۵۹	برنامه ملی انکشاف ساحوی	موسی خیل پائین	بحث گروهی میان زنان	۲۴،۱۲،۱۲
۶۰	برنامه ملی انکشاف ساحوی	موسی خیل پائین	بحث گروهی میان مردان	۲۴،۱۲،۱۲
۶۱	برنامه همبستگی ملی	محفوظ است	-	۲۳،۱۲،۱۲
۶۲	برنامه همبستگی ملی	محفوظ است	-	۲۳،۱۲،۱۲
۶۳	برنامه همبستگی ملی	محفوظ است	-	۲۳،۱۲،۱۲
۶۴	موسسه تعلیمی و انکشاف ظرفیت نور	جمیله افغانی کاکر	رئیس	۲۳،۰۱،۱۳
۶۵	فزیوترپی و برنامه احیا برای افغانستان	محبوبه سراج	مشاور جندر و برنامه برای زنان	۲۶،۱۱،۱۲
۶۶	اداره حمایت از ظرفیت ها رابعه بلخی	عبدالله حمیدی	آمر برنامه	۲۷،۱۱،۱۲
۶۷		قیس فقیری	مسئول اداری و مالی	۲۷،۱۱،۱۲
۶۸	موسسه انکشافی سنایی	سمیع الله ناصری	رئیس	۲۵،۱۱،۱۲
۶۹	موسسه انکشافی سنایی	رویا سلامزی	اشتراک کننده پروژه	۱۹،۱۱،۱۲
۷۰	موسسه انکشافی سنایی	احمد زبیر	خویشاوند مرد	۱۹،۱۱،۱۲
۷۱	موسسه انکشافی سنایی	بگرامی	بحث گروهی میان زنان	۰۶،۱۲،۱۲
۷۲	موسسه انکشافی سنایی	بگرامی	بحث گروهی میان مردان	۰۶،۱۲،۱۲
۷۳	انجمن احیاء ارتقاء مهارت ها	زهره امان	هماهنگ کننده برنامه	۱۲،۱۲،۱۲
۷۴	صبا	واسمه امیری	رئیس	۱،۱۲،۱۲
۷۵	شهدا	جواد وفا	رئیس اجرایی	۱۸،۱۱،۱۲
۷۶	برنامه انکشافی سازمان ملل متحد	گلستان عبادت	متخصص جندر	۰۶،۰۱،۱۳
۷۷	موسسه زنان برای زنان افغان	شکرپه خالقی	رئیس عمومی	۲۶،۱۱،۱۲
۷۸		فریبا احمدی	رئیس یک بخش	۳۱،۱۲،۱۲

ضمیمه ۴: پروژه های که بانک جهانی برای زنان در افغانستان تطبیق نموده است^{۲۰۴}

عنوان پروژه	مقدار تمویل (تعهد شده) به میلیون دالر	حالت	تاریخ تصویب
برنامه دختران جوان - افغانستان	۳,۰	در حال اجرا	۲۲ اگست ۲۰۱۲
برنامه همبستگی ملی ۳	۴۰,۰	در حال اجرا	۲۹ جون ۲۰۱۰
برنامه تقویت صحت برای مردمان فقیر روستایی	۴۹,۰	در حال اجرا	۲ جون ۲۰۱۰
برنامه انکشاف تشیبات روستایی افغانستان	۳۰,۰	در حال اجرا	۹ مارچ ۲۰۱۰
برنامه دوم انکشاف کیفیت تعلیمی در افغانستان	۳۰,۰	تکمیل شده	۳۱ جنوری ۲۰۰۸
گسترش و پایداری برنامه میکروفایننس	۳۰,۰	تکمیل شده	۸ جنوری ۲۰۰۸
پروژه اصلاحات امور مالی عامه	۳۳,۴	تکمیل شده	۲۹ می ۲۰۰۷
پروژه دوم و عاجل همبستگی ملی افغانستان	۱۲۰,۰	تکمیل شده	۷ دسیمبر ۲۰۰۶
پروژه متمم و عاجل همبستگی ملی	۲۸,۰	تکمیل شده	۳۰ جون ۲۰۰۵
برنامه ارتقاء کیفیت تعلیمی	۳۵,۰	تکمیل شده	۲۹ جولای ۲۰۰۴
پروژه عاجل همبستگی ملی افغانستان	۹۵,۰	تکمیل شده	۲۳ دسمبر ۲۰۰۳
پروژه عاجل بازسازی و انکشافی بخش صحت	۵۹,۶	تکمیل شده	۵ جون ۲۰۰۳
پروژه عاجل احیا و انکشاف تعلیم و تربیه	۱۵,۰	تکمیل شده	۶ جون ۲۰۰۲

^{۲۰۴} برگرفته شده است پروژه ها و برنامه های عملیاتی بانک جهانی، دسترسی به سایت ۱۰ جون ۲۰۱۳، "http://www.worldbank.org/projects/search?lang=en&searchTerm=&countryshortname_exact=Afghanistan"

ضمیمه ۵: اعلامیه ها و کنفرانس های بین المللی در باره افغانستان (۲۰۰۱-۲۰۱۲)، نکات مشخص و مربوط به زنان^{۲۰۵}

مکان	تاریخ	اعلامیه	منبع	توضیح
دوشنبه	۲۰۰۰	اعلامیه حقوق اساسی زنان افغانستان	اعلامیه حقوق اساسی زنان افغانستان، ۲۸ جون ۲۰۰۰. دسترسی به سایت ۱۲ مارچ ۲۰۱۳. http://www.bdr.freesevers.com/custom.html	این اعلامیه در واقع در یک برنامه غیر رسمی که توسط رهبران زن افغانستان در کنفرانس بین المللی در شهر دوشنبه کشور تاجیکستان که توسط NEGAR راه اندازی شده بود، تصویب شد که بعداً برای رئیس جمهور موقت افغانستان ارایه شد. این اعلامیه با احکامش روی حاکمیت و مشروعیت ملی افغانستان تأکید کرده و در عین حال حق دارد تا به عنوان عضو از فامیل کشور های دنیا، حق تعیین سرنوشت خود را داشته باشد. این اعلامیه حقوق زنان افغانستان در دسترسی به فرصت ها برای توانمندی در عرصه های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تأکید میورزد. مخصوصاً ماده ۶، بخش ۳ این اعلامیه روی حق زنان به وضع عدالت و مناسب برای کار تأکید می نماید. حقوق شخصی در این اعلامیه شامل نمی باشد.
بروکسل	۲۰۰۱	اعلامیه بروکسل - جلسه سران زنان افغان برای دموکراسی	جلسه سران زنان افغان برای دموکراسی. اعلامیه بروکسل. ۴-۵ دسمبر ۲۰۰۱. دسترسی در ۱۲ مارچ ۲۰۱۳.	این سند محصول کنفرانس ۵۰ نفر زن و رهبر افغان است که برای ارایه سفارشات برای بازسازی افغانستان تدویر یافته بود. چهار سفارش عمده در این سند شده است: تعلیم و تربیه، رسانه ها و فرهنگ؛ صحت؛ حقوق بشر؛ مهاجرین و بیجا شده گان داخلی؛ بر علاوه در این سند روی حقوق برابر برای زنان به شمول معاش و درآمد مساوی تأکید شده و می خواهد تا اصول عدم تبعیض علیه زنان در سیستم حقوقی افغانستان شامل گردد. نوت: عنوانی که پس از این می آیند از این منبع استفاده شده است، مگر اینکه تذکر رفته باشد: مرکز منسجم ملکی و نظامی. مجموعه از اسناد رسمی از تاریخ ۲۰۰۱ میلادی تا ۲۰۱۱ میلادی. دسترسی به سایت ۱۲ مارچ ۲۰۱۳ https://cimicweb.org/cmo/afg/۲۰۱۳_Documents/Governance/CFC_Afghanistan_pdfAgreements_June۲۰۱۲
بن	۲۰۰۱	کنفرانس بین المللی برای افغانستان: موافقت روی احکام تأسیس ادارات دایمی دولت افغانستان («موافقتنامه بن»)		بخش های ۳، ۴ و ۵ این موافقتنامه روی اهمیت اشتراک زنان در اداره موقت (۳) و لویه جرگه اضطراری (۴) تأکید می نماید؛ در بخش ۵ روی اداره موقت و کمیسیون خاص و مستقل برای تشکیل لویه جرگه اضطراری و اشتراک زنان در آن معلومات ارایه می دارد.
توکیو	۲۰۰۲	کنفرانس بین المللی برای مساعدت برای بازسازی افغانستان: خلاصه از نتایج کنفرانس		بخش های ۸ و ۱۳ این سند روی اهمیت آموزش و تعلیم و تربیه زنان در روند بازسازی افغانستان بحث می نماید. بخش ۱۲ روی محوریت و احیاء حقوق زنان و رسیدگی به نیاز های زنان و اینکه «حقوق زنان و مسایل مربوط به جندر بطور کامل در روند بازسازی» مورد توجه باشد، تأکید می نماید.
برلین	۲۰۰۴	کنفرانس بین المللی افغانستان: اعلامیه برلین		بخش ۱۰ روی این موضوع که در تمام مراحل بازسازی مسئله اشتراک و سهمگیری زنان بر اساس حقوق شان مبتنی بر قانون اساسی مورد توجه باشد، تأکید می ورزد. در دیگر جا های این اعلامیه از زنان چیزی تذکر نرفته است.

^{۲۰۵} به استثنای دو کنفرانس اولی، زنان در دیگر کنفرانس ها برابر با مردان اشتراک نداشته اند.

مکان	تاریخ	اعلامیه	منبع	توضیح
لندن	۲۰۰۶	کنفرانس لندن در باره افغانستان: توافقنامه افغانستان		سند اصول همکاری ها تاکید می نماید که در تمام برنامه ها و پالیسی ها حقوق و مسئولیت های برابر و مساوی مرد و زن مد نظر قرار گیرند. بعضی از بینچمارک های مشخص در ضمیمه اول این سند بطور مستقیم روی توانمند سازی زنان تاکید می نماید: در بخش حکومنداری، حاکمیت قانون و حقوق بشر: چند: تا ختم سال ۲۰۱۰ میلادی پلان کاری و ملی زنان افغانستان بطور کامل تطبیق شده باشد. اشتراک زنان در تمام ادارات دولتی افغانستان بشمول بخش های انتخابی و انتصابی و خدمات ملکی تقویت گردد. در بخش انکشاف اقتصادی و اجتماعی: تعلیم و تربیه: تعلیمات متوسط و لیسه: الی ختم سال ۲۰۱۰ میلادی حد اقل ۶۰ درصد از دختران شامل مکاتب باشند؛ تعداد معلمین زن به ۵۰ درصد افزایش یابد؛ شمولیت در پوهنتون ها ۱۰۰،۰۰۰ نفر برسد که شامل ۳۵ درصد دختران باشند؛ و ۱۵۰،۰۰۰ مرد و زن در مهارت های روز آموزش داده شوند؛ (ص ۹). مصئونیت اجتماعی: زنان آسیب پذیر: الی ختم سال ۲۰۱۰ میلادی تعداد خانواده های فقیر که توسط زنان سرپرستی میشوند به ۲۰ درصد کاهش یابد و میزان نرخ استخدام این خانواده ها ۲۰ درصد افزایش یابد.
روم	۲۰۰۷	کنفرانس روم روی حاکمیت قانون در افغانستان: سفارشات مشترک	کنفرانس روم روی حاکمیت قانون در افغانستان (۲-۳ جولای ۲۰۰۷). سفارشات مشترک. دسترسی به سایت ۱۲ مارچ ۲۰۱۳. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Romejointrecommandations.pdf	از مسایل کلیدی در این سند دسترسی زنان به عدالت و راه های بدیل برای توقیف زنان می باشند. مسئله چندر به عنوان یک موضوع چند جانبه در حاکمیت قانون تذکر رفته است.
پاریس	۲۰۰۸	کنفرانس بین المللی پاریس برای افغانستان: اعلامیه بین المللی حمایت از افغانستان		در این سند سفارشات مشخص در باره زنان نشده است. تنها چیزیکه گفته شده عبارت از حمایت کشور ها و سازمان های تمویل کننده افغانستان از پلان کاری و ملی برای زنان افغانستان می باشد.
مسکو	۲۰۰۹	سازمان همکاری های شانگهای: اعلامیه کنفرانس ویژه برای افغانستان	اعلامیه کنفرانس ویژه در باره افغانستان تحت نظارت سازمان همکاری های شانگهای. (مسکو، ۲۷ مارچ ۲۰۰۹). دسترسی به سایت ۱۲ مارچ ۲۰۱۳ میلادی. http://www.un.int/russia/new/270309/MainRoot/docs/off_news.htm.newen2	در این کنفرانس نیز روی مسایل زنان افغانستان صحبت نشد. اما روی موضوع پیشرفت های اقتصادی افغانستان و اینکه کشورهای عضو این سازمان در زمینه برای افغانستان چی نوع کمک کرده می توانند در این کنفرانس مورد بحث قرار گرفت.
هاگ	۲۰۰۹	کنفرانس بین المللی برای افغانستان: اعلامیه کنفرانس هاگ	کنفرانس افغانستان: اعلامیه نهایی. ۳۱ مارچ ۲۰۰۹. دسترسی به سایت ۱۲ مارچ ۲۰۱۳. http://www.iwaweb.org/Docs/202009/resource_centre/CBM2020Conference%20Hague%TheDeclaration.pdf	این کنفرانس افغانستان را قرامیخواند تا تلاش های اش را برای انسجام تمام مردم کشور و شامل ساختن زنان در روند برنامه های امدادی و کمکی به این کشور هر چه بیشتر افزایش دهد.
لندن	۲۰۱۰	کنفرانس لندن: اعلامیه کنفرانس لندن		در بخش ۲۶ اعلامیه این کنفرانس، جامعه بین المللی تعهدات دولت افغانستان را مبنی بر تطبیق پلان کاری و ملی زنان افغانستان و تطبیق قانون رفع تبعیض علیه زنان و نیز تعهدات کلی این کشور ها برای تقویت اشتراک زنان افغان در تمام ادارات دولتی به شمول خدمات ملکی و موقف های انتخابی و انتصابی تأیید می نماید.

مکان	تاریخ	اعلامیه	منبع	توضیح
کابل	۲۰۱۰	کنفرانس بین المللی کابل: اعلامیه کنفرانس کابل		بخش ۱۰ (چندر و حقوق اطفال) این اعلامیه مجدداً روی مرکزیت حقوق زنان بشمول حقوق برابر سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در آینده افغانستان تاکید می نماید. در این بخش گفته شده که مسئله چندر در تمام برنامه های انکشافی دارای اولویت برای این کشور مد نظر باشد. مجدداً در این کنفرانس، کشور های دونه و تمویل کننده تعهدات شان را برای کمک به وزارت خانه ها و ادارت (ملی و محلی) افغانستان در تطبیق پلان کاری و ملی برای زنان افغانستان ابراز داشتند. این اعلامیه همچنین از دولت افغانستان می خواهد تا بینچمارک های این پلان را شناسائی و در اولویت کاری هر یک از کلستر های پلان انکشافی کشور قرار دهد. همچنان از افغانستان می خواهد تا با تدوین استراتیژی، طی شش ماه قانون رفع تبعیض و خشونت علیه زنان را تطبیق نماید. بخش های ۱۳ و ۱۴ تحت صلح، آشتی و ادغام مجدد می خواهد تا حقوق زنان در هنگام مذاکرات صلح و آشتی شامل شده و همچنان زنان در جلسات جرگه های صلح شامل ساخته شوند.
بن	۲۰۱۱	کنفرانس بین المللی افغانستان: اعلامیه کنفرانس بن		بخش های ۶ و ۷ این اعلامیه از حق مساوی و برابر زنان و مردان بر اساس قانون اساسی این کشور تاکید می نماید. و بر علاوه تاکید می نماید که حقوق زنان برای آینده افغانستان موضوع مهم و کلیدی می باشد. بخش ۱۸ این اعلامیه روی موضوع صلح بحث کرده و روی «احترام به قانون اساسی افغانستان به شمول احکام این قانون روی حقوق بشر و حقوق زنان» تاکید می نماید. (ص ۴).
توکیو	۲۰۱۲	کنفرانس بین المللی روی افغانستان: اعلامیه توکیو	اعلامیه توکیو: مشارکت برای افغانستان متکی به خود: از انتقال به تحول. ۸ جولای ۲۰۱۲. دسترسی به سایت ۱۲ مارچ ۲۰۱۳. http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/2012_tokyo_conference/html.tokyo_declaration_en1	بخش ۹ این اعلامیه زیر عنوان امنیت و روند صلح روی احترام به حقوق زنان در جریان روند صلح و آشتی تاکید می نماید. و روی اشتراک موسسات جامعه مدنی و گروه های زنان در حمایت از روند صلح و فرهنگ صلح و حقوق بشر در جامعه افغانستان تاکید می ورزد. بخش ۲۰ زیر عنوان بخش خصوصی و جامعه مدنی روی موضوع ایجاد شغل برای جوانان و فرصت های شغلی برای زنان تاکید می نماید. همچنان بخش ۲۲ بر اهمیت اشتراک زنان در کنفرانس های بخش خصوصی در خصوص شناخت حقوق زنان و انکشاف جامع تاکید می ورزد. در ضمیمه و بخش چارچوب حسابدی یعنی بخش ۱۰ این اعلامیه (حکومتداری، حاکمیت قانون و حقوق بشر) چنین آمده است: «تقویت روند ادارات حکومتی با توجه خاص روی حقوق زنان از جمله پیش شرط ها برای توسعه اقتصادی پایدار، ایجاد شغل و سعادت برای مردم افغانستان می باشد.» اهداف این اعلامیه برای توجه به زنان شامل دسترسی بهتر زنان به عدالت برای همه بخصوص برای زنان و اطفال، از طریق انفاذ قانون اساسی و دیگر قوانین بنیادی بطور عادلانه، و کامل می باشد تا زنان بطور کامل از حقوق فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خود بهره ببرند. شاخص های این اعلامیه روی احترام به حقوق بشری تمام شهروندان بخصوص برای زنان و اطفال تاکید می نمایند و نیز برای کمیسیون مستقل حقوق بشر و موسسات جامعه مدنی افغانستان اجازه میدهد تا فعالیت های مناسب خود را پیش ببرند. و نیز بر اجرائی شدن قانون رفع تبعیض و خشونت علیه زنان و پلان کاری ملی برای زنان به همکاری جامعه مدنی این کشور تاکید می ورزد.

ضمیمه ۶: پیمان ها و میثاق های چند جانبه، و سازمان ملل متحد

پیمان/میثاق/پروتوکول	تاریخ	منابع	توضیح
کنوانسیون بین المللی برای سرکوب قاچاق زنان	تاریخ تصویب ۱۲ نوامبر ۱۹۴۷؛ انفاذ سر از تاریخ ۲۴ اپریل ۱۹۵۰	http://treaties.un.org/doc/publication/pdf.v53/2053/UNTS/Volume	این میثاق توافقی است روی جزاء دادن به کسانی که در قاچاق زنان دست دارند. بدون هیچ نوع پیشنهاد اضافی این میثاق به تاریخ ۱۲ نوامبر ۱۹۴۷ امضاء گردید. این میثاق که روی آن در ژنو بتاريخ ۱۱ اکتوبر ۱۹۳۳ توافق شده بود، با الحاق پروتوکول در (Lake Success) ایالت نیویارک به تاریخ ۱۲ نوامبر ۱۹۴۷ امضاء شد.
کنوانسیون بین المللی برای سرکوب قاچاق زنان و اطفال	تاریخ تصویب ۱۲ نوامبر ۱۹۴۷؛ تاریخ انفاذ: اپریل ۱۹۵۰	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_lang=en&Y=chapter&2-no=VII	این میثاق که روی آن در ژنو بتاريخ ۳۰ سپتمبر ۱۹۲۱ توافق شده بود، با الحاق پروتوکول در (Lake Success) ایالت نیویارک به تاریخ ۱۲ نوامبر ۱۹۴۷ امضاء شد. این میثاق توافقی است روی جزاء دادن به کسانی که در قاچاق زنان و دختران دست دارند. بدون هیچ پیشنهاد و شرط بتاريخ ۱۲ نوامبر ۱۹۴۷ امضاء گردید.
کنوانسیون ژنو برای حفاظت از افراد ملکی در زمان جنگ	تاریخ تصویب ۱۲ اگست ۱۹۴۹؛ تاریخ انفاذ ۲۱ اکتوبر ۱۹۵۰	http://treaties.un.org/pages/showDetails.080000280158b1a=aspx?objid	توافق برای حفاظت جان اسیران جنگی که در حال جنگ نیستند و یا در زمان جنگ دسگیر شده اند. به تاریخ ۱۲ اگست ۱۹۴۹ امضاء شده است.
کنوانسیون برای مبارزه علیه قاچاق افراد و سئو استفاده از افراد برای فحشاء	تاریخ تصویب ۲۱ مارچ ۱۹۵۰؛ تاریخ انفاذ: ۲۵ جولای ۱۹۵۱	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_lang=en&Y=a&chapter=11-no=VII	توافق برای تنبیه آنانی که به قاچاق انسان و فحشا گری فعالیت می کنند. عضویت به تاریخ ۲۱ می ۱۹۸۵ بدون هیچ پیشنهادی و یا شرطی
کنوانسیون حقوق سیاسی زنان	تاریخ تصویب ۳۱ مارچ ۱۹۵۳؛ تاریخ انفاذ: ۷ جولای ۱۹۵۴	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_lang=en&16=chapter&1-no=XVI	این کنوانسیون برای مشارکت سیاسی زنان همانند مردان عین حق برابر و مساوی را قابل میگردد. این حق شامل رای داد در انتخابات و اشتراک برای کسب کرسی های ادارات عامه می باشد. عضویت بتاريخ ۱۶ نوامبر ۱۹۶۶ بدون هیچ پیشنهادی و یا شرطی
کنوانسیون رضایت برای ازدواج، پائین ترین سن برای ازدواج و ثبت و راجستر ازدواج ها	تاریخ تصویب: دسمبر ۱۹۶۲؛ تاریخ انفاذ: دسمبر ۱۹۶۴	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_lang=en&16=chapter&3-no=XVI	در این کنوانسیون آمده است که رضایت کامل طرفین برای ازدواج حتمی می باشد. همچنین از دولت های عضو می خواهد تا با تدوین قوانین پائین ترین سن ازدواج را تعیین نمایند. افغانستان در این کنوانسیون اشتراک نکرده است.
کنوانسیون بین المللی رفع تمام انواع تبعیض های نژادی	تاریخ تصویب ۷ مارچ ۱۹۶۶، تاریخ انفاذ: جنوری ۱۹۶۹	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_lang=en&16=chapter&2-no=XVI	این کنوانسیون در واقع توافق برای محکوم کردن و از میان برداشتن هر نوع تبعیض نژادی می باشد. مخصوصا کشورهای امضاء کننده این کنوانسیون باید هر نوع جداسازی نژادی و آپارتاید را محکوم نمایند. این کنوانسیون حقوق مساوی مدنی و سیاسی را در برابر قانون برای همه می خواهد. تاریخ الحاق در ۶ جولای ۱۹۸۳ بدون هیچ پیش شرطی

پیمان/میثاق/پروتوکول	تاریخ	منابع	توضیح
کنوانسیون بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ICESC)	تاریخ تصویب ۱۶ دسمبر ۱۹۶۶، تاریخ انفاذ: ۳ جنوری ۱۹۷۶	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV&lang=en&f=chapter&f3	توافق روی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. کشور های عضو هیچ نوع تبعیضی را بخاطر جنسیت افراد نمیداشته باشند. ماده ۳: تامین حقوق مساوی برای زنان و مردان بخاطر بهره گیری از حقوق اقتصادی. ماده ۶: حق انتخاب و پذیرفتن کار بطور آزادانه. ماده ۷: شرایط کاری زنان پائین تر از شرایط کاری مردان نباشد. ماده ۱۰ بند ۲: حمایت های خاص از مادران برای یک دوره مناسب قبل و بعد از ولادت. اینکار شامل رخصتی های بامعاش و یا رخصتی های با امتیازات خاص اجتماعی. تاریخ الحاق ۲۴ جنوری ۱۹۸۳ با اعلامیه (پاراگراف های ۱ و ۳ ماده ۲۶ این کنوانسیون با ویژه گی های بین المللی بعضی از کشور ها مغایرت دارد به این اساس بعضی کشور ها به این کنوانسیون پیوسته نمی توانند).
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR)	تاریخ تصویب ۱۶ دسمبر ۱۹۶۶؛ تاریخ انفاذ: ۲۳ مارچ ۱۹۷۶	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV&lang=en&f=chapter&f4	این کنوانسیون زنده گی را حق تمام انسان ها میداند، منع برده داری، حق برابر در مقابل قانون، آزادی در زنده گی خصوصی، آزادی عقیده و بیان و ایجاد اجتماع، آزادی ازدواج، حفاظت از خوردسال ها، و آزادی از تبعیض. ماده ۳: حق مساوی برای مردان و زنان برای بهره گیری و استفاده از تمام حقوق مدنی و سیاسی شان. ماده ۲۳ بند ۴: تامین حق و مسئولیت برابر برای زن و شوهر در ازدواج و در هنگام ازدواج و در ختم یا فسخ ازدواج. تاریخ الحاق ۲۴ جنوری ۱۹۸۳ با این اعلامیه که (پاراگراف ۱ و ۳ ماده ۴۸ با ویژه گی های بین المللی بعضی کشور ها مغایرت دارند که آنان به این کنوانسیون پیوسته نمی توانند).
پروتکل الحاقی به کنوانسیون های ۱۲ اگست ۱۹۴۹ ژنو مرتبط به حفاظت قربانیان منازعات مسلحانه بین المللی (پروتکل ۱)	تاریخ تصویب ۶ اگست ۱۹۷۷؛ تاریخ انفاذ: جولای ۱۹۷۸	http://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=۰۸۰۰۰۰۰۲۸۰۰۴۳۵۸۶	مجدداً روی احکام کنوانسیون های اصلی ژنو در رابطه به منازعات مسلحانه بین المللی تاکید می نماید؛ اما دو ماده دیگر (۷۶ و ۷۷) به منظور حمایت و نگهداری زنان و اطفال از اعمال هر نوع آزار و اذیت در هنگام توقیف تاکید می نماید. افغانستان به این کنوانسیون اشتراک ندارد.
پروتکل الحاقی به کنوانسیون های ۱۲ اگست ۱۹۴۹ ژنو مرتبط به حفاظت قربانیان منازعات مسلحانه غیر بین المللی (پروتکل ۲)	تاریخ تصویب ۶ اگست ۱۹۷۷؛ و تاریخ انفاذ: ۷ دسمبر ۱۹۷۷	http://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=۰۸۰۰۰۰۰۲۸۰۰۴۳۵۸۷	مجدداً روی احکام کنوانسیون های اصلی ژنو در رابطه به منازعات مسلحانه غیر بین المللی (منازعات داخلی) و حفاظت و برخورد انسانی با افراد ملکی بخصوص کسانی که محبوس اند، تاکید می نماید. افغانستان در این کنوانسیون اشتراک ندارد.
کنوانسیون رفع تمام تبعیض ها علیه زنان	تاریخ تصویب: دسمبر ۱۹۷۹؛ تاریخ انفاذ: سپتمبر ۱۹۸۱	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV&lang=en&f=chapter&f8	این کنوانسیون از تمام کشور های عضو می خواهد تا پالیسی های را روی دست گیرند تا هر نوع تبعیض علیه زنان در تمام جوانب زنده گی رفع نمایند. ماده ۱۱: تامین حقوق مساوی برای زنان در کار، به شمول حق انتخاب پلان کار، مزد و معاش، مصئونیت وظیفه وی و امتیازات اجتماعی و حفاظت از تبعیض بخاطر مادر بودن/ شدن زنان. ماده ۱۳: دسترسی زنان به قرضه های مالی. به تاریخ ۱۴ اگست ۱۹۸۰ امضاء شده به تاریخ ۵ مارچ ۲۰۰۳ بدون هیچ نوع پیشنهادی و یا تردیدی تصویب شد.

پیمان/میثاق/پروتوکول	تاریخ	منابع	توضیح
کنوانسیون ضد شکنجه و رفتار و یا مجازات خشن، غیر انسانی یا تحقیر کننده	تاریخ تصویب: ۱۰ دسمبر ۱۹۸۴. تاریخ انفاذ: ۲۶ جون ۱۹۸۷	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV&lang=en&f=chapter&9	موافقت روی جلوگیری از شکنجه و آزار در داخل کشور های عضو و عدم انتقال افراد در دیگر کشور های که در آن شکنجه ممکن اتفاق بیافتد. به تاریخ ۴ فبروری ۱۹۸۵ امضاء شده و به تاریخ ۱ اپریل ۱۹۸۷ با تغییر تصویب شده: صلاحیت کمیته تحت ماده ۲۰ پذیرفته نشده و منازعاتی که به ICJ ارسال می گردد به رضایت تمام جوانب ذیدخل و نه تنها یک جانب باشد.
کنوانسیون حقوق اطفال	تاریخ تصویب: ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹؛ تاریخ انفاذ: ۲ سپتمبر ۱۹۹۰	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV&lang=en&f=chapter&11	حقوق انسانی اطفال. ماده ۱۸ بند ۱: والدین (پدر و مادر) بطور مشترک مسئولیت بزرگ نمودن اطفال شان را دارند. ماده ۱۸ بند ۳: اطفالی که والدین شان کار می نمایند باید از تمام خدمات که برای مراقبت اطفال اند مستفید باشند. به تاریخ ۲۷ سپتمبر ۱۹۹۰ امضاء شده؛ و به تاریخ ۲۸ مارچ ۱۹۹۴ با تغییر تصویب شده: حق احکام شریعت اسلامی محفوظ است.
پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در مورد عدم شمولیت اطفال در منازعات مسلحانه	تاریخ تصویب: ۲۵ می ۲۰۰۰ تاریخ انفاذ: ۱۲ فبروری ۲۰۰۲	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV&lang=en&f=b&chapter=11	توافق روی اینکه اطفال زیر سن ۱۸ سال به خدمت نظام در جنگ های مسلحانه استخدام نمی شوند و یا بطور داوطلبانه و یا هم بطور مستقیم در منازعات اشتراک نمی کنند. تاریخ الحاق ۲۴ سپتمبر ۲۰۰۳ با این اعلامیه: پائین ترین سن برای استخدام در خدمات نظامی «محدود است به سن ۲۲ تا ۲۸ ساله گی»؛ استخدام در نظام داوطلبانه می باشد.
کنوانسیون بین المللی برای حفاظت از حقوق تمام کارگران مهاجر و اعضاء فامیل های شان	تاریخ تصویب: ۱۸ دسمبر ۱۹۹۰؛ تاریخ انفاذ: ۱ جولای ۲۰۰۳	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV&lang=en&f=b&chapter=11	حقوق مدنی و سیاسی کارگران پناهنده و خانواده های شان به شمول حق آزادی، آزادی از بردگی، برابری در برابر قانون و برابری با کارگران کشور میزبان در زمینه پاداش و سایر شرایط کار. افغانستان عضویت این کنوانسیون را ندارد.
اساسنامه دادگاه جنایی بین المللی روم	تاریخ تصویب: ۱۷ جولای ۱۹۹۸؛ تاریخ انفاذ: ۱ جولای ۲۰۰۲	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV&lang=en&f=18&chapter=10&no=XVIII	با این معاهده دادگاه بین المللی جرایم تاسیس شد و جرایم جنگی نیز تعریف شده و پروسیجر کاری این دادگاه نیز مشخص شد. جرایم جنگی شامل خشونت علیه زنان در زمان جنگ مانند تجاوز جنسی، بارداری های اجباری و سئو استفاده از زنان می باشد.
کنوانسیون حقوق افراد معلول	تاریخ تصویب: ۱۳ دسمبر ۲۰۰۶، تاریخ انفاذ: ۳ می ۲۰۰۸	http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV&lang=en&f=chapter&15	حقوق مدنی افراد دارای معلولیت. از دولت های عضو این کنوانسیون می خواهد تا هر نوع از تبعیض علیه افراد معلول را در کشور های شان رفع نمایند. ماده ۶ این کنوانسیون می گوید که کشورهای عضو این کنوانسیون معیار های مناسب را برای تقویت و انکشاف کامل زنان دارای معلولیت را روی دست گیرند. ماده ۲۷: این حق افراد دارای معلولیت است تا به استخدام غیر تبعیضانه و مساوی دسترسی داشته باشند. عضویت در این کنوانسیون ۱۸ سپتمبر ۲۰۱۲ بدون هیچ پیشنهادی و یا شرطی.

ضمیمه ۷: مصوبه های شورای امنیت سازمان ملل متحد

موضوع	منبع	تاریخ	مصوبه
نقش زنان در امنیت، جنگ و تامین صلح. از اعضای این سازمان می خواهد تا: تامین حضور زنان در تمام سطوح تصمیم گیری روی حل و فصل منازعات و روند صلح. شامل ساختن رهنمائی و مواد مرتبط به جندر در برنامه های آموزشی برای پولیس و ارتش. در نظر داشتن مسایل جندر در هنگام مذاکره و تطبیق مفادات توافقنامه صلح. احترام و حفاظت از حقوق زنان و دختران در جریان جنگ های مسلحانه. بیرون ساختن خشونت های جنسی از احکام عفو.	http://www.un.org/events/res_1325e.pdf .	۳۱ اکتوبر ۲۰۰۰	مصوبه ۱۳۲۵ «زنان و صلح و امنیت»
خشونت های جنسی علیه زنان ملکی در جریان جنگ های مسلحانه از کشور های عضو که در جنگ های مسلحانه دخیل اند می خواهد تا: از خشونت های جنسی علیه زنان و دختران طفل جلوگیری نمایند. معیار های مناسب را برای جلوگیری از خشونت های جنسی علیه افراد ملکی روی دست گیرند. بیرون ساختن خشونت های جنسی از احکام عفو.	http://www.refworld.org/docid/485bbca72.html	۱۹ جون ۲۰۰۸	مصوبه ۱۸۸۸ «اعمال خشونت های جنسی علیه افراد ملکی در هنگام منازعات مسلحانه»
خشونت های جنسی علیه زنان ملکی در جریان جنگ های مسلحانه. از اعضای این سازمان که در جنگ های مسلحانه دخیل اند می خواهد تا: با اصلاحات حقوقی و عدلیه زمینه تامین عدالت را فراهم سازند. تحقیق و به عدالت کشاندن مرتکبین جنایات. افزایش دسترسی به خدمات صحتی، کمک های حقوقی، و حمایت های روانی از قربانیان جنگ. و تشویق رهبران برای سهم فعال برای جوامع شان	http://www.refworld.org/docid/4ac9aa152.html	۳۰ سپتمبر ۲۰۰۹	مصوبه ۱۸۸۹ «زنان و صلح و امنیت»
خشونت های جنسی علیه زنان ملکی در جریان جنگ های مسلحانه. از اعضای این سازمان که در جنگ های مسلحانه دخیل اند می خواهد تا: بهبود اشتراک و سهمگیری زنان در تمام مراحل پروسه صلح. تامین و در نظر داشتن مسایل جندر در تمام پروسه صلح و احیاء پس از جنگ. تضمین از اینکه موضوع توانمندی و شمولیت زنان در پروسه احیاء پس از منازعه و جنگ مورد توجه قرار گیرد. تامین دسترسی برابر به تعلیم و تربیه.	http://www.refworld.org/docid/4acdd8812.html	۵ اکتوبر ۲۰۰۹	مصوبه ۱۳۲۵ «زنان و صلح و امنیت»
وضعیت: در حال حاضر پلان کاری و ملی در افغانستان وجود ندارد تا به مصوبه های فوق الذکر رسیده گی نماید. با اینکه قانون رفع خشونت ها علیه زنان (۲۰۰۹) با فرمان رئیس جمهوری مورد انفاذ قرار گرفت اما تا هنوز توسط پارلمان کشور تصویب نشده است. در جرگه مشورتی صلح (جون ۲۰۱۰) ۲۱ درصد نمایندگان زنان حضور داشته از طرف دیگر در شورای عالی صلح که ۷۰ عضو دارد تنها ۹ عضو آن زنان می باشند که از روند برنامه صلح افغانستان نظارت به عمل می آورد. قانون مصالحه ملی، عفو عمومی و ثبات (۲۰۰۹) تمام آنانیکه در جرایم جنگی به شمول جرایم علیه زنان و جرایم جنسی مرتکب شده اند و اکنون در دستگاه دولت کار می نمایند مورد عفو قرار داده است.			

ماخذ:

- Abu-Lughod, Lila. *Veiled Sentiments: Honor and Poetry in a Bedouin Society*. Berkeley, CA: University of California, 1986.
- Abu-Lughod, Lila . "The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power through Bedouin Women." *American Ethnologist* 17, no. 1 (1990): 41-55.
- Afghan International Chamber of Commerce. "National Business Agenda." Kabul: AICC, 2006. <http://www.cipe.org/sites/default/files/publication-docs/AfghanNBA.pdf> (accessed 20 September 2012).
- Afghan Women's Summit for Democracy. "The Brussels Proclamation." December 4-5, 2001. http://www.un.org/womenwatch/afghanistan/documents/Brussels_Proclamation.pdf (accessed 12 March 2013).
- Afghanistan Independent Human Rights Commission. "Annual Report 1389." Kabul: AIHRC, 2010/11. <http://www.aihrc.org.af/media/files/Reports/Annual%20Reports/inside.pdf> (accessed 8 June 2013).
- Afghanistan Independent Human Rights Commission. "Fifth Report Situation of Economic and Social Rights in Afghanistan." Kabul: Afghanistan Independent Human Rights Commission. Qaus 1390/November/December 2011. http://www.aihrc.org.af/media/files/Reports/SECR/Report%20on%20ESCR_Final_English_12_2011.pdf (accessed 17 June 2013).
- Afghanistan Independent Human Rights Commission. *Law on the Structure, Duties, and Mandate of the Afghanistan Independent Human Rights Commission*, 16. Kabul: AIHRC, Saur 22, 1384 (May 12, 2005).
- Afghanistan Interim Authority. "Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions." S/2001/1154, 5 December 2001. <http://www.refworld.org/docid/3f48f4754.html> (accessed 7 June 2013).
- Afghanistan Investment Support Agency. www.aisa.org.af (accessed 11 June 2013).
- Afghan Management and Marketing Consultants. "Gender Mainstreaming in Afghanistan's Microfinance Sector: An Impact Assessment." Kabul: Microfinance Support For Afghanistan (undated). ammc.com.af (accessed on 11 June 2013).
- Afghanistan NGO Safety Office. "Quarterly data report: Q. 4 2012." 2013. <http://www.ngosafety.org/store/files/ANSO%20Q4%202012.pdf> (accessed 1 April 2013).
- American Society for Muslim Advancement. "Mission." <http://www.asmasociety.org/about/index.html> (accessed 1 April 2013).
- Afghan Official Gazette No. 988/2009, dated 27 July 2009.
- Agrawal, Arun. "Indigenous knowledge and the politics of classification." *International Social Science Journal* 54, no. 173 (2002): 287-297.
- Ahmed, Faiz. "Shari'a, Custom, and Statutory Law: Comparing State Approaches to Islamic Jurisprudence, Tribal Autonomy, and Legal Development in Afghanistan and Pakistan." *Global Jurist Advances* Article 5, 7, no. 1 (2007): 1-54.
- Ahmed, Faiz. "Afghanistan's Reconstruction, Five Years Later: Narratives of Progress, Marginalized Realities, and the Politics of Law in a Transitional Islamic Republic." *Gonzaga Journal of International Law* 10, no.3 (2006-2007): 269-312.
- Allendorf, Keera. "Do Women's Land Rights Promote Empowerment and Child Health in Nepal?" *World Development* 35, no. 11 (November 2007): 1975-1988. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X07001416> (accessed 7 June 2013).
- Al Arabiya. "Raping women in Tahrir NOT 'redline': Egyptian preacher Abulslam." 07 February 2013. http://english.alarabiya.net/articles/2013/02/07/264982.html?utm_medium=referral&utm_source=pulsenews (accessed 13 June 2013).

Al Samatar. "The Women's Mosque in Gabilay." In *Geographies of Muslim Women Gender, Religion, and Space*, edited by Falah Ghazi-Walid and Caroline Rose Nagel, 377-411. London: The Guilford Press, 2005.

ANSF. "NATO and Gender Equality - Role of Afghan Women during Security Transition and Beyond." Presentation, Civil Society Consultations before the NATO Summit in Chicago. 6 May 2012.

Andersen, Erna, Paula Kantor and Amanda Sim. "Microcredit, Informal Credit and Rural Livelihoods: A Village Case Study in Bamyán Province." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2008.

Anwari, Hangama, Cheshmak Farhoumand-Sims and Krista Nerland. "Assessing Gendered Access to Justice in Afghanistan." The North South Institute, Environmental Scan, Access and Action Series, December 2009. <http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2012/10/2009-Assessing-Gendered-Access-to-Justice-in-Afghanistan.pdf> (accessed 1 April 2013).

Asian Development Bank. "Rebuilding Afghanistan's Agriculture Sector." Manila: Asian Development Bank, 2003.

Ashrafi, Hedayatullah. "Gender Dimension of Agriculture and Rural Employment: Special Focus on Afghan Rural Women's Access to Agriculture and Rural Development Sector." Paper presented at the FAO-IFAD-ILO Workshop on Gaps, Trends and Current Research in Gender Dimensions of Agriculture and Rural Employment: Differentiated Pathways out of Poverty (Rome, March 31 - April 2, 2009). No publisher, undated. http://www.fao-ilo.org/fileadmin/user_upload/fao_ilo/pdf/Papers/23_March/Ashrafi_-_final.pdf (accessed 20 September 2012).

Asian Development Bank and Central Statistics Organisation. "Afghanistan Integrated Business Enterprise Survey Report 2009." Kabul: Central Statistics Organisation, 2009. <http://cso.gov.af/Content/Media/Documents/AFG2009EnterpriseSurvey8Sept2010382011123844606553325325.pdf> (accessed 10 June 2013).

Association of Women in Development (AWID), <http://www.awid.org/News-Analysis/Friday-Files/Women-Moving-Mountains-Successful-Strategies-and-Funding-Mechanisms-to-Eradicate-Violence-Against-Women> (accessed 6 June 2013).

Ayari, Farida. "Children Carrying the Burden of Work in Afghanistan." http://www.unicef.org/infobycountry/afghanistan_50072.html, 23 June 2009 (accessed 1 April 2013).

Azarbaijani-Moghaddam, Sippi. "Dastarkhan Weaving in Tagab-I Keshem, Badakhshan." Kabul: Zardozi, 2006. http://www.afghanartisans.com/PDFs/dasterkhwan_keshem_study.pdf (accessed 4 February 2013).

Azarbaijani-Moghaddam, Sippi. "A Study of Gender Equity through National Solidarity Programme's Community Development Councils 'If Anyone Listens I Have a Lot of Plans'." Kabul: DACAAR, 2010.

Azoy, Whitney G. *Buzkashi: Game and Power in Afghanistan*. Longrove, Illinois: Waveland Inc., 2012.

Babinard, Julie. "World Bank Gender Transport Surveys An Overview." Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2011. <http://siteresources.worldbank.org/INTTRANSPORT/Resources/336291-1227561426235/5611053-1231943010251/TRN-43-GenderSurveys.pdf>, (accessed 10 June 2013).

Backer, Larry. "Theocratic Constitutionalism: An Introduction to a New Global Legal Ordering." *Indiana Journal of Global Legal Studies* 16, no. 1 (2009): 85-172.

Banzet, Amelie, Marjan Kamal, Peggy Pascal, Johan Pasquet and François Grunewald. "Research on Chronically Poor Women in Afghanistan: Final Report." Japan International Cooperation Agency and Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit, March 2008. http://www.urd.org/IMG/pdf/CPW_report_hand-ove-_march2008.pdf (accessed 1 April 2013).

Barfield, Thomas. *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton: Princeton University Press, 2012.

Barfield, Thomas. "On Local Justice and Culture in Post Taliban Afghanistan." *Connecticut Journal of International Law* 17 (2002): 437-439.

- Barnett, R. Rubin. "Afghanistan's Uncertain Transition From Turmoil to Normalcy." CSR 12, Council of Foreign Relations, 2006.
- Bartlett, Linda A., Shairose Mawji, Sara Whitehead, Chadd Crouse, Denisa Ionete, Peter Salama and Afghan Maternal Mortality Study Group. "Maternal Mortality in Afghanistan: Magnitude, Causes, Risk Factors and Preventability." Ministry of Public Health Islamic Republic of Afghanistan, Center for Disease Control and Prevention, United Nations International Children's Education Fund Afghanistan, 2003.
- Beath, Andrew, Fotini Christia and Ruben Enikolopov. "Direct Democracy and Resource Allocation: Experimental Evidence from Afghanistan." Washington: The World Bank, Policy Research Working Paper Series 6133, 2012. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/07/16/000158349_20120716094426/Rendered/PDF/WPS6133.pdf (accessed 1 April 2013).
- Beath, Andrew, Fotini Christia and Ruben Enikolopov. "Empowering women: evidence from a field experiment in Afghanistan." Washington: The World Bank, Policy Research Working Paper Series 6269, 2012. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/11/19/000158349_20121119142938/Rendered/PDF/wps6269.pdf (accessed 1 April 2013).
- Belkner, Laura. "The Secular and Religious Legal Framework of Afghanistan as Compared to Western Notions of Equal Protection and Human Rights Treaties: Is Afghanistan's Legal Code Facially Consistent with Sex Equality?." *Cardozo Journal of International and Comparative Law* 20 (2012): 501-36.
- Bernard, Cheryl, Seth G. Jones, Olga Oliker, Cathryn Quantic Thurston, Brooke K. Stearns, Kristen Cordell. "Women and Nation-Building." Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2008. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG579.pdf (accessed 15 January 2013).
- Bhatt, Ela. "Late Early Years - SEWA's Perspectives on Early Year after Indian Independence." Inaugural Address, The Early Years after Indian Independence: Women's Perspectives, August 9-11, 1997, Baroda, Indian Association of Women's Studies, Centre for Women's Development Studies and Women's Studies Research Centre of M.S. University. Ahmedabad: SEWA Academy, 1994.
- Billaud, Julie. "Visible Under the Veil: Dissimulation, Performance and Agency in an Islamic Public Space." *Journal of International Women's Studies* 11, no. 1 (2009): 120-135.
- Boserup, Ester. *Woman's Role in Economic Development*. London: Earthscan, 1970 (Reprinted 1997).
- Brick, Jennifer. "The Political Economy of Customary Village Organizations in Rural Afghanistan." Prepared for the Annual Meeting of the Central Eurasian Studies Society, Washington, September 2008. <http://www.bu.edu/aias/brick.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Boros, Ruxandra. "Afghan Women Entrepreneurs: At the Crossroads Between Globalization and Local Traditions." *International Journal of Business and Globalization* 2, no. 4 (2008): 373-402. [http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/art_GEMTools_AfghanWomenCrossroads/\\$FILE/Afghan+Women+Entrepreneurs+At+the+Crossroads.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/art_GEMTools_AfghanWomenCrossroads/$FILE/Afghan+Women+Entrepreneurs+At+the+Crossroads.pdf) (accessed 16 January 2013).
- Bourdieu, Pierre. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity, 1992.
- Calder, Jason and Aziz Hakimi. "Statebuilding and Community Engagement without Reconciliation: A Case Study of Afghanistan's National Solidarity Program." Afghanistan: Future Generations Graduate School, Occasional Paper, Peace Building Series No. 2, March 2009.
- Canadian International Development Agency. "A Project Level Handbook: The Why and How of Gender Sensitive Indicators." Quebec: Canadian International Development Agency, 1997.
- Carter, Lynn and Kerry Connor. "A Preliminary Investigation of Contemporary Afghan Councils." Peshawar, Pakistan: Agency Coordinating Body for Afghan Relief, 1989. <http://repository.forcedmigration.org/?search=A+PRELIMINARY+INVESTIGATION+OF+CONTEMPORARY+AFGHAN+COUNCILS&start=0&rows=10> (accessed 11 June 2013).

Center for Policy and Human Development. "Afghanistan Human Development Report 2007: Bridging Modernity and Tradition: Rule of Law and the Search for Justice." Islamabad: Army Press, 2007. http://hdr.undp.org/en/reports/nationalreports/asiathepacific/afghanistan/afghanistan_2007_en.pdf (accessed 1 April 2013).

Centlivres-Demont, Micheline. "Types d'occupation et relations inter-ethniques dans le nord-est de l'Afghanistan." *Studia Iranica* 5, no.2 (1976): 269-277.

Centre for Policy and Human Development. "Afghanistan Human Development Report 2011 The Forgotten Front: Water Security and the Crisis in Sanitation." Kabul: Kabul University, Centre for Policy and Human Development, 2011. <http://www.cphd.af/nhdr/nhdr2010/Complete%20NHDR%202011%20final.pdf> (accessed 10 June 2013).

Chant, Sylvia and Matthew Guttman. "Mainstreaming Men into Gender and Development: Debates, Reflections and Experiences." London: Oxfam GB, 2000.

Chesterman, Simon. "An International Rule of Law?." *American Journal of Comparative Law* 56, no. 2 (2008): 331-61. http://www.humansecuritygateway.com/documents/NYU_aninternationalruleoflaw.pdf (accessed 1 April 2013).

Chioyenda, Melissa Kerr. "Afghan women, Culture and Development." American Anthropological Association, 2012. http://www.huffingtonpost.com/american-anthropological-association/afghan-women_b_1409068.html (accessed 17 June 2013).

Choudhury, Nusrat. "Constrained Spaces for Islamic Feminism: Women's Rights and the 2004 Constitution of Afghanistan." *Yale Journal of Law and Feminism* 19 (2007):155-74.

Christensen, Hanne. "The Reconstruction of Afghanistan: A Chance for Rural Afghan Women." Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, 2000.

Civil-Military Fusion Centre. "The International Conference on Afghanistan: Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions ('The Bonn Agreement')." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan: Co-Chairs' Summary of Conclusions." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "International Afghanistan Conference: The Berlin Declaration." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "The London Conference on Afghanistan: The Afghanistan Compact." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "Paris International Conference on Afghanistan: Declaration of the International Conference in Support of Afghanistan." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "The London Conference: London Conference Communiqué." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "The Kabul International Conference on Afghanistan: Kabul Conference Communiqué." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Civil-Military Fusion Centre. "The International Afghanistan Conference: Bonn Conference Communiqué." *Afghanistan Agreements: A Collection of Official Texts from 2001 to 2011*. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/CFC_Afghanistan_Agreements_June2012.pdf (accessed 12 March 2013).

Coburn, Noah. *Bazaar Politics: Power & Pottery in an Afghan Market Town*. Stanford: Stanford University Press, 2011.

Cusack, Jake and Eric Malmstorm. "Afghanistan's Willing Entrepreneurs Supporting Private-Sector Growth in the Afghan Economy." Washington DC: Centre for a New American Security, 2010. http://www.cnas.org/files/documents/publications/CNAS_Kauffman_Entrepreneurs_CusackMalmstrom.pdf (accessed 11 June 2013)

Danish Committee for Aid to Afghan Refugees. "Final Report: "Supporting Female Saffron Producers in Value Addition Activities in Herat Province, Volume 1: Final Report. World Bank Report No. 69369 (3 volumes)." Washington: The World Bank, 2010. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2011/02/16332884/afghanistan-supporting-female-saffron-producers-value-addition-activities-herat-province#> (accessed 21 September 2012).

Danish Committee for Aid to Afghan Refugees. "Final Report: "Supporting Female Saffron Producers in Value Addition Activities in Herat Province, Volume 2: Annex B—Final Lessons Learned World Bank Report No. 69369 (3 volumes)." Washington: The World Bank, 2010. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2010/12/16333653/afghanistan-supporting-female-saffron-producers-value-addition-activities-herat-province-vol-2-3-annex-b-final-lessons-learned> (accessed 21 September 2012).

Danish Committee for Aid to Afghan Refugees. "Final Report: Supporting Female Saffron Producers in Value Addition Activities in Herat Province, Volume 3: Saffron Value Chain Forum for Women. World Bank Report No. 69369 (3 volumes)." Washington: The World Bank, 2010. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2010/04/16333712/afghanistan-supporting-female-saffron-producers-value-addition-activities-herat-province-vol-3-3-saffron-value-chain-forum-women-herat> (accessed 21 September 2012).

"Declaration of the Essential Rights of Afghan Women." June 28, 2000. <http://www.bdr.freesevers.com/custom.html> (accessed 12 March 2013).

Dhanraj, Deepa. "Invoking Justice." **Film Segment:** <http://www.wmm.com/advscripts/wmmvideo.aspx?pid=192> Women make Movies, 2012. http://www.wunrn.com/news/2012/09_12/09_17/091712_india.htm (accessed 8 June 2013).

Das, Veena. "Violence, Gender and Subjectivity." *Annual Review of Anthropology* 37 (2008): 283-299.

Disch, Arne, Vegard Bye, Torun Reite, Elina Dale and Stephanie Crasto. "ARTF at a Cross-Roads: History and the Future." Oslo: Scanteam, September 2012. <http://ausaid.gov.au/countries/southasia/afghanistan/Documents/artf-cross-roads.pdf> (accessed 1 April 2013).

Dossa, Parin. "Structural Violence in Afghanistan: Gendered Memory, Narratives, and Food." *Medical Anthropology: Cross-Cultural Studies in Health and Illness* (2012): hard copy in press.

Dupree, Nancy Hatch. "The Family during Crisis in Afghanistan." *Journal of Comparative Family Studies*, Turbulent Times and Family Life in the Contemporary Middle East, no. 2 (2004):311-31.

- Eastern Africa Sub-Regional Support Initiative for the Advancement of Women. "Women's Political Participation and Economic Empowerment in Post-Conflict Countries: Lessons from the Great Lakes region in Africa." International Alert 2012. http://www.international-alert.org/sites/default/files/publications/201209WomenEmpowermentEN_0.pdf (accessed 7 June 2013).
- Echavez, Chona. "Gender and Economic Choice: What's Old and What's New for Women in Afghanistan Results from a Rapid Qualitative Assessment in Kabul and Parwan Provinces." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2012.
- Echavez, Chona and Sogol Zand. "The Impact of Microfinance Programmes on Women's Lives: A Case Study in Balkh Province." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2012.
- Edwards, David B. *Heroes of the Age: Moral Fault Lines on the Afghan Frontier*. Berkeley, CA: University of California Press, 1996.
- Eswaran, Mukesh. "The Empowerment of Women, Fertility, and Child Mortality: Towards a Theoretical Analysis." *Journal of Population Economics* 15, no. 3 (2002): 433-454.
- Fattori, Thomas. "Organizing Afghan Women to Generate Income from Poultry, Rebuilding Agricultural Markets Program (RAMP) in Afghanistan." Washington: Food and Agriculture Organisation and Chemonics International, 2005. <http://globalfoodchainpartnerships.org/cairo/papers/TomFattoriAfghanistan.pdf> (accessed 15 June 2013).
- Faubert, Carrol, Mary Kaldor, Saeed Niazi and Rajeev Pillay. "Case Study Afghanistan Evaluation of UNDP Assistance to Conflict-Affected Countries." New York: UNDP Evaluation Office, 2006. <http://web.undp.org/evaluation/documents/thematic/conflict/Afghanistan.pdf>. (accessed 12 June 2013).
- Food and Agriculture Organisation. "Invisible Guardians, Women Manage Livestock Diversity." Rome: Food and Agriculture Organisation of the United Nations, 2012. <http://www.fao.org/docrep/016/i3018e/i3018e00.pdf> (accessed 11 June 2013).
- Food and Agriculture Organisation. "The State of Food and Agriculture 2010-11, Women in Agriculture Closing the gender gap for development." Rome: Food and Agriculture Organisation of the United Nations, 2011. <http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e.pdf> (accessed 10 June 2013).
- Frank, Katherine. "Agency." *Anthropological Theory* 6, no. 3 (2006): 281-302.
- Gang, Rebecca. "Community-Based Dispute Resolution Processes in Kabul City." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, March 2011. <http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/1107E-CBDR%20Processes%20in%20Kabul%20City%20CS%202011%20web.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Gilmour, Erica M. "A Woman's Work: Exploring Gender Roles and Agriculture in Charikar, Afghanistan." Carleton University, Canada. Unpublished thesis. 2007.
- Ghani, Ashraf. "Rebuilding Broken States." (TED, Oct. 2012) http://blog.ted.com/2009/08/20/rebuilding_brok/ (accessed 12 June 2013).
- Ghoussoub, Mai. "Feminism—or the Eternal Masculine—in the Arab World." *New Left Review* 161 (1987): 3-13.
- Glad, Marit. "Knowledge on Fire: Attacks on Education in Afghanistan: Risks and Measures for Successful Mitigation." CARE International and Ministry of Education, September 2009. <http://ddp-ext.worldbank.org/EdStats/AFGpub09a.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Glatzer, Bernt. "Being Pashtun - Being Muslim: Concepts of Person and War in Afghanistan." In *Essays on South Asian Society: Culture and Politics II*, edited by Bernt Glatzer, 83-94. Berlin: Das Arabische Buch, 1998.

Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs of Japan. "International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan, 21-22 January 2002: co-chairs' summary of conclusions." http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.html (accessed 7 June 2013).

Government of Tamil Nadu. "Pudhu Vazuthu Project." <http://www.pudhuvaazhvu.org> (accessed 9 June 2013).

Government of the United States of America, Department of Commerce. http://www.trade.gov/static/afghanistan_logistics.pdf (accessed 11 June 2013).

Grace, Jo. "Gender Roles in Agriculture: Case Studies of Five Villages in Northern Afghanistan." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2004. <http://www.areu.org.af/EditionDetails.aspx?EditionId=22&ContentId=7&ParentId=7> (accessed 22 September 2012).

Grace, Jo. "Who Owns the farm? Rural Women's Access to Land and Livestock." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2005.

Gray, Kenneth and Jocelyn Finely-Hervey. "Women and Entrepreneurship in Morocco: Debunking Stereotypes and Discerning Strategies." *International Entrepreneurship and Management Journal* 1 (2005): 203-217.

Gururani, Shubhra. "Construction of Third World Women's Knowledge in the Development Discourse." *International Social Science Journal* 54, no 173 (2002): 313-323.

Hamilton, Booz Allen. "Afghanistan's Agenda for Action: Developing the Trade and Business Environment." USAID: Business Climate Legal and Institutional Reform (BizCLIR) Project, August, 2007.

Harding, Sandra. ed. *The Feminist Standpoint Theory Reader Intellectual and Political Controversies*. London: Routledge, 2004.

Hathaway, Oona. "Do Human Rights Treaties Make a Difference?." Yale Law School, Faculty Scholarship Series, Paper 839, 2002. http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1852&context=fss_papers (accessed 1 April 2013).

Hill Rojas, Mary and Zulaikha Aziz. "Recommendations for Integrating Gender into the Rebuilding Agricultural Markets in Afghanistan Program (RAMP)." Washington: USAID. 2004. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACY296.pdf (accessed 24 September 2012).

Himmelweit, S. "Making Visible the Hidden Economy: The Case for Gender-Impact Analysis of Economic Policy." *Feminist Economists* 8, no.1 (2002): 49-70.

Hisrich, Robert and Sevgi Ozturk. "Women Entrepreneurs in a Developing Country." *The Journal of Management Development* 18, no. 2 (1999): 114-125.

Hockenberry, Alison. "Changemaker named Ashoka Fellow." <http://www.changemakers.com/stories/changemaker-named-ashoka-fellow> (accessed 10 June 2013).

Holmén, Magnus, Thaw Tar Min, and Emilia Saarelainen. "Female Entrepreneurship in Afghanistan." *Journal of Developmental Entrepreneurship* 16, no. 3 (2011): 307-331.

Hopkins, Nancy, Mohammad Osman Tariq, Fazel Rabi Haqbeen, Palwasha Lena Kakar, Abdul Ghafor Asheq, Fazel Rabi Wardak and Habibullah Haidar. "Afghanistan in 2012: A Survey of the Afghan People." Kabul: The Asia Foundation, 2012. <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Surveybook2012web1.pdf> (accessed 1 April 2013).

Howe, J. "Rural Access and Mobility in Afghanistan - A Gender-sensitive Analysis." Washington: World Bank, 2010.

Hussein, Maliha Hamid. "State of Microfinance in Afghanistan." Kabul: Institute of Microfinance, 2009. http://www.inm.org.bd/publication/state_of_micro/Afghanistan.pdf (accessed 11 June 2013).

Icheku, Vincent. "Post-Taliban Measures to Eliminate Gender Discrimination in Employment." *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* 30, no. 7 (2011): 563-571.

"International Conference on Afghanistan: Hague Conference Declaration." March 31, 2009. http://www.iwaweb.org/Docs/resource_centre/CBM/2009%20The%20Hague%20Conference%20Declaration.pdf (accessed 12 March 2013).

International Development Committee. "Afghanistan: Development Progress and Prospects after 2014: Sixth Report of Session 2012-13 Vol 1." London: House of Commons, 2012. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmintdev/403/403.pdf> (accessed 1 April 2013).

International Labour Organisation. "Afghanistan: Time to move to Sustainable Jobs Study on the State of Employment in Afghanistan." Kabul: International Labour Organisation, 2012. http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Full_Report_4066.pdf (accessed 9 June 2013).

International Labour Organisation, Normlex, Information Systems in International Labour Standards. "Ratifications for Afghanistan." http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102945 (accessed 9 June 2013).

International Labour Organisation, Normlex, Information Systems in International Labour Standards. "Up-to-date Conventions not ratified by Afghanistan." http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11210:0::NO:11210:P11210_COUNTRY_ID:102945 (accessed 9 June 2013).

International Legal Foundation. "The Customary Laws of Afghanistan: A Report by the International Legal Foundation." Kabul: International Legal Foundation, 2003.

Islamic Republic of Afghanistan. Afghanistan Peace and Reintegration Program, Joint Secretariat. "Gender Policy for Afghanistan Peace and Reintegration Program (APRP)." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan, 2011. <https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Reports/APRP%20Gender%20Policy%202011.pdf> (accessed 12 March 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Afghanistan National Development Strategy: An Interim Strategy for Security, Governance, Economic Growth and Poverty Reduction." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan. No date. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/AFA4970B33A0505E49257107000811C6-unama-afg-30jan2.pdf> (accessed March 12 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Afghanistan National Development Strategy, (2008-13)." Appendix 1 National Action Plan (2009-13): 192-245.

Islamic Republic of Afghanistan. "Afghanistan National Development Strategy, Energy, 1397-1391 (2007/8 -2012/13) Vol. II, Pillar III, Infrastructure." <http://moec.gov.af/Content/files/Energy%20Sector%20Strategy%20-%202009%20June%2008%20-%20English.pdf> (accessed 13 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Afghanistan: Multiple Indicator Cluster Survey 2010-2011." United Nations Children's Fund, June 2012. <http://cso.gov.af/Content/files/AMICS-Jun24-2012-FINAL.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Afghanistan Statistical Yearbook 2009-10." Kabul: Central Statistics Organisation, 2010. <http://cso.gov.af/en/page/4723> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan, Central Statistics Organisation. "Afghanistan National Statistics Plan." Kabul: Central Statistics Organisation, 2010.

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Statistical Yearbook, 2011-12. Agriculture and Development." Kabul: Central Statistics Organisation, 2012. <http://cso.gov.af/Content/files/Agriculture%20Development.pdf> (accessed 9 June 2013)

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Afghanistan Statistical Yearbook 2011-12. Education." Kabul: Central Statistics Organisation, 2012. <http://cso.gov.af/Content/files/Education%20syb.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Afghanistan Statistical Yearbook 2011-12. Health Development." Kabul: Central Statistics Organisation, 2012. [http://cso.gov.af/Content/files/Health%20Development\(1\).pdf](http://cso.gov.af/Content/files/Health%20Development(1).pdf) (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Statistical Yearbook 2011-12. National Accounts." Kabul: Central Statistics Organisation, 2012. [http://cso.gov.af/Content/files/National%20Accounts\(3\).pdf](http://cso.gov.af/Content/files/National%20Accounts(3).pdf) (accessed 10 June 2013)

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Statistical Yearbook, 2011-12. Settled Population by Civil Division." <http://cso.gov.af/Content/files/Settled%20Population%20by%20Civil%20Division.pdf> (accessed 7 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation. "Statistical Indicators in the Country." <http://cso.gov.af/Content/Media/Documents/StatisticalIndicatorsinthecountry3920128598270553325325.pdf> (accessed 5 June, 2013)

Islamic Republic of Afghanistan. Central Statistics Organisation and World Bank. "Setting the Official Poverty Line for Afghanistan." CSO and World Bank, undated. <http://siteresources.worldbank.org/AFGHANISTANEXTN/Resources/305984-1326909014678/8376871-1334700522455/PovertyStatusMethodologyReport.pdf> (accessed 5 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Afghanistan." New York: Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW/C/AFG/1-2, 21 December 2011. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/CEDAW.C.AFG.1-2.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan. 2004." <http://www.embassyofafghanistan.org/document/the-constitution-of-the-islamic-republic-of-afghanistan> (accessed 22 February 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Immediate and Transitional Assistance Programme for the Afghan People." Islamabad: UN Coordination Office for Afghanistan, 2002.

Islamic Republic of Afghanistan. "Millennium Development Goals Islamic Republic of Afghanistan Country Report 2005: Vision 2020." Kabul: United Nations Development Programme, 2005. <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Afghanistan/Afghanistan%20MDG%202005.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Millennium Development Goals: Vision 2020 - Annual Progress Report 2008." Kabul: United Nations Development Programme, 2008.

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Communication and Information Technology. "Telecom Statistics, End of December, 2012." <http://atra.gov.af/en/page/telecom-statistics-end-of-december-2012> (accessed 14 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Agriculture, Irrigation & Livestock. "National Agricultural Development Framework (NADF)." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan, 2009. <http://mail.gov.af/en/page/2233> (accessed 12 March 2013).

Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Economy and World Bank Economic Policy and Poverty Sector. "Poverty Status in Afghanistan: Based on the National Risk and Vulnerability Assessment (NRVA) 2007-2008." Presentation, July 2010. <http://cso.gov.af/Content/Media/Documents/NRVA2007-08Report38201112528554553325325.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Economy. "Afghanistan Provincial Briefs." Kabul: Ministry of Economy, 2011. <http://moec.gov.af/Content/files/Last%20updated%20english.pdf> (accessed 1 April 2013).
Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Economy. "ANDS Annual Progressive Report: 1389." Kabul: Ministry of Economy, General Director of Policy, ANDS Monitoring and Evaluation, 2011. http://moec.gov.af/Content/Media/Documents/ANDSAnnualProgressiveReport1389_English1102011142610417553325325.pdf (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Economy. "Towards Self Reliance, Strategic Vision for the Transformation Decade." Tokyo Conference on Afghanistan, 8 July 2012.

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Education "1390 (2011/2012) EMIS Statistical Analytical Report." Kabul: Directorate of Educational Management Information System and Directorate General of Planning and Evaluation, 2012. http://moe.gov.af/Content/files/MoE_1390_Stat_Analysis_Final.pdf (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Education. "1390/2011 Annual Progress Report." (General Planning and Evaluation Department EMIS Directorate, undated).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Education. "Education Interim Plan 2011-13." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan. January, 2011. http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Afghanistan/Afghanistan_NEIP.pdf (accessed 12 March 2013).

Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Education. "Strategic Plan - Program Five: Education Management." <http://moe.gov.af/en/page/2016> (accessed 10 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Education. "Summary Report of Education Situation: Year 1388 (2009-2010)." Kabul: Directorate of Educational Management Information System and Directorate General of Planning and Evaluation, undated. http://moe.gov.af/Content/files/079_1388%20English%20Report.pdf (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Finance. "The Kabul Process." <http://www.thekabulprocess.gov.af/>, (accessed 12 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Finance. "National Priority Programs." <http://mof.gov.af/en/page/3976> (accessed 12 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Mines and Petroleum. "FAQs and Briefing Notes on Mining and Hydrocarbon Sector." 2011. <http://mom.gov.af/en/page/6393> (accessed 11 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Mines. "Artisanal and Small scale Mining Policy." Directorate of Policy, Hoot 1390 [2010/11]. http://mom.gov.af/Content/files/Policies/English/English_ASM_Policy.pdf (accessed 11 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Public Health and Central Statistics Organization. "Afghanistan Mortality Survey 2010: Key Findings." Kabul: Afghan Public Health Institute and Central Statistics Organization, 2010. <http://www.measuredhs.com/pubs/pdf/SR186/SR186.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Public Health. "A Basic Package of Health Services for Afghanistan, 2005/ 1384." Kabul: Ministry of Public Health, 2005. <http://moph.gov.af/Content/Media/Documents/BPHS-2005-FINAL29122010162945969.pdf> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Public Health. "Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Public Health Annual Report 1387." <http://moph.gov.af/content/media/Documents/HNSS-Report-ENG-v4-1281220101156987.pdf> (accessed 4 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Public Health. "National Gender Strategy, 2012-2016." Kabul: Ministry of Public Health, 2012. http://moph.gov.af/Content/Media/Documents/MoPH_National_Gender_Strategy_Final_English_2012164201212934246553325325.pdf (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. Ministry of Rural Rehabilitation and Development and World Food Programme. "Report on Findings from the 2003 National Risk and Vulnerability Assessment (NRVA) in Rural Afghanistan." Kabul: Ministry of Rural Rehabilitation, 2004. <http://surveynetwork.org/surveys/index.php/catalog/933/download/40422> (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Rehabilitation and Rural Development, National Solidarity Programme. "NSP Definitions." <http://www.nspafghanistan.org/default.aspx?sel=15#CDCByLaws> (accessed 16 June 2013).

Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Rural Rehabilitation and Development. "Villages Speak and the Nation Listens, The Third National Consultation Conference of Afghanistan's Community Development Councils." (2011) <http://www.nspafghanistan.org/files/2010%20CDC%20-%20NCC%20III%20Report.pdf> (accessed 12 June 2013)

Islamic Republic of Afghanistan. "National Action Plan for the Women of Afghanistan (NAPWA), 2008-2018." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan, 2008. http://www.unifem.org/afghanistan/media/pubs/08/NAPWA_EN.html?(accessed 12 March 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "National Development Framework." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan, 2002. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan016262.pdf> (accessed 12 March 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "National Report Submitted in Accordance with paragraph 15 (A) of the Annex to Human Rights Council Resolution 5/1 *." Universal Periodic Review to the United Nations General Assembly, 24 February 2009. http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session5/AF/A_HRC_WG6_5_AFG_1_E.pdf (accessed 1 April 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Social Protection Sector Strategy, 1387-1391 (2007/08-2012/13)." Kabul: Government of the Islamic Republic of Afghanistan, 2008. <http://moec.gov.af/Content/files/Social%20Protection%20Sector%20Strategy%20-%20English.pdf>(accessed 12 March 2013).

Islamic Republic of Afghanistan. "Towards Self-Reliance: Strategic Vision for the Transformation Decade." Tokyo Conference on Afghanistan. July 8, 2012. <http://mof.gov.af/Content/Media/Documents/Towards-Self-Reliance-27-6-2012167201210282583553325325.pdf> (accessed 12 March 2013).

Jackson, Ashley. "High Stakes: Girls' Education in Afghanistan." Oxford: Oxfam GB, Joint NGO Briefing Paper, 24 February 2011. <http://oxfamlibrary.openrepository.com/oxfam/bitstream/10546/125287/1/bp-high-stakes-girls-education-afghanistan-240211-en.pdf> (accessed 1 April 2013).

Jukarainen, Pirjo. "Implementing the UN Security Council Resolution 1325 Women, Peace and Security in Afghanistan- Analysis of Finland's Activities during the Period of the National 1325 Action Plan 2008-2011." www.1325.fi: 1325 Network Finland, 2012. http://www.1325.fi/tiedostot/Jukarainen_Afghanistan_report_final_2012.pdf (accessed 10 June 2013).

Kabeer, Naila. "Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment." *Development and Change* 30 (1999): 435-64.

Kabeer, Naila, Ayesha Khan and Naysan Adlparvar. "Afghan Values or Women's Rights? Gendered Narratives about Continuity and Change in Urban Afghanistan." Institute of Development Studies working paper 387, December, 2011.

Kakar, Palwasha. "Tribal Law of Pashtunwali and Women's Legislative Authority." Harvard Law School Islamic Legal Studies Program, unpublished research paper, 2003 <http://www.law.harvard.edu/programs/ilsp/research/alhp.php> (accessed 11 June 2013).

Kalima, Rose. *Where Women are Leaders*. London: Zed, 1992.

Kandiyoti, Deniz. "The Lures and Perils of Gender Activism in Afghanistan." University of London, School of Oriental and African Studies: The Anthony Hyman Memorial Lecture, 2009.

- Kantor, Paula and Adam Pain. "Running Out of Options, Tracing Rural Afghan Livelihoods. Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2011.
- Kerr-Wilson, Alice and Adam Pain. "Three Villages in Alingar, Laghman: A Case Study of Rural Livelihoods." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2003.
- Klasen, Stephan and Claudia Wink. "Missing Women: Revisiting The Debate." *Feminist Economics* 9, nos. 2-3 (2003): 263-299. <http://csde.washington.edu/~scurran/files/readings/April28/recommended/MissingWomen.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Kuovo, Sari, "A Slippery Slope: What Happened to Women's Rights in March 2012?." Kabul: Afghanistan Analysts Network, 2012. <http://www.afghanistan-analysts.org/a-slippery-slope-what-happened-to-womens-rights-in-march-2012> (accessed 1 June 2013).
- Lafreniere, Julie. "Uncounted and Discounted: A Secondary Data Research Project on Violence against Women in Afghanistan." Kabul: United Nations Development Fund for Women Afghanistan, 2006.
- Lampe, Dale. "One Step Back from the Brink: Donors, Disbursement and Default." *Microbanking Bulletin*: 2011. http://www.themix.org/sites/default/files/MBB%20-%20one%20step%20back%20from%20the%20brink_1.pdf (accessed 11 June 2013).
- Law on the Structure, Duties, and Mandate of the Afghanistan Independent Human Rights Commission. Kabul: Afghanistan Independent Human Rights Commission, Saur 22, 1384 /May 12, 2005.
- Lawrence, Quil. "For Afghan Policewomen, Sex Abuse is a Job Hazard." *NPR*, 8 March 2012, <http://www.npr.org/2012/03/08/148041305/for-afghan-policewomen-sex-abuse-is-a-job-hazard> (accessed 14 June 2013).
- Lewis, S. *Race against Time: Searching for Hope in AIDS-Ravaged Africa*. Melbourne: Text Publishing, 2005.
- Lister, Sarah and Adam Pain. "Trading in Power: The Politics of Free Markets in Afghanistan." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2004.
- Livingston, Ian S. and Michael O'Hanlon. "Afghanistan Index: Also including selected data on Pakistan." Washington.: Brookings, 31 January 2013. <http://www.brookings.edu/~media/Programs/foreign%20policy/afghanistan%20index/index20130131.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Lough, Oliver, Farokhloqa Amini, Farid Ahmad Bayat, Zia Hussain, Reyhaneh Gulsum Hussaini, Massouda Kohistani and Chona R. Echavez. "Equal Rights, Unequal Opportunities Women's Participation in Afghanistan's Parliamentary and Provincial Council Elections." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2010.
- Lyby, Eric. "Microfinance and Gender Roles in Afghanistan: A Study Report. Report No. 38130." Washington: The World Bank, 2006. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2006/11/7248759/microfinance-gender-roles-afghanistan>(accessed 21 September 2012).
- Macintyre, Martha. "Modernity, Gender and Mining: Experiences from Papua New Guinea." In *Gendering the Field Towards Sustainable Livelihoods for Mining Communities*, edited by Kuntala Lahiri-Dutt, 21-32. Melbourne: ANU EPress, 2011. <http://epress.anu.edu.au/apps/bookworm/view/Gendering+the+Field%3A+Towards+Sustainable+Livelihoods+for+Mining+Communities/5521/ch02.xhtml>. (accessed 9 June 2013).
- Mahmood, Saba. "Feminist Theory, Embodiment, and the Docile Agent: Some Reflections on the Egyptian Islamic Revival." *Cultural Anthropology* 16, no. 2 (2001): 202-236.
- Malapit, Hazel Jean and Elena Bardasi. "Women's Employment and Asset Ownership in Afghanistan, 2007-2008." Paper presented at the 6th IZA/World Bank Conference: Employment and Development. December 16, 2010. World Bank. http://www.iza.org/conference_files/worldb2011/malapit_h6808.pdf (accessed 4 February 2013).

- Maletta, Hector. "Gender and Employment in Rural Afghanistan, 2003-5." *Journal of Asian and African Studies* (2003): 173-196.
- Maletta, Hector. "Women at work: Gender, Wealth, Wages and Employment in Rural Afghanistan, 2002-2003." Buenos Aires: Instituto de Investigación en Ciencias Sociales, Universidad del Salvador, April, 2004. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=575026 (accessed 9 June, 2013).
- Mason, M. "Cultural Knowledge Report: Women's Work: Afghan Male Perspectives on the Value of Women's Work." Jalalabad: Human Terrain Team AF3, November, 2009. Unpublished document.
- Mayfair and Soho Group. "Afghanistan and Women's rights." <http://www2.amnesty.org.uk/groups/mayfair-and-soho/afghanistan-women%E2%80%99s-rights>, 28 November 2012 (accessed 1 April 2013).
- Medina de Albrand, Xaviera. "Customary and Family Law: a Gender approach in Afghanistan." *Effectius Newsletter* 8 (2010):1-6. http://effectius.com/yahoo_site_admin/assets/docs/Customary_and_Family_Law_a_Gender_approach_in_Afghanistan_Xaviera_Newsletter8.27185709.pdf (accessed 1 April 2013).
- Melucci, Alberto. "Identity and Difference in a Globalized World." In *Debating Cultural Hybridity*, edited by Pnina Werbner and Tariq Modood, 58-69. London: Zed, 1997.
- Microfinance Investment Support Facility for Afghanistan (MISFA). "MISFA Annual Report for the Year ended 2012." http://www.misfa.org.af/site_files/13613501921.pdf (accessed 12 June 2013).
- Moghadam, Valentine. "Patriarchy and the Politics of Gender in Modernising Societies: Iran, Pakistan and Afghanistan." *International Sociology* 7, no. 1 (1992): 35-53.
- Mohmand, Abdul Qayum. "The Prospects for Economic Development in Afghanistan, Reflections on a Survey of the Afghan People, Part 2 of 4, Occasional Paper, No. 14." Kabul: Asia Foundation June, 2012.
- Morris, Janelle. "Unlocking Economic Potential: Fostering an Environment for Female Entrepreneurs to Rebuild the Economy in Afghanistan." Princeton: Faculty of the Near Eastern Studies Department, Unpublished thesis 2011. http://www.princeton.edu/~gss/undergraduate/Janelle_MorrisThesis.pdf (accessed 16 January 2013).
- Moses, Vinod Nelson. "Why does the world need more social entrepreneurs?." Ashoka India, <http://india.ashoka.org/why-does-world-needs-more-social-intrapreneurs> (accessed 11 June 2013).
- Nanavaty, Reema. "Making the Poor Women reach Markets: SEWA's Journey" Annual Meetings in Prague, International Monetary Fund, The World Bank Group. Ahmedabad: SEWA, 2000.
- Nassery, Homira. "Gender Status Report: Rebuilding Agricultural Markets Program." Washington: USAID 2005. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADH140.pdf (accessed 24 September 2012).
- Nash, Ray and Robert Ward. "Afghan National Police Family Response Units and Women's Police Corps." Kabul: US Embassy, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement, 2011.
- Nawabi, Miriam A. "Women's Rights in the New Constitution of Afghanistan." New York: Center on International Cooperation, 2003.
- Nelson, Cynthia. "Public and Private Politics: Women in the Middle Eastern World." *American Ethnologist* 1, no. 3 (1974): 551-563.
- Nemat, Orzala Ashraf and Ajmal Samadi. "Forgotten Heroes: Afghan Women Leaders Killed in Impunity Ignored in Justice, 2012." Kabul: Afghan Rights Monitor, 2012. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Forgotten%20Heroes%20Afghan%20Women%20Leaders%20Killed%20in%20Impunity%20Ignored%20in%20Justice.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Nemat, Orzala Ashraf. "Afghan Women at the Crossroads: Agents of Peace – or Its Victims?." Century Foundation Report, 2011. http://old.tcf.org/publications/2011/3/afghan-women-at-the-crossroads-agents-of-peace2014or-its-victims/get_pdf (accessed 1 April 2013).

Nesari, Zuhail and Karima Tawfik. "The Kabul Courts and Conciliators: Mediating Cases in Urban Afghanistan." Washington: United States Institute of Peace, Peacebrief 101, 29 July 2011. <http://www.usip.org/files/resources/PB101.pdf> (accessed 1 April 2013).

Nijhowne, Diya and Lauryn Oates. "Living with Violence: A National Report on Domestic Abuse in Afghanistan." Washington: Global Rights, 2008. http://www.globalrights.org/site/DocServer/final_DVR_JUNE_16.pdf (accessed 1 April 2013).

Nijssen, Stefanie. "The Peace Process and Afghanistan's Women: Part 2 of a 4 Part-Series on Peace and Reintegration in Afghanistan." Civil-Military Fusion Centre Thematic Reports, Afghanistan in Transition, April 2012. https://www.cimicweb.org/cmo/afg/Documents/Governance/Afghanistan_Women_Reconciliation.pdf (accessed 1 April 2013).

Noelle-Karimi, Christine. "Village Institutions in the Perception of National and International Actors in Afghanistan." Bonn, Germany: Center for Development Research, University of Bonn, Working Paper Series 65, April 2006. http://www.zef.de/fileadmin/webfiles/downloads/zef_wp/wp65.pdf (accessed 1 April 2013).

Nussbaum, Martha. *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2000.

Norwegian Agency for Development Corporation. "Gender Review Report Royal Norwegian Embassy." Oslo: Norad, 2011.

Oates, Lauryn. "A Closer Look: The Policy and Lawmaking Process Behind the Shiite Personal Status Law." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit Issues Paper Series, September 2009. <http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/935E-%20A%20Closer%20Look%20-%20The%20Policy%20and%20Law-making%20Process%20Behind%20the%20Shiite%20Personal%20Status%20Law.pdf> (accessed 1 April 2013).

Olesen, Asta, Carol Le Duc, Lant Hayward Pritchett, Lana Moriarty, Maitreyi B. Das, Sujata Pradhan and Ratna M. Sudarshan. "Afghanistan: National Reconstruction and Poverty Reduction: the Role of Women in Afghanistan's Future." Washington: World Bank, March 2005. <http://siteresources.worldbank.org/AFGHANISTANEXTN/Resources/AfghanistanGenderReport.pdf> (accessed 1 April 2013).

Organization for Economic Co-operation and Development/ World Trade Organisation. "Aid for Trade at a Glance 2013 Connecting to Value Chains." Geneva: OECD/WTO, 2013. http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4trade13_intro_e.pdf; http://dx.doi.org/10.1787/aid_glance-2013-en (accessed 9 June 2013).

Organization of the Islamic Conference. "Cairo Declaration on Human Rights in Islam." 5 August 1990. United Nations General Assembly Official Records, World Conference on Human Rights, 4th Session, Agenda Item 5, United Nations Document A/ CONF.157/PC/62/Add.18, 1993. <http://www.arabhumanrights.org/publications/regional/islamic/cairo-declaration-islam-93e.pdf> (accessed 1 April 2013).

Oxal, Zoe and Sally Biden. "Gender and Empowerment: Definitions, Approaches and Implications for Policy." Brighton: Institute of Development Studies, 1997.

Oxfam International. "Getting the Fundamentals Right: The Early Stages of Afghanistan's WTO Accession Process." Oxfam International, Oxfam Briefing Paper 92, 2007. <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/Getting%20the%20fundamentals.pdf>. (accessed 11 June 2013).

Pain, Adam and Sayed Mohammad Shah. "Policy Making in Agriculture and Rural Development in Afghanistan." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2009.

Palau, Rainer Gonzalez. "Opportunities for Micro-Electric Power in Rural Afghanistan." Kabul: Civil-Military Fusion Centre, 2011. <https://www.cimicweb.org/Documents/CFC%20AFG%20Infrastructure%20Archive/20110602-INFRA-SEC-Micro-Electric-Opportunities.pdf> (accessed 14 June 2013).

- Panter-Brick, Catherine, Mark Eggerman, Viani Gonzales and Sarah Safdar. "Violence, Suffering, and Mental Health in Afghanistan: A School-based Survey." *The Lancet* 374, no.9692 (5 September 2009): 807-16.
- Papanek, Hanna. "Family Status-Production Work: Women's Contribution to Social Mobility and Class Differentiation." In *Gender and the Household Domain*, edited by Maitreyee Krishnaraj and Karuna Chanana, 97-116. New Delhi: Sage, 1989.
- Papanek, Hanna. "Purdah: Separate Worlds, and Symbolic Shelter." *Comparative Studies in Society and History* 15 no. 3 (1973): 289-325.
- Parto, Saeed, Anastasiya Hozyainova, Rozbih Mihran, Jos Winters, Nafasgul Karimi, Zarghona Saify and Joost Gorter. "Gender and the Agricultural Innovation System in Rural Afghanistan: Barriers and Bridges." Kabul: Afghanistan Public Policy Research Organisation, 2011.
- Parto, Saeed, Anna Paterson and Asif Karimi. "Enabling or Disabling: The Operating Environment for Small and Medium Enterprises in Rural Afghanistan." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, Working Paper Series, September 2007.
- Pascal, Peggy, Cecile Duchet and Jean-Christophe Duchier. "Final report: Enhancing Women's Roles in the Household Economy: Lal District (Ghor Province)" Groupe U.R.D. Available by request from AREU Library, undated.
- Pauli, Peter. "National Risk and Vulnerability Assessment 2007/8: A Profile of Afghanistan." Kabul: Delegation of the European Commission to Afghanistan, 2009. [http://cso.gov.af/Content/1 Media/Documents/NRVA2007-08Report38201112528554553325325.pdf](http://cso.gov.af/Content/1%20Media/Documents/NRVA2007-08Report38201112528554553325325.pdf) (accessed 1 April 2013).
- Povey, Elaheh Rostami. *Afghan Women: Identity and Invasion*. London: Zed Books, 2007.
- Powell, Catherine. "Lifting Our Veil of Ignorance: Culture, Constitutionalism, and Women's Human Rights in Post-September 11 America." *Hastings Law Journal* 57 (2005): 331-383. <http://ssrn.com/abstract=910250> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.667463> (accessed 1 April 2013).
- Raj, Anita, Charlemagne Gomez and Jay G. Silverman. "Driven to a Fiery Death - The Tragedy of Self-Immolation in Afghanistan." *New England Journal of Medicine* 358, no. 21 (22 May 2008): 2201-03. <http://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJMp0801340> (accessed 1 April 2013).
- Rajivan, Anuradha. "Power, Voice and Rights: A Turning Point for Gender Equality in Asia and the Pacific." Colombo: United Nations Development Programme Regional Centre for Asia Pacific and Human Development Report Unit, Asia-Pacific Human Development Report, February 2010. <http://web.undp.org/asia/pdf/APHumanDevelopmentReport2010.pdf> (accessed 1 April 2013).
- Ramadurai, Charukesi. "Stitching Lingerie Improves Women's Lives in South India." *New York Times*, May 21, 2012, http://india.blogs.nytimes.com/2012/05/21/stitching-lingerie-improves-womens-lives-in-south-india/?_r=0 (accessed 11 June 2013).
- Rao, Koteeswara. *Empowerment of Women in India*. New Delhi: Discovery Publishing House, 2005.
- Redfield, Robert. *The Little Community and Peasant Society and Culture*. Chicago: University of Chicago Press, 1960.
- Reid, Rachel. "The 'Ten-Dollar Talib' and Women's Rights: Afghan Women and the Risks of Reintegration and Reconciliation." New York: Human Rights Watch, July 2010. www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0710webwcover.pdf (accessed 1 April 2013).
- Rennie, Ruth. "State Building, Security and Social Change in Afghanistan: Reflection on a Survey on Afghan People." Kabul: The Asia Foundation, 2008. <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/2008surveycompanionvolume.pdf> (accessed 1 April 2013).
- "Rome Conference on the Rule of Law in Afghanistan (July 2-3, 2007): Joint Recommendations." <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Romejointrecommandations.pdf> (accessed 12 March 2013).

- Rural Development Institute. "Women's Inheritance Rights to Land and Property in South Asia: A Study of Afghanistan, Bangladesh, India, Nepal, Pakistan, and Sri Lanka." World Justice Project, December, 2009. http://www.landesa.org/wp-content/uploads/2011/01/RDI_Report_WJF_Womens_Inheritance_Six_South_Asian_Countries_December_2009.pdf (accessed on 12 June 2013).
- Sandler, Joanne and Aruna Rao. "Strategies of Feminist Bureaucrats: United Nations Experiences." Brighton: Institute of Development Studies, 2012.
- Samuel Hall Consulting. "Economic Assessment and Labour Market Survey of Mazar-i Sharif, Pul-i Khumri, Kandahar City and Kunduz City." Kabul: Mercy Corps, 2011.
- Samuel Hall Consulting. "The Challenge of Becoming Invisible Understanding Women's Security in Kabul." Kabul and Berlin: Heinrich Boll Stiftung, 2012.
- Samuel Hall Consulting. "Women's Perceptions of the Afghan National Police." Kabul: Heinrich Böll Stiftung Afghanistan, 2011. http://www.af.boell.org/downloads/PPS_new.pdf (accessed 1 April 2013).
- Sawhney, Mohanbir. "Fields of Online Dreams." ITC, The CIO Magazine, 2002. <http://www.itcportal.com/media-centre/press-reports-content.aspx?id=655&type=C&news=Fields-Online-Dream> (accessed 11 June 2013).
- Selliah, S. *The Self-Employed Women's Association, Ahmedabad, India*. Geneva: International Labour Office, 1989.
- Sen, Amartya. *Commodities and Capabilities*. Oxford: Oxford University Press, 1985.
- Sen, Amartya. *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Sinha, Nistha, Dhushyanth Raju, and Andrew Robert Morrison. "Gender Equality, Poverty and Economic Growth." World Bank Policy Research Working Paper No. 4349, September 1, 2007.
- Shanghai Cooperation Organization. "Declaration of the Special Conference on Afghanistan Convened under the Auspices of the Shanghai Cooperation Organization." Moscow, March 27, 2009. http://www.un.int/russia/new/MainRoot/docs/off_news/270309/newen2.htm (accessed 12 March 2013).
- Solotaroff, Jennifer, Nadia Hashimi, Asta Olesen. "Main report. Vol. 1 of Gender in Developing the Agriculture and Livestock Sectors: Increasing Women's Opportunities Along Value Chains of Farm Products. Afghanistan gender mainstreaming implementation note series; no. 2." Washington: The World Bank, 2012. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/07/16541786/gender-developing-agriculture-livestock-sectors-increasing-womens-opportunities-along-value-chains-farm-products-vol-1-2-main-report> (accessed 11 June 2013).
- Sultani, Musa, Hussain Ali Moin, Muhammad Hussain Nusrat, Abdulqayum Zahidi, Safiyullah Elham and Muhammad Hussain Hasrat. "Report on the Situation of Economic and Social Rights in Afghanistan - IV." Kabul: Afghanistan Independent Human Rights Commission, December 2009. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b3b2df72.html> (accessed 1 April 2013).
- Tanzarn, Nite. "Integrating Gender Into World Bank Financed Transport Programs Case Study Uganda." Washington DC: The World Bank, Road Sector Programme Support, 2003. <http://www4.worldbank.org/afr/ssatp/Resources/HTML/Gender-RG/Source%20%20documents%5Ccase%20studies%5CICNET%20Case%20Studies%20for%20WB/CSICN12%20Uganda%20Road%20Program.pdf> (accessed 12 June 2013).
- Tapper, Nancy. *Bartered Brides: Politics, Gender and Marriage in an Afghan Tribal Society*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1991.
- Tapper, Richard L. "Ethnicity, Order and Meaning in the Anthropology of Iran and Afghanistan." *Colloques internationaux Le Fait Ethnique en Iran et en Afghanistan*, Paris: Editions du CNRS (1988): 21-34.
- The Asia Foundation. "Afghanistan in 2007: A Survey of the Afghan People." Kabul: The Asia Foundation, 2007. <http://www.asiafoundation.org/resources/pdfs/AGsurvey07.pdf> (accessed 1 April 2013).
- The Asia Foundation. "Ministry of Women's Affairs Initiative to Support Policy and Advocacy." <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/MISPA1AfghanistanFINAL.pdf> (accessed 12 June 2013).

"The Tokyo Declaration: Partnership for Self-Reliance in Afghanistan: From Transition to Transformation." July 8, 2012. http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/tokyo_conference_2012/tokyo_declaration_en1.html (accessed 12 March 2013).

Tibbo, M., M. Abdelai-Martini, B. Rischkowsky, A. Aw-Hassan, B. Tariq, P. Salehy, A. R. Manan, M. A. Khan, and M. Z. Anwar. "Gender Sensitive Research Enhances Agricultural Employment in Conservative Societies: The Case of Women Livelihoods and Dairy Goat Programme in Afghanistan and Pakistan. Paper presented at the FAO-IFAD-ILO Workshop on Gaps, Trends and Current Research in Gender Dimensions of Agriculture and Rural Employment: Differentiated Pathways out of Poverty March 31 - April 2, 2009" Rome: no publisher, undated. http://www.fao-ilo.org/fileadmin/user_upload/fao_ilo/pdf/Papers/24_March/Tibbo_et_al_-_Paper_final.pdf (accessed 20 September 2012).

Trade and Accession Facilitation for Afghanistan (TAFA). "Afghan Women go to (the global) market: An Analysis of Women's Participation in Trade and Business." Kabul: USAID and Chemonics, 2011.

Trade and Accession Facilitation for Afghanistan (TAFA). "Knowledge, Attitudes and Practices Survey of Afghanistan towards Trade." Kabul: USAID/Trade and Accession Facilitation for Afghanistan, 2010. <http://www.theairconsulting.com/uploads/1/1/3/4/11343833/afghantrade.pdf>. (accessed 1 April 2013)

Transitional Islamic Government of Afghanistan. Ministry of Health. "Interim Health Strategy 2002-2003: A strategy to lay foundations." Kabul: Ministry of Health, February 2003.

Transitional Islamic Government of Afghanistan. Ministry of Health. "National Reproductive Health Strategy for Afghanistan 2003-2005." Kabul: General Directorate of Health Care and Promotion, Women's and Reproductive Health Directorate, Reproductive Health Taskforce, Final document, July 2003. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan018855.pdf> (accessed 1 April 2013).

Torabi, Yama. "Assessing the NSP: The Role of Accountability in Reconstruction." Afghanistan: Integrity Watch, 2007. <http://www.iwaweb.org/reports/PDF/AfghanNSP.pdf> (accessed 5 June 2013).

UNIFEM. "Trade and Gender in Afghanistan: Dangers and Opportunities. Draft for Discussion." Kabul: UNIFEM, 2006. http://www.unifem.org/afghanistan/docs/pubs/06/gender_and_trade_06.pdf (accessed 4 February 2013).

United Nations. "International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age." *United Nations Treaty Series* 53, no. 771 (1950): 40-47. <http://treaties.un.org/doc/publication/UNTS/Volume%2053/v53.pdf> (accessed 4 March 2013).

United Nations. "International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children." *United Nations Treaty Series* 53, no. 772 (1950): 50-57. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=VII-2&chapter=7&lang=en (accessed 4 March 2013).

United Nations. "Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War." *United Nations Treaty Series* 75, No. 973 (1950): 287-416. <http://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280158b1a> (accessed 4 March 2013).

United Nations. "Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others." *United Nations Treaty Series* 96, No. 1342 (1951): 272-320. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=VII-11-a&chapter=7&lang=en (accessed 4 March 2013).

United Nations. "Convention on the Political Rights of Women." *United Nations Treaty Series* 193, No. 2613 (1954): 135-174. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVI-1&chapter=16&lang=en (accessed 4 March 2013).

United Nations. "Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages." *United Nations Treaty Series* 521, no. 7525 (1964): 231-280. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVI-3&chapter=16&lang=en (accessed 4 March 2013).

United Nations. "International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination." *United Nations Treaty Series* 660, no. 9464 (1969): 195-318. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESC)." *United Nations Treaty Series* 993, no. 1453 (1976): 3-106. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-3&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "International Covenant on Civil and Political Rights (ICCP)." *United Nations Treaty Series* 999, no. 14668 (1976): 171-346. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I)." *United Nations Treaty Series* 1125, no. 17512 (1979): 3-608. <http://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002800f3586> (accessed 5 March 2013).

United Nations. "Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and relating to the protection of victims of non-international armed conflicts (Protocol II)." *United Nations Treaty Series* 1125, no. 17513 (1979): 609-699. <http://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002800f3cb8> (accessed 5 March 2013).

United Nations. "Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)." *United Nations Treaty Series* 1249, no. 20378 (1981): 13-142. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment." *United Nations Treaty Series* 1465, no. 24841 (1987): 85-210. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-9&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "Convention on the Rights of the Child." *United Nations Treaty Series* 1577, no. 27531 (1990): 3-178. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict." *United Nations Treaty Series* 2174, no. 27531 (2002): 222-279. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-11-b&chapter=4&lang=en (accessed 5 March 2013).

United Nations. "International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families." *United Nations Treaty Series* 2220, no. 39481 (2003): 3-260. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-13&chapter=4&lang=en (accessed 6 March 2013).

United Nations. "Rome Statute of the International Criminal Court." *United Nations Treaty Series* 2187, no. 38544 (2002): 3-633. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en (accessed 6 March 2013).

United Nations. "Convention on the Rights of Persons with Disabilities." *United Nations Treaty Series* 2515, no. 44910 (2008): 3-192. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-15&chapter=4&lang=en (accessed 6 March 2013).

United Nations. "Women and Peace and Security." United Nations Security Council Resolution No. 1325, adopted October 31, 2000. S/RES/1325 (2000). http://www.un.org/events/res_1325e.pdf (accessed 7 March 2013).

United Nations. "Women and Peace and Security." United Nations Security Council Resolution No. 1820, adopted June 19, 2008. S/RES/1820 (2008). <http://www.refworld.org/docid/485bbca72.html> (accessed 7 March 2013).

United Nations. "Acts of Sexual Violence Against Civilians in Armed Conflict." United Nations Security Council Resolution No. 1888, adopted September 30, 2009. S/RES/1888 (2009). <http://www.refworld.org/docid/4ac9aa152.html> (accessed 7 March 2013).

United Nations. "Women and Peace and Security." United Nations Security Council Resolution No. 1889, adopted October 5, 2009. S/RES/1889 (2009). <http://www.refworld.org/docid/4acdd8512.html> (accessed 7 March 2013).

United Nations. "The Universal Declaration of Human Rights," 1948. <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (accessed 7 March 2013).

United Nations. "Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace." World Conference to review and appraise the achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace, Nairobi, Kenya, July 15-26, 1985. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/nairobi.html> (accessed 8 March 2013).

United Nations. "Declaration on the Elimination of Violence Against Women." A/RES/48/104, December 20, 1993. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (accessed 8 March 2013).

United Nations. General Assembly. "United Nations Millennium Declaration." General Assembly, 18 September, 2000. <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf> (accessed 9 June 2013)

United Nations Assistance Mission in Afghanistan. "Harmful Traditional Practices and Implementation of the Law on Elimination of Violence against Women in Afghanistan." Kabul: United Nations Assistance Mission in Afghanistan and Office of the High Commission for Human Rights, 2010.

United Nations Assistance Mission in Afghanistan and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. "Silence is Violence: End the Abuse of Women in Afghanistan." Kabul: United Nations Assistance Mission in Afghanistan and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 8 July 2009. http://www.ohchr.org/Documents/Press/VAW_Report_7July09.pdf (accessed 1 April 2013).

United Nations Assistance Mission in Afghanistan. "Still a Long Way to Go: Implementation of the Law on Elimination of Violence against Women in Afghanistan." Kabul: United Nations Assistance Mission in Afghanistan, 2012. <http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=Qy9mDiEa5Rw%3d&tabid=12254&language=en-US> (accessed 1 April 2013).

United Nations Conference on Trade and Development. "Final Act and Report." Conference held in Geneva, March 23 - June 16, 1964. <http://unctad.org/en/pages/MeetingsArchive.aspx?meetingid=22966> (accessed 8 March 2013).

United Nations Department of Economic and Social Affairs. "Copenhagen Declaration and Program for Action." World Summit for Social Development, Copenhagen, Denmark, 1995. <http://social.un.org/index/Home/WorldSummitforSocialDevelopment1995.aspx> (accessed 9 March 2013).

United Nations Development Fund for Women Afghanistan. "Child and Forced Marriage: Conference Proceedings." Kabul: United Nations Development Fund for Women Afghanistan, March 2007.

United Nations Development Fund for Women Afghanistan. "Factsheet 2010." Kabul: United Nations Development Fund for Women Afghanistan, February 2010. <http://www.unifem.org/afghanistan/media/pubs/factsheet/10/index.html> (accessed 3 February 2013).

United Nations Development Programme. "International Human Development Indicators." <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/48906.html> (accessed 11 June 2013).

United Nations Development Programme. "Maternal mortality ratio (deaths of women per 100,000 live births)." <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/89006.html> (accessed 1 April 2013)

United Nations Development Programme Afghanistan. "Law and Order Trust Fund for Afghanistan (LOTFA): 2002-2013." UNDP Project Factsheet, 2011. <http://www.undp.org.af/Projects/Report2011/lotfa/Project-LOTFA-Apr2011.pdf> (accessed 1 April 2013).

United Nations Development Programme Afghanistan. "Millennium Development Goals in Afghanistan." http://www.undp.org.af/undp/index.php?option=com_content&view=article&id=62&Itemid=68 (accessed 9 March 2013).

United Nations Development Programme Afghanistan. "Police Perception Survey, 2009: The Afghan Perspective." Kabul: United Nations Development Programme Afghanistan, 2009. <http://www.undp.org.af/publications/KeyDocuments/PolicePerceptionSurvey09.pdf> (accessed 1 April 2013).

United Nations Development Programme Afghanistan. "Promote Gender Equality and Empower Women." http://www.undp.org.af/undp/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=68 (accessed 12 June 2013).

United Nations International Children's Educational Fund. "Annual Report 2008." New York: United Nations Children's Fund, June 2009. http://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Annual_Report_2008_EN_072709.pdf (accessed 1 April 2013).

United Nations International Children's Educational Fund and Ministry of Public Health Islamic Republic of Afghanistan. "Caring Practices Formative Research Panjshir valley community." New York: United Nations International Children's Educational Fund, 2003.

United Nations International Children's Educational Fund. "Best Estimates of Social Indicators for Children in Afghanistan 1990-2005." New York: United Nations International Children's Educational Fund, 2005.

United Nations Office on Drugs and Crime. "Afghanistan Opium Survey 2010." Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, December 2010. http://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Afghanistan/Afghanistan_Opium_Survey_2010_web.pdf (accessed 1 April 2013).

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights. "Human Dimensions of Poverty in Afghanistan." Kabul: Office of the High Commissioner for Human Rights, 2010.

United States Agency for International Development. "Agricultural Credit Enhancement (ACE) Program 2012 Annual Report." Kabul: USAID, 2012. [http://www.acdivoca.org/site/Lookup/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web/\\$file/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web.pdf](http://www.acdivoca.org/site/Lookup/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web/$file/ACE-ANNUAL-REPORT-FY2012_web.pdf) (accessed 11 June 2013).

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights. "Vienna Declaration and Program for Action." World Conference on Human Rights, Vienna, Austria, June 14-25, 1993. <http://www.ohchr.org/EN/ABOUTUS/Pages/ViennaWC.aspx> (accessed 8 March 2013).

United Nations Population Fund. "Report of the International Conference on Population and Development." International Conference on Population and Development, Cairo, Egypt, September 5-13, 1994. <http://www.unfpa.org/public/home/sitemap/icpd/International-Conference-on-Population-and-Development> (accessed 8 March 2013).

UN Women. "Beijing Declaration and Platform for Action." Fourth World Conference on Women, Beijing, China, September, 1995. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/fwcwn.html> (accessed 8 March 2013).

UN Women. "Declaration of Mexico on the Equality of Women and Their Contribution to Development and Peace." World Conference of the International Women's Year, Mexico City, Mexico, June 19 - July 2, 1975. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/mexico.html> (accessed 8 March 2013).

UN Women. "Report of the World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace." World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace, Copenhagen, Denmark, July 14-30, 1980. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/copenhagen.html> (accessed 8 March 2013).

UN Women. "Guidance Note Women's Economic Empowerment." New York: UN Women, 2012.

United States Agency for International Development. "Connecting to Opportunity: A Survey of Afghan Women's Access to Mobile Technology." Kabul: USAID, 2013.

United States Agency for International Development. "Fact Sheet Trade and Accession Facilities for Afghanistan." Kabul: USAID, 2012. http://afghanistan.usaid.gov/documents/document/Document/2757/TAFA_Fact_Sheet__Dec_2012__FINAL (accessed 12 June 2013).

United States Agency for International Development. "Mobile Monetary Services customised for Women." Kabul: USAID, 2012.

Van der Lijn, Jaïr . "Afghanistan Post-2014: Groping in the Dark?." Clingendael: Netherlands Institute of International Relations, 2013.

Waldman, Matt. "Falling Short: Aid Effectiveness in Afghanistan." Kabul: Agency Coordinating Body for Afghan Relief, March 2008.

Warren, Christie S. "Lifting the Veil: Women and Islamic Law." William and Mary Law School Scholarship Repository, Faculty Publications, Paper 99, 2008, <http://scholarship.law.wm.edu/facpubs/99>,

Wikileaks, Reference ID 08KABUL3342. "Afghan Ministry of Women's Affairs: Not speaking up for Afghan women." <http://wikileaks.org/cable/2008/12/08KABUL3342.html> (accessed 01 June 2013)

Wilson, Kerry Jane, Barbara Everdene and Floortje Klijn. "The Markets for Afghan Artisans Approach to Women's Economic Empowerment." *Gender and Development* 20, 1 (2012): 81-94.

Wimpelmann, Torunn. "Promoting Women's Rights in Afghanistan: A Call for Less Aid and More Politics." Oslo: Norwegian Peacebuilding Resource Center, NOREF Policy Brief, October 2012. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/7b618f95386a5a70f36422867871046c.pdf> (accessed 1 April 2013).

Winterbotham, Emily. "Healing the Legacies of Conflict in Afghanistan: Community Voices on Justice, Peace and Reconciliation." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2012.

Women Deliver Conference, Kuala Lumpur, 2013, http://www.womendeliver.org/assets/WD2013_Day_3_Release_FINAL.pdf (accessed 14 June 2013).

Wordsworth, Anna. "A Matter of Interests: Gender and the Politics of Presence in Afghanistan's Wolessi Jirga." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, Issues Paper Series, June 2007. <http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/711E-A%20Matter%20of%20Interests%20IP.pdf> (accessed 1 April 2013).

World Bank. "Afghanistan Economic Update." Kabul: Poverty Reduction and Economic Management, South Asia Region, The World Bank, October 2012. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/734470WP0Afgha0C0disclosed011010120.pdf> (accessed 1 April 2013.)

World Bank. "Afghanistan in Transition: Looking Beyond 2014, Vol. 1: Overview." Washington DC: The World Bank, 2012.

World Bank. "Afghanistan - Private Sector Development Support Project." Washington: The World Bank, 2012. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/03/16254564/afghanistan-private-sector-development-support-project>, (accessed 11 June 2013).

World Bank. "Helping Microfinance Work Better for Women: In a Rapidly Expanding Finance Sector, More Room for Women Afghanistan Gender Mainstreaming Implementation Note Series, No. 3. Report No. 68365." Washington: The World Bank, undated. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/16258111/helping-microfinance-work-better-women-rapidly-expanding-microfinance-sector-more-room-women#> (accessed 21 September 2012).

World Bank. "Labor Participation Rate, female (% of female population ages, 15+)." <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS>(accessed 5 June 2013).

World Bank. "Labour Force, female (% of total labour force)." http://search.worldbank.org/quickview?name=Labor+%3Cem%3Eforce%3C%2Fem%3E%2C+female+%28%25+of+total+labor+%3Cem%3Eforce%3C%2Fem%3E%29&id=SL.TLF.TOTL.FE.ZS&type=Indicators&cube_no=2&qterm=afghanistan+women+labor+force+participation (accessed 10 June 2013).

World Bank. "Projects and Operations, Projects, Afghanistan." http://www.worldbank.org/projects/search?lang=en&searchTerm=&countryshortname_exact=Afghanistan (accessed 10 June 2013).

World Bank. "Share of women employed in the non-agricultural sector (% of total non-agricultural employment)." http://search.worldbank.org/quickview?name=Share+of+%3Cem%3Ewomen%3C%2Fem%3E+employed+in+the+nonagricultural+sector+%28%25+of+total+nonagricultural+employment%29&id=SL.EMP.INSV.FE.ZS&type=Indicators&cube_no=2&qterm=afghanistan+women+agriculture (accessed 10 June 2013).

World Bank. "Technical and Vocational Education and Training (TVET): Increasing Women's Employment Opportunities through TVET Afghanistan Gender Mainstreaming Implementation Note Series, No. 4. Report No. 68366." Washington: The World Bank. undated. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/16259432/increasing-womens-employment-opportunities-through-tvet> (accessed 21 September 2012)

World Bank. "Understanding Gender in Agricultural Value Chains: The Cases of Grapes/Raisins, Almonds and Saffron in Afghanistan." Kabul: Agriculture And Rural Development Unit, Sustainable Development Department, South Asia Region, The World Bank, May 2011. <http://siteresources.worldbank.org/AFGHANISTANEXTN/Resources/305984-1326909014678/AFGenderValueChain.pdf> (accessed 11 June 2013).

World Bank, "World Development Report 2012 Gender Equality and Development." Washington DC: The World Bank, 2011.

World Bank and International Finance Corporation. "Enterprise Surveys -Afghanistan." Washington DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2008.

Wright, Rebecca. "Afghan Female Home-based Workers: Isolated and Undervalued." Kabul: Human Rights Research and Advocacy Consortium, 2010. http://afghanadvocacy.org.af/englishweb/Research_Reports/Afghanistan%20Female%20Home-Based%20Worker%20Complete%20English%20Report.pdf (accessed 4 February 2013).

Yassari, Nadjma. Editor. "*The Sharī'a in the constitutions of Afghanistan, Iran and Egypt: implications for private law.*" Tübingen, Germany: Mohr Siebeck, 2005.

Yassari, Nadjma and Mohammad Hamid Saboor. "Sharia and national law in Afghanistan." *Jura Gentium* (undated). <http://www.juragentium.org/topics/islam/en/yassari.htm>, (accessed 12 February, 2013).

Zand, Sogol. "The Impact of Microfinance Programmes on Women's Lives: A Case Study in Kabul Province." July, 2011. Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2011. <http://www.areu.org.af/EditionDetails.aspx?EditionId=556&ContentId=7&ParentId=7> (accessed 22 September 2012).

Zand, Sogol. "The Impact of Microfinance Programmes on Women's Lives: A Case Study in Parwan." Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, 2010.

Zardozi. "Market Survey of the Embroidered Garment & Handicraft Subsector in Rural & Urban Afghanistan. Final report submitted to Oxfam Novib October 15, 2007." http://www.afghanartisans.com/PDFs/embroidery_report.pdf (accessed 4 February 2013).

Zardozi. "Value Chain Assessment Report: Women's Handicrafts in Eastern Afghanistan. January, 2008." http://www.afghanartisans.com/PDFs/east_afghan_report.pdf (accessed 4 February 2013).

Zarin, Hamid. "UN SCR 1325: Implementation in Afghanistan." Kabul: Afghan Women's Network, 2011. http://www.gnwp.org/wp-content/uploads/2010/02/Afghanistan_Report.pdf (accessed 14 June 2013).

پیشنهادات شما:

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان می خواهد تا از پیشنهادات شما بعنوان استفاده کننده گان منابع تحقیقاتی این اداره مستفید شود. شما چه خواننده همیشگی انتشارات ما باشید، چه در یکی از سخنرانی‌ها و ورکشاپ‌های این واحد شرکت کرده باشید، چه از کتابخانه استفاده کرده باشید و چه به تازگی با این سازمان آشنا شده باشید، نظرات و پیشنهادات شما برای ما باارزش است. نظر های شما به ما کمک میکند تا هدف خود را به بهترین شکل تعقیب نموده و یافته های کاری خود را به شکل بهتر با خواننده گان نشریات ما به اشتراک بگذاریم. آسانترین راه برای ارائه پیشنهادات استفاده از این ایمیل آدرس میباشد. areu@areu.org.af

همچنان شما می توانید به این شماره تماس بگیرید ۵۴۸ ۶۰۸ ۷۹۹ (۰) ۹۳ + و هر نظری دارید، با ما در میان بگذارید. اما برخی اطلاعاتی که به ویژه برای ما سودمند هستند عبارتند از:

- چطور از نشریات واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان استفاده می کنید (مطالعه انتشارات، شرکت در جلسات، ...)?
- به چه منظور از پژوهش های واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان استفاده می کنید؟
- به چه شکل انتشارات واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان را دریافت می کنید؟
- از نسخه الکترونیکی استفاده می کنید یا از مجلدات؟
- چگونه این انتشارات می توانند اطلاعات را به نحو بهتری ارائه دهند؟
- نظر شما درباره روند پژوهشی و نتایج ما چیست؟
- انتشارات یا رویداد های مورد علاقه شما در واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان کدام است؟
- به نظر شما ما چه کارهایی را می توانیم بهتر انجام دهیم؟
- علاقه، ساحه و موقعیت کاری یا مطالعه شما کدام است

نشریات واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان

- مسامحه و تغافل: مبارزه با مواد مخدر در روند انتقال، پاول فشتین و دیوید منسفیلد #
  - توانمندسازی اقتصادی زنان در افغانستان: ایجاد فضا و مساعد ساختن محیط، لینا گنیش #
  - اقتصاد بلخ در دوره انتقال، پاول فیشستین #
  - اندکی عاری از کوکنارو اندکی امحای آن: زرع کوکنار در ولایات بلخ و بدخشان در سالهای ۲۰۱۱، پاول فیشستین
  - مودل مدیریت خوب آب در افغانستان: خلاها و فرصتها، توماس ونسنت
  - زمین، دولت و مردم در افغانستان: ۲۰۰۲-۲۰۱۲، لیز آلدن ویلی #
  - تمام شرط بندی ها منع اند! چشم اندازها در مورد تخلف از موافقتنامه هاو کنترل مواد مخدر در هلمند و ننگرهار در دوره انتقال، دیوید منسفیلد
  - از الف تا یا کتاب رهنما برای کمک به افغانستان ترجمه نسخه یازدهم، واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان #
  - در انحصار یک گروه: اقتصاد سیاسی شمال افغانستان، از سال ۲۰۰۱ به بعد، انتونیو جیستاری
  - مدیریت زمین در بلاتکلیفی: نگاهی به قانون جدید پیشنهاد شده برای مدیریت اراضی افغانستان، لیز آلدن ویلی #
  - اصلاح سیستم انتخاباتی افغانستان: مباحثات و گزینه های اصلاحات، اندروپو رونالدز و جان کیری #
  - تاثیرات برنامه های قرضه های کوچک بر زندگی زنان: مطالعه موضوعی در ولایت بلخ، چونا ایچاویز
  - خلاهای مخرب: فعالیت های جوامع محلی و اصلاح نهاد های تخصیص آب در حوزه دریایی پنج آم- آمو افغانستان، تاماس ونسنت #
  - آیا مشارکت زنان در برنامه های همبستگی ملی باعث تغییر در زندگی آنها میگردد؟ مطالعه موضوعی از ولایت کابل، چونا ایچاویز
  - جنسیت و گزینه های اقتصادی: چی ها کهنه و عادی و چی ها تازه است برای زنان در افغانستان؟، چونا ایچاویز
- # این علامت نشان دهنده آنست که ترجمه نشریه مذکوره طور مکمل یا خلاصه به زبان دری قابل دریافت است.

۱۲ سال تحقیق باکیفیت

واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان
از چهار راهی حاجی یعقوب به
سمت چهارراهی شهید
(خانه ۱۴۴ (سمت راست) سرک ۳ (سمت چپ
شهر نو، کابل، افغانستان
شماره تماس: ۷۹۹۶۰۸ ۵۴۸ (۰) ۰۰۹۳
ایمیل: publications@areu.org.af
وبسایت: www.areu.org.af

تمام نشریات واحد تحقیق و ارزیابی
افغانستان را میتوانید از صفحه اینترنتی
این اداره www.areu.org.af
دریافت نمایید.
همچنان نسخه های چاپی بعضی از
نشریات این اداره را میتوانید از دفتر
واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان به
آدرس ذیل بدست آورید.

این گزارش در صفحه اینترنتی دفتر سازمان ملل متحد برای زنان در افغانستان قابل دریافت است:
<http://asiapacific.unwomen.org/countries/afghanistan>

